CUMHURİYET'İN 80. YILI ARMAĞANI

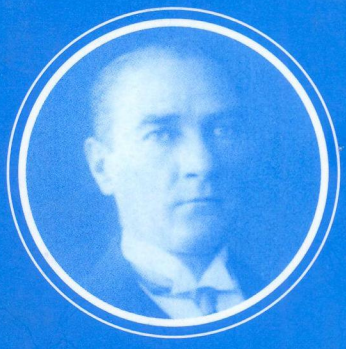

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 23

(1929 - 1930)

KAYNAK YAYINLARI

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 23

(1929 - 1930)

KAYNAK YAYINLARI

Atatürk'ün
Bütün Eserleri

Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti. Adına Sahibi
İsmet Öğütücü

Genel Yayın Yönetmeni
Şule Perinçek

Redaksiyon
Nejat Bayramoğlu, Kurtuluş Güran

Ankara Temsilciliği
Kemal Şenoğlu

Arşiv-Araştırma
Ercan Dolapçı, Hüseyin Gültekin, Musa Sarıkaya, Gökçe Şenoğlu, Hâdiye Yılmaz

Çevrimyazı
Ercüment Hüsnü Baki, Ahmet Hezarfen, Sadık Perinçek

Sayfa Düzeni ve Dizgi
Güler Kızılelma

Kapak Tasarımı
Emre Şenoğlu, Sistem Ofset

Montaj
Analiz

Baskı
Analiz Basım Yayın

Cilt
Cansın Mücellit

Satış ve Pazarlama
Şinasi Gökçe

Dağıtım
Mesut Barış, Fetih Kişioğlu

Abone
Sevgi Sivaslı

Muhasebe
Saniye Yalçın
© 2008

Bu eserin yayın hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.nindir

Birinci Basım: Mart 2008

Kaynak Yayınları: 513

ISBN: 978-975-343-235-6 (Tk. No)
978-975-343-525-3 (23. Cilt)

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Cad. Kardeşler Han No: 12/3-4 34430 Galatasaray-İstanbul
Telefon: (0212) 252 21 56 - 252 21 99 - 292 21 08 Faks: 249 28 92
Ankara: (0312) 231 56 64 Web: www.kaynakyayinlari.com
E. Posta: iletisim@kaynakyayinlari.com

Atatürk'ün Bütün Eserleri Danışma Kurulu

(Alfabetik soyadı sırasına göre)

M. Türker Acaroğlu
Prof. Dr. Feroz Ahmad
Prof. Dr. Sina Akşin
Talip Apaydın
Prof. Dr. Zeki Arıkan
Prof. Dr. İlhan Arsel
Ercüment Hüsnü Baki*
Nejat Birdoğan*
Em. Kur. Alb. Dr. Orhan Coşkun
Muazzez İlmiye Çığ
Ali Dündar
Erol Şadi Erdinç
Yrd. Doç. Dr. İsmet Görgülü
Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu
Ahmet Hezarfen*
Prof. Dr. Alpaslan Işıklı
Suphi Karaman*
Prof. Dr. Nejat Kaymaz
Em. Tümg. Turhan Olcaytu*
Emin Özdemir
Ahmet Bekir Palazoğlu
Sadık Perinçek*
Dr. Doğu Perinçek
Prof. Dr. Tülin Sağlamtunç
Zeki Sarıhan
Prof. Dr. Taner Timur
Prof. Dr. Şerafettin Turan
Gürbüz Tüfekçi
Memet Türkkan

* Sadık Perinçek'i 13 Eylül 2000, Nejat Birdoğan'ı 4 Mayıs 2001, Ercüment Hüsnü Baki'yi 23 Aralık 2001, Em. Tümg. Turhan Olcaytu'yu 25 Ağustos 2003, Suphi Karaman'ı 15 Nisan 2004, Ahmet Hezarfen'i 27 Mayıs 2005 tarihinde kaybettik.

Bu Cilde Katkıda Bulunanlar

(Alfabetik soyadı sırasına göre)

Pınar Akkoç, Okşan Nemlioğlu Aytolu, Ceren Başkurt, Mehmet Başkurt, Yasemin Daşçı, Habip Hamza Erdem, Zekeriya Kurtulmuş, Işık Soner.

Adana Atatürk Müzesi, Adana İl Halk Kütüphanesi, Adana İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, Amasya İl Halk Kütüphanesi, Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Anıtkabir Derneği, Ankara İl Halk Kütüphanesi, Ankara Milli Kütüphane, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphane ve Arşivi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi Uzmanları, Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Antalya İl Halk Kütüphanesi, Arma Yayınları, Atatürk Araştırma Merkezi Kütüphanesi, Aziz Berker Kütüphanesi, Basın Müzesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Bostancı Kırtasiye çalışanları, Bursa Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Çukurova Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı, Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Erciyes Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Fethiye İl Halk Kütüphanesi, Galatasaray Lisesi Kütüphanesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, Giresun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Harp Akademileri Komutanlığı Kütüphanesi, İş Bankası Yayınları, Hatay İl Halk Kütüphanesi, Havza Kaymakamlığı, Isparta Müzesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Atatürk Kitaplığı, İstanbul İl Halk Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İzmir Kent Müzesi, İzmir Milli Kütüphane, Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kastamonu Müzesi, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya Mevlana Müzesi, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzesi Müdürlüğü Arşivi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Law Library of USA Congress, Macaristan Cumhuriyeti Büyükelçiliği Eğitim ve Kültür İşleri Müsteşarlığı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Milli Kütüphane, Mülkiyeliler Birliği, Rusya Devlet Kütüphanesi, Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Rusya Tarihi Yayınlar Kütüphanesi, Samsun İl Halk Kütüphanesi, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi, Serial and Government Publications Division Library of USA Congress, Sosyo-Politik Tarih Rusya Devlet Arşivi (RGASPİ), Süleyman Demirel Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, Süleymaniye Kütüphanesi, Tarihi Yayınlar Rusya Devlet Kütüphanesi, Taşucu Belediye Başkanlığı, Türk Dil Kurumu Arşivi, Türk Hava Kurumu Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi, TC Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Kütüphanesi, TC Başbakanlık Enformasyon Genel Müdürlüğü Kütüphanesi, TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Arşiv Hizmetleri Şube Müdürlüğü, TC Dışişleri Bakanlığı Arşiv ve Ulaştırma Daire Başkanlığı, Tokat İl Halk Kütüphanesi, Türk Dil Kurumu Arşivi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Arşivi.

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 23

(04/05 Kasım 1929 - 31 Ağustos 1930)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 13
Medenî Bilgiler Kitabı İçin El Yazısı Taslak 15
Millet 17
Devlet 25
Hâkimiyet 27
A) Demokrasi Prensibi 27
Devlet Şekilleri 28
Demokrasi Prensibinin Muhteviyatı 29
Demokrasi Prensibinin Tarihi Gelişimi 30
Demokrasi Prensibinin Bariz Vasıfları 31
Cumhuriyet 32
Teşkilatı Esasiye Kanunumuz 34
Demokrasiye Muhalif Asri Cereyanlar 35
Vatandaşa Karşı Devletin Vazifeleri 37
Hürriyet 43
Hürriyetin Muhtelif Şekilleri 48
Kamuoyunun Kendi Kendine Teşkilatlanması 52
Gazeteler 54
İhbar ve Şikâyet Hakkı 56
Hürriyetlerin Muhafaza ve Müeyyideleri 58
Taassupsuzluk (Tolerance) 58
İşbölümü 61
İnsanlar Birbirine Bağlıdır
Bağlılık (Solidarite) 62
Çalışma-Meslek 65
Meslek Nasıl Seçilir ve Yapılır? 67
Vatandaşların Devlete Karşı Vazifeleri 69
Ekim Devrimi'nin 12. Yıldönümü Üzerine Kalinin'e (7 Kasım 1929) 265
İstanbul Manifatura ve Tuhafiyeciler Cemiyeti'ne
Teşekkür (24 Kasım 1929) 266
İtimatnamesini Sunan Yunanistan Ortaelçisi Polohranyadis'in
Nutkuna Cevap (30 Kasım 1929) 267
Vossische Zeitung Muhabiri Emil Ludwig İle Görüşme (30 Kasım 1929) 268

Yalova'nın İmarı Hakkında Marmara Vapuru'nda Sohbet (8 Aralık 1929) 273
Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa'ya (10 Aralık 1929) 275
Harp Malulleri Cemiyeti Kongresi'nin
Telgrafına Teşekkür (11 Aralık 1929) 276
Hükümetin İktisat Tedbirleri Hakkında
Başvekil İsmet Paşa'ya (13 Aralık 1929) 277
Liechtenstein Prensi I. Francois'yi Tebrik (26 Aralık 1929) 278
İtimatnamesini Sunan Irak Ortaelçisi Rauf El Çadırcı'nın
Nutkuna Cevap (28 Aralık 1929) 279
Hikmet Bey'in Büyükelçi Atanması Üzerine
Afganistan Kralı Gazi Nadir Şah'a (31 Aralık 1929) 280
Türkiye İş Bankası Umum Müdürü Mahmut Celal ve
İdare Heyeti Reisi Mahmut Beylere Teşekkür (31 Aralık 1929) 281
M. Karahan'ın Moskova'ya Dönüşü Dolayısıyla Kalinin'e (3 Ocak 1930) 282
Berlitz Mektepleri Türkiye Şubesi Umum Müdürlüğü'ne
Teşekkür (4 Ocak 1930) 283
Giresun Mebusu Hakkı Tarık Bey'e (16 Ocak 1930) 284
Tasarruf ve Üretim Mücadelesi Hakkında
Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Bey'e (16 Ocak 1930) 285
Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet Kongresi'ne Teşekkür (18 Ocak 1930) 286
Verem Mücadele Cemiyeti Kongresi'nin Telgrafına Teşekkür (12 Şubat 1930) 287
Yugoslavya Kralı Alexandre'ı Tebrik (24 Şubat 1930) 288
Bayram Tebriklerine Teşekkür (3 Mart 1930) 289
Doğumunun 80. Yıldönümü Dolayısıyla Çekoslovakya Cumhurbaşkanı
Dr. Tomás G. Masaryk'i Tebrik (7 Mart 1930) 290
Oğlunun Evlenmesi Üzerine İtalya Kralı
III. Victor Emanuel'i Tebrik (8 Mart 1930) 291
Ankara İş Bankası'na (19 Mart 1930) 292
Profesör Y. Oestrup İle Türk Tarihi Hakkında Sohbet (3 Nisan 1930) 293
Kraliçe'nin Ölümü Dolayısıyla
İsveç Kralı V. Gustaf'a Taziye (5 Nisan 1930) 295
İtimatnamesini Sunan Afgan Büyükelçisi Gulâm Nebi Han'ın
Nutkuna Cevap (6 Nisan 1930) 296
İmparatoriçe'nin Vefatı Dolayısıyla
Habeşistan İmparatoru Negus Tafari'ye Taziye (10 Nisan 1930) 297
İtimatnamesini Sunan İtalya Büyükelçisi Pompeo Aloisi'nin
Nutkuna Cevap (12 Nisan 1930) 298
Tiyatrocularla Konuşma (12 Nisan 1930) 299
Tahta Çıkışı Dolayısıyla Habeşistan İmparatoru Haile Sellassie'yi
Tebrik (14 Nisan 1930) 301

İtimatnamesini Sunan Japonya Büyükelçisi M. Isaburo Yoşida'nın Nutkuna Cevap (19 Nisan 1930) 302
Milli Sanayi Numune Sergisi'ni Ziyaret (21 Nisan 1930) 303
Taç Giymesinin Yıldönümü Dolayısıyla İran Şahı Rıza Şah Pehlevi'yi Tebrik (23 Nisan 1930) 304
Büyük Millet Meclisi'nin Açılışının 10. Yılını Kutlayan Kalinin'e (24 Nisan 1930) 305
Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin Adı Üzerine Düzeltme (Nisan 1930) 307
Gazi Çiftliği'nde Misafirlerle Konuşma (5 Mayıs 1930) 308
Matbuat Cemiyeti Kongresi'ne Teşekkür (7 Mayıs 1930) 309
Kurban Bayramı Dolayısıyla Gelen Tebriklere Teşekkür (13 Mayıs 1930) 310
İmparatoriçe'nin Ölümü Üzerine Habeşistan İmparatoru I. Hailc Sellassie'ye Taziye (22 Mayıs 1930) 311
İtimatnamesini Sunan Romanya Ortaelçisi Jean P. Carp'ın Nutkuna Cevap (29 Mayıs 1930) 312
Türkiye Turing Kulübü İkinci Başkanı Reşit Saffet Bey'e Teşekkür (2 Haziran 1930) 313
Tahta Çıkışı Dolayısıyla Romanya Kralı II. Carol'u Tebrik (Haziran 1930) 314
"Ari" Kelimesi Hakkında Sohbet (11 Haziran 1930) 315
Kraliçe'nin Vefatı Dolayısıyla İsveç Kralı V. Gustaf'a Taziye (14 Haziran 1930) 317
Askeri Temyiz Divanı Reisi Ferik Nihat Bey'e (14 Haziran 1930) 318
Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Teşekkür (20 Haziran 1930) 319
Letonya Reisicumhuru Albert Kviesis'i Tebrik (27 Haziran 1930) 320
Meksika Birleşik Hükümetleri Cumhuriyeti Reisi Pascual Ortiz Rubio'yu Tebrik (1 Temmuz 1930) 321
Zonguldak Valisi Akif Bey'e Teşekkür (4 Temmuz 1930) 322
Türk-İran İlişkileri Hakkında Hüsrev Bey'e (21 Temmuz 1930) 323
Türk-Bulgar İlişkileri Hakkında Hakkı Tarık Bey'e (22 Temmuz 1930) 325
Paris Büyükelçisi Fethi Bey'e (22 Temmuz 1930) 328
Demiryolunun Sivas'a Ulaşması Üzerine İsmet Paşa'ya (22 Temmuz 1930) 329
Ankara Hukuk Mektebi Reis Vekili Müderris Cemil Bey'e Teşekkür (23 Temmuz 1930) 330
Lozan Antlaşması'nın Yıldönümü Dolayısıyla Başvekil İsmet Paşa'yı Tebrik (24 Temmuz 1930) 331
Demiryolunun Sivas'a Ulaşması Üzerine Nafıa Vekili Recep Bey'i Tebrik (26 Temmuz 1930) 332
Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey'e (3 Ağustos 1930) 333

Vakit Gazetesi Yazarı Mehmet Asım Bey'e
Dikte Ettirilen Makale (7 Ağustos 1930) 334
Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu Hakkında Sohbet (8 Ağustos 1930) 336
Rifat Efendi'ye (9 Ağustos 1930) 338
Serbest Cumhuriyet Fırkası Hakkında Fethi Bey'e (11 Ağustos 1930) 339
Memduh Şevket Bey'in Vazifesinin Sona Ermesi Üzerine
İran Şahı Rıza Şah Pehlevi'ye (13 Ağustos 1930) 340
Hüsrev Bey'in İran Büyükelçiliğine Tayini Hakkında
Rıza Şah Pehlevi'ye (13 Ağustos 1930) 341
Afganistan'ın Milli Bayramını Tebrik Dolayısıyla
Muhammet Nadir Han'a (18 Ağustos 1930) 342
Yeni Otel İnşası Dolayısıyla Bursa Kaplıcaları İdare Meclisi'ne
Teşekkür (24 Ağustos 1930) 343
1. Ferikliğe Terfii Dolayısıyla 3. Ordu Müfettişi 1. Ferik İzzeddin Paşa'yı
Tebrik (29 Ağustos 1930) 344
Ferikliğe Terfii Dolayısıyla
Bazı Kumandanları Tebrik (29 Ağustos 1930) 345
Mirlivalığa Terfii Dolayısıyla
Bazı Kumandanları Tebrik (29 Ağustos 1930) 346
Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa'ya (31 Ağustos 1930) 347
DİZİN 349

SUNUŞ

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye halkının ulusal demokratik devriminin önderidir. O'nun hayatı, daha 1908 Devrimi öncesinden 1938'de hayata göz yummasına kadar toplumumuzun devrim süreçleriyle iç içedir.

Atatürk, çağımızın iki büyük devrim dinamiğinden birini oluşturan Mazlumlar Dünyası'nın başarıya ulaşan ilk devrimine önderlik etmiştir. Bu nedenle, O'nun başında bulunduğu eylem, yalnız ulusal tarihimize damgasını vurmakla kalmamış, insanlık tarihinin yaratılmasına da önemli katkıda bulunmuştur. Kurtuluş Savaşı'mızın ve Cumhuriyet Devrimi'mizin, bir bütün olarak, bütün dünyada Kemalist Devrim diye bilinmesi, başka deyişle O'nun adıyla anılması doğaldır.

Bu gerçekler ışığında, Atatürk'ü bilmek ve anlamak, 20. yüzyıl Türkiye'sini ve dünyasını inceleme ve açıklama çabasının bir gereğidir. Oysa O'nun önderliğindeki büyük devrimci eylemi ateşleyen ve yönlendiren düşünce birikiminin belgeleri, çeşitli kitap, dergi, gazete, yayın ve arşivlere dağılmıştır. Bu nedenlerle, araştırmacılar ve ilgililer, Türkiye Devrimi'ni bütün yönleri ve derinliğiyle inceleme ve açıklama olanağından yoksundur.

Atatürk'ü kaybetmemizden bu yana 60 yıl geçtiği halde, yazı ve konuşmalarını, bir arada ve asıllarına uygun olarak yayımlama görevi, ne yazık ki, bugünlere kalmıştır.

Kaynak Yayınları, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ni yayımlama görevini üstlenmekle tarifsiz bir onur duymaktadır ve yaptığı işin bilincindedir.

Kuvvet kaynağımız, Türkiye halkının devrimci pratiğini özetleyen bu büyük birikimi, önümüzdeki devrimci atılımların enerji kaynağına dönüştürme iradesidir. Biricik güvencemiz ise, Türkiye devriminin yaratıcısı ve sahibi olan Türkiye halkıdır ve onun aydın birikimidir.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, yalnız bir derleme ve özgün metinlere göre düzeltme çalışması sınırları içinde kalmamış, bir araştırma ve keşif faaliyeti boyutlarına ulaşmıştır. Kaynak Yayınları, Atatürk'e ait ülkemiz ve yabancı ülkeler arşivlerinde gizlenen belgelere ulaşmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış ve özel bir çalışma yürütmüştür. Bu çabalarımızın ürünlerini toplamaktayız. Özellikle Türkiye ve eski Sovyetler Birliği arşivlerinde bulduğumuz, yüzlerce yeni belge, yazı, mektup, demeç, tutanak, görüşme ve konuşma, Türkiye devrim tarihinin bazı aşamalarını yeniden yazmayı gerektiren bilgileri ve kanıtları içermektedir.

Atatürk'ün Bütün Eserleri'ni yayımlama görevi, kuşkusuz ancak Türkiye devrim tarihine ve Atatürk araştırmalarına emek vermiş aydın ve uzman birikimiyle başarılabilirdi. Bu anlayışla oluşturulan Atatürk'ün Bütün Eserleri Danışma Kurulu, araştırmaların yürütülmesinde ve eserin oluşturulmasında izlenecek yöntemleri tartışmış ve anlayış birliğine varmıştır. Buna göre:

- Bu çalışmayla, Atatürk'ün yazdığı, söylediği ve imzaladığı bütün metinler ve belgeler bir araya getirilecektir.
- *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nde, yalnız Atatürk'e ait olduğu kanıtlanmış olan metinler yer alacaktır. Hatıralardaki aktarmalar, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ne konmayacaktır.

• Hataların ve tahrifatların düzeltilmesi yanında, eksiklerin giderilmesi için, yayımlanmış metinler, asılları ve özgün belgelerle karşılaştırılacaktır.

• Belgenin kaynağı, konuşmanın nerede, hangi tarihte yapıldığı gibi nesnel bilgiler, yorumsuz olarak verilecektir.

• Metinler, eserde tarih sırasına göre yer alacaktır. Çünkü, Atatürk'ün görüşleri, tarihsel akış içinde anlamlıdır.

• Eser, günümüz Türkçesiyle yayımlanacaktır. Dildeki tarihi hava korunurken, artık anlaşılmayan sözcük ve deyimlerin yerine bugünkü karşılıkları konulacaktır.

Bu çerçevede binlerce kitap, gazete, dergi ve belge taranmış, incelenmiş, yayımlanmış metinlerle karşılaştırılmış; eski yazı metinler Latin harfli Türkçe yazıya yeniden aktarılmış; Rusça, İngilizce, Fransızca, Almanca ve diğer yabancı dillerden metinler, yeniden çevrilmiştir. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nde yer alan bütün metinler ve tarihleri, belgelerin asıllarına ya da ilk kaynaklarına başvurularak teker teker incelenmiş, araştırılmış, karşılaştırılmış ve defalarca kontrol edilmiştir. Yüzlerce yanlış okuma, çeviri ve tarih hataları saptanıp giderilmiştir.

Metinler 40 yaş aydın kuşağının Türkçesi temel alınarak, tarihi dokusu bozulmadan sadeleştirildi.

Dipnotlarda, metinlerin daha önce yer aldığı kaynaklar ile belgelerin bulunduğu arşiv belirtilmiştir.

Rumi tarihlerin yanında miladi karşılıkları gösterilmiştir.

Öğle vaktini esas alan 12 saat sistemi korunmuştur. Örneğin; "saat 2 sonra'da", "saat 14'te"; "saat 6 evvel'de", "saat 06'da" anlamındadır.

Kişi ve yer adlarının yazılışına müdahale edilmemiş, farklılıklar korunmuştur. ("Saip, Sâip, Saib", "Saffet, Safvet" ya da "Kanlı sırt, Kanlısırt" gibi.)

Sonunda "Y.N." (Yayımlayanın Notu) imzası bulunan notlar Kaynak Yayınları tarafından konulmuştur.

Böylesine ağır ve yorucu olan bu çalışma sırasında, Danışma Kurulu'nun yanında çok sayıda uzman araştırmacı, arşivci, çevirmen ve redaktör görev almaktadır. Hepsinin adını burada anmamıza sayfalarımız yetmez. Değerli katkıları için kendilerine ne kadar teşekkür edilse azdır.

***

Atatürk'ün Bütün Eserleri'ni en başta O'nun önderliğinde Türkiye Devrimi'ni gerçekleştiren Türkiye halkına, Birinci Dünya Savaşı'nın, özellikle Çanakkale Direnişi'mizin, Kurtuluş Savaşı'mızın silahlı kuvvetlerine, şehit ve gazilerine, Cumhuriyet Devrimi'mizin Aydınlanma savaşçılarına, Devrim şehitlerine, Kubilay'lara, "Cumhuriyet bize emanet" diyen devrim gençliğine, ulusal demokratik devrimimizi tamamlamak için mücadele eden emekçi ve aydınlarımıza borçluyuz. Bu büyük eserin gerçek yaratıcıları, başta Atatürk, onlardır.

20. yüzyılın devrimci yükselişinde, Ezilen Dünya'nın ayağa kalkışını ateşleyen ve 21. yüzyılın büyük devrimci atılımlarına olağanüstü katkılarda bulunacak olan Türkiye halkına ve aydınlarına, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ni, Cumhuriyet'in 75. yılı armağanı olarak, derin saygı ve bağlılıkla sunuyoruz.

Ekim 1998
KAYNAK YAYINLARI

MEDENÎ BİLGİLER KİTABI İÇİN EL YAZISI TASLAK*

* El yazısı taslakları fotokopileriyle birlikte aktaran: Prof. Dr. A. Âfetinan, *Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, 351-547; Tarih ve Yurt Bilgisi Muallimi Âfet, *Yurt Bilgisi Notlarımdan Vatandaş İçin Medenî Bilgiler*, Kitap I, Milliyet Matbaası, İstanbul, 1930.
Mustafa Kemal Atatürk, Medenî Bilgiler kitabının 1931 ve sonraki basımlarının ilk sayfalarında yer alan Başvekil İsmet Paşa'ya hitaben yazdığı 18 Eylül 1931 tarihli tezkerede şunları söylemektedir:

> "Kitaplar yazılırken ve yazıldıktan sonra bizzat alakadar oldum. Bunların, yazılmalarında takip edilen maksatlara hizmet edecek kıymet ve mahiyette olduklarını bilhassa kaydederim. [...]"

Âfet İnan, *Medenî Bilgiler* kitabında el yazısı ve daktiloya çekilmiş taslaklara "Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları ile Belgeleri ve Yazdırdığı Kısımlar" başlığıyla yer vermiştir. Kitabın "Giriş"inde taslaktaki bazı bölümleri Atatürk'ün kendisinin yazdığını, bazı bölümleri de Tevfik Bıyıklıoğlu ve kendisine yazdırdığını belirterek "Bu yazıların kaleme alındığı tarih 1930 yılının Ocak ve Şubat aylarıdır" demektedir. El yazısı taslakların bazı bölümlerinin üstüne tarih düşülmüştür. Bu tarihler içinde en erkeni "4/5 Kasım 1929 Salı akşamı", en geçi ise "5 Şubat 1930" olarak yer almaktadır.
Âfet İnan, *Medenî Bilgiler*'in birçok kez ve pek çok adette basıldığını ve her basılışta yeniden üzerinde düzeltmeler, ilaveler yapıldığını ya da bazı kelimelerin çıkarıldığını belirtmektedir.
Elinizdeki ciltte el yazısı ve daktiloya çekilmiş taslaklar fotokopileriyle birlikte *Medenî Bilgiler*'deki sıraya göre düzenlenmiş, metinler ve fotokopi belgeler kolay eşleştirilmesi için tarafımızdan numaralandırılmıştır. (Y.N.)

Millet [1]

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.

Millet sözünden ne anlaşılır, ne anlaşılmak lazımdır? Bunu anlatayım:

Sözlerimin kolay anlaşılması için, yine Türk milletine bakacağım; çünkü dünya yüzünde ondan daha büyük, ondan daha eski, ondan daha temiz bir millet yoktur ve bütün insanlar tarihinde görülmemiştir. Bugünkü Türk milletine bir resim tablosuna bakar gibi bakalım ve şimdiye kadar edindiğimiz bilgilerin yardımıyla düşünelim; bu tabloda neler görüyorsak, bu tablo bize neler hatırlatıyorsa, onları birer birer söyleyelim:

***

[2]

1. Türk milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle idare olunur bir devlettir.

2. Türk devleti laiktir. Her reşit, dinini seçmekte serbesttir.

3. Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk milleti için mukaddes bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz badireler içinde, ahlakının, ananelerinin, hatıralarının, menfaatlarının, kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir.

***

[3]

4. Türk milleti Asya'nın batısında ve Avrupa'nın doğusunda olmak üzere kara ve deniz sınırlarıyla ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurtta yaşar. Onun adına "Türk Eli" derler. Türk yurdu daha çok büyüktü. Yakın ve uzak zamanlar düşünülürse, Türk'e yurtluk etmemiş bir kıta yoktur. Bütün dünyada Asya, Avrupa, Afrika ve hatta Amerika Türk atalarına yurt olmuştur. Bu hakikatler eski ve bilhassa yeni tarih vesikalarıyla malumdur.

***

[4]

Fakat bugünkü Türk milleti, varlığı için bugünkü yurdundan memnundur. Çünkü Türk, derin ve şanlı geçmişin, büyük, kudretli atalarının mukaddes miraslarını bu yurtta da muhafaza edebileceğinden, o mirasları şimdiye kadar olduğundan çok fazla zenginleştirebileceğinden emindir.

5. Türk milletinin her kişisi birtakım farklarla ve fakat umumi surette birbirine benzer. Bazı yapılış farklarını ise tabii bulmak lazımdır. Çünkü, Mısır veya Irak çöl-

lerinden başlayan malum tarihten evvel, Sibirya steplerinden başlayarak Orta Asya, Rusya, Kafkaslar, Anadolu, dünkü ve

***

[5]

bugünkü Yunanistan, arkasında Girit, Romalılardan evvel Orta İtalya, kısacası Akdeniz sahillerine kadar yayılmış ve yerleşmiş ve bu başka başka iklimlerin tesiri altında, başka başka cinsten yerlilerle binlerce sene yaşamış, kaynaşmış bu kadar eski ve bu kadar büyük bir insan cemiyetinin bugünkü çocuklarının tamamı tamamına birbirlerine benzemeleri mümkün müdür? Her zaman, her yerde, küçük bir aile çocuklarının bile tamamen birbirlerine benzemeleri vaki değildir. Türk kavmini yalnız bir noktada, iklimi aynı, dar

***

[6]

bir mıntıkada belirmiş zannetmek doğru değildir. Türk kavmi yukarıda söylediğimiz gibi, çok büyük bir sahada vücut bulmuş ailelerin birleşerek Sop (Klan) ve Sop'ların birleşerek Boy (Kabile) ve Boy'ların birleşerek Öz (Aşiret) ve Öz'lerin de birleşerek siyasi bir cemiyet olan El (Medine) ve en nihayet El'lerin bir merkezde birleşmeleriyle büyük bir camia vücuda getirmişlerdir. Bu büyük Türk camiasını meydana getiren unsurların mahiyetleri arasındaki fark büyük olmamakla beraber, kökenin

***

[7]

genişliği, nüfusun çokluğu düşünülünce Türk kavimlerinin aralarındaki manevi bağın gevşek olması ve muhtelif namlarla muhtelif roller oynaması tabii görülür. Bu sebeplerdir ki, tarih, hadiselerini yazdığı kavimleri nerede, nasıl ve ne namda tanıdıysa o suretle yazmıştır. Böyle olmakla beraber, bugünkü Türk milletinin esası aynı kökenin, aynı uzun müşterek mazinin tespit ettiği belirli tiptir, Türk tipi...

6. Bu son sözlerden anlaşılıyor ki, Türk milletini yapan insanların tarihleri birdir.

***

[8]

7. Türk milletinin müşterek görünen bir hali daha vardır. Hakikaten dikkat olunursa, Türklerin aşağı yukarı hep ahlakları birbirine benzer. Bu yüksek ahlak, hiçbir milletin ahlakına benzemez.

Ahlakın millet teşkilinde yeri çok büyüktür, mühimdir. Bu ehemmiyeti iyice anlamak için, ahlak hakkında birkaç söz söylemek fazla olmaz. Ahlak dediğim zaman, ahlak kitaplarında yazılı olan nasihatleri murat etmiyorum. Zira ahlaklılıktır

***

[9]

diye yaptığımız işler ve yapmaktan sakındığımız işler, kitaplarda yazılı olan veya birtakım ahlak hocalarının tavsiye ettikleri şeylerden daha evvcldir ve o sözlerden, o nasihatlerden ayrı olarak, onlara asla kulak vermeyerek, insanlar tarafından yapılmaktadır. İş, teorilerin hâkimi, amiridir. Ahlak kaidclerinin nasıl yapılması lazım geleceği, ahlaklılık olduğu anlaşılan işler görüldükten, tecrübe edildikten sonra anlaşılır.

Bir iş, her neye ait olursa olsun, insanın kuvvet kullanmasını, yorulmasını

***

[10]

icap ettirir. İnsanlar, mecbur olmadıkça kendilerini yormak istemezler. Halbuki bazı işler vardır ki, kendiliğinden insana onu yapmak için deruni bir arzu, bir eğilim ilham eder; o iş arzuya değer olur. İşte ahlaki işler, aynı zamanda hem mecburi ve hem de arzuya değer olan işlerdir.

Bir işin ahlaki bir kıymeti olması, ayrı ayrı insanlardan daha ulvi bir kaynaktan çıkmasıdır. O kaynak cemiyettir, millettir!

***

[11]

Hakikaten ahlakiyet, özel fertlerden ayrı ve bunların üzerinde, ancak toplumsal, milli olabilir. Milletin toplumsal nizam ve sükûnu, bugün ve gelecekte refahı, saadeti, selameti ve masuniyeti, medeniyette ilerleme ve yükselmesi için insanlardan her hususta alaka, gayret, nefsin feragatini ve icap ettiği zaman seve seve nefsinin fedasını talep eden, milli ahlaktır. Mükemmel bir millette milli ahlakiyet icapları, o millet efradı tarafından adeta düşünmeksizin, vicdani, hissi bir saikle yapılır. En büyük milli his, milli heyecan işte budur.

***

[12]

Millet analarının, millet babalarının, millet hocalarının ve millet büyüklerinin evde, mektepte, orduda, fabrikada, her yerde ve her işte millet çocuklarına, milletin her ferdine bıkmaksızın ve devamlı olarak verecekleri milli terbiyenin gayesi, işte bu yüksek milli hissi sağlamlaştırmak olmalıdır.

8. Ahlakın milli, toplumsal olduğunu söylemek, o, ortak vicdanın bir ifadesidir demek, aynı zamanda, ahlakın mukaddes sıfatını da tanımaktır. Ahlak mukaddestir; çünkü, aynı kıymette eşi yoktur ve başka hiçbir nevi kıymetle ölçülemez.

Ahlak mukaddestir; çünkü en büyük ahlaki gerçeklik

***

[13]

sahibi bir faille münasebeti vardır. O fail, yalnız ve ancak cemiyettir. Ondan başka bir fail yoktur. Uluhiyet[1] de, değiştirilmiş, timsali bir şekilde düşünülmüş cemiyette bulunur. Çünkü vicdanlarımız üzerinde tesirli olan ruhi hayat, cemiyetin fertleri arasındaki işlerden ve yansımalarından teşekkül eder. Hakikaten cemiyet, yoğun bir fikri ve ahlaki faaliyet mihrakıdır.

***

[14]

9. Din birliğinin de bir millet teşkilinde tesirli olduğunu söyleyenler vardır. Fakat biz, bizim gözümüz önündeki Türk milleti tablosunda bunun aksini görmekteyiz.

Türkler Arapların dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Arap dinini kabul ettikten sonra, bu din, ne Arapların, ne aynı dinde bulunan Acemlerin ve ne de Mısırlıların vesairenin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine hiçbir tesir etmedi. Bilakis, Türk milletinin milli bağlarını gevşetti; milli hislerini, milli heyecanını uyuşturdu. Bu pek tabii idi. Çünkü, Muhammed'in kurduğu dinin gayesi, bütün

***

[15]

milliyetlerin üzerinde, kapsamlı bir Arap milliyeti siyasetine varıyordu. Bu Arap fikri, ümmet kelimesi ile ifade olundu. Muhammed'in dinini kabul edenler, kendilerini unutmaya, hayatlarını Allah kelimesinin her yerde yükseltilmesine hasretmeye mecburdurlar. Bununla beraber, Allah'a kendi milli lisanında değil, Allah'ın Arap kavmine gönderdiği Arapça kitapla ibadet ve müracaatta bulunacaktı. Arapça öğrenmedikçe, Allah'a ne dediğini bilmeyecekti. Bu vaziyet karşısında Türk milleti birçok asırlar ne yaptığını, ne yapacağını bilmeksizin, adeta bir kelimesinin

***

[16]

manasını bilmediği halde Kur'an'ı ezberlemekten beyni sulanmış hafızlara döndüler. Başlarına geçebilmiş olan hırslı serdarlar, Türk milletince karışık, cahil hocalar ağzıyla, ateş ve azap ile müthiş bir muamma halinde kalan dini, hırs ve siyasetlerine alet ettiler. Bir taraftan Arapları zorla emirleri altına aldılar, bir taraftan Avrupa'da Allah kelimesinin yüceltilmesi parolası altında Hıristiyan milletlerini idareleri altına geçirdiler; fakat onların dinlerine ve milliyetlerine ilişmeyi düşünmediler. Ne onları ümmet yaptılar,

***

1 Allahlık vasfı. (Y.N.)

[17]

nc onlarla birleşerek bir kuvvetli millet yaptılar. Mısır'da, belirsiz bir adamı halifedir diye yok ettiler, hırkasıdır diye bir palaspareyi hilafet alameti ve imtiyazı olarak altın sandıklara koydular, halife oldular. Gâh doğuya, güneye, gâh batıya veya her tarafa birden saldıra saldıra Türk milletini Allah için, Peygamber için topraklarını, menfaatlarını, benliğini unutturacak, Allah'a mütevekkil kılacak derin bir gaflet ve yorgunluk beşiğinde uyuttular. Milli duyguyu boğan, fani dünyaya kıymet verdirmeyen, sefaletler, zaruretler, felaketler hissolunmaya başlayınca; asıl hakiki saadete öldükten sonra ahirette kavuşacağını vaat ve temin eden dini akide

***

[18]

ve dini his, millet uyandığı zaman onun şu acı hakikati görmesine mâni olamadı. Bu feci manzara karşısında kalanlara kendilerinden evvel ölenlerin ahiretteki saadetlerini düşünerek veya bir an evvel ölüm niyaz ederek ahiret hayatına kavuşmak telkin eden din hissi, dünyanın acısı duyulan tokadıyla derhal Türk milletinin vicdanındaki çadırını yıktı; davetlileri, Türk düşmanları olan Arap çöllerine gitti.

Türk umumi vicdanı derhal, yüzlerce asırlık kudret ve genişliğiyle, büyük heyecanlarla çarpıyordu. Ne oldu? Türk'ün milli hissi, artık ocağında ateşlenmişti. Artık Türk, cenneti değil, eski hakiki büyük Türk cetlerinin mukaddes miraslarının,

***

[19]

son Türk ellerinin müdafaa ve muhafazasını düşünüyordu.

İşte dinin, din hissinin Türk milliyetinde bıraktığı hatıra.

10. Türk milleti, milli hissi dini hisle değil, fakat insani hisle yan yana düşünmekten zevk alır. Vicdanında milli hissin yanında insani hissin şerefli yerini daima muhafaza etmekle iftihar eder. Çünkü Türk milleti bilir ki, bugün medeniyet yolunda bağımsız ve fakat kendilerine paralel yürüdüğü bütün medeni milletlerle

***

[20]

karşılıklı insani ve medeni münasebet, elbette gelişmemizde devam için lazımdır ve yine malumdur ki, Türk milleti, her medeni millet gibi, mazinin bütün devirlerinde keşifleriyle, icatlarıyla medeniyet âlemine hizmet etmiş insanların, milletlerin kıymetini takdir ve hatıralarını hürmetle muhafaza eder. Türk milleti, insaniyet âleminin samimi bir ailesidir.

***

[21]

Özetle bütün bu söylediklerimizi kısa bir çerçeve içine sokmak istersek, şöyle diyebiliriz:

Türk milletinin kuruluşunda tesirli olduğu görülen tabii ve tarihi olgular şunlardır:

A) Siyasi varlıkta birlik.

B) Dil birliği.

C) Yurt birliği.

D) Irk ve köken birliği.

E) Tarihi yakınlık.

F) Ahlaki yakınlık.

Türk milletinin teşekkülünde mevcut olan bu şartlar diğer milletlerde tam olarak yok gibidir. Daha genel bir tarif yapabilmek için diyelim ki, bir cemiyete

***

[22]

millet diyebilmek için, bu şartların aynı zamanda, tam olarak veya kısmen bir arada bulunması lazımdır.

Bütün milletler tamamen aynı şartlar altında teşekkül etmemiş olduklarına göre, Türk milletinde yaptığımız gibi, diğer her millet ayrı olarak incelenmedikçe, milliyet fikrini genel ve fenni olarak tarif etmek güçtür. Çünkü tespit ettiğimiz şartlar, insanların millet halinde teşekkülüne genel olarak yardım etmişlerdir. Fakat bu teşekkül tarzından başka, adeta bu şartların tesirinden söz etmeye değer bıraktırmayan

***

[23]

millet teşekkülleri de vardır. Mesela İngilizler ile Kuzey Amerikalılar aynı lisanı konuştukları halde ayrı ayrı milletlerdir. Sonra İsviçre'de lisanları, kökenleri başka başka üç unsur vardır: Alman, Fransız, İtalyan. Bunlar İsviçreli namı altında bir millet itibar edilmektedir.

Cemahiri Müttehide'de[1] beyaz ırkla kırmızı derili insanlar dirsek dirseğe yaşayan Amerikalılardır.

Bugün büyük asri milletler olan Fransızların, İngilizlerin muhtelif ırkların karışımı neticesi olduğu malumdur. Alman milliyeti Napoléon'a karşı yapılan muharebelerden, İspanya milliyeti Mağribilerle[2]

***

1 Amerika Birleşik Devletleri. (Y.N.)
2 Kuzeybatı Afrikalılar. (Y.N.)

[24]

mücadelelerden doğdu. Eski küçük Yunan hükümetleri İranlılara karşı koymak için birleştikten sonra Yunan milliyeti başlar. Türklerin her şeye rağmen bütün devirlerde milli dayanışma ve bağlarının korunmuş kalması, hemen devamlı muharebe halinde bulunmasındandır. Son inkılap senelerindeki birlik kuvvetinde muharebe halinde bulunmanın tesiri mühimdir.

Bu malumata göre, muharebe, kavimlerin birleşmesinde en kuvvetli bir etkendir.

***

[25]

"Millet neye derler?" sorusuna bugünkü asri anlayışlara uygun, fenni bir tarif yapabilmek için yürüttüğümüz münakaşayı kâfi görelim. Onun üzerinde bir an durup düşünelim.

Bugün Türk Cumhuriyeti'ni kurmuş olan Türk milletini incelerken bulduğumuz şartları tekrar gözden geçirelim:

A. Siyasi varlığımızın haricinde, başka ellerde, başka siyasi zümrelerle isteyerek veya istemeyerek kader birliği yapmış; bizimle dil, ırk, köken birliğine sahip ve hatta yakın uzak

***

[26]

tarih ve ahlak yakınlığı görülen Türk cemaatleri vardır. Tarihin bin bir hadisesinin neticesi olan bu hal, Türk milleti için acı bir hatıradır. Fakat Türk milletinin tarihen ve ilmen teşekkülündeki asaleti, dayanışmayı asla haleldar edemez.

B. Bugünkü Türk milleti siyasi ve toplumsal camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış isimlendirmeler -birkaç, düşman aleti,

***

[27]

mürteci, beyinsizden başka- hiçbir millet ferdi üzerinde elem vermekten başka bir tesir hasıl etmemiştir. Çünkü bu millet fertleri de, bütün Türk camiası gibi aynı müşterek maziye, tarihe, ahlaka, haklara sahip bulunuyorlar. Ayrı ve kalabalık cemiyetlere sahip olduklarını iddia etmiş ve bu yüzden Türklerle birleşip bir millet teşkil etmemiş olan Araplar -hem de dinlerini kabul ettiğimiz halde- acaba bugünkü esaretlerinden memnun mudurlar?

***

[28]

C. Bugün içimizde bulunan Hıristiyan, Musevi vatandaşlar, mukadderat ve talihlerini Türk milliyetine vicdani arzularıyla bağladıktan sonra kendilerine yan gözle, yabancı nazarıyla bakılması, medeni Türk milletinin asil ahlakından beklenebilir mi?

Bundan sonra müşterek milli fikrin, ahlakın, hissin, heyecanın, hatıra ve ananclerin fertlerinde meydana gelmesini ve kökleşmesini temin eden müşterek mazinin, birlikte yapılmış tarihin, vicdanları ve zihinleri doğrudan doğruya birleştiren müşterek dilin

***

[29]

milletlerin teşekkülünde en mühim etkenler olduğunu bir defa daha kaydettikten sonra, millet hakkında ikinci derece unsurları söz etmeye değer bulmayarak, mümkün olduğu kadar her millete uyabilecek bir tarifi biz de alalım:

A. Zengin bir hatırat mirasına sahip bulunan;

B. Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve rızada samimi olan;

D. Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda

***

[30]

iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücuda gelen cemiyete millet namı verilir.

Bu tarif incelenirse, bir milleti teşkil eden insanların bağlarındaki kıymet, kuvvet ve vicdan hürriyetiyle insani hisse gösterilen riayet kendiliğinden anlaşılır.

Hakikaten, maziden müşterek zafer ve keder mirası;

Gelecekte tahakkuk ettirilecek aynı program;

Beraber sevinmiş olmak, beraber aynı ümitleri beslemiş olmak;

Bunlar elbette bugünün medeni zihniyetinde diğer

***

[31]

her türlü şartların üzerinde mana ve kapsam kazanır.

Bundan evvel tespit ettiğimiz tarifien ilham alarak diyebiliriz ki, milliyet meselesi, ferdi ve müşterek hürriyet meselesidir.

O halde meseleyi prensip halinde ifade edelim:

Bir milletin diğer milletlere nispetle tabii veya kazanılmış hususi karakterler sahibi olması, diğer milletlerden farklı bir uzviyet[1] teşkil etmesi, ekseriya onlardan ayrı olarak onlara paralel gelişmeye çalışması keyfiyetine milliyetler prensibi

***

1 Organizma, canlı bir varlığı oluşturan organların tümü, vücut, kurumlaşma, örgütlenme. (Y.N.)

[32]

denilir.

Bu prensibe göre, her fert ve her millet kendi hakkında iyi niyet, topraklarına bizzat kayıtsız sahiplik talep etmek hakkına ve bu hakkın kullanılmasını yasaklayan veya sınırlayan mânileri bertaraf etmek hak ve hürriyetine sahiptir.

Bu düstur bize hangi milletlerin hür, hangilerinin hürriyetinden şu veya bu şekilde mahrum olduklarını, yani millet namını taşımaya layık olmadıklarını kolaylıkla gösterir.

***

[33]

Şimdi kendi kendinize sorunuz:

1. Çinliler millet midir?

-Hayır! Niçin?

2. Afganlılar millet midir?

-Hayır! Niçin?

3. Hintliler, Trablusgarplılar, Tunuslular, Faslılar, Suriyeliler, başlarında kralları olan Iraklılar, Mısırlılar, Arnavutlar, bütün bu ümmeti Muhammed hür müdürler, millet midirler?

-Hür değildirler, millet değildirler; ümmettirler, esirdirler, niçin?

4. Türkler hür müdürler, millet midirler?

-Evet! Niçin?

***

[34]

Devlet

4/5 Teşrinisani [Kasım] 1929
Salı akşamı

Milletin ne olduğunu izah ederken demiştim ki: Türk milleti, halk idaresi olan cumhuriyetle idare olunur bir devlettir.

Şimdi, devlet ne demektir, bunu izah ve ifade edelim:

Devlet dediğimiz zaman, her şeyden evvel bir insan cemiyeti, bir millet mevcudiyeti anlaşılır.

***

[35]

Bundan sonra, bu insan cemiyetinin coğrafi sınırlarla tayin olunmuş bir arazide yerleşmiş olduğu görülür. Yine millet bahsinde demiştim ki, Türk milleti, Asya'nın batısında ve Avrupa'nın doğusunda olmak üzere, kara ve deniz sınırlarıyla ayırt edilmiş, dünyaca tanınmış büyük bir yurtta yaşar. Onun adına "Türk eli" derler.

Milliyet meselesinin, ferdi ve müşterek hürriyet meselesi

***

[36]

olduğunu biliyoruz. Yani, bir milleti teşkil eden fertlerin o millet içinde her nevi hürriyetinin, yaşamak hürriyetinin, çalışmak hürriyetinin, fikir ve vicdan hürriyetinin emniyet altında bulunması lazımdır.

Keza bir milletin tamamının her nevi hürriyeti, yani kendi topraklarında haricin hiçbir müdahale ve sınırlaması olmaksızın, hür ve bağımsız yaşaması ve çalışması lazımdır.

***

[37]

İşte devlet gerek fertlerin hürriyetini temin için millet üzerinde bir nüfuza ve gerek millet ve memleketin bağımsızlığını muhafaza edebilmek için kendine has bir nüfuz ve kuvvete sahip olmalıdır.

O halde devlet, belirli bir arazide yerleşmiş ve kendine has bir kuvvete sahip olan fertlerin toplamından ibaret bir mevcudiyettir.

***

[38]

Devletin sahip olduğu kuvveti ifade ederken, bu kuvveti kendine has diye vasıflandırıyoruz. Hakikaten devleti teşkil eden milletin sinesinde nüfuz icra eden kuvvet, ferden hiç kimse tarafından verilmiş değildir. O bir siyasi nüfuzdur ki, devlet kavramında kendiliğinden mevcuttur ve devlet onu halk üzerinde tatbik etmek

***

[39]

ve milleti diğer milletlere karşı müdafaa eylemek salahiyetine sahiptir.

Bu siyasi nüfuz ve kudrete "irade" veya "hâkimiyet" denir.

***

[40]

Hâkimiyet

Mademki devlet bir iradeye, bir hâkimiyete sahiptir, onu ifade ve infaz için birtakım vasıtalara muhtaçtır. Bu vasıtaları ihtiva eden devlet teşkilatında millet meclisi ve hükümet teşkilatı esastır.

Asrımızda bu esasi olan teşkilatın dayandığı, anane haline gelmiş birtakım esasi prensipler vardır.

A) Demokrasi prensibi, "halkçılık":

***

[41]

Bu prensibe nazaran, irade ve hâkimiyet milletin tamamına aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi prensibi, milli hâkimiyet prensibi şekline dönüşmüştür.

B) Temsili hükümet prensibi:

***

[42]

Bu prensip milli hâkimiyetin tatbik ve icrasını tanzim eder.

C) Devletin teşkilatı esasiyesini[1] tespit eden kanunun diğer kanunlara üstünlüğü prensibi: Bu prensip, asri teşkilatı esasiyede, kanuniyetin ve adli istikrarın anasıdır.

Bu saydığımız prensipler (A-B-C) demokrasi prensibinin binası gibi görülür. Hakikaten demokrasi prensibi pratik kıymetini ancak bu saydığımız prensipler sayesinde kazanır.

A) Demokrasi Prensibi

Devlette hâkimiyetin mevcudiyeti iki esasi mesele doğurur:

1. Hâkimiyet neden ibarettir?

***

1 Anayasal kuruluş, devletin esas teşkilatı kastediliyor. (Y.N.)

[43]

Hâkimiyette ne vardır? Sınırları nedir? Hâkimiyete dayanarak hangi fiiller hukuken yapılabilir?

Bu, devletin hâkimiyeti meselesidir. Bu meselede devlet dahili dayanağından, milletten ayrı olarak, soyut tasavvur olunuyor ve bu suretle siyasi kuvvetinin tabiat ve sınırları tayin ve tespit olunmak isteniyor.

Devletin siyasi kuvveti, sinesinde mevcut fertlerin ve cemiyetlerin mevcudiyeti dolayısıyla sınırlanmıştır. Ne derece sınırlanmıştır? Bunu, kamu hukuku tayin eder.

Devletin, diğer devletlerin ve kendi teşkilatına dahil olmayan diğer

***

[44]

şahısların mevcudiyeti dolayısıyla hâkimiyetinin derecesini de devletler hukuku gösterir. Dolayısıyla devletin hâkimiyeti meselesi tam manasıyla bir hukuku esasiye[1] meselesi değildir.

2. Hâkimiyet meselesinin meydana koyduğu ikinci esasi mesele, devlette, devlet içinde hâkimiyet meselesidir. Bu, doğrudan doğruya hukuku esasiyeyle alakalıdır.

Kamu hukukunun ve devletler hukukunun sınırlarını tayin ettiği hâkimiyet kime aittir?

Şunu söylemek lazımdır ki, devlet bir hukuki kavramdır. Hakikatte idare edenler hâkimiyeti kullanırlar. O halde, devlette

***

[45]

idare edenler kimler olmalıdır? Siyasi kuvvetin meşru olabilmesi için, devletin soyut hâkimiyeti fiilen kime verilmelidir? İşte bu sorulara cevap veren, demokrasi prensibidir.

Devlet Şekilleri

Tarihin ve hukukun incelenmesi, bize hâkimiyetin başlıca üç muhtelif tarzda kullanıldığını göstermektedir:

1. Hükümdarlık (monarşi): Hâkimiyet "kral, imparator, şah, padişah, prens, emir" gibi muhtelif unvanlar alabilen hükümdara, yalnız bir şahsa aittir. Hâkimiyeti tatbik eden devletin bütün memurları, yalnız bir adamın namına hareket ederler.

Devletin son iradesini yalnız hükümdar ortaya koyar.

***

1 Anayasa hukuku kastediliyor. (Y.N.)

|46|

Hükümdar yalnız başına devleti sevk ve idare eder ve her şeyi o emrederse, öyle bir devletin hükümetine mutlak hükümet denir. Böyle bir devlette hükümdar "devlet benim" der, muharebe ilan eder, barış yapar, kanunlar yapar, vergiler koyar, memleketin gelirlerini istediği gibi sarf eder; kısacası memleket onun malikânesidir.

Eğer hükümdar, kanunları hazırlayan milletvekillerinden meydana gelen bir meclis kabul etmişse, o zaman meşruti hükümet olur. Bu şekil hükümette dahi nihayet yine her şey hükümdarın son sözüne bağlıdır. Meşruti hükümette hükümdar, bir vatandaşa

***

|47|

bir hükümet teşkil ettirir; memleketi onunla idare eder. İngiltere, Belçika, İtalya meşruti hükümetlerdir.

2. Oligarşi: Bu tarz hükümette hâkimiyet birkaç kişinin, birkaç ailenin veya bir sınıf halkın elindedir. Aristokrasi, oligarşinin başka bir şeklidir; burada hâkimiyet, güzidelerin, zadegânın elindedir.

3. Demokrasi (halkçılık) esasına dayalı hükümetlerde hâkimiyet halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi prensibi, hâkimiyetin millette olduğunu, başka yerde olamayacağını lüzumlu sayar. Bu suretle demokrasi prensibi, siyasi kuvvetin, hâkimiyetin

***

|48|

kökenine ve meşruiyetine temas etmektedir.

Demokrasi Prensibinin Muhteviyatı

Demokrasi esası, bugün asri teşkilatı esasiyenin[1] genel ayırt edici vasfı gibi görünmektedir.

Hükümdarlık ve oligarşi, artık zamanı geçmiş geçici şekillerden başka bir mahiyette kabul edilemezler. Gerçi henüz başlarında hükümdarlar bulunan devletler vardır. Fakat bunların hemen hepsi demokrasi prensibini kabul etmektedir. Artık hâkimiyetin sahibi olduğunu iddia cesaretinde bulunabilecek hükümdar enderdir.

***

|49|

Bir milletin pratik olarak demokrasi prensibini ilan etmesi, o milletin çoğunluğunun toplumsal kuvvetinin bir neticesidir. Millet kâfi derece kuvvetli olunca, kuvvet

1 Anayasal kuruluş, devletin esas teşkilatı kastediliyor. (Y.N.)

ve kudreti eline alır. Bu hadise bazen ihtilal ile ve bazen de hükümdarla barışçı bir anlaşma ile hasıl olur.

Artık bugün demokrasi fikri daima yükselen bir denizi andırmaktadır.

Yirminci asır birçok müstebit hükümetlerin bu denizde boğulduğunu görmüştür. Rus Çarlığı, Osmanlı Padişahlığı ve hilafeti, Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorlukları bunların başlıcalarındandır.

***

[50]

Bundan başka, demokrasi ile idare olunan Portekiz gibi ılımlı hükümdarlıkların, demokrasinin daha bariz bir şekilde tatbikini içeren cumhuriyet karşısında silindiği görüldü.

En nihayet bugün İngiltere, Belçika gibi büyük eski demokrasilerin, daha bariz ve daha iyi tanzim olunmuş bir demokrasinin tahakkuk ettirilmesi yolunda çalıştıkları görülmektedir.

Demokrasi fikri, asri teşkilatı esasiyenin ayırt edici bir vasfı olduğu halde fikir çok eskidir.

Demokrasi fikrinin muhteviyatı ve manası hakkında layıkıyla aydınlanmak için onun

***

[51]

kısaca tarihini hatırlatmak faydalı olur.

Demokrasi Prensibinin Tarihi Gelişimi

Bundan yedi bin sene evvel Elcezire'de[1] insanlığın ilk medeniyetini kuran Sumer, Elam ve Akat kavimlerinde demokrasi prensibi tatbik olunmuştur. Hakikaten bu Türk kavimler birleşik bir cumhuriyet teşkil etmişlerdir. Bundan sonra Atina ve İsparta gibi Yunan şehirleri bir nevi demokrasi ile idare olunurlardı.

Roma dahi demokrasi hayatı yaşamıştır.

***

[52]

Türk milleti en eski tarihlerinde meşhur kurultaylarıyla, bu kurultaylarda devlet reislerini seçmeleriyle demokrasi fikrine ne kadar bağlı olduklarını göstermişlerdir. Son tarih devirlerinde Türklerin teşkil ettikleri devletlerde başlarına geçen padişahlar bu usulden ayrılarak müstebit olmuşlardır.

Kralların ve padişahların istibdadına dinler dayanak olmuştur. Krallar, halifeler, padişahlar; etraflarını alan papazlar, hocalar tarafından yapılmış teşviklerle ilahi hukuka dayanmışlardır. Hâkimiyetin bu hükümdarlara Allah tarafından verilmiş

***

1 Mezopotamya. (Y.N.)

[53]

olduğu teorisi uydurulmuştur. Buna göre, hükümdar, ancak Allah'a karşı mesuldür. Kudret ve hâkimiyetinin sınırı yalnız din kitaplarında aranabilir.

İlahi hukuka dayalı bir mutlakiyet kaidesi önünde demokrasi prensibinin ilk aldığı vaziyet mütevazıdır. O, evvela hükümdarı devirmeye değil, onun yalnız kuvvetlerini sınırlamaya, mutlakiyeti kaldırmaya çalıştı. Bu çalışma 400-500 sene evvelinden başlar. Evvela, kuvvetin milletten geldiği ve kuvvet muktedir olmayan bir ele düşerse

***

[54]

onu geri alabileceği... bu kuvvetin milletin vekillerinden meydana gelen meclis tarafından kullanılması lazım geleceği ifade olundu.

16. asırda demokrasi prensibi, hükümdarların nüfuzunu kırmak için, siyasi mücadele vasıtası olarak kullanıldı.

Bu mücadelelerde en nihayet ortaya atılan fikirler şunlardan ibaretti:

Kuvvet millete aittir.

Onu kanun dairesinde bir hükümdara vermiştir.

Bazı ahvalde geri alabilir.

18. asırda idi ki, demokrasi fikri, mukavemet olunamaz bir kuvvet ve cereyan aldı.

Demokrasi prensibi, milli hâkimiyet prensibi şekline girdi ve hukuku esasiyeye geçti.

***

[55]

Artık milletle hükümdar arasında mukavele fikri kayboldu. Ortaya, hâkimiyet bölünemez ve terk edilemez fikri çıktı.

Bu fikri şöyle izah ettiler: Hâkimiyet, fertlerin iradeleri üstünde, fertlerin teşkil ettikleri milletin müşterek şahsiyetine ait, genel, ortak iradedir. Dolayısıyla hâkimiyet birdir, parçalara ayrılamaz ve hâkimiyetin ifade ettiği ortak irade, onun sahibi olan müşterek şahsiyet, millet tarafından hiçbir vakit başkasına devir ve terk edilemez.

***

[56]

Demokrasi Prensibinin Bariz Vasıfları

Demokrasi prensibi, hâkimiyeti kullanan vasıta ne olursa olsun, esas olarak milletin hâkimiyete sahip olmasını ve sahip kalmasını icap ettirir.

Bu noktayı birkaç kelimeyle izah edelim:

A) Demokrasi esas itibariyle siyasi mahiyettedir.

Demokrasi, bir toplumsal yardım veya bir iktisadi teşkilat sistemi değildir. Demokrasi, maddi refah meselesi değildir. Böyle bir teori, vatandaşların siyasi hürriyet ihtiyacını uyutmayı hedefler.

***

[57]

Bizim bildiğimiz demokrasi siyasidir. Onun hedefi, milletin idare edenler üzerindeki denetimi sayesinde siyasi hürriyeti temin etmektir.

B) Demokrasinin birinci vasfıyla müşterek esas itibariyle ikinci bir vasfı daha vardır. O da şudur: Demokrasi fikridir; bir kafa meselesidir. Her halde bir mide meselesi değildir. Hükümet prensibi de bir adalet muhabbetini ve ahlak fikrini icap ettirir.

Demokrasi, memleket aşkıdır, aynı zamanda babalık ve analıktır.

C) Demokrasi, esasında ferdidir; bu vasıf vatandaşın hâkimiyete insan sıfatıyla

***

[58]

iştirak etmesiyledir.

D) En nihayet demokrasi eşitlikçidir; bu vasıf demokrasinin ferdi olması vasfının zaruri bir neticesidir. Şüphesiz bütün fertler aynı siyasi haklara sahip olmalıdırlar.

Demokrasinin bu ferdi ve eşitlikçi vasıflarından genel ve eşit oy prensibi çıkar.

Cumhuriyet

Başlarında hâlâ Allah'ın vekili, gölgesi sıfatını muhafaza etmekte bulunan hükümdarlar bulundurmakla beraber, hâkimiyetini kazanmış milletler olduğundan bahsetmiştik. Hakikaten bu milletlerin mensup olduk-

***

[59]

ları devletler, milletin seçtikleri vekillerin teşkil ettikleri meclislere sahiptir. Milletin hâkimiyetini bu meclisler temsil eder. Kanun teklif etmek hakkı meclis üyelerine ve icra vekilleri heyetine aittir. Hükümdar, devleti temsil eder. Hükümet teşkil eden vatandaş teorik olarak hükümdar tarafından seçilir. Fakat hakikatte, hükümet reisi, milletin itimat ettiği kuvvetli siyasi fırkaların liderleridir. Bunların teşkil ettikleri hükümetler, millet ve memleketi idare ederler ve meclise karşı mesuldürler. Bu izah ettiğimiz hükümetler temsilidirler; hakikatte demokrasi prensibi caridir. Fakat, bunlar tam manasıyla demokrat hükümetler değildir.

***

[60]

Demokrasinin bütün manasıyla ideali, milletin tamamının aynı zamanda idare eden vaziyette bulunabilmesini, hiç olmazsa devletin son iradesini yalnız milletin ifade etmesini ve ortaya koymasını ister. Ne yazık ki, milletlerin büyüklüğü, fikri terbiye dereceleri, idealin tatbikinde büsbütün idealden mahrumiyeti icap ettirebilecek ihtiyatsızlıklardan kaçınmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla demokrasi prensibinin en asri ve mantıki tatbikini

***

[61]

temin eden hükümet şekli cumhuriyettir.

Cumhuriyette son söz millet tarafından seçilmiş meclistedir. Millet namına her türlü kanunları o yapar. Hükümete itimat eder ve onu düşürür. Millet, vekillerinden memnun olmazsa, belirli zamanlar nihayetinde başkalarını seçerler. Millet, hâkimiyetini, devlet idaresine iştirakini, ancak zamanında oyunu kullanmakla temin eder. Cumhuriyetin hükümeti, bir usul ve tarzda sınırlı bir zaman için seçilmiş bir reisicumhura itimat olunur. Başvekili

***

[62]

o gösterir; hükümet heyetini teşkil edecek vekilleri başvekil itimat ettiği mebuslardan seçer.

Dünyada devletlerin şekilleri yekdiğerine nazaran bazı farklarla çok değişir. Bununla beraber, hepsi incelediğimiz şekillere indirgenebilir: Hükümdarlık, oligarşi, halk cumhuriyeti...

Kendine hususi bir din izafe eden "teokratik" devlet vardır. Rus Çarlığı ile Osmanlı saltanatı böyleydiler. Çar kilisenin reisi, sultanlar da halife unvanını takınmışlardı.

Keza, dini siyasetten ayırmış laik hükümetler vardır: Amerika,

***

[63]

Fransa, Türkiye Cumhuriyetleri gibi...

Hükümdarlıklarda devlet riyaseti makamına veraset yoluyla gelinir.

Cumhuriyet, milletvekillerinden meydana gelen meclisi ve sınırlı zaman için seçilmiş devlet reisi ile milli hâkimiyetin muhafazasının en iyi teminatıdır. Cumhuriyette meclis ve reisicumhur ve hükümet halkın hürriyetini, emniyetini ve rahatını düşünmek ve temine çalışmaktan başka bir şey yapamazlar. Çünkü bunlar bilirler ki, kendilerini iktidar ve salahiyet mevkiine belirli bir zaman için getiren,

***

[64]

irade ve hâkimiyetin sahibi olan millettir. Ve yine bunlar bilirler ki, iktidar mevkiine saltanat sürmek için değil, millete hizmet için getirilmişlerdir. Millete karşı vaziyet ve vazifelerini suiistimal eyledikleri takdirde, şu veya bu tarzda, milli iradenin kendi haklarında dahi tecellisine maruz kalabilirler. Millet tarafından millet namına devleti idareye mezun kılınanlar için, icabında millete hesap vermek

***

[65]

mecburiyeti, laubalilik ve keyfi hareketle bağdaşamaz.

Halbuki, kuvvetinin ve salahiyetinin Allah'tan geldiğini ve yalnız ona karşı ahirette hesap verebileceğini farz eden, devleti, memleketi miras kalmış bir malikâne kabul eyleyen bir hükümdar, her türlü kayıttan kendini serbest görür. Böyle bir idarede milletin benliği, hürriyeti söz konusu dahi olamaz. Dolayısıyla salahiyeti sınırlı dahi olsa, hükümdarlık şekli demokrasiye, milli hâkimiyet prensibine

***

[66]

uygun değildir. Hükümetin, sınırlı sayıda insanın, sınıfların elinde bulunması dahi millet mevcudiyetinin asla kabul edemeyeceği bir keyfiyettir. Bütün milletin çoğunlukla devlet idaresine mâni olan bu "oligarşi" usulü de, bir zümrenin kendi menfaatlarını temin için bütün millete ait hâkimiyeti gasptan başka bir şey değildir.

***

[67]

Teşkilatı Esasiye Kanunumuz

Türkiye Cumhuriyeti'nin Teşkilatı Esasiye Kanunu en asrî milli hâkimiyet esaslarını, hükümlerini ihtiva eder. Birkaç maddesini daima hatırda tutmak için burada aynen tekrar edelim:

A) "Hâkimiyet, kayıtsız şartsız milletindir."

B) "Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin yegâne ve hakiki temsilcisi olup, millet namına hâkimiyet hakkını kullanır."

C) "Kanun yapma salahiyeti ve icra kudreti Büyük Millet

***

[68]

Meclisi'nde tecelli eder ve toplanır."

Hatıra: Bizim anlayışımıza göre, siyasi kuvvet, milli irade ve hâkimiyet milletin birlik halinde müşterek şahsiyetine aittir, birdir; bölünemez ve terk olunamaz. Millette olduğu gibi, onun temsilcisi olan tek mecliste toplanmıştır. Yani kuvvetler ayrılığı teorisi bizim için esas değildir. Yalnız vazifeler şu suretle gördürülür:

D) "Meclis, kanun yapma salahiyetini bizzat kullanır."

***

[69]

E) "Meclis, icra sahaliyetini kendi tarafından seçilmiş reisicumhur ve onun tayin edeceği bir icra vekilleri heyeti marifetiyle kullanır. Meclis, hükümeti her vakit denetleyebilir ve düşürebilir."

F) "Yargı hakkı, millet namına, usulü ve kanunu dairesinde bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır."

***

[70]

Demokrasiye Muhalif Asri Cereyanlar

Bizim devlet teşkilatında esas prensibimizi teşkil eden demokrasinin ayırt edici vasıflarını tarif ettik. Demokrasinin bu kavrayışı bazı teorilerin hücumuna maruz bulunmaktadır.

1. Bolşevik teoriler.
2. İhtilalci siyasi sendikalizm teorisi.
3. Menfaatların temsili teorisi.

Bu teorilerin demokrasi teorimize hücumda ne kadar haksız olduklarını kısaca izah edelim:

1. Bolşevik teorisinin Rusya'da tatbik olunmuş şekline bakalım. Bütün Rus milleti içinden

***

[71]

amele, deniz ve kara kuvvetlerinden ibaret bir azınlık, iktisadi esaslara dayalı Komünist Partisi namı altında birleşerek bir diktatörlük vücuda getirmişlerdir. Gayelerinde milli değildirler. Şahsi hürriyet ve eşitlik tanımazlar. Halk hâkimiyetine riayetleri yoktur. Dahilde çoğunluğu baskı zoruyla görüşlerine itaate mecbur tutarlar; hariçte

propaganda ve ihtilal teşkilatı ile bütün dünya milletlerine kendi prensiplerini yaymaya çalışırlar.

Halbuki hükümet teşkilinden gaye, evvela ferdi

***

[72]

hürriyetin teminidir. Bolşevik hükümet tarzında istibdat mahiyeti görülmektedir. Bir cemiyeti, bir kısım insanların görüşlerinin zorla esiri ve zebunu[1] yaşatmak şekline, tabii ve makul bir hükümet sistemi gözüyle bakılamaz.

2. İhtilalci siyasi sendikalizm teorisyenleri de, her türlü siyasi teşekkülleri yalnız kendi menfaatları lehine yaptırmak ve nihayet siyasi kuvvet ve hâkimiyeti ellerine geçirmek isteyen işçi gruplarıdır. Bunlar maksatlarını zorla elde etmek fırsatını beklerken

***

[73]

zaman zaman genel grevler yaparak hükümet adamları üzerinde tesirli oluyorlar ve bazı işleri kendi lehlerine hallettiriyorlar; yavaş yavaş mevcudiyetlerini hissettiriyorlar. Bunlar İngiltere, Fransa ve Almanya'da tesirlerini göstermektedir. Almanya'da bu teorisyenleri az çok tatmin için, millet meclisi yanında, iktisadi mahiyette, üyeleri onlardan olmak üzere bir meclis yapmışlardır. Bizde de yüksek iktisat meclisi vardır. Fakat bu, herhangi bir baskı üzerine değil, doğrudan doğruya hükümetin faydalı görmesinden, istişari mahiyette

***

[74]

vücuda getirdiği bir heyettir.

3. Menfaatların temsili teorisi: Muhtelif meslek ve sanat ve iş adamları cemiyet içinde ayrı ayrı birer zümre, birer küçük cemiyet halinde düşünülürse, her bir zümrenin birbirinden farklı menfaatları vardır. Dolayısıyla diyorlar ki, her hususi menfaat sahibi gruplar, ayrı ayrı, mecliste kendilerini temsil etmelidirler. Bu takdirde seçim, millet

***

[75]

fertlerinin çoğunluğu tarafından değil, gruplar tarafından ve grupların sahip olduğu menfaat derecesinde vuku bulacaktır. Mecliste bu gruplardan birkaçı birleşip iktidar mevkiine geçince, yalnız kendi menfaatları lehine çalışacaklardır. Buna kim mâni olacaktır?

1 Zayıf, güçsüz, aciz, bağımlı, düşkün. (Y.N.)

İşte bu sebeplerden dolayıdır ki, biz bu ve bundan evvelki teorileri memleket ve milletimiz için uygun görmüyoruz. Biz, memleket halkı fertlerinin ve muhtelif sınıf mensuplarının yekdiğerine yardımlarını aynı kıymet

***

[76]

ve mahiyette görürüz. Hepsinin menfaatlarının aynı derecede ve aynı eşitlikçi hisle temininc çalışmak isteriz. Bu tarzın milletin genel refahı, devlet bünyesinin sağlamlaştırılması için daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Bizim nazarımızda çiftçi, çoban, amele, tüccar, sanatkâr, asker, doktor, velhasıl herhangi bir toplumsal müessesede faal bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti eşittir. Devlete bu anlayışla azami faydalı olmak ve milletin emniyet ve iradesini mahalline sarf edebilmek, bizce,

***

[77]

bizim anladığımız manada, halk hükümeti idaresiyle mümkün olur.

Milleti temsil ve idare eden, Büyük Millet Meclisi'nin ve hükümetin dayandığı fırka da bu esasi prensip dahilinde ayrımsız bütün Türkiye halkını kapsayan, milletin genel menfaatıyla alakadar "Cumhuriyet Halk Fırkası"dır.

Fırka, millete vekillerinin seçilmesinde yol göstermek ve fikri ve pratik hayatta, genel olarak milli terbiyede

***

[78]

halkçılık şuur ve kültürünü geliştirmek suretiyle pek büyük vazife yapmaktadır.

***

[79]

Vatandaşa Karşı Devletin Vazifeleri

Derslerimizin başlangıcında, milletin kurduğu devletin ve hükümet teşkilatının vatandaşlara karşı mükellef olduğu vazifeleri ve salahiyetleri genel olarak saymıştık. Bu vazifelerin mahiyetleri incelenirse şöyle bir sıra yapılabilir:

A) Memleket içinde asayişi ve adaleti tesis ve idame ederek vatandaşların her nevi hürriyetini korunmuş bulundurmak;

B) Harici siyaset ve diğer milletlerle münasebetleri iyi idare ederek ve dahilde her nevi müdafaa kuvvetlerini daima hazır bulundurarak milletin bağımsızlığını emin ve korunmuş

***

[80]

bulundurmak.

Bu iki nevi vazife, devletin en esaslı vazifelerindendir. Denilebilir ki, devlet teşkilinden maksat, bu iki vazifenin yerine getirilmesini temin etmektir. Çünkü bu vazifeler, vatandaşların fert olarak yapmaya muktedir olamayacakları işlerdir. Hatta, vatandaşların bu vazifeleri kısmen dahi yapmaya kalkışmaları caiz değildir. Zira o zaman anarşi olur, devlet kalmaz. Mesela bir vatandaş kendi kendine bir yabancı devletle siyasi bir temas ve münasebette bulunamaz.

Bir vatandaş memleket müdafaasında başına toplayabileceği birtakım kimselerle başlı başına harekete izinli değildir.

***

[81]

Bir vatandaş kendi hürriyet ve hakkını kendi maddi kuvvetine dayanarak temine kalkışamaz.

Bu hususlar, fertlerin kuvvet ve teşebbüsleri ile değil, milletin iradesine sahip olan devletin kudret ve nüfuzuyla temin olunabilir.

Bu iki nevi vazifelerden başka devletin alakadar olduğunu işaret ettiğimiz vazifeleri de, başladığımız sıra içinde söyleyelim:

C) Yollar, demiryolları vs. gibi bayındırlık işleri;

D) Maarif işleri;

F) Sıhhiye işleri;

G) Toplumsal yardım işleri;

H) Ziraat, ticaret, zanaata ait iktisadi işler.

***

[82]

Bu son saydığımız işleri devletin yapmaması, fertlere terk etmesi lazım geldiği iddiasında bulunanlar vardır. Bu teoriyi tasvip ve takip edenlere "ferdiyetçi" derler.

Milletin genel ve müşterek menfaatlarına ait siyasi, fikri işlerde olduğu gibi, iktisadi her nevi işlerin fertlere bırakılmayıp devlet tarafından yapılmasının daha uygun olacağı teorisini müdafaa eden "devletçiler" de vardır.

Biz, devletimizce tatbiki münasip olan prensibi tespit için, "ferdiyetçi" ve "devletçi"lerin dayandıkları noktalarla ve bir de demokrasinin bariz vasıflarını göz önünde

***

[83]

tutarak, kısa bir muhakeme yapalım:

Malumdur ki, Türkiye Cumhuriyeti, demokrasi esasına dayalı bir devlettir. Demokrasi ise esas itibariyle siyasi mahiyettedir; fikridir, ferdidir, eşitlikçidir.

Demokrasinin bu esas noktalarına göre vatandaşın siyasi hürriyet ve mesaisini temin etmek ve vatandaşın ilmi, toplumsal, sanat, ahlak gibi fikri sahalarda gelişmesini temin ile alakadar olmak ve vatandaşın milli hâkimiyete usulü dairesinde iştirak hakkını ve bütün vatandaşların aynı siyasi haklara sahip olmalarını

***

[84]

temin eylemekten ibaret olan noktalar, devletin vatandaşa karşı başlıca vazifelerinin sınırını gösteren işaretlerdir.

O halde, demokrasi esasına dayalı bir devlet, bir toplumsal yardım sistemi veyahut bir iktisadi teşkilat sistemi değildir. Bunun için bu sahalara ait işlere devletin karışmaması, bütün bu mahiyetteki işleri fertlere veya fertlerden meydana gelen şirketlere bırakması mümkündür. Bu imkânın derecesini anlamak için, devletin millete ve memlekete karşı yapmaya

***

[85]

mecbur olduğu esaslı vazifelerinin ikinci derecede görülen vazifelerle münasebet ve irtibatlarını düşünmek lazımdır.

Devlet, asayişi temin etmek için, memleketi müdafaa eylemek için, sıhhati yerinde, gürbüz ve anlayışları, milli hisleri, vatan muhabbetleri yüksek vatandaşlar ister.

Devlet, dahilde ve hariçte millet işlerini gördürecek yüksek kabiliyetli vatandaşlara muhtaçtır.

Devlet, bütün vatandaşların devletin kanunlarını anlayıp onlara riayet lüzumunu takdir etmelerini, memleketin asayişi ve müdafaası için ehemmiyetli görür.

Devlet, bütün vatandaşların, herhangi zanaat ve meslekte,

***

[86]

zamanımız ilerlemelerinin icap ettirdiği derecede muvaffak olmasıyla alakadardır.

Bu sebeplerledir ki, vatandaşların tahsili, terbiyesi, sıhhati ile alakadar olmak mecburiyetindedir.

Devlet, memleketin asayiş ve müdafaası için yollarla, demiryollarıyla, limanlarla, deniz vasıtalarıyla, telgrafla, telefonla, memleketin hayvanlarıyla, her türlü nakliye

vasıtalarıyla, milletin genel servetiyle yakından alakadardır. Memleket idaresinde ve müdafaasında, bu saydıklarımız, toptan, tüfekten, her nevi silahtan daha mühimdir.

***

[87]

Bilhassa para, her türlü vasıtanın üstünde bir mevcudiyet silahıdır.

Bu saydığımız sahalardaki işlerden iktisadi olanlar, doğrudan doğruya devletin zaruri vazifelerinden görünmemekle beraber, o vazifelerin yapılmasında tesirlidirler. Bu sahalardaki işleri fertlere veya şirketlere tamamen bırakabilmek için, bu işlerin, devlet müdahalesi ve yardımı olmadığı halde, devleti esasi vazifelerini yapmakta müşkülata uğratmayacağına emin olmak lazımdır.

***

[88]

Görülüyor ki, iktisadi ve bazı toplumsal işler, bir taraftan fertlerin menfaatları ile alakadardır. Bunun içindir ki, ferdiyetçiler bu işlere devletin karışmasını şahsi hürriyete tecavüz gibi görürler. Fakat bu işler içinde, dolayısıyla bütün milletin müşterek menfaatına temas eden ve alakalı olan noktalar da vardır. Bu sebeple, devletçilerin haklı oldukları noktaları kabul etmek uygun olur.

Özel menfaat ekseriya genel menfaatla tezat halinde bulunur. Bir de özel menfaatlar en nihayet rekabete dayanır. Halbuki, yalnız bununla iktisadi nizam tesis olunamaz.

***

[89]

Bu zanda bulunanlar, "kendilerini, bir serap karşısında aldanılmaya terk edenlerdir".

Fertler, şirketler, devlet teşkilatına nazaran zayıftırlar. Serbest rekabetin toplumsal sakıncaları da vardır; zayıflarla kuvvetlileri müsabakada karşı karşıya bırakmak gibi... Ve nihayet fertler bazı büyük, müşterek menfaatları tatmine muktedir olamazlar. Bu gibi işlerde, fertlerin tesisine imkân bulamayacakları geniş ve kuvvetli teşkilat icap edebilir; yahut bu gibi işlerde fertler kâfi menfaat elde edemeyecekleri için o işlerden vazgeçerler. Halbuki o işler milletçe hayati bir ehemmiyete sahip olur ve devlet onu yapmak mecburiyetinde bulunur.

***

[90]

Her halde milletlerde hürriyet ve medeniyet geliştiği nispette devletin vazifeleri ve mesuliyetleri çoğalır. Hayat çoğaldığı nispette vasıta da çoğalır. Çok vasıta, çok ve büyük kuvvetle idare olunur. Kuvvet çoğaldıkça kaideler de çoğalır. Bir cemiyetin vasıta ve kaidesi ise devlettir.

Bundan başka, devletin ferde nazaran hırsı başka mahiyettedir. O, kamunun müşterek menfaatını ve ilerlemesini düşünür. Fertleri özel menfaat hırsından ne derecede kadar uzaklaştırmak mümkün olacağı incelenmeye değer.

***

[91]

Her halde devletin siyasi ve fikri hususlarda olduğu gibi, bazı iktisadi işlerde de düzenleyiciliğini prensip olarak kabul etmek caiz görülmelidir. Bu takdirde karşı karşıya kalınacak müşkülat şudur: Devlet ile ferdin karşılıklı faaliyet sahalarını ayırmak...

Devletin bu hususdaki faaliyet sınırını çizmek ve bu hususta dayanacağı kaideleri tespit etmek, diğer taraftan vatandaşın ferdi teşebbüs ve faaliyet hürriyetini sınırlamamış olmak, devleti idareye salahiyettar kılınanların düşünüp

***

[92]

tayin etmesi lazım gelen meselelerdir. Prensip olarak, devlet ferdin yerine geçmemelidir. Fakat, "ferdin gelişmesi için genel şartları göz önünde bulundurmalıdır". Bir de ferdin şahsi faaliyeti, iktisadi ilerlemenin esas kaynağı olarak kalmalıdır. Fertlerin gelişmesine mâni olmamak, onların her bakımdan olduğu gibi, bilhassa iktisadi sahadaki hürriyet ve teşebbüsleri önünde devletin kendi faaliyetiyle bir mâni vücuda getirmemesi, demokrasi prensibinin en mühim esasıdır. O halde diyebiliriz ki, "ferdiyet gelişmesinin mâni karşısında kalmaya

***

[93]

başladığı nokta, devlet faaliyetinin sınırını teşkil eder". Buna nazaran, "genel olarak zaman ve mekânda daimi bir özel vasıf gösteren iktisadi bir işi devlet üzerine alabilir". Mesela, bir iş ki büyük ve muntazam bir idareyi icap ettirir ve özel fertler elinde tekelleşmek tehlikesini gösterir veyahut genel bir ihtiyaca tekabül eder, o işi devlet üzerine alabilir. Madenlerin, ormanların, kanalların, demiryollarının, deniz taşımacılığı şirketlerinin devlet tarafından idaresi ve para ihraç eden bankaların millileştirilmesi, keza su, gaz, elektrik vesaireye ait işlerin mahalli

***

[94]

idareler tarafından yapılması, yukarıda izah ettiğimiz türden işlerdir.

Bu izah ettiğimiz mana ve anlayışta, "devletçilik, bilhassa toplumsal, ahlaki ve millidir". Milli servetin paylaştırılmasında daha mükemmel bir adalet ve emek sarf

edenlerin daha yüksek refahı, milli birliğin muhafazası için şarttır. Bu şartı daima göz önünde tutmak, milli birliğin temsilcisi olan devletin mühim vazifesidir.

Genel menfaata hizmet eden genel müesseselerin çoğaltılması, devletin chemmiyetle göz önünde tutacağı bir meseledir.

***

[95]

Bu sayede sırf menfaatperest faaliyetler sınırlanır. Bu, vatandaşlar arasında ahlaki dayanışmanın gelişmesine yardım eden mühim bir etkendir.

Memlekette her nevi üretimin ziyadeleşmesi için, ferdi teşebbüsün devletçe elzem olduğunu da ehemmiyetle kaydettikten sonra, beyan etmeliyiz ki, "devlet ve fert birbirine karşıt değil, birbirinin tamamlayıcısıdır".

Devlet ve fert dediğimiz zaman bu kelimelerin soyut manasını değil, yegâne hakikat olan "toplumsal insan", yani cemiyet içinde

***

[96]

yaşayan fertleri murat ediyoruz. İşte bu insanın iki türlü menfaatı vardır. Bu menfaatların bir kısmı şahsidir, diğer kısım menfaatlar müşterektir. Cemiyetin hayatını muhafaza eden, bu müşterek menfaatlardır. İyice düşünülürse, bu iki nevi menfaat birbiriyle aynı kıymettedir. Çünkü toplumsal insanın hayatı için her iki menfaat aynı derecede lüzumludur. Buna nazaran bizce devlet ve fert kelimeleri, genel veyahut özel menfaatlardan biri düşünüldüğüne göre ve fakat her iki halde de toplumsal insanı

***

[97]

ifade ve izah eden iki tabirdir. Yani demek istiyoruz ki, yalnız başına fert ve fertlerden ayrı devlet düşünmüyoruz. Devlet, fertlerin teşkil ettiği milli cemaatin göze görünen şeklidir. Ancak fert emeğinin gelirini, devlet de toplumsal gelişmeden hasıl olan geliri almak mecburiyetindedir.

Bu fikirlerin bizim halimize daha yakından alakasını düşünelim:

Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Maziden kendine miras kalan bütün hayati işler, zamanın mecburiyetlerini tatmin edecek derecede değildir. Siyasi ve fikri hayatta olduğu gibi, iktisadi işlerde de

***

[98]

fertlerin teşebbüsleri neticesini beklemek doğru olamaz. Mühim ve büyük işleri, ancak milletin genel servetine ve devletin bütün teşkilat ve kuvvetine dayanarak, milli

hâkimiyetin tatbik ve icrasını tanzim ile vazifeli olan hükümetin mümkün olduğu kadar üzerine alıp başarması tercih olunmalıdır.

Diğer bazı devletlerin ikinci derecede görebileceği ve fertlerin teşebbüslerine terk olunmasında beis olmayan işlerden birçoğu bizim için hayatidir ve birinci derecede mühim devlet vazifeleri arasında sayılmalıdır.

Özetle, Türkiye Cumhuriyeti'ni

***

[99]

idare edenlerin, demokrasi esasından ayrılmamakla beraber, "ılımlı devletçilik" prensibine uygun yürümeleri, bugün içinde bulunduğumuz hallere, şartlara ve mecburiyetlere uygun olur.

Bizim takibini uygun gördüğümüz "ılımlı devletçilik"[1] prensibi, bütün üretim ve dağıtım vasıtalarını fertlerden alarak milleti büsbütün başka esaslar dahilinde tanzim etmek gayesini takip eden sosyalizm prensibine dayalı kolektivizm yahut komünizm gibi özel ve ferdi iktisadi teşebbüs ve faaliyete meydan bırakmayan bir sistem değildir.

***

[100]

Hürriyet

27.1.1930
Pazartesi

Hürriyet, insanın düşündüğünü ve dilediğini mutlak olarak yapabilmesidir.

Bu tarif, hürriyet kelimesinin en geniş manasıdır. İnsanlar bu manada hürriyete hiçbir zaman sahip olamamışlardır ve olamazlar. Çünkü malumdur ki, insan tabiatın mahlukudur. Tabiatın kendisi dahi mutlak hür değildir; kâinatın kanunlarına tabidir. Bu sebeple insan ilkönce tabiat içinde, tabiatın kanunlarına, şartlarına, sebeplerine, etkenlerine bağlıdır. Mesela, dünyaya gelmek veya gelmemek, insanın elinde olmamıştır ve değildir. İnsan, dünyaya geldikten sonra da, daha ilk anda, tabiatın ve birçok mahlukatın zebunudur.[2] Himaye edilmeye, beslenmeye, bakılmaya, büyütülmeye muhtaçtır.

1 Afet İnan, *Medeni Bilgiler* kitabının Giriş'inde, "ılımlı devletçilik" sözcüklerinin aslı olan ve 1930 basımında da yer alan "mutedil devletçilik" sözcüklerinin 1931 ve sonraki basımlarda "devletçilik" şeklinde düzeltildiğini belirtiyor. 1930'ların başında "ılımlı devletçilik" diye ifade edilen programdan, bir-iki yıl içinde Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal'in "devlet sosyalizmi" olarak isimlendirdiği daha müdahaleci ve daha etkin bir devletçiliğe geçilmiştir. (Y.N.)

2 Zayıf, güçsüz, aciz, bağımlı, düşkün. (Y.N.)

***

[101]

İlkel insanların, tabiatın her şeyinden, gök gürültüsünden, geceden, taşan bir nehirden ve vahşi hayvanlardan ve hatta birbirlerinden korktuklarını biliyoruz. İlk his ve düşüncesi korku olan insanın her düşünce ve dileğini mutlak surette yapmaya kalkışmış olması düşünülemez.

İlkel insan kümelerinde ata korkusu ve nihayet büyük kabile ve kavimlerde ata korkusunun yerini alan Allah korkusu, insanların kafalarında ve hareketlerinde hesapsız yasaklar yaratmıştır. Yasaklar ve hurafeler üzerine kurulan birçok âdetler ve ananeler, insanları düşünce ve harekette çok bağlamıştır. O kadar ki, şahsi düşünce ve hareket serbestisi gibi bir hak kavramı malum olmamıştır.

Cemaatlerin başına geçebilen adamlar, cemaati Allah namına idare ederdi.

***

[102]

Her türlü hak ve salahiyet onlarda idi. Ferdin hakkı, hürriyeti söz konusu değildi.

Buraya kadar olan fikirlerimizi şöyle bir neticeye bağlayabiliriz: İnsan, evvela tabiatın esiri idi; sonra, buna, semadan kuvvet ve salahiyet alan birtakım adamlara esir olmak eklendi. İnsan cemiyetleri büyüdükçe ve devlet haline geldikçe, fertler üzerindeki yük o kadar çoğaldı. Devletin başında bulunan adamın hakkı sınırsız, kayıtsız, şartsız, mutlak bir kudret olarak kabul ediliyordu. Devletin şekli imparatorluk veyahut cumhuriyet olsun, bunun ehemmiyeti azdı; ferdin şahsi bir hakkı yoktu. Eski zamanlarda insanların yapabildikleri medeniyetlerinin en yüksek devirlerinde vaziyet böyle idi.

***

[103]

Ferdin hakkı, hükümdarın menfaatına olarak ilahi hak içindeydi. Bu hakka dayanarak, hükümdar, tebaasının hürriyetine istediği gibi tasarruf edebilirdi; bu, ferdin hakkına tecavüz sayılmazdı.

Hükümdarın kudreti için dinlerden çıkan sınırdan başka bir sınır tanınmıyordu. Hükümdarın yapmaması lazım gelen şey, Allah'ın yasakladığı şey olacaktı.

İnsanlar fikri gelişmede ilerledikçe, kendi kökenlerini daha açık düşünmeye başladılar; yavaş yavaş onun büyüklüğünü daha iyi anlamaya ve takdir etmeye muktedir oldular.

***

[104]

Tabiatın her şeyden büyük ve her şey olduğu anlaşıldıkça, tabiatın çocuğu olan insan kendinin de büyüklüğünü ve haysiyetini anlamaya başladı.

İşte insanlar, bu idrak derecesine yükseldikten sonradır ki, "tabiatın insanda yarattığı bütün kabiliyetlerin faaliyetlerini serbest olarak yapması ve gelişmesi lazımdır; bu lüzum tabiidir; tabiatın verdiği haktır" fikrine vardılar.

Artık bundan sonra fert ile hükümdar ve devlet arasında hak davası ve hak mücadelesi başlar. Bu mücadele, devletlerin dahili gelişmelerinin tarihidir.

16. asırda ileri sürülen fikirler şöyle idi: Hükümdar, emirleriyle, kanunlarıyla

***

[105]

ilahi hakkı olduğu gibi tabii hakkı da bozamaz. Tabii hakkın dahi, Allah tarafından tesis olunmuş gibi kabul edilmesi lazımdır. Hareket noktası bu fikir kaldıkça, hükümdar kudreti sınırının temelini uluhiyet fikri ve ilahi irade teşkil etti. Çünkü tabii haklar da aynı temele bağlanmıştı. Hükümdar bu sınıra riayet ediyor idiyse, bu riayeti dini bir vazife kabul ettiğindendi; yoksa ferdin hükümdara karşı talepte bulunabileceği hiçbir hak tanınmış değildi. Ferdi haklar teorisi, tabii hak fikri, uluhiyet fikri temelinden, semadan koparılarak arz üzerine indirildikten sonra

***

[106-106a]

meydana çıkabilmiştir.

Ferdi haklar teorisinin temeli şöyle kuruldu: Her türlü hakkın kökeni ferttir. Çünkü hakiki, hür ve mesul olan mahluk, yalnız insandır.

Buna nazaran, ferdin yalnız tabii hak ve ahlaki mesuliyet ile kayıtlı olan mutlak bağımsızlığı, bütün medeni teşekküllerden evvel, ilk hal olarak, çıkış noktası gibi kabul olunuyor. Fakat diğer taraftan insanların toplumsal ve siyasi teşekküller halinde bulunması da tabii ve lüzumludur.

Bu teşekküller ise kısmen zaruri, mukadder kanunlar hükümlerine göre gelişir. Bu mukadderatın mevcudiyeti nispetinde ve zekânın bu mukadderatın seyrini ve istikametini takdir edebildiği nispette, insanların hürriyet ve iradeleri bu mukadderata itaat etmek mecburiyetindedir. İnsanlar, hareketlerini bu mukadderatın seyir ve istikametine uydurmak

***

[107]

zaruretindedir. Bu mecburiyet ve zaruret hali, hakikatte, kaçınılması mümkün olmayan bir neticeyi daha mükemmel ve daha ahenkli yapmaktır. Tabiatın ve tarihin mahsulü olan bir milletin fertleri, daima bu hakikatle karşı karşıya bulunur ve ona hürmet eder. Böyle bir milletin kurduğu devletin dahi temeli ve gayesi ferdi hak olur.

Ferdin birinci hakkı, tabii kabiliyetlerini serbestçe geliştirebilmesidir. Bu gelişmeyi temin için ise, en iyi vasıta, ferde, diğerin aynı kıymetteki hakkına zarar vermeksizin, tehlike ve zarar kendine ait olmak üzere, ona, kendi kendini istediği gibi sevk ve idare etmeye müsaade etmektir.

***

[108]

İşte bu serbest gelişmeyi temin etmek, ferdi hakların teşkil ettiği muhtelif hürriyetlerin tamam gayesidir. Bu haklara hürmet etmeyen siyasi cemiyet esaslı vazifesinde kusur etmiş olur ve devlet mevcudiyetinin hikmetini ve manasını kaybeder.

Asri demokraside ferdi hürriyetler özel bir kıymet ve ehemmiyet almıştır. Artık ferdi hürriyetlere devletin ve hiç kimsenin müdahalesi söz konusu değildir. Ancak bu kadar yüksek ve kıymetli olan ferdi hürriyetin medeni ve demokrat bir millette neyi ifade ettiği, hürriyet kelimesinin mutlak surette düşünülebilen manasıyla anlaşılamaz. Söz konusu olan hürriyet, toplumsal ve medeni insan hürriyetidir.

***

[109]

Bu sebeple, ferdi hürriyeti düşünürken, her ferdin ve nihayet bütün milletin müşterek menfaatının ve devlet mevcudiyetinin göz önünde bulundurulması lazımdır. Anlaşılıyor ki, ferdi hürriyet mutlak olamaz. Diğerin hak ve hürriyeti ve milletin müşterek menfaatı ferdi hürriyeti sınırlar. Ferdi hürriyeti sınırlamak, devletin de adeta esası ve vazifesidir. Çünkü, devlet ferdi hürriyeti temin eden bir teşkilat olmakla beraber, aynı zamanda bütün özel faaliyetleri genel ve milli maksatlar için birleştirmekle mükelleftir. "Hürriyet, başkasına zararlı olmayacak her türlü tasarruflarda bulunmaktır"[1]

***

[110]

denildiği zaman, vatandaş hürriyetinin, yalnız bunun gaye olduğu, devletin bu gayeyi temin için bir vasıta kabul edildiği ifade edilmiş olur.[2] Milletin genel menfaatının icap ettirdiği dereceden daha fazla sınırlanamayacağı kabul edilmiş oluyor. Bu fikir basittir; fakat tatbiki çok güçtür. Çünkü, ferdi hürriyetin derecesinin devlet faaliyetini zaafa düşürmemesi lazımdır. Devletsiz bir cemiyet veyahut zayıf bir devlet hayatının neticesi, herkesin herkese karşı mücadelesidir. Bu mücadelenin çoğunluğun hürriyetini boğmayacak surette düzenlenmesi lazımdır.

***

1 Teşkilatı Esasiye, Madde: 68.

2 El yazısı belgede buraya çıkma işareti (x) konulmuştur. Ancak söz konusu çıkmanın metni *Medenî Bilgiler*'deki el yazısı belge fotokopilerinde yoktur. Kitaptaki metinde ise burada şu sözcükler yer almaktadır: "Fakat bu vasıtadır ki, milletin genel menfaat ve gayesini muhafaza edecektir. O halde, ferdi hürriyete sınır olarak 'başkalarının hürriyet sınırını' gösterirken, ferdi hürriyetin". Bkz. *Medenî Bilgiler*, 1998, s.53. (Y.N.)

[111]

Bu düzenleme keyfiyeti, ferdin mesuliyetine, teşebbüsüne ve gelişmesine halel verecek dereccye götürülmemelidir.

Vatandaşların teşebbüs ve mesuliyet hisleri ne kadar gelişirse, devlet için o kadar iyidir.

Ferdi hürriyetin ne kadarından feragat edilmesi lazım geleceği, içinde bulunulan zamana ve memlekete göre değişir. Müstesna zamanlar, müstesna tedbirler icap ettirebilir. Bir de hürriyetin suiistimali, hürriyetin geçici, lakin geniş ölçüde sınırlanmasını icap ettirebilir. Bütün bu tedbirleri ve sınırlamaları tanımak lüzumu, devlet fikir ve kavramını ifade

***

[112]

eder. Bu hususlardaki tedbirlerin şiddetini ve sınırların genişliğini ölçmek büyük bir sanattır. Devlet sanatı işte budur.[1] Vatandaşların genel hürriyet ve saadeti için, fertlerden ancak devlet için zaruri olan bir kısım hürriyetlerinin bırakılması istenebilir.

Türk milletinin tarihini göz önünc getirelim; hemen daha düne kadar altında ezildiği istibdat, esaret ve zulmün kara, kanlı pençesini hisseder gibi olmamak mümkün değildir.

***

[113]

Türk, istibdat ve esaret zincirlerini parçalayabilmek için, dahili ve harici düşmanlar karşısında hayatını ortaya attı; çok kanlı ve tehlikeli mücadelelere girdi; sayısız fedakârlıklara katlandı; muvaffak oldu; ancak ondan sonra hürriyetine sahip oldu. Bu sebeple hürriyet Türkün hayatıdır.

Artık Türkiye'de "her Türk hür doğar, hür yaşar".[2]

Türkün bugünkü milli ve siyasi terbiyesi ve yüksek kıymeti, onun gayesini ve vaziyetini tespit etmiştir.

***

[114]

Türkler, demokrat, hür ve mesul vatandaşlardır. Türk Cumhuriyeti'nin kurucuları ve sahipleri bizzat kendileridir. Türk, ferdi hürriyetinden ve menfaatlarından Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda tayin olunduğu kadarını Cumhuriyet'e bırakmıştır. Cumhuriyet, ferdin ona bıraktığı bu kısım hürriyeti, ferdin ve Türk milletinin dahilde hürriyetini ve harice karşı bağımsızlığını temin için kullanır.

***

1 El yazısı belgede buraya çıkma işareti (x) konulmuştur. Ancak söz konusu çıkmanın metni *Medenî Bilgiler*'deki el yazısı belge fotokopilerinde yoktur. Kitaptaki metinde ise şu sözcükler yer almaktadır: "Bu sanatta isabetin derecesi hürriyetlerin sınırlarını çizen kanunda görülebilir. Çünkü 'bu sınır ancak kanun marifetiyle tespit ve tayin edilir'. Her halde". *Medenî Bilgiler*, 1998, s.53. (Y.N.)

2 Teşkilatı Esasiye, Madde: 68. Jean Jacques Rousseau'nun ve Fransız Devrimi'nin "İnsanlar hür doğar, hür yaşar" şeklindeki hürriyet anlayışına göndermc. (Y.N.)

[115]

Hürriyetin Muhtelif Şekilleri

31.1.1930
Cuma günü
Not

Bir milletin kültürü yükseldikçe, ferdi hürriyetin tatbikat sahaları genişler ve çoğalır; muhtelif şekilde, birbirinden ayrı ve bağımsız ferdi hürriyetler meydana çıkar. Bu hürriyetler mahiyet ve tabiatlarına göre iki gruba ayrılırlar.

Birinci grup içinde sayabileceğimiz hürriyetler başlıca ferdin maddi menfaatlarına tekabül eder ki, şunlardır:

1. Kelimenin dar manasıyla şahsi hürriyettir. Yani serbestçe gitmek gelmek, milli topraklarda kalmak yahut oradan çıkmak hakkına sahip olmaktır. (Seyahat ve ikamet hak ve hürriyeti.) Bununla beraber, keyfi tutuklamalardan, hapisten ve cezadan korunmuş olmak emniyetidir.

***

[116-116a]

2. Hususi meskenin taarruzdan korunmuşluğudur. Bu hak şahsi emniyetin temeli ve sürekliliğidir. İnsan, evinin sahibidir ve oraya ancak istediğini sokar. Bir insanın evine hükümetin müdahalesi yalnız kanunun tayin ettiği hallerde ve surette olabilir.

3. Ferdi mülkiyettir. Bir insanın, emeği mahsulü olan her şeye sahip olması, devletin müdahale edemeyeceği ferdin yüksek haklarındandır. İnsan, namuskârane sahibi olduğu mal ve mülküne istediği gibi tasarruf eder; satabilir, satmayabilir, istediğine verebilir, onları mahvedebilir, yıkabilir. Eski zamanlarda böyle değildi; aksi idi. İnsanları rızaları olmadığı halde, aileleriyle, oturdukları yerle beraber satabilirlerdi.

Ferdi mülkiyet hakkını yegâne sınırlayan, genel menfaatlar için istimlaktır. Bununla beraber, hükümetin, belediyelerin, mahalli idarelerin, ne gibi lüzum ve mecburiyetlerle ve ne usul ve şekilde istimlak edebilecekleri istimlak kanunlarıyla tayin olunmuştur.

Fikir ve kalem mahsulü olan her eser dahi sahibinin hakkıdır. Bu hak, "Telif Hakkı Kanunu" ile teyit olunmuştur.

4. Ticaret, çalışma ve zanaat hürriyetidir. İnsan, hayatını kazanmak için istediği işte, meslekte ve sanatta çalışabilir; bu hususta serbesttir. Ancak bu hürriyet, kamunun iyiliği için makul olarak birtakım kanuni kayıtlar ve şartlara bağlıdır. Mesela bir sütçü, bir ekmekçi birtakım sıhhi nizamlara riayete mecburdur.

***

[117]

Bir tüccar, yabancı memleketlerden getireceği malları gümrük vermeden memlekete sokamaz. Herkes memlekette istediği gibi muallimlik, avukatlık, doktorluk yapamaz; bunun için kanunen birtakım vasıflara sahip olması lazımdır.

Bunlardan başka, devletin, siyasi veyahut kamunun menfaat ve emniyeti maksadıyla tekel altında bulundurduğu işleri başkaları yapamaz. Bütün bu mânilerle beraber de insan için daima kâfi bir çalışma ve iktisat hürriyeti vardır.

***

[118]

İkinci gruba dahil olan hürriyetler, daha çok, doğrudan doğruya ferdin fikri hayatındaki hürriyet haklarıdır. Bunlardan:

Birincisi vicdan hürriyetidir. Her fert, istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin icaplarını yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetine sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz.

Vicdan hürriyeti, mutlak ve taarruz[1] edilmez ferdin tabii haklarının en mühimlerinden tanınmalıdır.

***

[119]

Medeniyetin geri olduğu cehalet devirlerinde fikir ve vicdan hürriyeti tahakküm ve baskı altında idi. İnsanlık bundan çok zarar görmüştür. Bilhassa din muhafızlığı kisvesine bürünenlerin hakikati düşünebilenler, söyleyebilenler hakkında reva gördükleri zulüm ve işkenceler, insanlık tarihinde daima kirli facialar olarak kalacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde, her reşit dinini seçmekte hür olduğu gibi, belirli bir dinin merasimi de serbesttir; yani ayin hürriyeti dokunulmazdır. Tabiatıyla ayinler, asayiş ve genel adaba aykırı olamaz; siyasi gösteri şeklinde de yapılamaz. Mazide çok görülmüş olan bu gibi hallere artık Türkiye Cumhuriyeti asla tahammül edemez.

***

[120]

Bir de Türkiye Cumhuriyeti dahilinde bütün tekkeler ve zaviyeler ve türbeler kanunla kapatılmışlardır. Tarikatlar lağvolunmuştur. Şeyhlik, dervişlik, çelebilik, halifelik, falcılık, büyücülük, türbedarlık vs. yasaktır. Çünkü bunlar irtica kaynağı ve cehalet damgalarıdır. Türk milleti böyle müesseselere ve onların mensuplarına tahammül edemezdi ve etmedi.

1 İlişme, sataşma; saldırı. (Y.N.)

Üçüncüsü toplantı hürriyeti ve dördüncüsü matbuat hürriyetidir. Bu iki hürriyet aynı prensipten çıkar. O prensip, insanların fikirlerini serbest söylemek ve yayımlamak hakkıdır. Vatandaşlar, kendi talim ve terbiyeleri için ve kamunun menfaatları noktasından.fikir

***

[121-121a]

alıp vermelidirler, düşündüklerini istedikleri gibi söyleyebilmelidirler.

En büyük hakikatler ve ilerlemeler, fikirlerin serbest ortaya konması ve alışverişiyle meydana çıkar ve yükselir.

Toplantı, insanların beraber düşünüp konuşmak veyahut birinin sözlerini dinlemek maksadıyla, geçici olarak bir araya gelmeleridir.

Toplantı hürriyeti, Teşkilatı Esasiye Kanunu'muz icabınca fertlerin tabii haklarındandır. Fakat, Genel Toplantı Kanunu dairesinde vuku bulur. Çünkü, asayişi ve toplumsal ve siyasi nizamı muhafaza ile mükellef olan hükümetin icap eden tedbirleri alabilmesi için, toplantının günü ve yeri hakkında vaktiyle usulü dairesinde haberdar edilmesi lazımdır.

Toplantı, insanların bir şeyi beraber görmek için toplaşmalarından veyahut insanların müşterek hareket için daimi bir surette birleşmeleri halinden ayırt edilmelidir.

***

[122]

Toplantı, isimle ve şahsi bir davet üzerine olan özel toplanma da değildir. Memleketin huzur ve sükûnunu bozacak surette ve yerlerde toplanmak, tabiatıyla yasaktır.

Toplantı hürriyeti, matbuat hürriyetinden eskidir. Fakat matbuat hürriyeti, matbaanın ve gazeteciliğin ilerlemesi sayesinde daha büyük bir ehemmiyet kazanmıştır.

***

[123]

Matbuat hürriyeti, vatandaşın gündelik veya vakit vakit çıkan gazetelere, risalelere yazacağı yazılar veya yapacağı resimler vasıtasıyla ve yayımlayacağı kitaplarla fikrini serbestçe yaymasıdır.

Tiyatro, sinema ve gramofon, radyo, telgraf da fikirlerin yayılması için çok mühim ve tesirli vasıtalardır. Bir insanın herhangi bir mahalde söylediği sözler orada bulunanlara mahsus kalır; tesiri ani ve sınırlıdır. Fakat bu sözler radyo ile söylenirse, bütün dünya işitebilir. Telgraf da fikirlerin yayılmasında en seri vasıtadır. Fakat, söz bir gramofon plakına geçerse, bilhassa bir gazeteye, bir kitaba geçerse, fikir tespit edilmiş olur, bütün dünyada okunur; tabiatıyla gelecek

***

[124]

nesillere intikal eder. Herhangi bir levhaya kazınan resim ve yazıların işaret ettiği fikirler, kcza yapılan heykeller de fikirleri yaşatan eserlerdir.

Muhtelif vasıtalarla tespit olunan ve seri bir surette yayılan fikirler, bütün insanlığın ilerlemesine vc tarihe büyük hizmette bulunur.

Milli hâkimiyet esasına dayalı temsili bir hükümette kamuoyu büyük bir rol oynar. Matbuat ve toplantı hürriyetleri olmadan ve kamuya ait işler hakkında geniş bir eleştiri

***

[125]

sahası bırakılmadan kamuoyu vazifesini yapamaz. Milli hâkimiyet vc temsili hükümet fikrinin yayılması ve yükselmesi ancak kamuoyunun faaliyeti ile mümkündür.

Hükümetin fikri, memleketin fikrini temsil etmelidir. Hükümet, memleketin fikrini anlayabilmek için, bu fikrin tezahür etmesine vesile olan vasıtalara sahip olmalıdır. Gerçi hükümet seçim zamanlarında milletin fikirlerine

***

[126]

vâkıf olur; seçilen meclisler dahi milletin fikrini temsil ederler. Fakat seçim zamanları milletin ortaya koyduğu fikirler sabit kalmaz. Bu sebeple mcclislerin bu fikirleri temsil edebilmesi çok zaman devam etmez. Kamuoyu milletin içinden taşan çeşitli bir fikirler denizidir. O denizde muhtelif cereyanlar, muhtelif münakaşa dalgaları vücuda getirir.

***

[127]

Kamuoyu ruhi bir âlemdir. Orada cereyan eden fikir mücadelesi dikkatli gözlerden gizli kalamaz. Eski demokrasilerde bu fikir mücadelesi, bütün vatandaşların her gün bir arada toplanarak vücuda getirdikleri toplantılarda vuku buluyordu. Bugün vatandaşların sayıca çokluğu ve medeni hayatın vatandaşlara yüklediği günlük işler, onların maddeten ve her gün bir arada toplanmalarına imkân

***

[128]

bırakmamıştır. Bu sebeple kamuoyu ideal bir âlem olmuştur ki, bu âlemde kamuya ait işlerin eleştirisi şu mahiyetleri gösterir:

1. Eleştiri ve münakaşa tamamen hürdür. Bu hürriyet herkes tarafından, hiç kimsenin tesiri olmadan, kendi kendine kullanılır. Hükümeti ve meclisi dikkatli bulunduran, kamuoyunun eleştiri hürriyetidir.

***

[129]

2. Kamuoyunun eleştiri hürriyeti başlıca birçok neşriyat ile olur.

Neşriyat, suiistimallere mâni olur ve hükümet vasıtalarını vazifelerini doğru yapmaya mecbur eder. Neşriyat, en tesirli kontrol vasıtalarındandır. Bu noktada eleştirinin kolay ve fakat yapmanın güç olduğu hakikatinin unutulmaması lazımdır. Onun için,

***

[130]

kamunun iyiliği fikri her türlü eleştirilere ve münakaşalara daima hâkim ve esas tutulmalıdır. Tutulan fikirler kamunun iyiliği namına ortaya atılmalıdır. Bu fikir hareket noktası olunca, eleştiri ve münakaşa devletin de iyiliği namına yapılmış ve vatandaşların toplumsal ve siyasi terbiyelerini yükseltmeye hizmet etmiş olur.

***

[131]

4. Kamuya ait işleri eleştiri hürriyeti, hükümet ile millet arasında bir anlaşma zemini vücuda getirir. Hükümet, neşriyat vasıtasıyla kamuoyunu anlar ve icabında lüzumlu olan vesikalarla onu aydınlatır. Hükümetin milleti ve milletin hükümeti anlaması, bunların tek vücut olmalarını ve kalmalarını temin eder.

***

[132]

Kamuoyunun Kendi Kendine Teşkilatlanması

Hükümet, tavır ve hareketini tanzim için kamuoyuna ehemmiyet verince, kamuoyu teşkilatlanır. Kamuoyunun daima istifade olunabilecek, hazır bir halde bulunabilmesi, onun bir teşkilata sahip olmasıyla mümkündür.

Bu teşkilat, serbest eleştiri ve münakaşa sahasıdır. Bu saha daima açık olmalı ve daima türlü fikirlerle beslenmelidir. Bu ise matbuatın gayreti ve genel menfaatın her gün yeniden yeniye münakaşa edilmesiyle olur. Kamuoyunun geçerli olduğu bir memlekette gazeteler yayımlanmasa, ahali şaşkın ve çılgın bir hale gelir.

***

[133]

Bahsettiğimiz bu fikir teşkilatında şu hususiyetler görülür:

1. Fikir teşkilatı bir azınlığın veyahut birtakım güzide insanların mahsulüdür. Şüphesiz, halk kütlesi bu teşkilata iştirak eder. Fakat başka şeylerde olduğu gibi, bunda da halk kütlesinin rolü faal değildir. Gerçi halk, neşriyatı aksettirir, fikirlere toplar; fakat fikirleri ortaya atan ve neşriyatın merkezlerini teşkil eden halk değildir.

2. Muasır fikir teşkilatında, hakikatte iki seçme zümrenin faaliyeti vardır. Bu sınıflardan biri, matbuat teşebbüslerini vücuda getiren ve idare edenlerdir.

***

[134]

Matbuat, fikirleri ortaya atmak ve yaymak için lazım vasıtalardır. Siyasi fikirleri de imal eden matbuattır. Matbuat teşebbüsleri, gazeteler, mecmualar, kitap basımları ile olur.

Matbuatın siyasi fikirler imalindeki rolü daha çok başka mahiyettedir. Çünkü siyasi fikirleri ortaya atan, daima siyasi gruplar ve zümreler gibi fikir cemiyetleridir. Esas olarak kabul olunmak lazımdır ki, siyasi fikirler, siyasi fırkaların menfaatına olarak, onlar tarafından ortaya konur. Yoksa halk kütlesi içinde kendiliğinden meydana çıkmaz.

3. İyice bilinmek lazımdır ki, gazeteler mektep kitapları değildir.

***

[135]

Aşağı insanların para ile yaptırdıkları matbuat mücadeleleri vardır. En adi yalanları yaymakta matbuatın kullanıldığı vakidir. Matbuat ve fikir hürriyetinin maruz kaldığı başka tehlikeler de vardır. Matbuatın ve hatta fikir cemiyetlerinin, milli hükümetin tesirinden kurtularak siyasi veya iktisadi gizli maksatlara alet olmasından korkulur. Matbuatın para ile satın alınabilmesi, milletlerarası yüksek para âleminin matbuat üzerinde gizli tesiri veyahut sadece yabancı devletlerin gizli ödeneklerinin tesiri, işte bunların kamuoyunu aldatıp yanıltmasından haklı olarak korkulur.

***

[136]

Fakat hürriyetten çıkacak bu fenalıklar asla çaresiz değildir. Evvela, matbuat serbestisine meşru bir sınır çizilir. İkinci olarak, gazeteler özel bir teşkilat yaparak, bununla kendi üzerlerinde ahlaki bir tesir icra ederler. İlk zamanlarda bir işten başka bir şey

olmayan gazetecilik toplumsal bir müessese haline gelebilir. Bundan başka, halkın fikri ve siyasi terbiyesi de bir teminattır. Halk, birçok gazeteleri okumaya ve onları birbirleriyle kontrol etmeye ve gazeteci yalanlarına inanmamaya alışırlar. Bütün bunların üzerinde, her şeyin açık olması sayesinde iyi niyetin

***

[137]

gelişeceğini ve hayati meseleler üzerinde iyi niyet sahibi insanların daima çoğunluk teşkil edeceklerini kabul etmek uygun olur. Çünkü "her zaman dünyanın yarısını ve bir zaman dünyanın hepsini aldatmak mümkündür. Fakat, bütün dünyayı her zaman aldatmak mümkün değildir". Tecrübe göstermiştir ki, her şeyi söylemekten insanları men etmek asla mümkün değildir. Fakat, milli terbiye ve büyük manevi kuvvetlere karşı hükümetin münasip hareket tarzı sayesinde isyankâr fikirlerin yayılmasına müsaade etmeyecek toplumsal

***

[138]

bir muhit yaratmak mümkündür. Fakat her halde her şeyin söylenmesine müsaade etmek ve bunun karşısında söyleyenlerin fiile geçmesini bekleyerek tedbir almakla yetinmek manasızdır. Bütün halkın fiile geçtiği gün onları durduracak kuvvet yoktur. Tıbbi bir sağlık koruması olduğu gibi, toplumsal bir sağlık koruması da vardır. Her ikisi aynı prensibe dayanır. Maddi mikropları yok etmek mümkün olmadığı gibi, manevi mikropları da yok etmek mümkün değildir.

***

[139-139a]

Fakat, şahsın vücudunda cismani bir sağlık yaratmak mümkün olduğu gibi, toplumsal bünyede de manevi bir sağlık yaratmak, bu suretle bir mukavemet zemini hazırlamak mümkündür.

Gazeteler

Türkiye Cumhuriyeti'nde gazete çıkarmak, kitap yayımlamak, matbaa açmak için riayet olunması lazım gelen merasim Matbuat Kanunu ve Matbaalar Kanunu'nda tespit olunmuştur. Zararlı neşriyat ve şahıslara tecavüz halinde yapılacak muamele de bu kanunlarda ve ceza kanununda yazılıdır.

Bu hususta bizce söylenecek sözler şöyle özetlenebilir: Matbuatın genel hayatta, siyasi hayatta ve Cumhuriyet'in ilerleme ve gelişmesinde sahip olduğu vazifeler yüksektir. Matbuatın tam ve geniş hürriyeti iyi kullanması hususunun nazik olduğu kay-

da değerdir. Her türlü kanuni kayıtlardan evvel bir kalem sahibi ilme, ihtiyaca ve kendi

***

[140]

siyasi anlayışlarına olduğu kadar, vatandaşların haklarına ve memleketin -her türlü özel anlayışların üzerinde olan- yüksek menfaatlarına da dikkat ve hürmet etmek manevi mecburiyetindedir. Bu mecburiyetiir ki, genel intizamı temin edebilir. Bununla beraber, matbuat serbestisinden meydana gelecek fenalıkları ortadan kaldıracak tesirli vasıta, asla mazide zannolunduğu gibi matbuat hürriyetini bağlayan bağlar değildir. Bilakis, matbuat hürriyetinden doğacak sakıncaları giderme vasıtası yine bizzat matbuat hürriyetidir.

***

[141-141a]

5.2.1930
Çarşamba

Dördüncüsü, cemiyet teşkili hürriyetidir. Beşincisi, eğitim hürriyetidir.

Cemiyet, birçok şahıslar tarafından, malumatlarını veya mesailerini daimi surette birleştirmek maksadıyla teşkil edilen heyettir.

Himayei Etfal,[1] Hilali Ahmer[2] Cemiyetleri, Türk Ocakları, Kadınlar Birliği gibi kulüpler dahi cemiyetler kabilindendir.

Eğitim, bir kimsenin kendi ilmini başkasına öğretmesidir. Buradaki eğitimden maksat, aile içinde yapılan eğitim değildir. Bir müessese açarak genel eğitimde bulunmaktır.

Cemiyet ve eğitim hürriyetleri, diğer ferdi hürriyetlerden farklıdır. Çünkü bunlar müşterek bir faaliyetin daimi tatbikatını icap ettirir. Bu sebeple yalnız ferdi haklar gibi değerlendirilemezler.

***

[142]

Cemiyetler, bir taraftan toplumu takviye eder, fakat bir taraftan da, teşekkül eden cemiyetler, devlet içinde başlı başına birer teşkilat ve birer kuvvet olacaklarından, devlet için tehlikeli de olabilirler. Bu sebeple, cemiyet teşkili, Teşkilatı Esasiye Kanunu'muzda fertlerin tabii haklarından tanınmış olmakla beraber, cemiyet teşkili, ayrıca bir kanunla kayıtlanmıştır. Cemiyetler Kanunu'na göre;

1 Çocuk Esirgeme Kurumu. (Y.N.)
2 Kızılay. (Y.N.)

A) Cemiyetin, kuruluşunu müteakip mutlaka hükümete usulü dairesinde bildirilmesi lazımdır.

B) Mevcut kanunlara, genel adaba aykırı, gayri meşru bir esasa veya

***

[143]

devletin bağımsızlığını, hükümetin şeklini bozmak ve muhtelif unsurları birbirinden ayırmak maksatlarıyla cemiyetler teşkil edilemez.

C) Kavmiyet ve cinsiyet esas ve unvanlarıyla siyasi cemiyetler teşkili yasaktır.

D) Cemiyet üyelerinin on sekiz yaşına dahil olmuş bulunması şarttır.

E) Gizli cemiyetler teşkili katiyen yasaktır.

F) Cemiyetlerin toplandıkları yerde her nevi silah yasaktır. Yalnız, kulüplerde, subayların malumatı altında meç[1] talimine ve avcılığa mahsus silahlardan lüzumu kadarı bulunabilir.

***

[144]

Eğitime gelince, bu da çok mühim ve naziktir. Devlet, vatandaşların eğitim ve öğretimiyle çok alakadardır. Bir defa ilköğrenimi mecburi tutar ve genel olarak eğitim hükümetin nezareti altında ve onun programları dairesinde olur. Çünkü eğitim hürriyeti, mahiyeti itibariyle karmaşıktır. Bir taraftan ferdi hürriyetin icabıdır, fakat müşterek teşkilata dayanır. Onun için eğitimin kanunla özel bir nizam altına alınması

***

[145]

lazımdır. Teşkilatı Esasiye'de buna dair olan madde şudur: "Hükümetin nezaret ve denetimi altında ve kanun dairesinde her türlü eğitim serbesttir."

Tevhidi Tedrisat[2] Kanunu'na göre, "Türkiye dahilindeki bütün ilim ve eğitim müessescleri Maarif Vekâleti'ne bağlıdır".

Yalnız Harbiye Mektebi'ne kaynak teşkil eden askeri liseler, Milli Müdafaa Vekâleti'ne bırakılmıştır.

İhbar ve Şikâyet Hakkı

"Türkler, gerek şahıslarıyla, gerek kamuyla alakalı olarak kanunlara ve nizamlara muhalif gördükleri hususlarda merciine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne

***

1 Süngü gibi yalnız batırılarak yaralamaya yarayan, düz ve ensiz kılıç. (Y.N.)
2 Öğretimin Birliği. (Y.N.)

[146]

yalnız veya toplu olarak ihbar ve şikâyette bulunabilirler. Şahsa ait olarak vuku bulan müracaatın neticesinin dilekçe sahibine yazılı olarak tebliğ olunması mecburidir."[1]

Bu şikâyet hakkı, zikrolunduğu gibi bir haksızlığa karşı şikâyet mahiyetinde olursa, ferdi hak olur. Fakat, kanunlardan şikâyet ve kanunların değiştirilmesine ait teklif mahiyetinde olursa, bu husus vatandaşın siyasi teşebbüsü demek olur ki, bunun şekil ve sınırı kanunla belirlenmiştir.[2] Bunun haricinde siyasi meramını göstermek isteyen vatandaş kitap yazarak ve matbuattan istifade

***

[147]

ederek arzusunu tatmin eder. Kamuoyuna riayetkâr olan hükümetler veya meclisler bunları nazarı dikkate alır.

*

Ferdi hak, siyasi hak demek değildir. Ferdi haklara, medeni haklar yahut kamu veya cemaat hakları gibi isimler verenler olmuştur. İsim ne olursa olsun, ferdi haklar, siyasi haklar dediğimiz şeylerden başkadır.

Siyasi haklar, vatandaşların hükümete iştirakini temin eden haklardır; bunun en açık ve belli misali siyasi seçimdir.

Siyasi haklardan, ancak

***

[148]

kanunun bu hakları kendisine verdiği vatandaşlar istifade edebilir.

Siyasi haklar, cins, yaş ve kabiliyet farkı olmaksızın milletin her ferdine verilmemiştir.[3]

Ferdi haklar ise, prensip olarak, cinsleri, yaşları ve kabiliyetleri ne olursa olsun, milleti teşkil eden her ferde aittir.

Bu hakların bir kısmı dahi, gördüğümüz üzere birtakım kayıtlara tabidir. Bunun sebebi ikidir:

1. Bu haklar tatbiklerinde

***

1 Teşkilatı Esasiye, Madde: 82.

2 El yazısı belgede buraya çıkma işareti (x) konulmuş. Ancak söz konusu çıkmanın metni *Medenî Bilgiler*'deki el yazısı belge fotokopilerinde yer almıyor. (Y.N.)

3 Teşkilatı Esasiye, Madde: 10.

[149]

siyasi bir faaliyet teşkil edebilirler; bu faaliyet hükümete dolaylı olarak iştirake varır. Matbuat hürriyeti, cemiyet teşkili hürriyeti, toplantı hürriyeti ve hatta müstakbel vatandaşlar yetiştiren eğitim hürriyeti gibi.

2. Ferdi hürriyetini henüz fiilen kullanmaya muktedir olmayanların himayesi söz konusu olur. Mesela, çalışma hürriyeti bazı ahvalde sınırlanır; çocuklar ve kadınlar hakkında olduğu gibi.

***

[150]

Hürriyetlerin Muhafaza ve Müeyyideleri

Asri teşkilatı esasiye kanunlarında, ferdi haklar ve vatandaşın siyasi hakları tespit olunmuştur. Fakat bu hakların fiilen kullanılması için, onların nasıl kullanılacağını ve sınırlarını tanzim eden kanunlar da lazımdır. Böyle olmazsa, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda temin olunan haklar kullanılamaz; birer vaat halinde kalır. Bu sebeple, hakların kullanılmasını tanzim etmek elzem bir kaidedir.

***

[151]

Teşkilatı Esasiye Kanunu ve bu kanun muhteviyatı hükümlerinin tatbiklerini tanzim eden kanunlar, vatandaşların tabii ve siyasi hak ve hürriyetlerinin müeyyideleridir. Fakat asıl müeyyide hükümettir. Vatandaş hürriyetini tanıyan, ona hürmet eden, onun temin ve muhafazasını en birinci vazife bilen siyasi idare ise, tabiatıyla, demokrasi esasına dayalı cumhuriyettir. Eski devirde hürriyetlerin muhafazası gibi bir mesele söz konusu değildi; çünkü hürriyet yoktu.

***

[152]

Taassupsuzluk (Tolerance)[1]

> "Hürriyet, ihtimal ki zorla tesis olunur; fakat herkese karşı taassupsuzluk göstermekle ve aldırmamazlıkla muhafaza edilir."

Hürriyetin ve vicdan ve din hürriyetlerinin ne olduğunu biliyoruz (Notlar, s.53).[2] Türkiye Cumhuriyeti'nde herkes Allah'a istediği gibi ibadet eder. Hiç kimseye di-

1 Taassupsuzluk (Tolerance): Hoşgörü. (Y.N.)
2 Bkz. elinizdeki cilt, s.141. (Y.N.)

ni fikirlerinden dolayı bir şey yapılmaz. Türk Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur. Türkiye'de bir kimsenin fikirlerini zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışacak kimse yoktur ve buna müsaade edilmez. Artık samimi inananlar, derin iman sahipleri, hürriyetin icaplarını öğren-

***

[153]

miş görünüyorlar. Bütün bunlarla beraber, din hürriyetine, genel olarak vicdan hürriyetine karşı taassup kökünden kurumuş mudur?

Bunu anlayabilmek için, taassupsuzluğun ne olduğunu inceleyelim; çünkü, bu kelimenin işaret ettiği manayı, zihniyeti, herkes kendine göre anlamaya çok meyillidir. Dini hürriyeti bir hak kabul etmeyen, acaba kalmadı mı?

Vicdan hürriyetinin, insan ruhunun, Allah'ın yüce hüküm ve nüfuzu altında dini hayatı idare için sahip olduğu haktan ibaret

***

[154]

olduğunu bellemiş olanlar, acaba bugün nasıl düşünmektedirler? Bu gibiler, kendisi gibi düşünmeyenlere içlerinden olsun kızmıyorlar mı?

Bu saydığımız zihniyette bulunduğuna ihtimal verilen kimselere, hür düşünürlerimiz acaba bir tecessür hissiyle, bir esefle bakmıyorlar mı?

Bu saydığımız gibi muhtelif inanışlı kimseler, birbirlerine kin, nefret besliyorlarsa, birbirlerini hor görüyorlarsa ve hatta sadece birbirlerine acıyorlarsa, bu gibi kimselerde taassupsuzluk yoktur; bunlar mutaassıptırlar.

***

[155]

Tasssupsuzluk o kimsede vardır ki, vatandaşının veya herhangi bir insanın vicdani inanışlarına karşı hiçbir kin duymaz; bilakis hürmet eder. Hiç olmazsa başkalarının kendininkine uymayan inanışlarını bilmemezlikten, duymamazlıktan gelir.

Taassupsuzluk budur. Fakat hakikati söylemek lazım gelirse diyebiliriz ki, hürriyeti hürriyet için sevenler, taassupsuzluk kelimesinin ne demek olduğunu anlayanlar, bütün dünyada pek azdır. Her yerde genel olarak geçerli olan taassuptur. Her yerde görülebilen barış manza-

***

[156]

rasının temeli, taassup ile hür fikrin birbirine karşı kin ve nefreti üstündedir; temelin devrilmemesi, kin ve nefret zeminindeki dengeyi tutan fazla kuvvet sayesindedir.

Bu söylediklerimizden şu netice çıkar ki, aramızda hürriyet engellerinin ortadan kalktığına, bizim gibi düşünen ve hissedenlerle birlikte yaşadığımıza hüküm vermek müşküldür. O halde, görülen taassupsuzluk değil, zaafın dermansız bıraktığı taassuptur.

***

[157]

Şüphesiz, fikirlerin, inançların başka başka olmasından şikâyet etmemek lazımdır. Çünkü, bütün fikirler ve inançlar bir noktada birleştiği takdirde, bu hareketsizlik alametidir, ölüm işaretidir. Böyle bir hal elbette arzu edilmez. Bunun içindir ki, hakiki hürriyetçiler, taassupsuzluğun genel bir haslet olmasını temenni ederler. Fakat, hatta iyi niyetle dahi olsa, taassup hatalarına karşı dikkatli olmaktan vazgeçemiyorlar. Çünkü iyi niyetler hiçbir zaman, hiçbir şeyi

***

[158]

tamir edememişlerdir. İnsanların, ruhun selameti için yakıldıklarını biliyoruz. Her halde bunu yapan engizisyon papazları, iyi niyetlerinden ve iyi iş yaptıklarından bahsederlerdi; belki de cidden bu sözlerinde samimi idiler. Fakat, bir ahmaklığı yahut bir hıyaneti iyi bir iş kalıbına uydurmak güç değildir; en nihayet bu, bir isim değiştirmek meselesidir.

***

[159]

İşte bu sebepledir ki, aldırmamazlığı kayıtsızlık derecesine kadar götürmemek mühimdir.

Gerçi hür olmak herkesin hakkıdır ve bunun için, hakiki hürriyetçiler, hürriyetçi olmayanlara karşı da geniş davranılmasını isterler. Fakat, bunların hiçbir zaman elleri, ayakları bağlı olduğu halde kurbanlık koyun vaziyetine razı olacakları asla kabul olunmamalıdır.

Unutmamalıdır ki, bazı insanlar geleceği mazinin arasından görmekte ısrarlıdırlar. Bunlar, alakamızı

***

[160]

kestiğimiz ananelere karşı ne olursa olsun sadakatin iadesini isterler. Bu gibi insanlar, kendi inandığı gibi inanmayan kimseleri istedikleri gibi ezemezlerse, kendilerini cenderede hissederler.

Her halde taassupsuzluğun arzu edildiği gibi yaygınlaşması, huy haline gelmesi, fikri terbiyenin yüksek olmasına bağlıdır.

***

[161]

İşbölümü

İnsanların maddi, fikri, hayati birtakım ihtiyaçları vardır; bir toplumun da müşterek ihtiyaçları vardır. Herkes şahsi ihtiyaçlarını tek başına karşılayamaz. Cemiyet üyelerinden her biri bir iş, bir şey yapar. Bütün bu işler ve şeyler, her insanın ve cemiyetin ihtiyaçlarını temin eder.

Demek oluyor ki, bir cemiyetin ve onun üyelerinin işleri, fertler arasında bölünmüştür. Buna işbölümü derler.

İşbölümü, medeniyetin her safhasında görülmüştür.

***

[162]

İlkel kavimlerde, esaslı olarak işler kadınla erkek arasında bölünmüştü.

Erkek, av gibi hayvani gıdaları, kadın da meyve toplamak, ziraat etmek gibi nebati gıdalar tedarik etmek işlerini yaparlardı. İşlerin böyle bölünmüş olması, kadınla erkeğin hassalarına göre değildi; bunun esası zihindi; birtakım batıl inançlar yüzündendi. Bu inançlar, bugün bile Afrika vahşilerinde vardır.

***

[163]

Mesela, kadının ineğe teması mekruhtur. Kadınlar fıstık yağı çıkarırken erkeklerin orada bulunması günahtır.

İlkel insan zümrelerinde şu türlü de bir işbölümü oldu: Mesela bazı aşiretler yalnız çömlekçilik ederlerdi; bazıları yalnız silahlar yaparlardı.

Esnaf heyetleri devrinde işbölümü ziyadeleşti. Çünkü her esnaf heyeti bir iş görür. Bazen aynı sanat birçok şubelere

***

[164]

ayrılır; marangozluk, doğramacılık gibi. Hatta bir sanat şubesine ait işler ayrı ayrı adamlara gördürülür; mesela odun, evvela oduncular, sonra bıçkıcılar, sonra kerestecilerden geçer.

Bugünkü büyük sanayi devrinde ise, işbölümü çok ileri gitmiştir; her memlekette binlerce faaliyet şubesi vardır.

İşbölümü, maddi işlerde olduğu gibi,

***

[165]

fikri, siyasi, idari işlerde de çoğalmıştır. Mesela ilim, her biri bir konu ve usule sahip birçok kısımlara ayrıldı. Bir adamın bir ilmi tamamen kavramasına imkân kalmadı.

İşbölümünü geliştiren sebepler nüfus çokluğudur. Sanat ve mesleklerin çokluğu ve bunların ayrı ayrı fertler tarafından yapılması, yani işbölümü sayesinde hayat şartları tahammül

***

[166]

edilir bir halde tutulabilmektedir. Aynı zamanda büyük mütehassıslar, icatlar, ilerlemeler bu sayede olmaktadır.

İşbölümü, insanlar arasında mevcut olan tabii ve tarihi bağlara yeni birçok kuvvetli bağlar ilave etmiştir. Bu yeni bağlar, insanlara birbirlerinin eksiklerini tamamlatan, yalnız bugünü değil, yarını da temine çalışan bağlardır.

***

[167]

İnsanlar Birbirine Bağlıdır

Bağlılık (Solidarite)[1]

"İlim, cemiyetlerin büyüklüğünün sırrını insanlara açmıştır; bu sır, insanların birbirine olan bağlarıdır."

Bütün insanlar, bir toplumsal vücudun azalarıdır ve bu sebeple birbirine bağlıdır. Bir de, insanlar ölülerin kültürel vârisleri olduklarından, aralarındaki bağlar, her zaman ve her mekânı kapsar.

Bu bağlar tabiidir, toplumsaldır ve iktisadidir.

***

1 Dayanışma. (Y.N.)

[168]

Tabii bağın bize öğrettiği şudur: Bilhassa işbölümü ve kültürel vârislik yüzünden, herkes sahip olduğu şeyin ve hatta kendi şahsi varlığının en büyük kısmını atalara ve bir zamanda yaşadığı insanlara borçludur.

Eğer böyle ise, yani eğer her yerde insanın insana karşı bir borcu varsa, bütün borçlar gibi bunun da ödenmesi lazımdır.

Bu borçlar kimin tarafından ödenmelidir?

-İnsanlar arasındaki tabii ve toplumsal bağdan

***

[169]

istifade ederek servet kazananlar tarafından! Çünkü eğer gelmiş geçmiş, ismi bilinmeyen binlerce bağlı insanlar olmasaydı, zaten bu servet olmazdı.

Kime ödenmeli? -Tabii ve toplumsal bağdan zarar görenlere! Gerçi bu alacaklıların şahsen bilinmelerine imkân yoktur. Fakat bunların temsilcileri vardır; devlet veyahut birçok toplumsal yardım müesseseleri.

Nasıl ödenmeli? -Bir defa, devlete vergi, bilhassa artar vergi olarak ve sonra

***

[170]

bağ ve yardım müesseselerine kendiliğinden verilebilir.

Bu söylediklerimizden, insanların mazinin ve günün nimetlerinden, hepsinin birbirine bağlı ve birbirine yardımcı olmalarından, aynı derecede istifade edememiş ve edememekte oldukları anlaşılıyor. Bu eşitsizliği gidermek için bir kısım insanlardan diğer bir kısım insanlar için adeta tazminat isteniyor. Bu farklı istifadenin başlıca sebebi, şüphesiz ki, insanların muhtelif vasıflar ve kabiliyetler yüzünden birbirlerine benzememeleridir.

***

[171]

Bu noktada şöyle bir teori söylenmektedir: Gelişmenin gayesi, insanları birbirine benzetmektir; dünya birliğe doğru yürümektedir; insanlar arasında, sınıf, derece, ahlak, elbise, dil, ölçü farkı gittikçe azalmaktadır. Tarih, yaşamak kavgasının, ırk, din, kültür, terbiye yabancıları arasında olduğunu gösterir. Birliğe doğru yürüyüş, barışa doğru da yürüyüş demektir.

Bağlılık hakkında bir fikir edinmeye en müsait olan düşünüş ve görüş bu son fikir olabilir.

***

[172]

Fakat, birer fikir olarak aldığımız bağlılık teorileri icaplarını tatbikatta "toplumsal güvenceler" adı altında toplamak mümkündür.

Bu toplumsal güvencelere devlet sosyalistliğine yaklaşarak varılabilir. Bu yol kanun yoludur.

1. İş kurumu.
2. Şehirlerin ve atölyelerin sağlık koruması.
3. Bulaşıcı hastalıklara karşı korunma.
4. Amelenin ihtiyarlığa ve kazalara karşı sigortası.
5. Hasta ve ihtiyar yoksullara mecburi yardım.
6. Çiftçi sandıkları.
7. Yardım cemiyetleri kurulması.
8. Ucuz evler yapılması.
9. Mektep çocukları için mekteplerde

***

[173]

bakkallar.

10. Bütün bu gibi cemiyetlere devlet bütçesinden yardım.

Bu ve buna benzer hususları temin için kanunlar.

Bağlılığın saydığımız şekilde tatbikleri çoktur; fakat bu tatbikler fikri her yerde tevecüh görmüş değildir; çok eleştirilere de uğramaktadır. Bilhassa bağlılık teorisinin tatbiklerini, ferdin mesuliyet duygusunu zayıflatan veyahut yok eden bir hareket görenler vardır. Diyorlar ki, aczimizi, kusurumuzu, ayıplarımızı cemiyetin üstüne atmak,

***

[174]

ferdi mesuliyeti kaldırmaktır. Halbuki ahlak kanununun temeli ferdi mesuliyettir.

Bu eleştiriler zorla ve hukuki bir şekilde toplumsal borç fikrini bir yana bıraktırmaya kâfi gelebilir. Bağlılığın ahlaka esas teşkil edeceği de sağlam bir iddia olmayabilir. Fakat bağlılığın pratik olarak şunları öğrettiği de görülmektedir:

1. Başkasına olan bir iyilik bize de iyiliktir. Başkasına olan kötülük bize de kötülüktür.

***

[175]

Bu sebeple iyiliği sevmek ve kötülükten kaçınmak lazımdır.

2. Yaptığımız işler etrafımızda sevinçler veya acılar halinde akisler uyandırır. Bu hal bize vicdan vazifeleri duyurur.

3. Bağlılık, bizi başkaları için müsamahakâr yapar. Çünkü başkalarının kusurlarında bizim de istemeyerek ekseriya beraber suçlu olduğumuzu gösterir.

Özetle bağlılık, "herkes kendi için" yerine, "herkes herkes için" düşüncesini koyar.

***

[176]

Bu düşünce toplumsaldır, millidir, geniş ve yüksek manasıyla insanidir.

***

[177]

Çalışma-Meslek

Çalışma, ferdi ve toplumsal bir mecburiyettir.

1. *Maddi servetin lüzumu:*

Maddi servet;

A) İnsanın şahsı için lazımdır. Çünkü, insanın cismani ihtiyaçları vardır; bunlar temin olunmadıkça, insan yaşayamaz. İnsanın fikri, ahlaki ihtiyaçları da vardır; bunlar temin olunmadıkça, insanlık ve ahlak bağımsızlığı muhafaza edilemez, insan gibi yaşanamaz; insanın maneviyeti kararır.

B) Servet, aile ve devlet noktasından da lazımdır. Çünkü yarından emin olmayan bir insan, bir aile kurmayı düşünemez; yahut yaşama vasıtasından mahrum aileler kurulur. Yaşama vasıtaları olmayan ailelerden teşekkül eden bir devlet varlığı da sağlam olmaz.

Bir insan için saadet denilen şey bu saydığımız şartların teminindedir.

***

[178]

İnsan maddi, fikri, toplumsal hayat vasıtalarından mahrum, zaruretler içinde kalırsa, hayatta ümitsizliğe düşer, gözlerini geleceğe çevirmeksizin yaşar. İnceleme ve araştırma için vakit bulamaz. Kendisinde fikir hayatı durur. Hayat, onun için bir esaret olur. İradesinden dahi vazgeçmeye mecbur olabilir. Anlaşılıyor ki, insanın servet

edinmesi lazımdır. İnsanın servet edinebilmesi için çalışması mecburidir. Fakat, insan yalnız hürriyet vasıtası olarak servete sahip olmalıdır; yoksa servete esir olmak için değil... Şüphesiz, herkes aynı sıhhat, aynı mizaç ve kabiliyette değildir. Fakat, herkes aynı hayat kanununa tabidir: Çalışmadan hiçbir şey kazanılamaz. Herkes belirli bir şekil ve sınır dahilinde, bir taraftan kabiliyetinin, kuvvetinin, köken ve muhitinin tesiri altındadır, diğer taraftan da ihtiyaçlarının zebunudur.[1] İşte insan bu zıt şartlar içinde faydalı bir netice elde etmeye çalışmak mecburiyetindedir. Faydalı bir neticeden bahsediyoruz, evet, çünkü neticesiz uğraşmak, çalışma sayılmaz. Hiçbir şey yapmamak veyahut neticesiz, manasız şeyler yapmak, çalışma kanununa karşı büyük kabahattir.

2. *Tabiat bir şey vermez, her şeyi kazanmak lazımdır.*

Kazanmanın yolları hangileridir?

Tip olarak en ilkel, çıplak ve her şeyden mahrum bir insanı alalım. Bu türlü bir insan için

***

[179-179a]

mirastan bahsedemeyiz. Zira, aldığımız misal, ailesiz, sabit meskensiz, ilkel bir insandır. Bu noktada, kazanmanın tabii kanunlarını arayacak olursak, yalnız tek bir esas görülür: Çalışmak... Bundan başka çare yoktur... İnsan, tabii olarak, şahsına sahiptir; bu hassa, insanı bütün dünyaya sahip kılabilir. Yani insan, zekâsı, sanatı, iradesi sayesinde bütün unsurlara boyun eğdirebilir. Bu, bize çalışmanın yüksek kıymetini, ahlaki vasfını ve her şeyden mukaddes olan bir hakkı, çalışmak hakkını gösterir.

Çalışma, insanların cismani kuvvetlerini geliştirir ve hayat için elzem olan şeyleri temin eder. Çalışmaksızın, fikri gelişme ve ahlaki olgunlaşma da mümkün değildir.

"Tembellik, bütün fenalıkların anasıdır."

3. *Çalışmak bir cezalandırma değildir.*

Çalışmaktan, gayret sarfından, bir cezadan, bir sıkıntıdan, bir fenalıktan kaçar gibi kaçınmak çok fena ve tedbirsizce bir harekettir. Çalışmak, haddi zatında zahmetli değildir. Yalnız, tutulan işin cinsiyle şahsın kabiliyetleri ve zevkleri arasında uygunluk olmalıdır.

***

[180-180a-180b]

Çalışmak, ilk sıkıntılarına ve ilk hevessizliklerine galebe çalındıktan sonra, en şiddetli bir zevktir. Çalışmayı ceza saymak, onun güzelliğini ve iyiliklerini tanımamak, tabiata karşı haksızlık olur.

İnsan, çalıştığı işin, eli altında veyahut kafasının içinde eserini büyümekte ve yükselmekte gördüğü zaman ne büyük zevk duyar. Çünkü, neticesiz uğraşmak, çalış-

1 Zayıf, güçsüz, aciz, bağımlı, düşkün. (Y.N.)

ma sayılmaz. Hiçbir şey yapmamak veyahut neticesiz, manasız şeyler yapmak, çalışma kanununa karşı büyük kabahattir. Bu eser, ister çiftçinin hasadı, ister mimarın evi veyahut heykeltraşın heykeli, ister bir âlimin veya bir sanatkârın keşfi, kitabı olsun; zevk birdir. Bu zevk, bütün zahmetleri, saban arkasında dökülen terleri, sanatkârın, fikir adamının bazen pek elemli olan yorgunluklarını derhal unutturur.

Çalışmak genel kanundur; kazanç sahipleri, zenginler dahi bu kanundan hariç kalamazlar; mevcut servetini milli servetin ziyadeleşmesine yardım edecek surette kullanmalıdır. Bir zengin, bedeni çalışmadan serbest kalabilir; fakat bu takdirde, faaliyetini fikir meşguliyetine yöneltmelidir.

***

[181]

Meslek Nasıl Seçilir ve Yapılır?

1. *Meslek seçimi:*

Her zoraki çalışma sert ve ağır gelir. İnsanın çalışmaktan hoşlanması ve zevklenmesi için meslegini kabiliyetlerine uygun ve kuvvetiyle orantılı olarak seçmiş olması lazımdır. Dolayısıyla, gençlikte en mühim mesele, meslek seçimidir. Şahsi saadet ve aynı zamanda toplumsal menfaat buna tabidir. Herkes kabiliyeti ile orantılı mevkide bulunmalıdır. Ekseriya bir mesleğin görünürdeki faydalarına kapılan bir genç, o vazifenin müş-

***

[182]

külatıyla orantılı bir surette kuvvetlerini temin edememiş ise, aşırı derecede ve faydasız mesaiye mecbur olur. Ya hiç muvaffak olamaz veya aşağı bir derecede kalır ve kendinden de memnun olmaz. Bundan fazla olarak, başkasının daha iyi işgal edeceği bir mevkii tutmakla haksızlık etmiş olur. Gençler kıskançlıktan ve başkalarının elde ettikleri parlak neticeler hayalinden sakınmalıdırlar. İhtiyatkârlık ve toplumsal vazife kaygısı bunu icap ettirir.

Biri, subay üniformasının sırmaları hoşuna gittiği için asker olmak ister, bir diğeri de bir yazarın veya bir ressamın kazandığı servet ve şöhret gözlerini kamaştırdığından, zekâ ve tahsilini nazarı dikkate almadan yazar veya sanatkâr olmak isterse, bu gibi hareketlerin neticesi ekseriya hayal kırıklığıdır. Diğer bir bakımdan bu gibiler, toplum için kaybolmuş kuvvetlerdir. Bunlar daha iyi idare olunsalardı, kendilerinin hayatı temin ve insanlığın saadeti artırılmış olurdu.

***

[183]

Her halde makul ve doğru olan şudur: Herkes kendi kabiliyetine göre bir iş tutmalıdır. Her işte insanın kıymeti belli olur. İşini iyi yapanın bulunduğu vaziyet ne olursa olsun, o, iyi bir adam olabilir.

İnsan kendine göre bir mesleğe girmeyip de diğerine girmekle hürriyetini sınırlar ve zannolunduğundan fazla geleceğini yanlış tespit eder. Zira, sapılan bir yol kolayca terk olunamaz. Her mesleğin icapları, âdetleri ve inançları vardır; bunlara insan zaruri olarak tabi olur.

Meslek faziletleri: Her meslek, bazı kabiliyetler ve özel vasıflar ister. Bu, şüphesizdir. Fakat bazı müşterek faziletler vardır ki, bunlar aynı zamanda şahsın muvaffakiyeti ve kendisine verilmiş işlerin iyi gitmesi için lazımdır. En aşağı dereceden en yukarıya kadar genel şartlar aynıdır:

Üstlere karşı ihtimam, doğruluk, hatırşinaslık; astlara karşı teveccüh ve kabul edilen işte gayret, doğruluk, ketumiyet. Bu gibi faziletler olmaksızın, ne arkadaşlar arasında iyi münasebetler olur ve ne de iş muvaffak olur. Meslek vazifesi, yalnız şahsın muvaffakiyet ve emniyetini değil, belki daha ziyade cemaatin refahını alakadar eder.

***

[184]

Vatan, bütün evlatlarının çalışması ile ve yardımı ile yaşar ve bundan başka cemiyetin mekanizmasında faydasız hiçbir parça yoktur. Devleti idare eden nazırla vatanın refahına elinin işiyle yardım eden sanatkâr arasında yalnız küçük bir fark vardır; o da şudur: Birinin vazifesi bir diğerininkinden daha mühimdir. Fakat her ikisi de, iyi yapılmak şartıyla, ahlaki kıymet aynıdır.

Dolayısıyla, herkes kendisine isabet eden işten memnun olmalıdır. Mesleği ne olursa olsun, bir fayda doğuracak ve bir vazife görecektir. İnsan, vazifesini cesaret, cüret, sadakat ve namuskârlıkla yapınca, elinden geleni yapmış olur. Aynı zamanda, bu vazifeyi diğerlerine karşı hasetsiz yapmalıdır.

Yolunda yalnız olmayacaksın; orada, aynı hedefi takip eden başkaları ile beraber yürüyeceksin. Bu hayat müsabakasında diğerleri kabiliyetleri itibariyle sizi geçebilirler. Bir muvaffakiyet elinizden kaçabilir. Bundan dolayı onlara kızmayınız ve elinizden geleni yapmışsanız, kendi kendinize de kızmayınız. Asıl mühim olan muvaffakiyet değil, gayrettir. İnsanın elinde olan ve onu memnun eden ancak gayrettir.

3. *Teşebbüs fikri:* Bir tembellik veyahut ahlak gevşekliği, ekseriya insanı, ecdadının yaşadıkları aynı işte ve aynı noktada durdurur.

***

|185|

"Babam, büyükbabam böyle yaptılar. Ben niçin başka türlü yapayım?" derler. Nesilden nesile harici hayatın genel şartları değişir. Yeni şartlara uymayan ve ananede ısrar eden, yalnız kalmaya, zayıf düşmeye, harap olmaya ve ölüme mahkûmdur. Bugün iddia olunamaz ki, bir gezinti seyahati için, yavaş giden eski bir araba, yolun güzelliklerinden istifadeye müsait iyi bir nakliye vasıtasıdır. Bir işte ekspres treniyle giden bir rakiple müsabaka söz konusu olunca, araba ile gitmek geç kalmak için en emin bir vasıtadır. Her şey böyledir.

Her şeyde en iyi ve kuvvetiyle orantılı olanı aramalıdır. İnsan, cüret edebilmeli ve tehlikeyi göze alabilmelidir. İnsan, yeni bir teşebbüste özel bir zevk duyar; kuvvetini ve değerini anlar. O zaman kendi kendini daha iyi takdir eder ve başkalarına takdir ettirir. Yalnız kalınca, kendi kudretsizliğinin acısını hisseder.

***

|186|

Vatandaşların Devlete Karşı Vazifeleri

Notlarımızın başında ve devletin vatandaşlara karşı vazifeleri bahsinde, devletin muhtelif ve birçok vazifeleri olduğu izah edildi.

Görüldü ki, devlet vazifelerini yapan hükümetin, bu vazifeleri yapabilmesi ve bunda muvaffak olabilmesi için, vatandaşların da devlete karşı birtakım vazifelerle mükellef olması zarureti vardır. Bu vazifeleri burada lüzumu kadar izah edeceğiz.

Vatandaşın devlete karşı belli başlı vazifeleri şunlardır:

A) Devlete, muhtelif namlar altında vergi vermek;

B) Askerlik etmek;

C) Seçmek. Bu, en büyük vazife olduğu gibi, aynı zamanda en mukaddes haktır da.

1)

Millet Türkiye Cümhüriyetini kuran Türkiye Halkına türk Milleti denir.

millet sözünden ne anlaşılır? ne anlaşılmak lazımdır? bunu anlatayım: sözlerimin kolay anlaşılması için, yine türk milletine bakacağım: Çünkü, dünya yüzünde ondan daha büyük ondan daha eski, ondan daha temiz bir millet yoktur ve bütün insanlar tarihinde görülmemiştir. Bugünkü türk milletine bir resim tablosuna bakar gibi bakalım ve şimdiye kadar edindiğimiz bilgilerin yardımıyle düşünelim! bu tablode neler görüyorsak, bu tablo bize neler hatırlatıyorsa, onları, birer birer söyleyelim!

2)

1. Türk milleti, Halk idaresi olan Cümhüriyetle idare olunur bir Devlettir.

2. Türk Devleti layiktir. her reşit dinini intihapta serbestir.

3. Türk milletinin Dili, Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun icin her türk dilini çok sever ve onu yükseltmek icin çalişir. Birde, Türk dili, türk milleti için mükaddes bir Hazinedir. Çünkü türk milleti, geçirdigi nihayetsiz badirelerin içinde, ahlakinin, ananalarinin, hatiralarinin, menfaatlarinin, elhasil bugün, kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olundugunu görüyor. Türk dili, türk milletinin kalbidir, zihnidir.

3)

4. Türk milleti Asiyanin
garbinda ve Avrupanin
şarkinda olmak üzere
kara ve deniz sinir-
lariyle
ayirt edilmiş, dünyaca tanin-
miş büyük bir yurtta yaşar.
Onun adina (Türk Eli) derler.
türk yurdu daha çok böyükte
yakin ve uzak zamanlar
düşünülürse türke yurtluk
etmemiş bir kita yoktur.
bütün dünyada, Asiyada,
Avrupada, afrika ve hatta
Amerika
türk atalarina yurt
olmuştur. Bu hakikatlar
eski ve bulunsiyle
yeni tarih vesikalariyle
malumdur.

Fakat bugünkü türk milleti, 4)
varlığı için bugünkü yur-
dundan memnundur. Çünkü
türk; derin ve şanlı ~~[illegible]~~
geçmişin; büyük, kudretli
~~[illegible]~~ atalarının mukaddes
miraslarını bu yurtta da
muhafaza edebilecegini den,
~~[illegible]~~ o miraslar, şimdiye
kadar oldugundan çok fazla
zenginleştire bilecegin den emindir.
5. türk milletinin her kişisi ~~[illegible]~~,
~~[illegible]~~ farklarla ve fakat ~~[illegible]~~ şimdi-
mi dikkate birbirine benzer.
~~[illegible]~~ yapılış farklarını ~~[illegible]~~ tabii
bulmak lazımdır. Çünkü,
Misir veya irak çöllerinden
başlayan malum tarihten evvel,
Sibirya steplerinden başla-
yarak Orta Asiya, Rusya,
Kafkaslar, Anadolu, dünkü ve

5)

bugünkü yunanistan (x) arkasında Girit,
Romalilardan evvel orta Italya (x)
velhasıl bahri sefit sevahiline
kadar yayılmış (xxx) ve yerleşmiş
ve bu başka başka iklimlerin
tesiri altında, başka başka
çinsten yerlilerle
binlerce sene yaşamış, kaynaş-
miş bukadar eski ve bukadar büyük
bir insan cemiyetinin
bugünkü çocuklarının temamı
temamına birbirlerine
benzemeleri mümkün
müdür? her zaman, her yerde
küçük bir aile çocularını
bile temamen birbirlerine
benzemeleri vaki değildir
türk kavmını yalnız bir
noktada, iklimi aynı dar

6)

bir mintakada belirmiş
zan etmek doğru değildir.
Türk kavmi yukarda
söylediğimiz gibi, çok
büyük bir sahada vücut
bulmuş Ailelerin bileşerek
Sop (klan) ve Sop'larin
birleşerek Boy (kabile) ve
Boylarin birleşerek Öz
(aşiret) ve Özlerin de bir-
leşerek (siyasi bir cemiyet olan) (*) El (medine) ve
en nihayet Ellerin bir
merkezde birleşmeleriyle
büyük bir Camia vücuda
getirmişlerdir. Bu büyük
türk Camiasini terkip eden
unsurlarin mahiyetleri
arasindaki Fark büyük
olmamakla beraber, meşşein

7)

Vüsati, nüfusun kesreti
düşünülünce türk kavim-
lerinin aralarindaki manevi
rabitanin gevşek olmasi,
ve mühtelif namlarla,
mühtelif roller oynamasi
tabiidir görülür. Bu sebebledir ki
tarih, hadiselerini yazdiği kavimleri
nerede
nasil ve ne nanda
tanidiyse osüretle yazmiştir.
böyle olmakla beraber, bugünkü
türk milletinin esasi ayni menşein,
ayni, üzün müşterek
mazinin tespit ettiği müayyen
tiptir, türk tipi..
6. bu son sözlerden, anlaşiliyor ki
türk milletini yapan insanlarin
tarihleri birdir

(8)

7. Türk milletinin [redacted] müş-
terek görünen
bir hâli, ehemmiyetle nazarı
dikkatimizi celbeder
daha vardır. hakikaten dikkat olunur-
sa, türklerin aşağı yukarı
hep ahlakları birbirine
benzer. [redacted]
[redacted] bir yüksek
ahlak, hiç bir milletin
ahlakına benzemez.
Ahlakın millet teşkilinde
yeri çok büyüktür, mü-
himdir. Bu ehemmiyeti
eyice anlamak için, ahlâk
hakkında [redacted] bir kaç
söz söylemek fazla olmaz.
ahlâk dediğim zaman, ahlâk
kitablarında yazılı olan
nasihatleri murat etmiyo-
rum; [redacted] zira, ahlâklılıktır

deye yaptığımız işler ve (9
yapmaktan sakındığımız
işler, kitaplarda yazılı olan
veya bir takım ahlak hoca-
larının tavsiye ettikleri
şeylerden daha evveldir.
Ve o sözlerden, o nasihatlerden
ayrı olarak, onlara asla kulak
vermeyerek insanlar tarafın-
dan yapılmaktadır. İş,
nazariyyatın hakimi, amiridir.
Ahlak kaidelerinin nasıl
yapılması lazım geleceği,
ahlaklılık olduğu anlaşı-
lan işler görüldükten,
tecrübe edildikten sonra
anlaşılır.
Bir iş, her neye ait olursa
olsun insanın kuvvet kullan-
masını, yorulmasını

miciptir. insanlar (10
mecbur olmadıkça kendil
yormak istemezler
halbuki, bazı işler vardır ki
Kendiliğinden, insana, anı
yapmak için derûnî bir
arzu, bir temayül ilham
eder, o iş şayanı arzu
olur. işte, ahlakî işler
aynı zamanda hem mecbu
ri ve hem de şayanı arzu
olan işlerdir.
Bir işin, ahlakî bir kıymeti
ol[illegible]lmak için, ayrı ayrı
[illegible] insanlardan dahil
ülvi bir menbadan
sadır olmasıdır. O
menba, [illegible] cemiyyettir,
Millettir!

[11]

Filhakika, ahlakiyyet, (11
hüsüsi fertlerden ayrı ve
bünlarin fevkinde, ancak
ictimai, milli ola bilir.
milletin, ictimai nizam ve
sükünü, hul ve istikbalde
refahi, seadeti, selameti ve
masüniyyeti, medeniyyette terakki ve tealisi
için insanlardan, her hüsüsta
alaka, gayret, nefsin
feragatini ve icap ettiği zaman
(seve seve) nefsinin fedasini, ~~seve~~
~~seve ve sevinesevine~~ talep
eden milli ahlaktir. Mükem-
mel bir millette, milli
ahlakiyyet icaplari, o
millet efradi tarafindan
adeta büşüürane, vicdani
hissi bir saikle yapilir.
en büyük milli his, milli reycan
iste büdür.

millet analarinin, millet 12
babalarinin, millet hocalarinin ve
millet böyüklerinin; evde,
mektepte, orduda, fabrikada, her yer-
de ve her işte millet çocuk-
larina, milletin her ferdine
[redacted] bikmaksizin
ve mütemadiyen vire-
cekleri milli terbiyenin
gayesi, işte bu yüksek
milli Hissi saglam-
laştirmak olmalidir.
8. Ahlakin, milli, içtimai oldugun-
u, söylemek, o, maşeri vicdanin bir ifadesi-
demek, aynı zamanda, Ahlakin
mükaddes sifatini da tani-
maktir. Ahlak mükaddestir
çünkü, aynı kiymette eşi yoktur
ve başka hiç bir nevi kiy-
metle ölçülemez.
Ahlak mükaddestir, çünkü
en büyük ahlaki şecniyyet

Sahibi bir faile (13
racidir. O fail, yalnız
ve ancak Cem'iyyettir. O
andan başka bir fail
yoktur. Ülûhiyyette,
tepdil edilmiş, tümsali
bir şekilde düşünülmüş
Cem'iyyette mündemiçtir.
Çünkü vicdanlarımız üzerinde
müessir olan ruhi hayat
Cem'iyyetin efradı arasın-
daki amel ve aksülameller-
den teşekkül eder. Filhakika
Cem'iyyet, kesif bir fiili
ve ahlâkî faaliyet
mihrakidir.

9. Din birliginin de bir (14
millet teşkilinde müessir
oldugunu söyleyenler vardir
fakat biz, biz gözümüz
~~bulundu~~ önündeki
türk milleti tablosunda bunun
aksini görmekteyiz.
türkler araplarin dininini kabul
etmeden evvel de böyük bir,
millet idi. arap dinini kabul
ettikten sonra, bu din ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~, ne araplarin, ne
ayni dinde bulunan acemlerin,
ve nede misirlilarin ve sairenin
türklerb birleşüp bir millet
teşkil etmelerine hiç bir
tesir etmedi. bilakis, türk
milletinin milli rabitalarini
gevşetti; milli hislerini, milli
heycanini uyuşturdu ~~[illegible]~~. bu pek
tabii idi. Cünkü, Muhammedin
kurdugu dinin gayesi, bütün

milliyetlerin Fevkinde (18
şamil bir arap milliyeti siyasetine
müncer oluyordu. Bu arap
fikri, ~~[illegible]~~ Ümmet kelimesi
ile ifade olundu. Muhamme-
din dinini kabul edenler, kendi-
lerini unutmağa, hayatlarini
allah kelimesinin, her yerde
yükseltilmesine hasr etmeğe
mecburdular. Bununla beraber,
allaha kendi milli lisa-
ninda değil, allahin arap kav-
mine, ~~[illegible]~~ gönder-
~~[illegible]~~ diği arapça kitapla
ibadet ve münacatta bulu-
nacakti. Arapca öğrenme-
dikçe, allaha ne dediğini
bilmeyecekti. Bu vaziyyet
karşisinde türk milleti ~~[illegible]~~ bir
çok asirlar, ne yaptiğini,
ne yapacağini bilmeksizin,
adeta, bir kelimesinin

(16

Manasını bilmediği halde
Kuranı ezberlemekten
beyni dumlanmış, hafızla
ra döndüler. başlarına
geçe bilmiş olan haris ser-
darlar, türk milletince, kanışık
[redacted] cahil Hocalar
ağzıyla, [redacted] ateş ve azap ile
[redacted] müdhiş bir müamma
halinde kalan, dini, hırs
ve siyasetlerin . alet
ittihaz ettiler. bir taraftan
araplar zorla [redacted] emirleri
altına aldılar, bir taraftan
avrupada, allah kelimesinin
ilası parulası altında,
hıristiyan milletlerini [redacted] idareleri
altına geçirdiler, fakat onların
dinlerine ve milliyyetlerine
ilişmeği düşünmediler.
ne onları ümmet yaptılar

ne onlarla birleşerek (17)
bir kuvvetli millet yaptilar
mısırda, belirsiz bir adami
halifedir deye yok ettiler,
hirkasidir deye bir palas
pareyi, hilafet alameti ve intiyazi olarak
altın sandıklara koydular
halife oldular. gâh şarka
gâh garba veya her tarafa cenuba
birden saldıra saldıra, tüm milletini
allah için, peygamber için
topraklarını, menfaatlerini,
benliğini unutturacak
allahı mütevekkil kılacak derin
bir gafbt ve yorgunluk
beşiğinde uyuttular.
milli duyguyu bağan, fani dünya
ya kıymet verdirmeyen, sefaletler
zaruretler, felaketler his
olunmaya başlayınca,
asil Hakiki seadetin oldukten
sonra ahirette kavuşacağını
Vat ve temin eden dini akide

[18]

Ve dini his, millet uyandiği 18
zaman onun (şu) acı hakikati görmesine
mani olamadi. Bu feci manza
karşisinda kalanlara, kendilerin-
den evvel ölenlerin, ahirette ki
seadetlerini düşünerek veya
bir an evvel ölüm niyaz edezek
ahiret hayatina kavuşmak tekin
eden din hissi; dünyanin, acisi
duyulan tokatiyle, derhal,
türk milletinin vicdanin-
daki çadirini yikti, davetli-
leri, türk düşmanlari olan
arap çöllerine gitti.
türk vicdani ümümisi,
derhal, yüzlerce asirlik kudret
ve kuşayişiyle, büyük
heycanlarla çarpiyordu.
ne oldu? türkün milli
hissi, artik ocagindda ateş-
lenmişti. Artik türk, cenneti,
değil, eski, hakiki, büyük türk cedlerinin
mükaddes miraslarinin

Son türk ellerinin (19
müdafaa ve muhafaza-
sini düşünüyordu.
işte, onun türk milliyetinin
[redacted] [redacted] dini hissinin
de bıraktığı hatıra.

19) türk milleti, milli hissi;
dini hisle değil, fakat
insani hisle yan yana
düşünmekten ve zevk
alir. Vicdanında, milli hissin
yanında, insani hissin serefli
yerini daima muhafaza etmekle
muftehirdir. Çünkü, türk
milleti bilir ki, bugün
medeniyetin Sahrasında
müstakil ve fakat, Kendile-
rine muvazi yürüdüğü
zamanın
medeni milletlerle, [redacted]
[redacted] [redacted] [redacted] [

20

mütekabil insanî ve medenî münasebet, elbette inkişaf-ımızda devam için lazımdır. Ve yine malûmdur ki, türk milleti, her medenî millet gibi, mazisinin kültür devirlerinde keşifleriyle, ihtiralarıyla medeniyet âlemine hizmet etmiş insanların, milletlerin kıymetini takdir ve hatıralarını hürmetle muhafaza eder. türk milleti, insaniyet âleminin, samimî bir ailesidir.

bütün bu söyle- 21
Hülasa §§ diklerimizi kisa bir
çerçeve içine sokmak
istesek, şöyle deye biliriz:
[redacted]
türk milletinin teessüsünde
müessir olduğu görülen
tabiii ve tarihi vakialar
şunlardır:
A. Siyasi varlıkta birlik
B. Dil birliği. C. yurt birliği
D. ırk ve menşe birliği.
E. tarihi karabet
F. ahlaki karabet.

§ türk milletinin teşekkü-
lünde mevcut olan bu şart-
lar diger milletlerde kâmilen
yok gibidir. Daha umumi bir
tarif yapabilmek için,
diyelim ki bir cemiyete

millet diye bilmek için,
bir şartlar, o [redacted],
aynı zamanda kâmilen ve-
ya kısmen, bir arada bu-
lunmak lazımdır.

Bütün milletler, tamamen aynı şart-
lar altında teşekkül etmemiş
oldıklarına göre, bir türk
milletinde yaptığımız gibi,
diğer her millet ayrı olarak
mütalaa edilmedikçe,
milliyet fikrini, umumi ve
şümul olarak tarif etmek güçtür.
Çünkü, [redacted] tespit
ettiğimiz şartlar, insanların
millet [redacted] halinde teşekkü-
line/ümümiyetle yardım etmişlerdir,
Fakat, bu tarzı teşekkülden
başka, adeta bu şartların
tesirini, kale aldırmayan

millet teşekkülleri de 23
vardir. mesela: ingilizler ile
şimali amerikalilar ayni
lisani [redacted] konuştuklari
halde ayri ayri milletlerdir.
Sonra, isviçrede lisanlari
menşe'leri başka başka üç
ünsür vardir, alaman, fransiz,
italyan, bunlar isviçreli
nami altinda bir millet
itibar edilmektedir.
Cemahir müttehidede beyaz
irkla kirmizi derili insanlar
dirsek dirseğe [redacted] yaşayan
amerikalidirlar.
Bugün büyük asri milletler
olan fransizlarin, ingilizlerin
mütelif irklarin tesalübü netice
si olduğu malumdur. (alt sayfa)
Alman milliyyeti Napoleona
karşi yapilan muharebelerden;
Ispanya milliyyeti, magribilerle

mücadelelerden doğdu.[24]
eski küçük yunan hükümet-
leri, iranlilara mukabele
için birleştikten sonra
yunan milliyeti başlar.
türklerin, her şeye rağmen, bütün devirler-
de milli tesanüt ve rabitalarinin
mahfuz kalmasi, hemen mütemadi
muharebe halinde
bulunmasindandir.
Son inkilap senelerindeki
birlik kuvveti ile muha-
rebe halinde bulunmanin
tesri mühimdir.
Bu, malumata göre, Muha-
rebe, kavimlerin birleşmesin-
de en kuvvetli bir amildir.

x x
x

[25]

25

Millet neye derler?
sualine bu günkü,
asri telekkilere mutabik
fenni bir tarif yapa
bilmek için yürüttü
Gümüz münakaşayi
Kâfi görerelim, onun
üzerinde bir lahza
durup düşünelim.
Bugün, türk Cumhuriyyetini
kurmuş olan, türk milletini
mutalaa ederken buldu-
Gümüz şartlari, tekrar
gözden geçirelim:
A- Siyasi varliğimizin hari-
cinde, başka Ellerde, başka
siyasi zümrelerle (isteyerek
ve ya istemeyerek teşrik
mukadderat etmiş bizimle
dil, ırk, menşe birliğine
malik ve Hatta yakin uzak

(26

tarih ve ahlâk yakinliği görülen türk cemaatlari vardir. tarihin bin bir Hadisesinin neticesi olan bu hal türk milleti için elim bir hatiradir, fakat türk milletinin tarihen ve ilmen teşekkülündeki esaleti, tesanüdü asla haleldar edemez.

B. Bugüngü türk milleti siyasi ve içtimai camiasi içinde kendilerine kürtlük fikri çerkeslik fikri ve hatta lazlik fikri veya boşnaklik fikri propoğanda edilmek istenmiş vatandaş ve milletdaşlarımız vardir. fakat mazinin istiplat devirleri masulu olan bu yanliş tevsimler, - bir kaç, düşman aleti.

mürteci, beyinsizden 27
mada - hiç bir millet
ferdi uzerinde teellümden
başka bir tesir hasil etme-
miştir. Çünkü bü
millet efradi da ümüm
türk camiasi gibi ayni müş-
terek maziye, tarihe,
ahlâka, hükûka
sahip bülüniyorlar.
Ayrı ve kesretli cemiyyetlere
malik olduklarini iddea
etmiş ve bü yüzden
türklerle birleşün bir millet
teşkil etmemiş
olan araplar - hemde din-
lerini kabül ettiğimiz
halde - acaba bugünkü
esaretlerinden memnun
müdürlar?

28

C. bügün içimizde bülü-
nan hiristiyan, müsevi
vatandaşlar, mükadderat
ve talilerini türk milli-
yetine vicdani arzula-
riyle rapt ettikten son-
ra kendilerine yan
gözle, yabanci naza-
riyle bakilmak, medeni türk
milletinin asil ahlakin-
dan beklene bilir mi?
Bündan sonra, müşterek milli
fikrin, ahlakin, hissin, heyeca-
nin, hatira ve an'anelerin efradinda meydana
gelmesini ve kökleşmesi-
ni temin eden müşterek
mazinin, birlikte yapil-
miş tarihin, vicdanlari ve
zihinleri dogrudan dogruya
bileştiren müşterek dilin

(29

milletlerin teşekkülünde
en mühim amiller oldu-
ğunu, bir defa daha
kayt ettikten sonra,
[redacted]
millet hakinda, ikinci
derece unsurlari kale
almayarak, mümkün
oldugu kadar her millete
uyabilecek bir tarifi
bizde alalim:

A. [redacted], zengin bir hatirat
mirasina sahip bulunan;

B. [redacted], beraber yaşamak
hususunda müşterek arzu
ve muvafakatta samimi
olan;

D. ve Sahip olunan mirasin
[redacted] muhafazasina bera-
ber devam hususunda [redacted]

(30

iradeler müşterek olan insanlar in birleşmesinden vücuda gelen Cemiyete millet nami verilir.

Bu tarif tekkik olunursa bir milleti teşkil eden insanlarin rabitalarindaki kiymet, kuvvet ve viçdan hürriyetiyle, insam hisse gösterilen riayet kendiliğinden anlaşilir.

Filhakika, maziden meşterek zafer ve yeis mirasi;

istikbalde, taha kkuk ettirilecek ayni program;

beraber sevinmiş olmak, beraber ayni ümitleri beslemiş olmak;

bunlar, elbette bugünün medeni zihniyetinde, diğer

her dürlü şartlarin
Fevkinde mana ve
şümül alir. § (12) sadir başı
§ bundan evvel
tespit ettiğimiz tariften
mülhem olarak deye biliriz
ki, milliyet meselesi,
ferdî ve müşterek hürri-
yet meselesidir.
Ohalde, meseleyi prensip
halinde ifade edelim:
« bir milletin, diğer millet
lere nispetle-tabii veya
müktesep, hüsüsî
karakterler sahibi olmasi;
diğer milletlerden farklî
bir üzviyet teşkil etmesi;
ekseriya onlardan ayri olarak
onlara müvazi inkişafa
sai bülünmasi keyfiyye
tine, milliyetler prensibi,

denilir.

32

Bu prinsibe göre her fert ve her millet kendi hakkinda hüsnü niyet; topraklarinin bizzat kaytsüz tesahüp talep etmek hakkina ve bu hakkin istimalini men ~~eden~~ veya tahdid eden mamleri bertaraf etmek hak ve hurriyetine maliktir.

Bu düstur, bize Hangi milletlerin hür, Hangilerinin hürriyyetinden şu ve ya bu şekilde mahrum olduklarini, yani millet namini taşimaga layik olmadiklarini sühületle gösterir.

Şimdi ~~[illegible]~~ Kendi Kendinize (33
Sorunuz!

1) çinliler milletmidir?
– Hayir! niçin?
2) efganlilar milletmidir?
– Hayir! niçin?
3) Hiatliler, tarabolüsgarblilar, tünüslülar, faslilar, süriyeliler, başlarinda kirallari olan iraklilar, misirlilar, arnavütlar, bütün bü ümmeti mühammet hürmüdürler, milletmidirler?
– hür degildirler, millet degildirler, ümmettirler, esirdirler! niçin?
4 Türk [illegible] hürmüdürler, millet[illegible] midirler

(34
– Evet! niçin?

IV

Devlet

5 teşrin sani 1929

Salı akşamı

Milletin, ne olduğunu izah ederken, demiştimiki; Türk milleti, halk idaresi olan Cumhuriyetle idare olunur, — bir Devlettir.

Şimdi, devlet ne demektir, bunu izah ve ifade edelim:

Devlet dediğimiz zaman, her şeyden evvel bir insan cemiyeti, bir millet mevcudiyeti anlaşılır.

~~18~~ 17

Bundan sora, bu insan
Cemiyetinin Cografi hudutlarla
tayin olunmuş bir erazide
yerleşmiş olduğu görülür
Gene millet bahsinda, demiştimiz
Türk milleti, Asyanin garbinda
ve Avrupanin şarkinda, olmak
üzere, kara ve deniz sinirlarile
ayirt edilmiş, dünyaca tanınmış
böyük bir yurtta yaşar. Onun
adina „Türk eli" derler

Millet meselesinin, ferdi
ve müşterek hürüyet meselesi

18

olduğunu biliyoruz. Yani:
bir milleti teşkil eden
efradın o millet içinde, her
nevi hürriyeti; yaşamak hürriyeti;
çalışmak hürriyeti, fikir ve
vicdan hürriyeti emniyet
altında bulunmak lazımdır.

Bezalik bir milletin
heyetiumumiyesinin her
nevi ~~hak~~ ve hürriyeti, yani
kendi topraklarında, hariçin
hiç bir müdahale ve tahdidi
olmaksizin, hür ve müstakil,
yaşaması ve çalışması lazımdır

19

İşte, devlet gerek, fertlerin
hürriyetini temin için
millet üzerinde bir nufuza
ve gerek millet ve memleketin
istiklalini muhafaza edebilmek
için ~~bir~~ kendine ~~mahsus~~ has
bir nufuz ve ~~kudre~~ kuvvete
malik olmalıdır."

Ohalde, devlet,
Muayyen bir erazide yerleşmiş
ve kendine has bir kuvvete ~~sahip~~ sahip olan
efrattan heyeti mecmuasından
ibaret bir mevcudiyettir.

20

Devletin haiz olduğu kuvveti ifade ederken, bu kuvveti gendine has diye tavsif ediyoruz. Filhakika. devleti teşkil eden milletin sinesinde icrayı nufuz eden kuvvet, ferden hiç kimse tarafından verilmiş değildir. O bir siyasi nufuzdurki devlet mefhumunda bizatihi mevcuttur, ve ~~millet üzerinde~~ devlet onu halk üzerinde tatbik etmek ~~salahiyetini haizdir~~..

~~[illegible]~~ 21

ve milloti haricen ~~temsil etmek~~
ve onu diger milletlere karşi
müdafaa eylemek sahabiyetine
maliktir

Bu aiyasi nufuz ve
kudrete "Irade ve ya Hakimiyet" denir

—

~~21~~ — 22

Hakimiyet

Madamki, devlet bir iradeye, bir hakimiyete maliktir, onu ifade ve infaz için bir takim vasitalara muhtactir. Bu vasitalari ihtiva eden devlet teşkilatında millet meclisi ve Hükümet teşkilati esastir.

Asrimizda, bu esasi olan teşkilatin istinat ettiği, bir takim esasi pirensipler vardir.

anana haline gelmiş

A - demokrasi pirensibi, halkçilik

Bu prensibe nazaran, irade ve hakimiyet milletin tamamına aittir ve ait olmalıdır.

Demokrasi prensibi, hakimiyet milliye prensibi şekline inkilap etmiştir.

B - Temsili hükumet prensibi, bu prensipe milli hakimiyetin tatbikde ne ıcrasını tanzim eder.

C - Devletin teşkilat esasiyesini tesbit eden, Kanunun diğer kanunlara tefevvukunu prensibi

24

bu prensip asri teşkilat esasiyede, kanuniyetin ve adli istikrarin mumellididir.

Bu saydigimiz prensipler (A-B-C) demokrasi prensibinin binasi gibi görülür. Tilhakika demokrasi prensibi amelikiymetini ancak bu saydigimiz prensipler sayesinde iktisap eder.

A- demokrasi prensibi

Devlette hakimiyetin mencudiyeti, iki esasi mesele tevlit eder:-

I Hakimiyet neden ibarettir?

25

Hakimiyette ne vardır?
hudutları nedir?

Hakimiyete istinaden hangi
fiiller hukukken yapılabilir?

Bu, devletin Hakimiyeti, meselesidir.

Bu meselede, devlet, dahili mesnedinden, milletten, ayrı olarak, mücerret tasavvur olunuyor ve bu suretle, siyasi kuvvetinin, tabiat ve hududları tayin ve tespit olunmak isteniyor.

Devletin siyasi kuvveti, sinesinde mevcut, fertlerin ve cemiyetlerin, mevcudiyeti dolayısiyle tahdit olunmuştur; ne derece tahdit olunmuştur? bunu, hukuku amme tayin eder.

devletin, diger devletlerin kendi teşkilatına dahil olmıyan, diger

26

eşhasin, mevcudiyeti dolayısiyle, hakimiyetinin derecesini de Hükûkûn düvel gösterir.

Binaen aleyh, devletin Hakimiyeti meselesi, tam manasile, bir hükûkûn esasiye meselesi değildir.

II. Hakimiyet meselesinin meydana koydüğü, ikinci esasî mesele, devlette, devlet içinde Hakimiyet meselesidir. Bu, doğrudan doğruya Hükûkûn esasiyeye teallûk eder.

Hükûkûn ammesini ve Hükûkûn düvelin, hüdudlarını tayin ettiği, hakimiyet, kime aittir.

Şimdi söylemek lazımdır ki, Devlet, bir, hükûkî mefhûmdur, hakikatte, idare edenler, hakimiyeti istimal ederler. o halde, devlette

idare edenler kimler olmalidir? Siyasi kuvvetin, meşru olabilmesi için, devletin, müceret hakimiyeti, filen kime tevdi olunmalidir? işte bu suallere çevap veren, demokrasi Prensibidir.

Devlet şekilleri.

tarihin ve hükükün tetkiki, bize Hakimiyetin başlıca üç muhtelif tarzda kullanildiğini göstermektedir:

I – Hükümdarlik (monarşi).

Hakimiyet, (kiral, imparator, şah, padişah, prens, emir) gibi, muhtelif imvanlar alabilen Hükümdara, yalniz bir şahsa münhasirdir. Hakimiyeti tatbik eden, devletin bütün memurlari, yalniz bir adamin namina ~~[illegible]~~ hareket ederler.

Devletin son iradesini, yalniz Hükümdar izhar eder.

28.

Hükümdar, yalnız başına, devleti sevk ve idare eder ve her şeyi o emreder se, işte bir devletin Hükümetine, hükümeti mutlaka denir. Böyle bir devlette hükümdar (devlet benim) der, muharebe ilan eder, sulh akdeder, kanunlar yapar, vergiler koyar, memleketin varidatini istediği gibi sarf eder, kulasa, memleket onun malikâne sidir.

Eğer, hükümdar kanunları hazırlayan, nazırlarından mürekkep bir meclis kabul etmişse, o zaman, hükümet meşruta olur. Bu şekil hükümette dahi, nihayet, yine her şey hükümdarın, son sözüne bağlıdır. Hükümeti meşrutada hükümdar, bir, vatandaşa

29

bir hükümet teşkil ettirir. memleketi onunla idare eder ingiltere, belçika, italya, meşrûtî hükümetlerdir

Bir tarz hükümette

II – Oligarşi. / Hakimiyet, bir kaç kişinin, bir kaç ailenin, veya bir sinif halkin elindedir. aristokrasi (~~[illegible]~~), oligarşinin başka bir şeklidir. burada, hakimiyet, güzidelerin, zadegânin elindedir.

III – Demokrasi (halkçilik) esasina müstenit, hükümetlerde, Hakimiyet, halka, halkin ekseriyetine aittir. Demokrasi prensibi, hakimiyyetin, millette olduğunu, başka yerde olamiyacağini, iltizam eder. Bir suretle, demokrasi prensibi, siyasi kuvvetin, hakimiyyetin,

30 —

menseine ve meşrüiyyetine temas etmektedir.

Demokrasi prensibinin Mühtevuyah

demokrasi esasi, bügün, asri teşkilati esasiyyenin, umumi farikasi gibi görünmektedir.

Hükümdarlik ve oligarşi, artik zami geçmiş, arizi şekillerden başka bir mahiyyette telakki edilemezler. Geçi, henüz, başlarında hükümdarlar, bulunan devletler vardir. Fakat, bunların, heman hepsi, demokrasi prensibini kabul etmektedir. Artik hakimiyyetin, sahibi olduğunu iddea cesaretinde bulunabilecek, hükümdar, enderdir.

— 31

Bir milletin, ameli olarak demokrasi prensibini ilan etmesi, o milletin ekseriyyetinin, ictimai kuvvetinin, bir neticesidir. Millet, kâfi derece kuvvetli olunca, kuvvet ve kudreti eline alır. Bu hadise Bazan ihtilal ile ve bazanda hukumdarla müslihane bir anlaşma ile hüsul bulur.

Artik, bugün, Demokrasi fikri, daima yükselen bir denizi andırmaktadır

Yirminci asir, birçok müstebit hükümetlerin, bu denizde buğuldüğünü görmüştür. Rusçarligi, osmanli padişahligi ve hilafeti, Almanya ve avüstürya - macaristan imparatorlukları bunlarin başlıcalarindandır.

Bundan başka, demokrasi ile idare olunan; portekiz gibi mütedil hükümdarlıkların demokrasinin daha bariz bir şekilde tatbini tazammun eden, Cümhüriyet muvacehesinde silindiği görüldü.

En nihayet, bugün, ingiltere, Belçika gibi büyük eski demokrasilerin, daha bariz ve daha eyi tanzim olimmuş, bir demokrasinin, tahakkuk ettirilmesi yolunda, çalıştıklari görülmektedir.

Demokrasi, fikri asri teşkilati esasiyyenin bir farikasi, olduğu halde, Fikir, Çok eskidir.

Demokrasi Fikrinin, mütevıyatı ve manasını hakında layıkıyle tenevvür için, onun

~~34~~ 83

Kısaca tarihim hatırlatmak faydeli olur.

Demokrasi prensibinin tarihî inkişafı

—

demokrasi, bundan yedi bin sene evvel, Elcezirede, beşeriyetin ilk medeniyetini kuran Sümer, Elam ve Akat kavimlerinde demokrasi prinsibi tatbik olunmuştur. Fiilhakika, bu türk kavimler, müttehit bir Cumhuriyet teşkil etmişlerdir. Bundan sora,

Atina ve isparta gibi, yunan şehirleri, bir nevi demokrasi ile idara olunurlardı.

Ruma dahi demokrasi hayatı yaşamıştır.

34

Türk milleti, en eski tarihlerinde, meşhur, kurultaylariyle, bu kurultaylarda, devlet reislerini, intihap etmeleriyle demokrasi fikrine nekadar merbut olduklarini göstermişlerdir. Son tarih devirlerinde, türklerin teşkil ettikleri devletlerde başlarına geçen padişahlar, bu üsülden ayrılarak müstebit olmuşlardir.

Kirallarin ve padişahlarin, istipdadina, dinler mesnet olmuştur. Kirallar, halifeler, padişahlar, etraflarini alan, papazlar, hocalar tarafindan, yapılmış teşviklerle, ilahi hukuka istinat etmişlerdir. Hakimiyet, bu Hukumdarlara allah tarafindan verilmiş

35

Olduğu, nazariyesi uydu-
rulmuştur. Buna, göre,
Hükümdar, ancak, allaha karşi
mesuldur. Kudret ve Haki-
miyyetinin hududu, yal-
nız din kitaplarında arana-
bilir.

İlahi hukuka müstenit
bu mutlakiyet kaidesi
önünde, demokrasi prin-
sibinin, ilk aldığı vaziyet
mütevazidir. O evvela,
~~[illegible]~~ hükümdar ~~deg~~ devir-
mege değil, onun, yalnız
kuvvetlerini tahdide,
mutlakiyyeti kaldırmaga
çalıştı. Bu çalışma 400:500
sene evvelinden başlar. Evvela,
kuvetin milletten geldiği, ve kuvve-
et gayri muktedir bir ele düşerse

36

Onu istirdat edebileceği..
Bu kuvvetin, milletin vekillerinden mürekep meclis tarafından kollanilmasi lazim geleceği ifade olundu.

16 inci asirda, demokrasi prinsibi, hükümdarlarin nüfüzünü kirmak için, siyasi mücadele vasitasi olarak kullanildi.

Bu mücadelelerde, en nihayet ortaya atilen fikirler, sünlardan ihanetti:
Kuvvet millete aittir.
Onu kanun dairesinde bir hükümdara vermiştir.
~~Bazi~~ ahvalde ~~[illegible]~~ geri alabilir.

18 ici, asirda, idi, ki demokrasi fikri, mükavemet olunamaz bir kuvvet ve cereyan aldi.

Demokrasi prensibi, hakimiyyeti milliye prensibi şekline girdi ve hükük esasiyeye geçti.

37

Artik, milletle hükümdar arasında mukavele fikri kayboldu. Ortaya, Hakimiyet ~~ta~~ tecezzi ve firag edilemez; fikri çikti.

~~Binaen, göre, hükümdar, bir millet memuri, vaziyetine inayordu.~~

Bu fikri şöyle izah ettiler: Hakimiyet, fertlerin iradelerin Fevkinde, fertlerin teşkil ettikleri, milletin müşterek maşeri şahsiyetine raci umî iradedir. binaen aleyh, Hakimiyet birdir, cüzülara ayrilamaz ve hakimiyetin ifade ettiği maşeri iradesi onun sahibi olan, müşterek şahsiyet, millet tarafindan, hiç bir vakit, başkasına devir ve firag edilemez.

38

~~Hakimiyete~~

demokrasi prinsiplerinin bariz vasiflari.

Demokrasi prinsibi, Hakimiyete istimal eden vasita ne olursa olsun, esas olarak, milletin hakimiyyete sahip olmasini ve sahip kalmasini icap ettirir

Bu noktayi, birkaç kelimeyle izah edelim:

A- Demokrasi, esas itibarile, siyasi mahiyyettedir.

demokrasi, bir ictimai mu-avenet veya bir iktisadi teşkilat sistemi degildir

demokrasi, maddi refah meselesi degildir. Böyle bir nazariye, vatandaşlarin, siyasi hürriyet ihtiyacini ivyitmayi istihtat eder.

— 39

Bizim bildiğimiz; demokrasi siyasidir; onun hedefi, milletin, idare edenler üzerindeki müraqabesi sayesinde, siyasi hürriyet temin etmektir.

B- Demokrasinin birinci hassasile müşterek, esasa itibarile, ikinci bir hassasi daha vardir. oda, şu dur: demokrasi fikridir: bir [redacted] kafa meselesidir. herhalde, bir mide meselesi degildir. Hükumet prensibi de, bir adalet/ve ahlak fikrini icap ettirir.

demokrasi; memleket aşkidir, aynı zamanda babalik ve analiktir.

C — demokrasi, esasında ferdidir; bir vasif vatandaşin hakimiyete, insan sifatiyle

— 49 —

iştirak etmesidir.

d- En nihayet, demokrasi, müsavatperverdir; bu vasıf, demokrasinin, ferdi olması vasfının, tabiî bir neticesidir. Şüphesiz, bütün fertler, aynı siyasi haklara haiz olmalıdırlar.

Demokrasinin, bu ferdi ve müsavatperver vasıflarında umumî ve müsavi rey prensibi çıkar.

Cumhuriyet.

Başlarında, hala, allahın vekili, gölgesi, sıfatını muhafaza etmekte bulunan, hükümdarlar bulundurmakla beraber, hakimiyyetini, kazanmış milletler olduğundan bahs etmiştik. Filhakika, bu milletlerin mensup oldukları

(x) meclisler temsil eder.

[redacted]. — 4/

lari devletler, milletin intihap ettiklari, vekillerin teşkil ettikleri meclislere maliktir. milletin hakimiyetini bu (x) Hükümdar, devleti temsil eder, [redacted], hükümet teşkil eden vatandaş (nazari olarak) hükümdar tarafından intihap olunur. fakat, hakikatta, hükümet reisi, milletin itimat ettiği kuvetli, siyasi firkalarin, liderleridir; bunlarin teşkil ettikleri hükümetler, millet ve memleketi idare ederler ve meclise karşi mesuldurlar. Bu izah ettiğimiz hükümetler temsilidirler, hakikatta demokrasi prinsibi caridir. Fakat, [redacted]. Bunlar, tam manasile, demokrat hükümetler değildir.

(x) «Kanun teklif etmek hakki meclis azasına ve icra vekilleri heyetine aittir.» (1)

- 42 -

Demokrasinin bütün manasile idealini, ~~bütün manasile tatbikinde bilmek için, devletin son~~ milletin heyeti ümümiyesinin, ayrı zamanda, idare eden vaziyette bulüna bilmesini, hiç olmazsa, devletin son iradesini, ~~ifadesi~~ yalnız milletin ifade ve izhar etmesini ister. maattecessüf, milletin, büyüklüğü, ~~[illegible]~~ fikrî terbiye dereceleri, idealin tatbikinde, büsbütün idealden mahrümiyyeti mucip olabilecek ihtiyatsızlıklardan ictinabi müciptir.

Bineen aleyh, demokrasi prinsibinin, en asrî ve mantîkî tabikini

434 Hükümet
temin eden / şekli,
Cümhüriyettir.
Cümhüriyette, son söz millet
tarafından, mintahap meclis-
tedir. ~~[illegible]~~ millet namına
Herturlü kanunları o yapar.
Hükümete itimat eder ve onu
iskat eder. Millet, ~~[illegible]~~
vekillerinden, menim olmazsa
müayyen zamanlar nihaye-
tinde, başkalarini intihap
ederler. Millet, hakimiyetini;
devlet idaresine iştirakini an-
cak, zamanında, reyini
kullanmakla temin eder.
Cümhüriyetin hükümeti
bir üsül ve tarzda / mahdut bir zaman mentehap
bir reisi Cümhüra itimat
olunur. / ~~[illegible]~~ baş vekili

~~[illegible]~~ 44

O ~~[illegible]~~ gösterir. ~~[illegible]~~,
hükümet heyetini, teşkil
-edecek vükelayi, başvekil
itimat ettiği ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ mebüslardan
intihap eder -

dünyada, devletlerin şekil-
leri, ~~[illegible]~~ yekdiğerine na-
zaran, ~~[illegible]~~ çok
değişir. bununla beraber
cümlesi, mütalâ ettiğimiz
şekillere irca olunabilir
Hükümdarlık; Oligarşi; Halk
Cümhüriyeti..
gerçeğine Hüsüsi bir din izafe eden
(teokratik) ~~[illegible]~~ devlet vardır
Rus çarlığı ile osmanlı salta-
natı böyle idiler. Car kilisenin
reisi, sültanlardda halife unva-
nini takınmışlardı
× Kezalik, dini siyasetten ayırmış,
laik Hükümetler vardır, Amerika.

48

fransa, türkiye Cümhüriyetleri gibi..

Hükümdarliklarda devlet riyaseti makamina veraset tarikiyle gelinir.

Cümhüriyet, millet vekillerinden mürekep meclisi ve mahdut zaman için mëntahap devlet reisi ile Hakimiyeti milliyenin mafüziyetini en eyi zamindy cümhüriyette meclis ve reisi cümhür ve hükümdar halkin hürriyetini emniyetini ve rahatini düşünmek ve temine çalişmaktan başka bir şey yapamazlar çünkü, bünlar, bilirler ki kendilerini, iktidar ve salahiyet mevkiye, müaggen bir zaman için, getiren

46

irade ve Hakimiyetin
sahibi olan millettir.
Ve yine, bunlar, bilirler,
ki, iktidar mevkiine
saltanat sürmek için
değil, millete hizmet
için getirilmişlerdir.
millete karşi, vaziyet
ve vazifelerini, şiir isti-
mal eyledikleri takdirde,
şu ve ya bu tarzda,
milli iradenin, kendi
haklarında dahi tecellisine
maruz kala bilirler.
~~Icabında, millete, hesap~~
~~vermek~~, millet tarafin-
dan, millet namına,
devleti idareye mezun
kilinanlar için, icabin-
da, millete, hesap vermek,

47

mecburiyeti, laübalilik ve keyfi hare
ketle telif kabul edemez.

Halbuki, kuvvetinin
ve salahiyetinin, allah-
tan geldiğim ve yalnız
ona karşi, ahirette, hesap
verebileceğim farz eden,
devleti, memleketi mevrüs
bir malikâne kabul
eyleyen, bir hükûdar,
her dürlü kayttan kendim
vareste görür. Böyle bir
idrede, milletin, benliği
hürriyeti mevzüu bahs
dahi olamaz. binaenaleyh,
Salahiyeti mahdut dahi
olsa, hükümdarlik şekli
demokrasiye, hakimiyeti
milliye prinsibine

4 8

~~muvafik~~ müsbiz degildir.
hükümetin, mahdut
insanlarin, sinîflarin
elinde bulunmasi dahi
millet mevcudiyyetinin
asla kabul edemeyeceg-
bir keyfiyettir. Bütün
milletin, ekseriyetle,
devlet idaresine, mani
olan, bu (oligarşi)
üsülü de, bir zümrenin,
kendi mefaatlarini temin
için, umum millete
ait, Hakimiyeti
gasptan baska bir
şey degildir.

5

Teşkilâtı esasiye Kanunumuz

Türkiye Cümhuriyetinin teşkilâtı esasiye Kanunu, en âsrî, hâkimiyeti milliye esaslarını, hürriyetlerini ihtiva eder. Bir kaç maddesini, daima hâtırda tutmak için, burada aynen tekrar edelim:

A–(Hâkimiyet, kayıt ve şart milletindir.)

B–(Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin yegâne ve hakiki mümessili olup, millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder.)

C–(Teşri salâhiyeti ve icra kudreti Büyük Millet

6 U

meclisinde tecelli ve
temerkuz eder)

Hatira. bizim telakkimize
göre, siyasi kuvet,
millî irade ve Hakimiyet
milletin vahdet kelimde müşterek şah-
siyetine aittir, bir
dir. taksim ve tefrik
ve firağ
olununamaz.
millette olduğu gibi,
onun mümessili olan
tek mecliste Mütemerkiz
dir. yani, taksim küba
nazariyesi bizim için
esas değildir. yalnız
vazifeler şu suretle
gördürülür.

2 – (Meclis tezri salahi-
yetini
bizzat istimal eder.)

— 5[illegible] —

E – (meclis, icra sala-
hiyetini, kendi tara-
fından müntahap
reisicumhur ve
onun tayin edeceği
bir icra vekilleri
heyeti ~~tarafından~~
marifetiyle isti-
mal eder – Meclis, hükü-
meti her vakit mürakabe
ve iskat edebilir.)

F – (hakkı kaza, millet
namına, usulü ve
kanunu dairesinde
müstakil mehakim tara-
fından istimal olunur.)

× × ×

— 52 —

demokrasiye mühalif
asri ceryanlar

Bizim, devlet teşkilatında, esas prinsibimizi teşkil eden demokrasinin, evsafi farikasini tarif ettik. demokrasinin bü mefhümü bazi nazariyelerin, hücümüna maruz bülünmaktadır.

I – Bolşevik nazariyeleri
II – ihtilalci siyasi sendikalizm nazariyesi.
III – menfaatlerin temsili nazariyesi.

Bü nazariyelerin, demokrasi nazariyemize, hücümda nakadar haksiz oldüklarını kisaca, izah edelim:

I – Bolşevik nazariyesinin, Rüsyada, tatbik olünmüş, şekline Bakalim, bütün, rüs milleti içinden

543

amele, ~~[illegible]~~ deniz ve
kara kuvvetlerinden
ibaret, bir ekalliyet
~~Komünist partisi nami~~
~~altında~~, iktisadi esas-
lara müstenit, Komünist
partisi nami altında
birleşerek, bir diktatur,
vücuda getirmişlerdir.
gayelerinde, milli değildirler.
şahsi hürriyet ve musa-
vat tanımazlar. halk haki-
miyetine riayetleri yoktur
dahilde, ~~[illegible]~~ celerin tazyik ile
noktai nazarlarine
itaata mecbur tutarlar,
hariçte, propaganda ve
ihtilal teşkilati ile,
bütün dünya milletleri ve
fendi prinsiplerini
teşmile çalışırlar
Halbuki, hükümet teşki-
linden gaye, evvela, ferdi

5 ~~6~~4

~~[illegible]~~ hürriyetin temimdir
Bolşevik tarzi hükümetinde
istipdat mahiyeti görül-
mektedir. Bir cemiyetin,
Bir kisim insanlarin
noktai nazarlarinin,
zorla, esiri ve zebünü
yaşatmak şeklina, tabii
ve makül bir hükümet
sistemi nazarile bakila
maz

II- ihtilalci siyasi sendi-
kalizm nazariyatçilari da,
~~[illegible]~~ herdürlü, siyasi teşekulleri
yalniz, kendi menfaatlari
lehine yaptirmak, ve nihayet
siyasi kuvvet ve Haki-
miyeti ellerine geçirmek
isteyen işçi gruplaridir
Bunlar, maksatlarini
zorla istihsal ~~[illegible]~~ fırsatma
intizar ederken.

55

zaman, zaman; ümümî
grevler yaparak, hükümet
adamlari üzerinde, mües-
sir oluyorlar, ve, bazi işleri
kendi lehlerine hal ettiri-
yorlar; yavaş yavaş, mevcu-
diyetlerini, ihsas ediyorlar.
bimlar) ingiltere, fransa
ve almanyada, tesirlerini
göstermektedir. Alman-
yada, bu nazariyatcilari,
azçok tatmin için, millet
meclisi yaninda, iktisa-
dî mahiyette, azasi onlar-
dan olmak üzere bir meclis
yapmişlardir. Biz de de
Alî iktisat meclisi var-
dir. fakat, bu, herhangi-
bir, tazyik üzerine. değil
doğrudan doğruya, hü-
kümetin, faydalı görmesin-
den istişari mahiyette

56

Vicinda getirdiği bir
[illegible]
[illegible]
[illegible]

578

efradinin ekseriyeti tarafindan değil, ~~bir~~ gruplar tarafindan ve grüplarin, ~~halz~~ olduğu menfaat ~~tarafindan~~ derecesinde vükü bulacaktir. Meclisteki bu gruplardan birkaçi birleşip, iktidar mevkiine geçince, yalnız kendi menfaatlari lehine çalişacaklardır. Buna kim mani olacaktir.

işte bu sebeplerden dolayidir, ki, biz bu ve bundan evvelki, nazariyeleri, memleket ve milletimiz için muvafik görmiyoruz. Biz, memleket halki efrat ve muhtelif sinif mensuplarinin, yekdiğerine yardimlarini, aynı kiymet

580)

Ve mahiyette görürüz,
hepsinin menfaatlarinin
ayni derecede ve aynı
müsavatperverlik hissi-
le temin me çalışmak isteriz.
bu tarz milletin umumi refahı
devlet bünyesinin
tarsini için, daha mü-
vafik oldugu kanatinda-
yız. Bizim nazarimiz de
cifçi, çoban, ~~fabrika~~ ame-
le, tüccar, sanatkar, asker
doctor, velhasil, herhangi bir
içtimaî müessesede faal bir
vatandaşin hak, menfaat ve
hürriyeti musavidir.
devlete, bu telekki ile azami
nafi olmak ve milletin
emniyet ve irdesini, mahal
line sarf edebilmek, bizce,

– ~~60~~ 59

Bizim, anladimiz manada, halk hükümeti idaresile mümkün olur.

Milleti temsil ve idare eden, Büyük millet meclisinin ve hükümetin istinat ettiği, fırkada, bu esasi prinsipe dahilinde, tefriksiz bütün türkiye halkina samil, milletin ümümi menfaatiyle alakadar (Cümhüriyet halk Firkasi) dir.

Firka, milletê, vekillerinin intihabında, delalet etmek, ve Fikri ve ameli hayatta, ümümiyette milli terbiyede,

[78]

60

Halkçilik şuur ve
harsini inkişaf ettir-
mek suretiyle, pek
büyük vazife ifa
etmektedir.

x x
x

1/

Vatandaşa karşı ~~müvacehasinde Hükümetin~~ devletin vazifeleri.

Derslerimizin başlangıcında, Milletin kürdüğü devletin ve Hükmet teşkilatının, ~~mill~~ vatandaşlara karşı, mükellef olduğu vazifeleri ve salahiyetleri, ümümi olarak, saymıştık. Bu vazifelerin, mahiyetleri tetkik olunursa, şöyle bir sıra yapılabilir: A- memleket ~~dahi~~ içinde, asayişi ve adaleti tesis ve idame ederek, vatandaşlarin, her nevi hüriyetini, masun bulundurmak. B- Harici siyaset ve diger milletler münasebetleri eyi idare ederek ve dahilde her nevi müdafaa kuvvetlerini, daima, hazir bulundurarak, ~~devletin~~ milletin istiklalini emin ve mafuz

2

bülündürmak.

Bü iki novi vazife, devletin, en esasli, vazifelerindendir. Denilebilir ki, devlet teşkilinden maksat, bü iki vazifenin ifasini temin etmektir. Cünkü bü vazifeler, vatandaşlarin fert olarak, yapmağa müktedir olamayacaklari işlerdir. Hatta, vatandaşlarin, bü vazifeleri, kismen dahi, yapmağa kalkişmalari caiz degildir; zira, Ozam, anarşi olür; devlet kalmaz. Mesela; bir vatandaş, kendi kendine bir ecnebi devletle, siyasi bir temas ve münasebette bülünamaz.

Bir vatandaş, memleket ~~[illegible]~~ müdafasinda, başina toplaya bileceği, bir takim, kimselerle, başli başina harekete mezün degildir.

— 5 —

Bir Vatandaş, kendi hürriyet ve Hakkini, kendi maddi kuvvetine dayanarak temine kalkişamaz;

Bu hususlar, fertlerin kuvvet ve teşebbüsleri ile değil, milletin iradesini haiz olan devletin kudret ve nüfuzile temin olunabilir.

Bu iki nevi vazifelerden başka, devletin alakadar olduğunu işaret ettiğimiz vazifeleri de, başladığimiz sıra içinde, şöyleyelim;

C— yollar, demir-yolları v.s gibi nafia işleri

D— maarif işleri.

F— Sihhiye işleri

G— ictimai mi'avenet işleri.

H— ziraat, ticaret, sanaata ait, iktisadi işler.

— 4 —

Bu son saydığımız işleri, devletin yapmaması, ~~bu gibi işleri~~, ~~fert~~ ~~devletin~~, fertlere terk etmesi lazım geldiği iddeasında bulunanlar vardır. Bu nazariyeyi tasvip ve takip edenlere « Ferdiyetçi » derler.

Milletin, umumi ve müşterek menfaatlarına ait, siyasi, fikri, ictisadi her nevi işlerin, fertlere bırakılmayıp devlet tarafından yapılması daha münasip olacağını nazariyesini müdafaa eden « Devletçiler » de vardır.

Biz, devletimizi, tatbikte münasip olan prinsibi, tespit için, « Ferdiyetçi » ve « devletçi » lerin ittihat ettikleri noktalarla, demokrasinin bariz vasıflarını, göz önünde

- 5 -

tütarak, kısa bir
mühakeme yapalım:

Malümdür ki, türkiya
Cümhüriyeti, demokrasi
esasina müstenit, bir
devlettir. Demokrasi ise,
esas itibarile, Siyasî
mahiyettedir; Fikrîdir;
Ferdîdir; Müsavatperver-
dir.

Demokrasinin, bü
esas noktalarina göre,
~~devletin vazifesi~~ Vatan-
daşin siyasî hürriyet
ve mesaisini temin etmek,
ve vatandaşin ilmî, ictimaî, sanat, ahlak
gibi fikrî sahalarda
inkişafini temin ile
alakadar olmak, ve
Vatandaşin, Millî hakimi-
yete üsülü dairesinde
iştirak hakkini ve bütün
vatandaşlarin ayni siyasî
hak~~[illegible]~~larî haiz olmalarini

– 6 –

temin [redacted] eylemek-
ten ibaret olan noktalar
devletin, Vatandaşa karşı
[redacted], başlıca vazifelerinin
hüdüdünü gösteren
işaretlerdir.

Ohalde, demokrasi
esasına müstenit bir
devlet; bir ictimaî mü-
avenet sistemi, veyahut,
bir iktisadi teşkilat
sistemi değildir. Bunun
için, bu sahalara ait
işlere, devletin karışmama-
sını
bütün bu mahiyetteki
işleri fertlere veya fertler-
den müteşekkil şirketlere
bırak[redacted]masi
mümkündür. Bu imkân-
nın derecesini anlamak
için, devletin, Millete ve
memlekete karşı, ifasına

Mecbur olduğu, esaslı vazifelerinin, ikinci derecede görülen vazifelerle münasebet ve irtibatlarını düşünmek lazımdır.

Devlet asayişi temin etmek için, memleketi müdafaa eylemek için, sıhhati yerinde gürbüz ve anlayışları; milli hisleri, ~~yük~~ vatan muhabbetleri yüksek vatandaşlar ister.

Devlet, dahilde ve hariçte millet işlerini gördürecek yüksek kabiliyetli vatandaşlara muhtaçtır.

Devlet, bütün vatandaşlarını devletin kanunlarini anlayıp onlara riayet lüzumunu tatdir etmelerini, memleketin asayişi ve müdafaasi için ehemiyetli görür.

Devlet, umum vatandaşlarin, her hangi sanaat ve meslekte, ~~emeklerin~~

8

zemanimiz terakkilerinin icap ettirdigi derecede müvaffak olmasiyle alakadardir.

Bu sebeblerledir ki ~~milletin, tah~~ vatandaşlarin, tahsili, terbiyesi, sihati ile alakadar olmak mecburiyetindedir.

Devlet, memleketin asayiş ve müdafaasi icin, yollarla, demiryollariyle, limanlarla, deniz vasitalariyle, telgrafla, telefonla, memleketin, hayvanlariyle, her türlü nakliye vasitalariyle, milletin umumi servetile yakindan alakadardir. ~~Top~~ memleket idaresinde ve müdafaasinda, bu saydiklarimiz toptan, tüfekten, her nevi silahtan daha mühimdir.

— 9 —

Bilhassa, ~~vatan işlerini~~
Para, her türlü vasıtanın
üstünde, bir mevcüdi-
yet ~~vasıtasıdır~~ silahıdır.
Bu saydığımız saha-
lardaki işlerden iktisa-
dî olanlar, doğrudan
doğruya, devletin
zarurî vazifelerin-
den görünmemekle
beraber, o vazifelerin
ifasında, müessirdirler
~~bulunmaktadır~~.
Bu, sahalardaki, işleri
fertlere veya şirketlere,
tamamen, brakabilmek
için; bu işlerin, devlet
müdahalesi ve müaventi
olmadığı halde, devletin
esasî vazifelerini ifada
müşkülata uğratmaya-
cağına emin olmak
lazımdır.

— 10 —

Görülüyor ki, iktisadi ve bazi içtimai işler, bir taraftan fertlerin menfaatleri ile alakadar olur. Bunun içindir ki ferdiyetçiler, bu işlere devletin karismasini, sahsi hürriyete tecavüz gibi görürler. Fakat bu işler içinde, bütün milletin, dolayisiyle, bütün milletin, müşterek menfaatine temas ve taallük eden noktalar da vardır. Bu sebeple, devletçilerin, haklı oldukları noktaları, kabul etmek münafik olur.

Hususi menfaat, ekseriya, umumi menfaatla, tezat halinde bulunur. Binaenaleyh, hususi menfaatlar, en nihayet, rekabete istinat eder.

Halbuki, yalniz, bununla, iktisadi nizam tesis olunamaz.

– 11 –

Bu yanda bulunanlar, kendilerini, bir serap karşısında, aldanılmağa terk edenlerdir.

Fertler, şirketler, devlet teşkilatına, nazaran, zaiftirler. Serbes rekabetin, içtimaî mahzurları da vardır; zaifleri, kuvvetlileri musabakada karşı karşıya bırakmak gibi.. ve nihayet, fertler, bazı büyük, müşterek menfaatları, tatmine muktedir olamazlar. Bu gibi işlerde, fertlerin teşebbüse imkân bulamayacakları, geniş ve kuvvetli teşkilat icap edebilir, yahut bu gibi işlerde, fertler kâfi menfaat elde edemeyecekleri için, o işlerden vaz geçerler. Halbuki, o işler, milletçe hayatî bir ehemmiyeti haiz olur ve devlet onu yapmak mecburiyetinde bulunur.

— 12 —

her halde milletlerde, hürriyet ve medeniyet inkişaf ettiği nispette devletin vazifeleri ve mes'uliyetleri çoğalır; « hayat çoğaldiği nispette vasıta da çoğalır. Çok vasıta, çok ve büyük kuvvetle idare olunur. Kuvvet çoğaldıkça kaideler de çoğalır. Bir cemiyetin vasıta ve kaidesi ise devlettir ».

Bundan başka devletin, ferde nazaran hirsi başka mahiyetteda. O ümümün müşterek menfaatini ve terakkisini düşünür. Ferdleri hususi menfaat hirsinden ne dereceye kadar uzaklaştırmak mümkün olacağı tetkike değer.

Her halde devletin siyasî ve fikrî hüsüslarda olduğu gibi bazı iktisadi işlerde de nazimliğini prensip olarak kabul etmek caiz görülmelidir. Bu takdirde karşı karşıya kalınacak müşkilât şudur: Devlet ile ferdin karşılıklı faaliet sahalarını ayırmak...

Devletin, bu hususta faaliyet hududunu çizmek ve istinat edeceği kaideleri tespit etmek; diğer taraftan, vatandaşın ferdî teşebbüs ve faaliyet hürriyetini ~~[illegible]~~ ~~müspet ve faydalı sahada bulundurabilmek suretiyle~~ ~~[illegible]~~ tahdit etmemiş olmak ~~[illegible]~~ ~~noktalarını~~ devleti idareye salâhiyettar kılınanların düşünüp

tayin etmesi lâzımgelen meselelerdir. Prensip olarak, devlet ferdin yerine kaim olmamalıdır. Fakat, « ferdin inkişafı için umumi şartları göz önünde bulundurmalıdır ». Bir de ferdin şahsî faaliyeti, iktisadî teraktîmin, esas menbaı olarak kalmalıdır. Fertlerin inkişafına mani olmamak, onların her nokta-i nazardan olduğu gibi, bilhassa iktisadî sahadaki hürriyet ve teşebbüslerine önünde devlet faaliyetiyle bir mani vücuda getirmemek demokrasi prensiplerin en mühim esasıdır. O halde diyebiliriz ki « ferdiyet inkişafının, mani karşısında kalmağa

— 15 —

başladığı noktadır, devlet faaliyetinin hüdudunu teşkil eder ». Buna nazaran, « umumiyetle, zaman ve mekânda daimî bir hususî vasıf gösteren, iktisadî bir işi devlet üzerine alabilir ». Meselâ, bir iş ki, büyük ve müntazam bir idareyi icap ettirir ve hususî şartlar elinde inhisara düşme tehlikesini gösterir ve nihayet umumî bir ihtiyaca tekabül eder, o işi devlet üzerine alabilir. Demiryollarının, Kanalların, demiryollarının, deniz seyrüsefer şirketlerinin devlet tarafından idaresi ve para ihraç eden bankaların millîleştirilmesi; Kefalet su, gaz, Elektrik ve saireye ait işlerin mahallî

16 —

idareler tarafından yapılması, yukarda izah ettiğimiz neviden işlerdir.

Bu izah ettiğimiz mana ve telakkide, « devletçilik, bilhassa ahlâkî ve millîdir ». Millî servetin tevziinde, daha mükemmel bir adalet ve emek sarfedenlerin daha yüksek refahî; millî birliğin muhafazası için şarttır. Bu şartı, daima, göz önünde tutmak, millî birliğin mümessili olan devletin mühim vazifesidir.

Umumî menfaata hizmet eden müesseselerin, çoğaltılması devletin, ehemiyetle göz önünde tutacağı bir meseledir.

bu sayede sırf menfaatperest faaliyetler tahdit olunur. Bu, hal, vatandaşlar arasında ahlâkî tesanüdün inkişafına yardım eden mühim bir ~~vasıtadır~~ amildir

Memlekette her nevi istihsalin ziyadeleşmesi işçi, ferdî teşebbüsün, devletçe elzem olduğunu da ehemmiyetle kaydettikten sonra, beyan etmeliyiz ki « Devlet ve fert birbirine muarız değil, birbirinin mütemmimidir ».

Devlet ve fert dediğimiz zaman bu kelimelerin mücerret manasını değil; yegâne hakikat olan « içtimaî insan », yani cemiyet içinde

— 18 —

Yaşayan fertleri mürat ediyoruz.
İşte ~~bizim bildiğimiz~~ bu insanın
iki türlü menfaatları vardır.
Bu menfaatların bir kısmı şahsîdir
~~ve umumun menfaatına muhaliftir.~~
Diğer kısım menfaatlar, ~~muşterekin~~ ~~umumîdir~~,
müşterektir. Cemiyetin hayatını
muhafaza eden bu müşterek menfaa
tlardır. Iyice düşünülürse bu iki
nevi menfaat, birbirine muadildir.
Çünkü, iştimaî insanın hayatı için
her iki menfaat aynı dereceede
lüzumlüdür. Buna nazaran bizçe
devlet ve fert kelimeleri, umumî
ve yahut hususî menfaatlardan
biri düşünüldüğüne göre ve fakat
her iki halde de iştimaî insanı

— 19 —

ifade ve izah eden iki tabirdir
Yani demek isteyoruz ki, yalnız
başına fert ve fertlerden mücerret
devlet düşünmeyoruz. Devlet, fertlerin
teşkil ettiği millî cemaatin göze
görünen şeklidir. Ancak ~~fert~~ fert emeğinin gelirini
devlete ~~de~~ te iştimai inkişaftan hasıl
olan geliri almak mecburiyetindedir.

Bu mülahazaların bizim haliniye
daha yakından alâkasını düşünelim

Cumhuriyetimiz hemiz çok gençtir
Maziden kendine miras kalan
bütün hayatî işler, zamanın mecbu-
riyetlerini tatmin edecek derecede
değildir. Siyasî ve fikrî hayatta
olduğu gibi iktisadî işlerde de

fertlerin teşebbüsleri neticesini beklemek doğru olamaz. Mühim ve büyük işleri, ancak milletin umûn servetine ve ~~hukûmetin~~ devletin bütün teşkilât ve kuvvetine istinat ederek; millî hakimiyetin tatbik ve ~~icrasiy~~ icrasini tanzim ile mûvazzaf olan hukûmetin mümkün olduğu kadar üzerine alup başarmasi tercih olunmalidir. ~~Bizim için~~

Diğer bazi devletlerin ikinci derecede görebileceği ve fertlerin teşebbüslerine terkolanmasinda beis olmayan ~~bir~~ işlerden bir çoğu bizim için hayatîdir; ve, birinci derecede mühim devlet vazifeleri ~~mayanında~~ arasinda sayilmalidir.

Hulasa Turkiye cumhuriyetim

idare edenlerin, demokrasi esasında, ayrılmamakla beraber (Mutedil devletçilik) prensibine uygun yürümeleri bu gün [illegible] içinde bulundukları hallere, şartlara ve mecburiyetlere uygun olur.

Bizim takibini muvafık gördüğümüz (Mutedil devletçilik) prensibi; bütün istihsal ve tevzi vasıtalarını şahıslardan alarak, milleti bütünün başka esaslar dahilinde tanzim etmek gayesini takip eden Sosyalizm prensibine müsteniden Kollektivizm, yahut Komünizm gibi [illegible] hususi ve ferdi iktisadi teşebbüs ve faaliyete meydan bırakmayan [illegible] bir [illegible] sistem değildir.

- 1 -

27, I, 1930
Pazar ertesi

Hürriyet

Hürriyet, insanin, düşündüğünü ve dilediğini ~~yapa~~ ~~başka birinin hiç bir tesir ve müdahale olmaksizin~~, mutlak olarak yapabilmesidir.

Bu tarif, Hürriyet kelimesinin en geniş manasidir.

Insanlar, bu manada, hürriyete, ~~asl~~ hiç bir ~~zaman~~ sahip olamamişlardir ve olamazlar. Çünkü, malumdur, ki insan, tabiatin mahlukudur. Tabiatin kendisi dahi, mutlak hür degildir; kâinatin kanunlarina tabidir. Bu sebeble, insan, ilk önce, tabiat içinde, tabiatin kanunlarina, şartlarina, sebeplerine, amillerine baglidir. Mesela, dünyaya gelmek veya gelmemek, insanin elinde ~~degildir~~ olmamiştir ve değildir. Insan, dünyaya geldikten sora da, daha ilk anda, tabiatin ve bir çok mahlukatin zebunudur. Himaye edilmeye, beslenmeye, bakirnaya, büyütülmeye muhtaçtir.

— 2 —

Iptidai insanlarin, tabaiatin
Her seyinden; gök gürültüsünden,
geceden, taşan bir nehirden
ve vahşi hayvanlardan ve hatta
birbirlerinden korktüklarini
biliyoruz. Ilk his ve düşünce
korku olan insanlar,
Her düşünce ve dileğini
, mutlak sürette yapmağa
kalkişmiş olmazı düşünülmez.

Iptidai insan kömelerinde.
Ata korkusu, ve nihayet,
büyük kabile ve kavimlerde,
Ata korkusu yerine karin
olan, allah korkusu, insanla-
rin kafalarinda ve hareketlerin
de hesapsiz memnular-
yaratmiştir. Memnular ve
Hurafeler üzerine kurulan,
bir çok adetler ve ananalar,
insanlari düşünce ve harekette
çok bağlamiştir; o
kadar çabuk düşünce ve Hareket serbestisi
gibi bir Hak mefhum malum
olmamiştir.
Cemaatlarin basina geçebi-
len adamlar, cemaati, allah nami-
na idare ederdi

— 3 —

Her türlü hak ve salahiyet onlarda idi Ferdin hakki, Hürriyeti, mevzüü bahs degildi

Büraya kadar olan mütalaalarimizi, şöyle bir neticeye bağlaya biliriz; Insan evvela tabiatin esiri idi, sora, büna, semadan küvet ve salahiyet alan bir takim adamlara esir olmak zam oldü. Insan cemiyetleri büyüdükce ve devlet haline geldikce, fertler üzerindeki siklet okadar çogaldi. Devletin başinda bülünan adamin hakki, hüdüdsüz, kaydsiz, şartsiz mütlak bir küdret olarak kabül idiliyordü. Devletin şekli imparatorlük, veyahüt, Cümhüriyet olsün, bünün ehemiyeti azdi, Ferdin, şahsi bir hakki yoktü. Eski zamanlarda, insanlarin, yapabildikleri medeniyetlerinin, en yüksek devirlerinde, vaziyet böyle idi.

- 4 -

Ferdin hakkı, Hükümdarın menfaatına olarak, ilahî hak içindeydi. Bu haka ~~müste~~ istinat ederek, Hükümdar, tepasının hürriyetine istediği gibi tasarraf edebilirdi; bu, ferdin hakkına tecavüz sayılmazdı.

~~İnsanların, fikrî inkişafları ileri~~

Hükümdarın, kudreti için, dinlerden çıkan hüduttan başka bir hüdut tanınmıyordu. Hükümdarın yapamaması lazımgelen şey allahın menettiği şey olacaktı.

İnsanlar, fikrî inkişafta ilerledikçe, kendi menşelerini daha açık düşünmeğe başladılar; yavaş yavaş, onun büyüklüğünü daha eyi anlamaya ve takdir etmeye müktedir oldular.

tabiatin her şeyden buyuk ve her şey olduğu ~~—~~ anlaşıldıkça, tabiatin ~~[illegible]~~ çocuğu olan insan, kendinin de buyukluğunu ve haysiyetini anlamaya başladı.

Işte, insanlar, bu idrak derecesine yükseldikten soradır, ki: ~~insanin [illegible] mutlak [illegible] tabiat olabilir~~.

tabiatin, insanda yarattiği, butim kabiliyetler, faaliyetlerini serbest olarak yapmak ve inkişaf etmek lazımdır. Bu lüzüm tabiidir; tabiatin verdiği haktır, fikrine vardılar.

Artık, bundan sora Fert ile hükümdar ve devlet arasında, hak davası ve, hak mücadelesi başlar. Bu mücadele, devletlerin, dahili inkişaflarının tarihidir.

16 ici asırda, ileri sürülen fikirler, şöyle idi; Hükümdar, emirleriyle, kanunlariyle

— 6 —

ilahî hakki olduğu gibi
Tabiî hakki da bozamaz.
tabiî hak dahi, allah tarafindan
tesis olunmuş gibi kabul ~~olun-~~
~~mak~~ edilmek lazimdir. Hareket
noktasi, bu fikir kaldikça,
Hükümdar kudreti hudu-
dunun temelini, ülühiyet
fikri ve ilahi irade
teşkil etti. Çünkü, tabiî hak-
lar da, aynı temele bağlan-
mişti. Hükümdar, bu hudu-
da riayet ediyor idise, bu
riayeti, dini bir vazife
telakki ettigindendi, yoksa,
Ferdin, Hükümdara karşi
metalipte bulüna bileceği
hiç bir hak taninmiş degil-
di. Ferdî Hak far nazariyesi,
tabiî hak fikri, ~~illahi fikri~~
Ülühiyet fikri temelinden,
semadan koparilarak arz
üzerine indirildikten
sora,

meydana çıkabilmiştir.

Ferdî haklar nazariyesi. Temeli, [redacted] : Her türlü hakkın menşei, Ferttir. Çünkü şeref, hür ve mesul olan mahlûk, yalnız insandır. Fakat, diğer taraftan, insanların, ictimaî ve siyasî teşkilâtlar halinde bulunması, tabiî ve lüzumludur.

Bu teşekküller, kısmen zarurî, mukadder kanunlar ahkâmına göre teşekkül eder. Bu mukadderatın mevcudiyeti nispetinde ve zatının bu mukadderatın seyrini ve istikametini takdir edebildiği nispette, insanların hürriyet ve iradeleri, bu mukadderata mütenazaat mecburiyetindedir. İnsanlar, hareketlerini, bu mukadderatın seyr ve istikametine uydurmak

[106a]

xi

Büna, nazaran, Ferdin, yalnız, tabii hak ve ahlâki mesuliyet ile mükayet olan mütlak istiklali, bütün medeni ~~cemiyetlerden~~ teşekkülleriden evvel, ilk hal olarak, ~~alınıyor ve~~ ~~azim~~ azimet-noktası gibi kabul olunuyor

— 9 —

zarüretindedir. Bü mecbüriyet ve zarüret hali, Hakikatta, ictinabi kabil olmiyan bir neticeyi, daha mükemmel ve daha ahenkli yapmaktir. Tabiatin ve tarihin mahsülü olan bir millettin Fertleri, donma, bü hakikatla, karsi karsiya bülünür, ve ona hörmet eder. Böyle bir milletin kürdüğü devletin ~~milletin~~ ~~kendisi olur, ve~~ dahi temeli ve gayesi, Ferdi ~~[illegible] olur~~ Hak olür.

Ferdin birinci hakki, tabiî kabiliyetlerini, serbestçe inkişaf ettirebilmesidir. Bü inkişafi temin için, ise, en eyi vasita, Ferde digerin müadil hakkini, izrar etmeksizin, tehlike ve zarar kendine ait olmak üzere, ona, kendi kendini, istediği gibi sevk ve idare etmeğe müsaade etmektir

7

İşte bu serbest inkişafı temin etmek, ferdî hakların teşkil ettiği mühtelif hürriyetlerin tamam gayesidir. Bu haklara Hörmet etmiyen siyasî cemmiyet, esasli vazifesinde kusur etmiş olur, ve devlet, mevcudiyetinin Hikmetini ve manasini kayp eder.

Asrî demokraside, Ferdî Hürriyetler, hususî bir kiymet ve ehemiyet almıştır, artik ferdî hürriyetlere devletin ve hiç kimsenin müdahalesi mevzuu bahs degildir. Ancak, bukada yüksek ve kiymetli olan Ferdî hürriyetin, ~~delalet etti~~ medenî ve demokrat bir millette, neyi ifade ettigi, Hüriyet kelimesinin, mütlak sürette ~~[illegible]~~ düşünülebilen manasiyle anlatılamaz. Mevzuubahs olan hürriyet, ~~[illegible]~~, ictimaî ve medenî insan hürriyetidir.

10

Bu sebeble, Ferdî hürriyeti düşünürken, ~~tabiatin mü-~~ ~~[illegible]~~, her ferdin ve nihayet bütün milletin müşterek menfaati ve devlet mevcudiyeti göz önüde bulundurulmak lazımdır. Anlaşılıyor ki, Ferdî Hürriyet mutlak olamaz. digerin Hak ve Hürriyeti ve Milletin müşterek menfaati ~~ve~~ Ferdî hürriyeti tahdit eder. Ferdî Hürriyeti tahdit devletin de adeta esasi ve vazifesidir. Çünkü, devlet ~~ve~~ Ferdî hürriyeti temin eden bir teşkilat olmakla beraber, aynı zamanda, bütün hususî faaliyetleri, umumî ve millî maksatlar için, birleştirmekle mükellef tir. «Hürriyet, başkasına müzir olmıyacak her türlü tasarrufatta bulunmaktır»

(1) T.E. M. 68

— 11 —

denildiği zaman, ~~[illegible]~~ vatandaş hürriyetinin, yalnız, bünün gaye olduğu, devletin, bu gayeyi temin için bir vasıta telakki edildiği ifade edilmiş olur.,[1] Milletin umumi menfaatinin icap ettirdiği dereceden daha fazla, tahdit ~~etmemek~~ edil~~[illegible]~~emiyecegi ~~olduğu~~ kabul edilmiş oluyor. Bu fikir basittir; fakat tatbiki çok güçtür. Çünkü, Ferdî hürriyet ~~[illegible]~~ derecesi, devlet faaliyetini zafa düşürmemek lazımdır. Devletsiz bir cemiyet, veyahut, zaif bir devlet hayatının neticesi, herkesin herkese karşı mücadelesidir. Bu mücadele, ekseriyetin hürriyetini boğmayacak sürette, tadil olunmak lazımdır.

(1) T. E. M. 68

— 12 —

~~Bu nünla beraber,~~ Bu tadil keyfiyeti, Ferdin mesuliyetini, teşebbüsünü ve inkişafina halel verecek dereceye götürülmemelidir.

Vatandaşlarin teşebbüs ve mesuliyet hisleri ne kadar inkişaf ederse, devlet için okadar ~~eyi~~ eyidir.

Ferdi hürriyetin, ne kadarindan feragat edilmesi lazim geleceği, icinde bulunulan zamana ve memlekete göre degişir. Müstesna zamanlar, müstesna tedbirler icap ettirebilir. Birde, hürriyetin suyi istimali, hürriyetin muvakkat; lakin, geniş mikyasta tahdidini icap ettirebilir. Bütün bu tedbirleri ve tahdidleri tanimak lüzümü, devlet fikir ve mefhumunu ifade

eder. Bu ~~[illegible]~~
hüsüslardaki tedbirlerin
şiddetini ve hüdüdlarin
genişliğini ölçmek büyük
bir sanattır. devlet sanatı,
işte budur(x). Vatandaşların,
Umumi Hürriyet ve saadeti
için, ~~[illegible]~~ Ferdlerden, ançak
devlet için zaruri olan
bir kisim hürriyetlerinin
brakilmasi istenebilir.
Türk milletinin, ~~[illegible]~~
tarihini göz onune getirelim
~~çok olur sa~~; heman daha
dine kadar, altında
ezildiği istipdat, esaret ve zulmün
~~[illegible]~~ kara, kanli pençesini
his eder gibi olmamak
mümkün degildir.
~~Onun için, Hürriyet~~
~~türkün hayatidir.~~

(x) T E M. 68

— 14 —

Türk, istipdat ve esaret zincirlerini parçalaya bilmek için, dahili ve harici düşmanlar karşısında, hayatini ortaya attı; çok kanlı ve tehlikeli mücadelelere girdi, sayısız fedakarlıklara katlandı; muvaffak oldu; ancak ondan sora hürriyetine sahip oldu. Bu sebeple hürriyet türkün hayatidir.

Artık, «türkiyada» Her Türk hür doğar, hür yaşar.» (1)

Türkün bü günkü millî ve siyasi terbiyesi ve yüksek kıymeti onun gayesini ve vaziyetini tespit etmiştir:

(1) T.E.M. 68

— 15 —

Türkler, demokrat, hür ve mesül vatandaşlardır; Türk cumhuriyetinin kurucuları ve sahipleri bizzat kendileridir.

~~Cumhuriyetin dahilde umumun hürriyet ve refahisi; harice karşı milletin istiklalini temin etmek için edebilmesi için~~, Türk Ferdi hürriyetinden ve menfaatlarından ~~[illegible]~~ ~~feragat edebileceği mikdarı~~ teşkilatı esasiye ~~esasiye~~ kanunu uda tayin olunduğu kadarini cumhuriyete bırakmıştır. Cumhuriyet Ferdin, ~~[illegible]~~ ona bıraktığı bu kısım hürriyeti, Ferdin ve türk milletinin, dahilde hürriyetini ve harice karşı istiklalini temin için kullanır.

31 I 1930
Cüma
günü

— 1 —

Hürriyetin muhtelif şekilleri

Bir milletin hissi yükseldikçe, ~~[illegible]~~ ferdî hürriyetin tatbikat sahaları genişler ve çoğalır, muhtelif şekilde, ~~[illegible]~~ hürriyetler meydana çıkar birbirinden ayrı ve müstakil ferdî hürriyetler meydana çıkar. Bu hürriyetler, mahiyet ve tabiatlarına göre ~~[illegible]~~ iki gruba ayrılırlar:

İnci grup içinde sayabileceğimiz hürriyetler, başlıca, ferdin maddî menfaatlarına tekabül eder, ki bunlardır:

1°— Kelimenin dar manasile, Sahsî hürriyetler, yani, serbestçe, gitmek, gelmek, millî topraklarda kalmak, yahut, oradan çıkmak hakkına malik olmaktır (Seyahat ve ikamet hak ve hürriyeti). Bununla beraber, ~~[illegible]~~ keyfî tevkiflerden, hapisten ve cezadan masun olmak emniyetidir.

— 2 —

2° — Hüsüsî meskenin taarruzdan masüniyetidir. Bu hak sahsî emniyetin mabadi ve temadisidir. Insan, evinin sahibidir ve oraya ancak istediğini sokar. Bir insanin evine, Hükümetin, müdahalesi, yalnız, kanünün tayin ettiği hallerde ve surette olabilir.

3° — Ferdî milkiyettir. Bir insanin, emeği mak sadı olan, her şeyi sahibi olmasıdır, devletin müdahale edemeyeceği Ferdin yüksek haklarindandır. Insan, namüskarana, sahiyi oldüğü mal ve mülküne, istediği gibi (x) الت

4° — Ticaret, Saay ve Sanaat Hürriyetidir. Insan hayatini kazanmak için, istediği işte, meslekte ve sanatta çalişabilir, bu hüsüsta serbestir. Ancak, bu hürriyet ümümün eyiliği için makül olarak, bir takim kanünî kaytlar ve şartlara bağlidir. Mesela, bir sütçü, bir ekmekçi bir takim sihhî nizamlara riayete mecbürdür.

[116a]

(x) tasarrâf eder, satabilir, satmaya bilir, istediğine verebilir, onları mahv edebilir, yıkabilir. Eski zamanlarda böyle değildi; aksi idi, insanları, müvafakatları olmadığı halde, aileleriyle ~~beraber~~ otürdüklari yerle beraber satabilirlerdi.

Ferdî milkiyet hakkini yegâne tahdit eden, ümümî menfaatlar için istimlaktır. Bununla beraber, Hükümetin, belediyelerin, mahalli idarelerin, ne gibi lüzum ve mecburiyetlerle ve ne üsül ve şekilde istimlâk edebilecekleri istimlak kanunlariyle tayin olunuştur.

Fikir ve kalem Mahsulü olan her eser dahi sahibinin hakkidir. Bu hak, Hakki telif kanunu ile mucyyettir

— 3 —

Bir tüccar, yabancı memleketlerden getireceği malları, gümrük vermeden memlekette sıkamaz. Herkes, memlekette, istediği gibi, müallimlik, avkatlık, doktorlük yapamaz, bunun için (bir takım evsafa kanunen) haiz olması lazımdır.

Bunlardan başka, devletin, siyasi, ve yahut umumun menfaat ve eniyeti maksadile inhisar altında bulundurduğu işleri başkaları yapamaz. Bütün bu manilerle ~~[illegible]~~ beraber de insan için daima kafi bir çalışma ve iktisat ~~[illegible]~~ hürriyeti vardır.

— 4 —

2inci Qrupa dahil olan hürriyetler, daha çok, doğrudan doğruya, Ferdin fikri hayatındaki hürriyet haklarıdır. Bunlardan:

Birincisi, Vicdan hürriyetidir. Her ferd, istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre malik olmak, intihap ettiği bir dinin icaplarını yapmak, veya, yapmamak hak ve hürriyetine maliktir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hakim olunamaz ve olmağa da kalkışılmamalıdır.

Vicdan hürriyeti; mutlak ve taarruz edilmez ferdin tabii haklarının en mühimlerinden tanınmalıdır.

— 5 —

Medeniyetin geri olduğu, cehalet devirlerinde, fikir ve vicdan hürriyeti tahakküm ve tazyik altında idi, insanlik bundan çok zarar görmüştür. Bilhassa, ~~kendilerine~~ din muhafizliği kisvesine bürünenlerin, hakikati düşünebilenler, söyleyebilenler hakkında reva gördükleri zulüm ve işkenceler, insanlik tarihinde ~~[illegible]~~ daima kirli facialar olarak kalacaktır.

Türkiye Cümhüriyetinde, her reşit dinini intihapta hur olduğu gibi, müayyen bir dinin, ~~[illegible]~~ merasimi de, serbestir, yani, ayin hürriyeti ~~de [illegible]~~ masundur. ~~[illegible]~~ tabiatile, ayinler, asayiş ve cümumî adaba müqayir olamaz; siyasi nümayiş seklinde de yapılamaz. Mazide çok görülmüş olan bu gibi hallere, artik, türkiye cümhüriyeti asla tahammül edemez.

— 6 —

Birde, türkiya cümhüriyeti dahilinde, bilümüm tekkeler ve zaviyeler ve türbeler kanunla set edilmiştir. tarikatlar lago olünmüştür. şeyhlik, dervişlik, çelebilik, halifelik, falcilik, büyücülük, türbedirlik v. s. [illegible] cünkü bunlar irtica menbai ve cehalet tamgalaridir. Türk milleti, boyle müesseselere ve onlarin mensuplarina tahammül edemezdi ve etmedi.

3üncüsü, [illegible] hürriyeti ve 4ücüsü, matbuat hürriyetidir. Bu iki hürriyet, aynı prinsipten çıkar. O princip, insanlarin, fikirlerini, serbes söylemek ve neşretmek hakkidir. Vatandaşlar, kendi talim ve terbiyeleri için ve ümümün menfaatlari noktasından, Fikirlerini

— 7 —

taatî etmelidirler, düşündüklerini, istediklerini gelen söyleye bilmelidirler. ~~söz insanın en kıymetli [illegible]~~

~~İctima~~

~~Toplanma~~

En büyük hakikatlar, ve terakkiler, fikirlerin, serbes ortaya konması ve taatî edilmesi ile, meydana çıkar ve yükselir.

~~Toplanma~~ İctima, insanların beraber düşünüp konuşmak veyahut, birinin söylerini denlemek maksadile, ~~[illegible]~~ müvakkat olarak bir araya gelmeleridir. (x)

~~Bu nevi Toplanmayı~~ İctima, insanların, bir şeyi beraber görmek için toplaşmalarından, veyahut insanların müşterek hareket için, daimi bir sürette birlesmeleri halinden ayrıt ~~etmelidir~~ edilmelidir.

[121a]

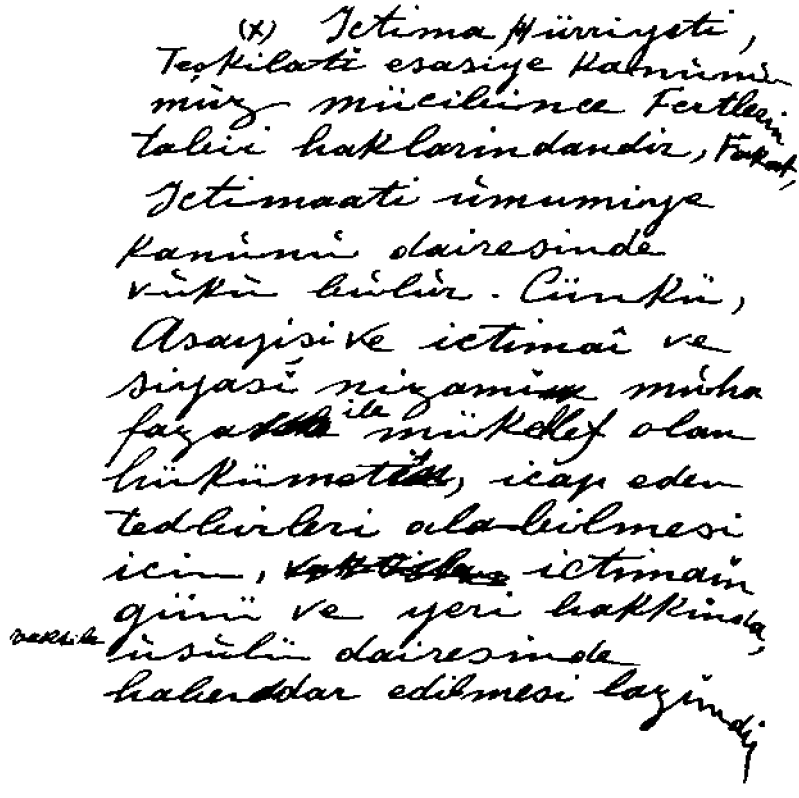

(x) Ictima Hürriyeti,
Teşkilati esasiye kanünü
müz mücibince Fertlerin
tabii haklarindandir, Fakat,
Ictimaati ümumiye
kanünü dairesinde
vükü bülür. Cünkü,
Asayişi ve ictimaî ve
siyasî nizamin müha
fazasile mükellef olan
hükümetin, icap eden
tedbirleri ala-bilmesi
icin, ~~[illegible]~~ ictimaîn
günü ve yeri hakkinda,
vaktile üsülü dairesinde
haberdar edilmesi lazimdir

Ictima, — 8 —

~~[illegible]~~ İsimle ve şahsî bir davet üzerine olan hüsüsî toplanmada ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ degildir. Memleketin hüzür ve sükününü bozacak sürette ve yerlerde toplanmak, tabiatile memnudur.

§ Ictima hürriyeti, matbuat hürriyetinden eskidir. Fakat, matbuat hürriyeti; Matbaanin ve gazetaciliğin terakkisi sayesinde, daha büyük bir ehemiyet kazanmıştır.

[123]

— 6 —

Matbuat Hürriyeti, vatandaşın, gündelik veya vakit vakit çıkan gazetalara, risalelere yazacağı yazılar veya yapacağı resimler vasıtasile ve neşredeceği kitaplarla fikrine serbesce tamim etmesidir. (gramofon ve radio*)

Tiyatro ve sinema da fikirlerin neşri ve taminu için çok mühim ve müessir vasıtalardır. Bir insanın, herhangi bir mahalde söylediği sözler orada bulunanlara münhasır kalır, tesiri anî ve mahduttur. Fakat bu sözler radio ile söylenirse, bütün dünya işite bilir(**). Fakat, söz bir gramofon plakına geçerse, bilhassa, bir gazeteye, bir kitaba geçerse fikir tespit edilmiş olur, bütün dünyada okunur; Tabiatile gelecek

(**) telgraf ta fikirlerin neşrinde en seri vasıtadır.

* tekgraf

7

nesillere intikal eder
Herhangi bir levhaya
Hâk olunan resim ve
yazıların delalet ettiği
fikirler, kezalik yapılan
heykeller de fikirleri
yaşatan eserlerdir
Muhtelif vasitalarla
tespit olunan ve seri bir
sürette neşrolunan
fikirler, bütün insanli-
ğin terakkisine ve tarihe büyük
hizmet ifa eder

~~Hakimiyet milliye~~

Milli Hakimiyet esasına
müstemit temsilî bir hükümette
efkârumumiye büyük bir rol
oynar Makbuat ve ictima
hürriyetleri olmadan ve umuma
ait işler hakkında geniş bir tenkit

8

sahası bırakılmadan efkâr
ümümiye vazifesini ifa
edemez. Millî Hakimiyet ve
temsilî hükumet fikrinin
yayılması ve yükselmesi ancak
efkâr ümumiyenin faaliyeti
ile mümkündür

Hükümetin fikri memleketin
fikrini temsil etmelidir
Hükümet memleketin fikrini
anlayabilmek için, bu fikrin
tezahür etmesine vesile olan
vasıtalara malik olmalıdır
Gerek hükümet intihap
zamanlarında milletin fikirleri-
ne

9

vaziyet alır ; intihap olunan
meclisler dahi milletin fikrini
temsil ederler . Fakat intihap
zamanları milletin izhar
ettiği fikirler sabit kalmaz .
Bu sebeble meclislerin
bu fikirleri temsil ede-
bilmesi çok zaman devam
etmez . Efkârı umumiye
milletin içinden taşan
bir mütenevvi fikirler
denizidir . O denizde muhtelif
cereyanlar, muhtelif münakaşa
dalgaları vücuda getirir .

10

Efkârûmûmiye ruhi bir âlemdir. Orada cereyan eden fikir mücadeleri dikkatli gözlerden gizli kalamaz. Eski demokrasilerde bu fikir mücadelesi bütün vatandaşların her gün bir arada toplanarak meydana getirdikleri içtimalarda meydana çıkıyordu. Bugün vatandaşların adedi çoğaldığı ve medeni hayatın vatandaşlara tahmil ettiği yeni işler onların maddeten ve her gün bir arada toplanmalarına imkân

11

birakmamıştır. Bu sebeble efkârumumiye ideal bir âlem olmuşturki bu âlemde umuma ait işlerin tenkidi ~~şöyle olur~~ ; şu mahiyetleri I gösterir :

I Tenkit ve münakaşa temamen hürdür.

Bu hurriyet herkes tarafından hiç gimsenin tesiri olmadan gendi gendine kullanılır

Hükumeti ve meclisi dikkatli bulundurun efkârumumiyenin tenkit hurriyetidir.

12

II Efkâr ümümiyenin tenkat hürriyeti başlıca bir çak neşriyat ile olur.

Neşriyat suu istimallere mani olur, ve hükümet vasıtalarını vaziyetlerini doğru yapmaya mecbur eder. Neşriyat en müessir kontrol vasıtalarındandır.

Bu nokhada tenkidin kolay ve fakat yapmanın küç olduğu hakikati unutulmamak lazımdır. Onun için, bir

13

ümumün eyiliği fikri
hertürlü tenkitlere ve
münakaşalara daima
hakim ve esas tutulma-
lıdır. Iltizam olunan
fikirler umumun
eyiliği nemine ortaya
atılmalıdır. Bu fikir
hareket noktası olunca
tenkit ve münakaşa
devletinde eyiliği nemin
yapılmış ~~olur~~, ve vatandaş-
~~larda~~ ~~ahlaki terbi~~ ictimaî ve
siyasi terbiyelerini yükseltmeğe
hizmet etmiş olur

14

IV ~~Tenkit~~ ümüma ait
işleri tenkit hürriyeti
hükümet ile millet
arasında bir anlaşma
zemini vucuda getirir.
Hükümet ~~ne~~ neşriyat
vasıtasıle efkâr ümümiyeyi
anlar ve icabında hizumbu
olan vesikalarla onu
tenzir eder Hükumetin
milleti ve milletin hükume
ti anlaması bunların
~~tek~~ tek vücut olmalarını
ve kalmalarını temin
eder

– 15 –

Efkâri umumiyenin, kendi kendine ~~teşekkülü~~ teşkilatlanması. — Hükumet, tavir ve hareketini tanzim için, efkari-umumiyeye ehemiyet verince efkari umumiye, ~~teşekkül~~ teşkilatlanır. Efkâri umumiyenin daima, istifade olunabilecek, ~~bir~~ hazir bir halde bulunabilmesi, onun bir teşkilata malik olmasıyle mümkündür.

Bu teşkilat serbest tenkit ve münakaşa sahasıdır. Bu saha daima açık ve olmalı ve daima müteneavi fikirlerle beslenmelidir. Bu ise matbuatın gayreti ve menfaati umumiyenin her gün yeniden yeniye münakaşa edilmesiyle olur. Efkâri umumiyenin cari olduğu bir memlekette gazeteler intişar etmese ahali şaşkın ve çılgın bir hale gelir.

16

Bahsettiğimiz bu fikir teşkilatında şu hususiyetler görülür.

1) fikir teşkilatı, bir ekelliyetin ve yahut bir takım güzide insanların malumlidür şüphesiz halk kütlesi bu teşkilate iştirak eder. Fakat, başka şeylerde olduğu gibi, bunda da halk kütlesinin rolü faal değildir. gerçi halk, neşriyatı aksetterir, fikirlere toplar, fakat fikirleri ortaya atan ve neşriyatı merkezlerini teşkil eden halk değildir.

2) Muazır fikir teşkilatında, hakikatta iki seçme zümrenin faaliyeti vardır. Bu sınıflardan biri, matbuat teşebbüslerini vücuda getiren ve idare edenlerdir

(17

Matbuat, fikirler ortaya atmak ve neşr etmek için lâzım vasıtalardır. Siyasî fikirleri de imal eden matbuattır. Matbuat başlıca gazeteler, mecmualar, kitap tabileri ile olur.

Matbuatın siyasî fikirler imalindeki rolü daha çok başka mahiyettedir. Çünkü siyasî fikirleri ortaya atan daima, siyasî gruplar ve fırkalardır. Gibi fikir cereyanlarıdır. Esas olarak kabul olunmak lâzımdır ki siyasî fikirler, siyasî fırkaların menfaatine olarak onlar tarafından ortaya konur. Fakat halk kütlesi içinde kendiliğinden meydana çıkmaz.

2) Şunu da bilmemiz lâzımdır ki gazeteler mektep kitapları değildir

(18

aşağı insanların para ile
yaptırdıkları matbuat
mücadeleleri vardır. En
adi yalanları işaada matbu-
atın kullanıldığı vakidir.
Matbuat ve fikir hürriyetinin
maruz kaldığı başka tehlike-
ler de vardır. Matbuatın,
ve hatta fikir cemiyetlerinin
milli hükümetin tesirinden kurt-
larak siyasi veya iktisadi
gizli makrotlara alet olma-
sından korkulur. Matbuatın
para ile satın alınabilmesi, boynel-
milel yüksek para alanının
matbuat üzerinde gizli tesiri
veyahut sadece ecnebi devletle-
rin tahsisati mesturelerinin
tesiri, işte bunların efkâri
~~[illegible]~~ iğfal ve taglit
etmesinden bihasseki korkulur.

(19

Fakat, hurriyetten çıkacak bu
fenalıklar asla çaresiz deyildir.
evvela, matbuat serbestisine
meşru bir hudu[illegible] çizilir.
saniyen gazeteler, husisi bir teşkilat
yaparak bununla kendi üzerlerinde
ahlaki bir tesir icra ederler.
ilk zamanlarda, bir işten başka
bir şey olmayan gazetecilik
içtimai bir muessese haline
gelebilir. Bundan başka, halkın
(reziyasi fikri) terbiyesi de bir [illegible].
teminattır. halk, müteaddit
gazeteleri okumaya ve onları
birbirleriyle kontrol etmeye
ve gazeteci yalanlarına
inanmamaya alışırlar.
Bütün bunların fenkinde
her şeyin açık olması
sayesinde hüsnü niyetin

2v

inkişaf edeceğini ve hayatî
meseleler üzerinde hüsnü
niyet sahibi insanların
daima ekseriyet teşkil
edeceklerini kabul etmek
munafik olur.) çünkü, "Her
zeman dünyanın yarısını ve
bir zeman dünyanın hepsini
aldatmak mümkündür.
fakat, bütün dünyayı her
zeman aldatmak mümkün
deyildir". Tecrübe göstermiştir
ki her şeyi söylemekten
insanları men etmek asla
mümkün deyildir. Fakat,
millî terbiye ve büyük
manevî kuvvetlere karşı
hükümetin münasip tarzı
hareketi sayesinde isyenkâr
fikirlerin intişarına
musaade etmiyecek iştimaî

21

bir muhit yaratmak mümkün-
dür. Fakat her halde her
şeyin söylenmesine müsaade
etmek ve bunun karşısında
söyleyenlerin file geçmesine
intizaren tedbir almakla
~~itt~~ iktifa etmek mana-
sızdır. Bütün halkın
file geçtiği gün onları
~~[illegible]~~ tevkif edecek kuvvet
yoktur. Tıbbi bir hıfzus-
sıhha olduğu gibi iştimaî
bir hıfzussıhha da vardır.
her ikiri aynı prensibe
istinat eder. Maddi mikropla-
rı ~~[illegible]~~ yok etmek mümkün
olmadığı gibi manevi
mikropları da yok etmek
mümkün deyildir.

22

[139a]

Türkiye Cümhüriyetinde, gazete çıkarmak, kitap neşretmek, matbaa açmak için, riayet olünmesi lazımgelen, mevsim, Matbuat Kanunu, ve matbaalar Kanununda ~~hizah olunmuştur~~ tespit olunmuştur. Müzir neşriyat ve şahislara tecavüz halinde yapılacak muamele de bu kanunlarda ve ceza Kanununda yazılıdır

23

siyasi telekkilerine olduğu
kadar vatandaşların haklarına
ve memleketin - her türlü
hüsüsi telekkilerin fevkinde
olan - yüksek menfaatları-
na da dikkat ve hürmet
etmek menen mecburiye-
tindedir. Bu mecburiyettir
ki umumi intizamı temin
edebilir. Ma a haza matbuat
serbestisinden meydana gelecek
fenalıkları ortadan kaldıra-
cak müessir vasıta asla
mezide zan olunduğu gibi
matbuat hürriyetini
bağlayan rabıtalar deyildir.
Bilakis, matbuat hürriye-
tinde tevellüt edecek
mahzurları izale vasıtası
yine binnefis matbuat
hurriyetidir. ——

4. V. 1930
Çarşamba

— 1 —

4 üncüsü, Cemiyet teşkili hürriyetidir. 5 incisi, Tedris hürriyetidir.

Cemiyet, müteaddit şahıslar tarafından, malûmatlarını veya mesailerini daimi surette birleştirmek maksadile teşkil edilen heyettir.(*)

Tedris, bir kimsenin, kendi ilmini başkalarına öğretmesidir. Bundaki tedristen maksat, aile içinde yapılan tedris ve tederrüs değildir. Bir müessese açarak umumi tedrisatta bulunmaktır.

Cemiyet ve tedris hürriyetleri, diğer Ferdi hürriyetlerden farklıdır. Çünkü bunlar müşterek ~~ve daimi~~ bir faaliyetin daimi tatbikatını icap ettirir. Bu sebeple yalnız ferdi haklar gibi mütalâa olunamazlar.

(X)
Himayei etfal, Hilâl-
ahmer cemiyetleri, Türk
ocakları, kadınlar birliği
~~gibi ve her nevi klüpler~~
~~bağlıdır~~ gibi. Kulüpler
dahi cemiyetler kabilin-
dendir.

— 2 —

~~Cemiyet ve Tedris [illegible]~~
~~Hakları~~

Cemiyetler, bir taraftan içtimaî heyeti takviye eder, fakat bir taraftan da, teşekkül eden cemiyetler, devlet içinde başlı başına birer teşkilat ve birer kuvet olacaklarından, devlet için tehlikeli de olabilirler. Bu sebeple, cemiyet teşkili, teşkilatı esasiye kanunumuzda ~~[illegible]~~, Fertlerin tabiî haklarından tanınmış olmakla beraber, cemiyet teşkili, ayrıca bir kanunla, kaytlanmıştır. Cemiyetler kanununa göre;

a- Cemiyet, teessüsünü muteakip, behemal hükümete, usulü dairesinde, bildirilmek lazımdır.

B- Mevcut kanunlara, ~~[illegible]~~, umumî adaba, mugayir, gayri meşru bir esasa veya

— 3 —

devletin istiklalini; Hükümetin şeklini bozmak ve mühtelif ünsürlarî birbirinden ayırmak maksatlarile cemiyetler teşkil edilemez.

C— Kavmiyet ve cinsiyet esas ve ünvanlarile siyasî cemiyetler teşkili memnûdur.

d— Cemiyet azasinin On sekiz yaşina dâhil olmuş bülünmasî şârttir.

E— Hafi cemiyetler teşkili katiyen memnûdur.

F— Cemiyetlerin, toplandiklarî yerde, her nevi silah memnûdur. yalnız, klüplarda, zabitanin malûmatî altinda meç talimine ve avcilîga masûs silahlardan lüzümü kadarî bülünebilir.

4

~~g- Cemiyetler ve kluplar, zabitaya her zaman açıktır. zabita hakiki lüzum görünce teftiş eder.~~

Tedrise gelince, Bu da çok mühim ve nazik-tir. Devlet vatandaşlarin, tahsil ve terbiyesile çok alakadardır. Bir defa, ilk tedrisati mecburi tutar ve ümüniyetle, tedrisat, Hükümetin nezareti altında ve onun programları dairesinde olur. Çünkü, Tedris hürriyeti, mahiyeti itibarile, mühtelittir. Bir taraftan, ferdî hürriyetin icabidir, fakat müşterek teşkilata dayanır. Onun için, tedrisin ~~hususunun~~ kanunla, hususî bir nizam altına alınması

— 5 —

lazımdır. Teşkilatî esasıyede buna dair olan madde şudur: « Hükûmetin nezaret ve mürakabesi altında ve kanun dairesinde hertürlü tedrisat serbesttir. »

Tevhidi tedrisat kanununa göre, « Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye maarif vekaletine merbuttur; yalnız, harbiye mekte bine menşe olan askeri liseler, milli müdafaa vekaletine brakılmıştır.

Ihbar ve Şikâyet Hakkı.- Türkler, gerek şahıslarına, gerek ammeye müteallik olarak kanunin ve nizamata muhalif gördükleri hususatta merciine ve Türkiye Büyük Millet Meclisine

— 6 —

Münferiden veya mücte-
mian ihbar ve şikayette
bülünabilirler. Şahsa ait
olarak vükübülan müracaa-
tin neticesi müstediye
tahriren tibliğ olunmak
mecburidir.» (1)

~~[illegible]~~ bu şikâyet
hakki, zikir olundüğü gibi
bir haksizliğa karşi şikayet
mahiyetinde olursa, Ferdî
hak olur. Fakat, kanunlardan
şikayet ve kanunlarin tepdi-
line ait teklif mahiyetinde
olursa, bu cihet vatandaşin
siyasî teşebüsü demek olur,
ki bunun şekil ve hüdü-
dü kanunla müayyendir (2)
Bunun haricinde siyasi
meramini göstermek isteyen
vatandaş kitap yazarak
~~[illegible]~~ ve matbuattan istifade

(1) Teşkilati esasiye Ma. 82

22

fakat, şahsin vücudünda
cismani bir sıhhat yaratmak
mümkün
olduğu gibi iztimini bünyede de-
manevi bir sıhhat yaratmak,
bu suretle bir mukave-
met zemini ~~yaratmak~~ hazırlamak
Gazeteler
mümkündür. ⊗

Bu hususta, bizce
söylenecek sözler şöyle hulasa
edilebilir. matbuatın umumi
hayatta, siyasi hayatta ve
cumhuriyetin terakkiyat
ve tekâmülatında haiz
olduğu vazifeler yüksekdir.
Matbuatın tam ve vasi
hurriyeti hüsnü istimal
etmesi hususunun nazik
olduğu kayda sayandır
her türlü kanuni kayitler-
den evvel bir sahibi kalem
ilme, ihtiyaca ve kendi

8

Kanunun, bu haklari kendilerine verdiği vatandaşlar istifade edebilir.

Siyasî haklar, cins, yaş ve kabiliyet farkî olmaksizin milletin her ferdine verilmemiştir. (1)

Ferdî haklar ise, prinçip olarak, cinsleri sinleri ve kabiliyetleri ne olursa olsun, milleti teşkil eden her ferde aittir.

~~Bunlar dahi~~

Bu haklarin ~~dahi~~ bir kismi dahi, gördüğümüz ~~[illegible]~~ vecihle bir takim kaytlara tabidir. Bunun sebebi ikidir;

1° Bu haklar, tatbiklerinde

~~(1) [illegible]~~

(1) T. E. m. 10

— 9 —

siyasî bir faaliyet
teşkil edebilirler; bu faaliyet
hükümete bilvasıta iştira
ka varır. Matbuat hürriyeti,
Cemiyet teşkili hürriyeti
iştima hürriyeti ve hatta
müstakbel vatandaşlar
yetiştiren tedris hürriyeti
gibi

2° Ferdi hürriyetini, henüz
filen kullanmaya mükte-
dir olmiyanlarin himayesi
mevzuu bahs olur. Mesela,
say hürriyeti bazi ahvalde
tahdit olunur. Çocuklar
ve kadınlar hakkında olduğu
gibi

***

— 10 —

Hürriyetlerin muhafaza ve müeyyideleri.—

Asri teşkilatı esasiye kanunlarında, Ferdi haklar ve vatandaşın siyasi hakları tespit olunmuştur. Fakat bu hakların, fiilen kullanılması için, onların nasıl kullanılacağını ve hududlarını tayin eden kanunlar da lazımdır. Böyle olmazsa, teşkilatı esasiye kanunundaki temin olunan haklar kullanılamaz; birer vaid halinde kalır. Bu sebeple, hakların kullanılmasını tayin etmek elzem bir kaidedir

— 11 —

Teşkilati esasiye ~~[illegible]~~ kanunu ve bu kanun muhteviyatı ~~ahkâmının ta~~ hükümlerinin tatbiklerini tanzim eden kanunlar, ~~[illegible]~~ vatandaşların tabiî ve siyasî hak ve hürriyetlerinin müeyyideleridir. Fakat, asıl müeyyide, ~~[illegible]~~ hükümettir. Vatandaş~~ların~~ hürriyet~~[illegible]~~ taniyan, ona hörmet eden, onun temin ve muhafazasini en birinci vazife bilen ~~[illegible]~~ siyasi idare ise, tabiatile, demokrasi esasina müstenit cümhüriyettir. Eski devirde, hürriyetlerin muhafazasi gibi bir mesele mevzuu bahs degildi. Cünkü, hürriyet yoktu.

Taassupsüzlük (tolerance)

"Hürriyet, ihtimal ki zorla tesis olünür, fakat, herkese karşı, taassupsüzlük göstermekle ve aldırmamazlıkla muhafaza ~~olünür~~ edilir."

Hürriyetin ve vicdan ve din hürriyetlerinin ne olduğunu biliyoruz (Notlar S. 53)

Türkiye Cümhüriyetinde, herkes allaha, ~~[illegible]~~ istediği gibi ibadet eder. Hiç kimseye dinî fikirlerinden dolayı bir şey yapılmaz. Türk Cümhüriyetinin resmî dini yoktur. Türkiyede, bir kimsenin fikirlerini, zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışacak kimse yoktur ve buna müsade edilmez. Artık samîmî mütekitler, derin iman sahiplerı, hürriyetin icaplarını ögren

görünüyorlar. 2

miş [illegible]. Bütün Bunlarla
beraber, [illegible]
din hürriyetine, umumi-
yetle, vicdan hürriyetine
karşı, Taassup [illegible]
gökünden kurumuş mudur.
Bunu anlayabilmek!
için, Taassupsuzluğun
ne olduğunu tedkik
edelim! Çünkü, bu keli-
menin delalet ettiği
manayı, zihniyeti, herkes
kendine göre anlamağa
çok ~~mütemayildir~~
meyillidir [illegible]. Dinî hürriyeti
bir hak telakki etmiyen [illegible]
[illegible], acaba kalmadı-
mı!
Vicdan hürriyetini, insan
ruhunun, allahın ali hükün
ve nüfuzu altında, dinî
hayatı idare için malik
olduğu haktan ibaret

5

oldüğünü bellemiş olan-
lar, acaba bügün nasıl
düşünmektedirler? Bü gibi-
ler kendisi gibi, düşünmiyen-
lere ~~hakkında~~ içlerinden olsun
kızmıyorlar mı?

Bü saydiğimiz, zihniyet
te bülündüğüne ihtimal
verilen kimselere ~~hakkında~~
hür mütefekkirlerimiz,
acaba, bir teessür hissile,
~~saklanamıyan~~ bir esefle
bakmıyorlar mı?

Bü saydiğimiz gibi,
mühtelif inanışlı kimse-
ler, birbirlerine, kin, nefret
besliyorlarsa; birbirlerini
hor görüyorlarsa ve hatta
sadece birbirlerini aciyorlarsa,
bü gibi kimselerde
Taassüpsüzlük yoktur;
bunlar mütaassiptirlar.

— 4 —

Taassüpsüzlük O kimse-
de vardır ki, vatandasinin
ve ya her hangi bir insanin
vicdanî inanişlarına
karşı, hiç bir kin düymaz,
bilakis hörmet eder. Hiç
olmazsa, başkalarının,
kendininkine, uymıyan
inanişlarını ~~kar düyma~~
bilmemezlikten, düyma-
mazliktan gelir.
Taassupsüzlük budur.
Fakat, Hakikati söylemek lazım-
gelirse diye biliriz ki
Hürriyeti, hürriyet için
sevenler, taassupsüzlük
kelimesinin ne dimek
oldugunu ~~bilenler~~
anlıyanlar, bütün dünya
da pek azdır. Her yerde
ümümî olarak cari olan
Taassuptur. Her yerde
görülebilen sülh manza-

rasının temeli, taassup
ile, hür fikrin, birbirine
karşı kin ve nefreti üstüm-
dedir. Temelin devrilmesi,
~~iki taraftan birinin~~
~~kin~~ kin ve nefret zemini-
deki müvazeneyi tutan
fazla kuvetin sayesindedir.
Bu söylediklerimizden
şu netice çıkar ki,
aramızda, hürriyet hailleri-
nin zail olduğuna,
bizim gibi düşünen ve
hissedenlerle birlikte
~~yaşamadığınıza~~
yaşadığınıza hüküm
vermek müşküldür.
O halde, görülen, taassup-
süzlük degil, zafın
~~ağzının tıkadığı dermansız~~
~~taass~~ dermansız braktığı
taassuptur:

— 6 —

Şüphesiz, fikirlerin, itikatların başkabaşka olmasından, şikayet etmemek lazımdır. Çünki, bütün fikirlerle itikatlar, bir noktada birleştiği takdirde, bu hareketsizlik alametidir, ölüm işaretidir. Böyle bir hal elbette arzu edilmez. Bunun içindir ki, hakiki hürriyetçiler, taassupsuzluğun ümumi bir hasleti olmasını temenni ederler. Fakat, hatta, hüsnü niyetle olsa, bile taassup hatalarına karşı, dikkatli olmaktan vaz geçemiyorlar. Çünki, hüsnü niyetler, hiç bir zaman, hiç bir şeyi

7

tamir edemenişlerdir.
İnsanların, rühün
selameti için yakıldık
larını bilmiyoruz.
Herhalde, bunu yapan
İngizision papasları,
husnü niyetlerinden
ve eyi iş yaptıklarından
bahs ederledi; belki de,
Cidden, bu sözlerinde
samimî idiler. Fakat,
bir hamakatı, yahut
bir hüyaneti eyi bir
iş kalıbına uydurmak
güç değildir, en nihayet
bu, bir isim değiştir
mek meselesidir.

8

İşte, bu sebeplerdir ki, aldırmamazlığı, kayıtsızlık derecesine kadar götürmemek mühimdir. Gerçi bir olmak her kesin hakkıdır ve bunun için, hakiki hürriyetçiler, hürriyetsiz olmuşanlara karşı ola geniş davranılmasını isterler. Fakat, bunların hiç bir zaman elleri ayakları bağlı olduğu halde kurbanlık koyun vaziyetine razı olacakları asla kabul olunmamalıdır.

Unutmamalıdır ki, bazı insanlar istikbali, mazinin arasından görmekte mahirdirler. Bunlar, alakasızlığı

9

Kestigimiz ananalara karsi behemal, sadakatin iadesini isterler.
~~Bunlar, babal~~
Bu gibi insanlar, kendi itikat ettigi gibi, itikat etmiyen kimseleri istedikleri gibi ezemezlerse, kendilerini, cenderede his ederler.

Herhalde, taassupsuzlugun arzu ~~ett~~ edildigi gibi, umumileşmesi huy haline gelmesi ~~[illegible]~~ fikrî terbiyenin yüksek olmasina baglidir

1

İş bölümü

İnsanların, maddî, fikrî, hayatî bir takûm ihtiyaçlarî vardır; içtimaî bir heyetin de müşterek ihtiyaçlarî vardır. Herkes, şahsî ihtiyaçlarını, tek başına ~~yapmaz~~ tesviye edemez. Cemiyet arasından her birine bir iş, bir şey yayar. Bütün bu, işler ve şeyler, her insanın ve cemiyetin ihtiyaçlarını temin eder.

Demek oluyor, ki bu cemiyetin ve onun arasının işleri, fertler arasında bölünmüştür. Buna, iş bölümü derler.

İş bölümü, medeniyetin her safhasında görülmüştür

II

İptidaî kavimlerde, esaslî olarak işler, kadınla erkek arasında bölünmüştü.

Erkek, av gibi hayvanî gıdalarî, kadın da, meyve toplamak, ziraat etmek gibi nebatî gıdalar tedarik etmek işlerini yaparlardı. İşlerin böyle bölünmüş olması, kadınla erkeğin, hassalarına göre değildi, bunun esası dinîydi; bir takım batıl itikatlar yüzündendi. Bu itikatlar, bugün bile, Afrika vazilerinde vardır.

3

Mesela, kadının ineğe teması mekrûhtur; kadınlar fistik yağı çıkarırken erkeklerin orada bulunması günahtır.

İptidaî insan zümrelerinde, şu ~~tarzda da bir~~ de bir türlü iş bölümü oldu; mesela bazı aşiretler, yalnız çömlekçilik ederlerdi; bazıları, yalnız silahlar yaparlardı.

Esnaf heyetleri devrinde iş bölümü ziyadeleşti. Çünkü Her esnaf heyeti, bir iş görürdü. Bazan aynı sanat bir çok şubelere

4

ayrılır, marangöz-
lük, dogramacılık
gibi. ~~[illegible]~~ Hatta, bir
sanat şubesine ait
işleri ayrı ayrı adam-
lara gördürülür; mesela
Odun, evela oduncular,
sora, biçkicilar, sora
kerestecilerden geçer.

Bugünkü büyük
senayi devrinde ise,
iş bölümü çok ileri
gitmiştir; her memle-
kette, binlerce faaliyet
şubesi vardır.

İş bölümü, maddi
işlerde olduğu gibi

5

fikrî, ~~ve~~ siyasî, idarî
işlerde de çoğalmıştır;
mesela, ilim, her biri
bir mevzu ve üsüle
malik bir çok kısımlara
ayrıldı. Bir adamın
bir ilmi ~~bile~~ tamamen
kavramasına ~~göçleşti,~~
~~okadar~~ imkân kalmadı.

İş bölümünü
inkişaf ettiren sebepler,
nüfus çokluğudur.
Sanat ve meslekleriin
çokluğu ve bunların
ayrı ayrı fertler tarafın-
dan yapılması, yani
iş bölümü sayesinde
hayat şartları tahammül

6

edilir bir halde tütü-
la bilmektedir; Aynı
zamanda büyük
mütahassislar, ihtira-
lar, terakkiler bu
sayede olmaktadır.
Iş bölümü, Insanlar
arasında mevcud olan
tabiî ve tarihî bağ-
lara yeni bir çok
kuvetli bağlar ilave
etmiştir. Bu yeni
bağlar, insanlara birbir-
lerinin eksiklerini
tamamlatan, yalnız
bu günü değil yarını da
temine çalışan bağlar-
dır.

İnsanlar birlikte
bağlıdır (~~Solidarité~~
Bağlılık (Solidarité)

"İlim, cemiyetlerin birbirlerine bağlılığının sırrını, insanlara açmıştır; bu sır, insanların birbirlerine olan bağlarıdır."

Bütün - İnsanlar, bir ictimaî ~~[illegible]~~ vücudun azaları dır ve birbirine bağlıdır. Bütün İnsanlar, ölülerin ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ karşı vaziyetleri, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

8

tabiî ~~[illegible]~~ bağın bize
öğrettiği şudur: bilhassa,
işbölümü ve harsî
varislik yüzünden, herkes
malik olduğu şeyin ve hatta
kendi sahsî varlığının
en büyük kısmını, atalara
~~[illegible] büyük babalara~~ ve ~~aynı~~ bir
yamanda yaşadığı
insanlara borçludur.

Eger böyle ise, yani,
eger her yerde, insanın
insana karşı bir borcu
varsa, bütün borçlar
gibi bunun da ödenmesi
lazımdır. Bu borçlar:
Kimin tarafından öden-
melidir? – Insanlar arasın-
daki tabiî ve içtimaî bağdan

— 9 —

istifade ederek servet
kazananlar tarafından!
Çünkü, eğer gelmiş geçmiş,
binlerce, ismi bilinmiyen,
Öğli insanlardan olmasaydı,
zaten bu servet
olmazdı.

Kime ödenmeli? — tabiî ve
ictimaî bağdan zarar
görenlere! gerçi, bu alacak-
lıların şahsan bilinmeleri-
ne imkan yoktur; fakat
bunların mümessilleri
vardır; Devlet veyahut
birçok içtimaî müavenet
müesseseleri.

Nasıl ödenmeli? — Bir defa,
devlete vergi, bilhassa artar
vergi olarak ve sora

* bağlı ve birlerine yardımcı olmalarından

— 10 —

bağ ve ~~[illegible]~~ yardım müesseselerine kendiliğinden verilebilir.

Bu söylediklerimizden, insanların, mazinin ve halin birlerine nimetlerinden ~~[illegible]~~ eğni derecede, istifade edememiş ve edememekte ~~olg~~ oldukları anlaşılıyor. Bu müsavatsızlığı gidermek için bir kısım insanlardan ~~adeta~~ diğer bir kısım insanlar için adeta tazminat istemiyor. Bu farklı istifadenin, başlıca sebebi, şüphesiz insanların, muhtelif vasıflar ve kabiliyetleri yüzünden birbirlerine benzememeleridir.

— 11 —

Bu noktada, şöyle bir nazariyye şöylenmektedir. Tekâmülün gayesi, insanları birbirine benzetmektir; dünya birliğe doğru yürümektedir; insanlar arasında da, sınıf, derece, ahlak, elbise, dil, ölçü farkları gittikçe azalmaktadır. Tarih, yaşamak kavgasının, ırk, din, hars, terbiye yabancıları arasında olduğunu gösterir. Birliğe doğru yürümüş, sulha doğru da yürümüş demektir.

Bağlılık hakkında, bir fikir edinmeye, en münasip olan düşünüş ve görüş bir son mütalaa olabilir. Bu mütalaanın ahlaki bir kıymeti de vardır.

12

Fakat, burer fikir olarak aldığımız haqlılık nazariye ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ icaplarını tatbikatta, "İctimaî teminler" adı altında toplamak kabuldur

Bu ictimaî temenlere Devlet sosiyalistliğine yaklaşarak varılabilir

Bu yol, kanun yoludur

1 İş ~~[illegible]~~ kürümü
2 Şehirlerin ve atelyelerin yaşlıkkorunma ~~[illegible]~~
3 Sarı hastalıklara karşı korunma,
4 Amelenin ihtiyarlığa ve kazalara karşı sigortası
5 Hasta ve ihtiyar yoksullara mecburi yardım
6 Çifçi ~~[illegible]~~ sandıkları.
7 Yardım ~~[illegible]~~ cemiyetleri kurulması ~~[illegible]~~
8 Ucuz evler ~~[illegible]~~ yapılması
9 Mektep çocukları için mekteplerde

13

bakkallar ~~[illegible]~~

10/ Bütün bu gibi cemiyetlere devlet bütçesinden yardım ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~. bu ve buna benzer ~~[illegible]~~ hususlarda temin için ~~[illegible]~~ kanunlar.

Bağlılığın ~~[illegible]~~ saydığımız şekilde tatbikleri çoktur; fakat, bu tatbikler fikri ~~bu fikir~~ her yerde tevecüh görmüş değildir; çok tenkitlerede uğramaktadır. Bilhassa, bağlılık ~~[illegible]~~ nazariyesinin tatbiklerini, ferdin mesuliyet duygusunu ~~[illegible]~~ zaıflatan ve yahut ~~[illegible]~~ yokeden ~~[illegible]~~ bir haraket görenler vardır. Diyorlarki açgimizi, kusurumuzu, ayıflarımızı, cemiyetin ~~[illegible]~~ üstüne atmak

14

ferdî mesuliyeti kaldırmaktır. ~~[illegible]~~. Halbuki ahlâk kanununun temeli ferdî mesuliyettir.

Bu tenkitler zarlâ ve hukuki bir şekilde, içtimaî borç fikrini ~~[illegible]~~ bir yana bırakılmaya kâfi gelebilir ~~[illegible]~~ Bağlılığın, ahlâka esas teşkil edecegide sağlam bir ~~[illegible]~~ iddia olmaya bilir. Fakat, ~~[illegible]~~ bağlılığın ~~[illegible]~~ ameli olarak ~~[illegible]~~ şunları öğrettigide görülmektedir:

1- Başkasına olan bir eyilik bizede eyiliktir.

2- Başkasına olan kötülük bizede kötüliktir

15

Bu sebeple eyiliği sevinek
ve kötülükten kaçınmak
lâzımdır.

2- yapdığımız işler etrafımızda
sevinçler veya acılar halinde
atmosfer oryandırır; bu hal bize
Vicdan vazifeleri duyurur

3- Bağlılıkta bizi başkaları
için müsamahakâr yapar.
Çünkü, başkalarının
kusurlarında bizim istemeyerek
eksiriya beraber suçlu olduğu-
muzu gösterir

Hülâsa, bağlılık, herkes
kendi için yerine herkes, herkes
için düşüncesini koyar

[176]

16

Bu düşünce ~~insanidir~~
ictimaidir millidir ~~ve~~, geniş
~~manasi~~ ve yüksek manasile
insanidir.

I

Çalışma – Meslek.

Çalışma, ferdî ve ictimaî bir ~~vazifedir~~ mecbüriyettir

1– Madî servetin lüzümü: Maddî servet, A) insanin şahsî için lazimdir; çünkü, insanin çismanî ihtiyaclarî vardir, bünlar temin olünmadikça, insan, yaşayamaz. Insanin, fikrî, ahlakî ihtiyaclarî da vardir; bünlar temin olünmadikça, insanlik ve ahlak istiklalî mühafaza edilemez, insan gibi yaşanamaz; insanin maneviyeti kararir. B) Servet, aile ve Devlet noktasindan da lazimdir, çünkü, yarindan emin olmiyan bir insan, bir aile kürmayi düşünemez; yahüt yaşama vasitasindan mahrüm aileler kürülür yaşama vasitalaî olmiyan ailelerden, teşekkul eden bir devlet varligi da saglam olmaz.

Bir insan için saadet demlen şey bü saydigimiz şartlarin temimmedir

"2"

maddî, fikrî, ictimaî hayat lazıtalarından

~~Hayat için lâzım gelen maddî ve manevi ihtiyaçları tedarike çalışmazsa bu saadete varamaz.~~

İnsan ~~vesaitten~~ mahrum, ~~[illegible]~~ zaruretler içinde kalırsa ~~maruz ve idamei hayat kaygusuyla ile meşbu olursa yalnız hal için ve nazarını korktuğu ve~~ hayatta ümitsizliğe düşer, gözlerini istikbale çevirmeksizin yaşar. Tetkik ve tetebu için vakit bulamaz. Kendisinde fikir hayatı durur. hayat, onun için bir esaret olur ~~[illegible]~~ iradesinden vaz geçmeye mecbur olabilir.

Anlaşılıyor ki, insanın dahi edinmesi lâzımdır. (x) Fakat, insan yalnız ~~bir vasıta~~, hurriyet vasıtası olarak ~~[illegible]~~ servet sahip olalı malidir. yoksa servete, ~~vakit onların~~ esiri olmaktır. Şüphesiz, herkes aynı sıhhat, aynı mizaç ve kabiliyette değildir. Fakat, herkes aynı hayat kanununa tabidir: çalışmadan hiç bir şey kazanılamaz. Her kes, muayyen bir şekil ve hudut dahilinde, bir cihetten ~~ihtiyaçları, diğer cihetten~~ kabiliyet, kuvvet, menşe ve muhit inin tesiri altındadır, diğer cihetten de ihtiyaçlarının yebünüdür.

(x) insanın servet edinebilmesi için çalışması mecburidir.

2- Tabiat, bir şey vermez, her şeyi kazanmak lâzımdır.

~~[illegible]~~ kazanmanın yolları hangileridir?

Tip olarak en iptidaî, çıplak ve her şeyden mahrum ~~bulunan~~ bir insanı alalım. ~~[illegible]~~ Bu türlü bir insan için, ~~ancak kazanılmış malları~~

Işte insan bu yüt şaatlar içinde faydalı bir netice elde etmeye çalışmak mecburiyetindedir. Faydalı bir neticeden bahs ediyoruz, evet

" 3 "

olabilir. Fakat, nasıl kazanabilir. Mirastan bahs edemeyiz. Zira, aldığımız misal, milesiz, sabit meskensiz, iptidaî bir insandır. [illegible] birine ve diğerine ait olan tesis etmeden miras olamaz. [illegible], tabiî kanunlarını arayacak olursak [illegible] bütün dunyaya sahip olabilir. [illegible] zekâsı, sanatı, iradesi sayesinde, bütün [illegible] inkıyadı altına [illegible] ve eşyaya beşerî bir şekle verebilir. Bu, bize çalışmanın yuksek kıymetini, ahlâki vasfını ve her şeyden mukaddes olan bir hakkı, çalışmak hakkını gösterir.

3- Çalışmak, bir mücâzât değildir.

Çalışmaktan, [illegible] bir ceza olarak tanıtmak, onden nefret etmiştir. Çalışmak, haddi zatında, zahmetli değildir. Yalnız, [illegible] iki esaslı hat dolayısıyle, zahmetli olabilir: bunlardan biri, tutulan işin cinsile, şahsın kabiliyetleri ve zevkleri arasında uygunluk olmalıdır; diğeri ifrat ve fazla zihin yorgunluğudur. Bununla beraber bazı [illegible] vaların, diğerlerine nazaran, daha fazla nahoş, veya daha tehlikeli olduğu inkâr olunamaz. Fakat,

Bu noktada, kazanmanın yalnız tek bir esas görülür.

Insan, tabiî olarak, şahsına sahiptir; bu hassa insanî

gayret sarfından, bir cezadan, bir sıkıntıdan, bir fenaliktan kaçar gibi kaçınmak çok fena ve tehlikesizce bir harekettir.

[179a]

Çalışma, insanların cismanî kuvvetlerini inkişaf ettirir ve hayat için elyem olan şeyleri temin eder. Çalışmaksızın, fikrî inkişaf ve ahlakî tekemmül de mümkün değildir.

«Tenbellik, bütün fenalıkların anasıdır.»

" 4 "

~~beşerin zahmeti, zahmeti ve tehlikeyi azalta bilir.~~
~~Tehlikeleri keşf eden ilim, tedbirleri de öğretmektedir.~~

~~[illegible] filozof muharrirlerinden [illegible]~~,
çalışmanın ~~zevkini göstermeğe çalışmıştır; numailen~~
Çalışmak,
de~~[illegible]~~, ilk sıkıntılarına ve ilk hevessizliklerine, galebe çalındıktan sora, ~~[illegible]~~ en
şiddetli bir zevktir. Çalışmayı, ~~[illegible]~~
çaya saymak,
~~[illegible]~~ onun güzelliğini
ve ~~[illegible]~~liklerini tanımamak ~~[illegible]~~ tabiata karşı
haksizlik olur.
~~[illegible]~~
(xx)
~~Elleri altında, yahut fikri içinde, eserinin büyüdüğünü görmek ve onunla kendini bir saymak, Aristonun dediği gibi,~~ Bu eser, ister çifçinin hasadı, ister mimarın evi veyahut ~~[illegible]~~ heykeltıraşın heykeli, ~~[illegible]~~ ister bir ~~[illegible]~~
alimin veya bir sanakârın keşfi,
~~[illegible]~~ kitap olsun, (xxx) ~~[illegible]~~ ~~kendi mevcudiyeti hericinde, idare ettiği bir eser meydana getirmek, ve bu [illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ bütün zahmetleri; sapan arkasında dökülen terleri, ~~[illegible]~~ sanatkârın
~~[illegible]~~, müterekkirin
bazen pek elemli olan ~~[illegible]~~ yorgunluklarını
derhal unuttursu.
~~[illegible]~~.
(xxx) zevk birdir. Bu zevk.

~~Kararları ve harakleri diğerinin tesir ve tasarrufu [illegible] ve yahut [illegible] fikrini ve hareket~~

(X*)
İnsan, çalıştığı işin,
eli altında veyahut
kafasının içinde eserini
büyümekte ve yüksel-
mekte gördüğü zaman
ne büyük zevk duyar.

Çünkü, neticesiz, ağaçmak,
çalışma sayılmaz. Hiçbir
şey yapmamak veyahut
neticesiz, manasız şeyler
yapmak, çalışma
kanununa karşı
büyük kabahattir.

6

Çalışmak, insanın kanunudur; irat sahipleri zenginler olabilir, bu kanundan hariç kalamazlar; Mevcut servetinin milli servetin ziyadeleşmesine yardım edecek şekilde kullanmalıdır. Bir zengin bedenen çalışmadan vareste kalabilir; fakat bu takdirde, faaliyetini fikirî meşguliyetine tevcih etmelidir.

ken ve işleri bitince yemek yiyorlardı ; keder yerine neşe gelmişti . Birbirinden şüphe ederek yerde şimdi zevkle bir birini görüyorlardı . Onlar Aristarque bir hami gibi seviyorlardı . Aristarque de onları yaptıkları işten dolayı seviyordu .

Meslek nasıl intihap olunur
ve yapılır?

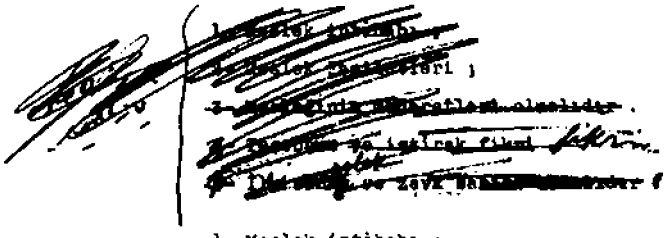

1- Meslek intihabı :

Her çalışmak eert ve ağır gelir . İnsanın çalışmaktan hoşlanması ve zevkle için kabiliyetlerine uygun ve kuvvetile mütenasip olarak intihap etmiş olması lâzımdır. Binaenaleyh gençlikte en mühim mesele meslek intihabıdır. şahsî saadet ve aynı zamanda içtimaî menfaat buna tabidir. Her kese kabiliyeti ile mütenasip mevkide bulunması lâzım geleceğine dair olan İngiliz darbı meseli bu fikri güzel ifade eder. Ekseriya bir meslegin zahirî faydalarına kapılan bir genç, o vazifenin muş-

7.

Hâtîle mütenasip bir surette kuvvetlerini temin edememiş ise ifrat derecede ve faidesiz mesaiye mecbur olur. ya bir müvaffak olamaz, veya aşağı bir derecede kalır ve kendinden de memnun olmaz. Birindan fazla olarak, başkasının daha iyi işgal edeceği bir mevkii tutmakla haksızlık etmiş olur. Gençleri kıskançlıktan ve başkaları nın elde ettikleri parlak neticeler hayalinden sakınmalıdır.

Biri, zabit oniformasını sırmaları hoşuna gittiği için asker olmak ister, bir digeri de; bir muharririn veya bir ressamın kazandığı servet ve şöhret gözlerini kamaştırdığından zekâ ve tahsilini nazarı dikkate almadan muharrir veya sanatkâr olmak ister, bu gibi hareketlerin neticesi ekseriya sukutu hayaldır. Diger bir noktai nazardan, bu gibiler, hayat için kayıp olmuş kuvvetlerdir, bunlar daha iyi idare olunsalardı, kendilerinin hayatı temin ve beşeriyetin saadeti arttırılmış olurdu.

ihtiyatkârlık ve içtimaî vazife kaygüsü bunu icap ettirir.

~~Pascal'ın "her kes için en mühim şey bir sanat intıhabıdır" sözünü, (ahlâkîtesanüt) atlı güzel kitabında tetkik eden (Henri Marion) bunun neticelerini göstermektedir. Ister kendimiz yapalım, yahut bizim için başkaları yapsınlar, yahut, tevellüt, vaziyetimiz, her türlü irtıbatlarımızla muayyen olsun, intıhabımız, büyük mikyasta arzumuza tabidir. Biliriz ki, bunun.~~

Herhalde makul ve doğru olan şudur:

Herkes kendi istidatına göre bir iş tutmalıdır

~~mukabili de doğrudur~~ Her işte insanın kiymeti belli olur ~~Biri her ne olursa olsun~~ işini iyi yapan bulundugu vaziyet ne olursa olsun o, ~~her vaziyette~~ iyi bir adam olabilir ~~ve diğerleri de Napoleonun " onları istedikleri gibi giydiriniz yine kaçacaklardır " dediği askerlerine benzer.~~

Insan, bir mesleğe girmeyip, mendine göre diğerine girmekle hürriyetini tahdit ve zan olun uğundan fazla istikbalini yanlış tespit ~~ayin~~ eder Zira, sapılan bir yol, kolayca terk olunamaz, her mesleğin icabatı, âdetleri ve itikatları vardır Bunlara, insan bizzarure tabi olur ~~ve bidayette istemiyerek onların tesirine tabi olsa bile, artık bunlar münakaşa olunmaz Ekseriya, meslek intihabından ziyade, bunlara, mukavemet hatıra gelmez~~

Meslek faziletleri ~~[illegible]~~ Her meslek, bazı kabiliyetler ve hususî vasıflar ~~[illegible]~~ ister Bu, şüphesizdir Fakat, bazı müşterek faziletler vardır ki, bunlar aynı zamanda, şahsın muvaffakiyeti ve kendisine mevdu işlerin iyi gitmesi için lâzımdır En aşağı dereceden en yukarıya kadar umumî şartlar aynıdır:

Mafevklere karşı ihtimam, doğruluk, hatırşinaslık; madunlara karşı, teveccüh ve kabul edilen işte gayret, istikamet, kütumiyet. Bu gibi faziletler olmaksızın, ne arkadaşlar arasında iyi münasebetler olur ve nede iş muvaffak olur Meslek vazifesi, yalnız şahsın muvaffakiyet ve emniyetini değil, belki daha ziyade [illegible] rafahını alâkadar eder

9

" 26 "

Vatan, bütün evlatlarının çalışması ile ve yardımı ile yaşar ve bundan başka cemiyetim makanizmasında faydasız hiç bir parça yoktur. Devleti idare eden nazırla, vatanın refahına, elinin işile yardım eden sanatkâr arasında, yalnız küçük bir fark vardır, o da şudur: birinin vazifesi, bir digerininkinden daha mühimdir. Fakat, her ikisi de, eyi yapılmak şartile, ahlâkî kiymet aynıdır.

Binaenaleyh, her kes, kendisine isabet eden işten memnun olmalıdır. Mesleği ne olursa olsun, bir faide tevlit edecek ve bir k vazife görecektir. İnsan, vazifesini cesaret, cüret, sadakat ve namuskârlıkla yapınca, elinden geleni yapmış olur. Aynı zamanda, bu vazifeyi, digerlerine karşı hasetsiz yapmalıdır.

Yolunda, yalnız olmiyacaksın, orada, aynı hedefi takip eden başkaları ile berabar yürüyeceksin. bu hayat müsabakasında, diğerleri, kabiliyetleri itibarile sizi geçebilirler . Bir muvaffakiyet, elinizden kaça bilir. Bundan dolayı, onlara kızmayınız ve elinizden geleni yapmışsanız, kendi kendimize de kızmayınız . Asıl mühim olan muvaffakiyet değil, gayrettir . İnsanın elinde olan ve onu memnun eden ancak gayrettir.

3- Teşebbüs ~~ve teşvik~~ fikrî ; bir tenbellik veyahut ahlâk gevşekliği, ekseriya, insanı, ecdadının yaşadıkları aynı işte ve aynı noktada tevkif eder .

" ✱ "

" Babam, Büyük babam böyle yaptılar. Ben ~~de~~ için başka türlü yapayım"derler . Nesilden nesle, hayatın ~~[illegible]~~ umumî şartları değişir. Yeni şartlara uymiyan ve ananada ısrar eden, münferit kalmaya, zaif duşmeye, harabiye ve ölüme mahkûmdur. Bu gün, iddia olunamaz ki, bir ~~tatil~~ tenezzüh seyyahatı için, yavaş giden eski bir araba, yolun güzelliklerinden istifadeye müsait iyi bir nakliye vasıtasıdır. Bir işte ekspres trenile giden bir rakiple müsabaka mevzuubahs olunca, araba ile gitmek, geç kalmak için en emin bir vasıtadır. Her şey böyledir.

Her şeyde, en iyi ve kuvvetile mütenasip olanı ~~bir sürette~~ aramalıdır. İnsan cinet edebilmelidir. ~~ve cesur dovranmalıdır~~. İnsan, yeni bir teşebbüste hususî bir zevk duyar ~~ve~~ kuvvetini ve deyerini anlar, ~~[illegible]~~ münferit kalınca, kendi kudretsizliğinin acısını hiseder.

tehlikeyi göze alabilmelidir.

~~Son zamanlarda müşareket fikri, onu anlayanlar için ve tatbik edenler için gayrı mahdut bir kuvvet temin etmektedir. Bu husus ve en kolay anlaşılır bir iki misal söylemek için meselâ, 18 inci asırda, Hindistan kumpanyasının Fransa'ya Büyük bir Müstemleke temin ettiğini ve bu gün gümendüfer ve vapur kumpanyalarının faaliyetlerini zikretmek kâfidir.~~

~~5- İki meslek ve zevk sahibi olmalıdır. Her nesle-gin acı tarafları vardır. Eğer başka bir şube,~~

O zaman, kendini daha eyi takdir eder ve başkalarına takdir ettirir.

I

Vatandaşların Devlete Karşı Vazifeleri.

Notlarimizin başında ve devletin vatandaşlara karşı vazifeleri hakkında, devletin muhtelif ve bir çok vazifeleri olduğu izah edildi.

Görüldü, ki devlet vazifelerini yapan Hükümetin, bu vazifeleri yapabilmesi ve bunda muvaffak olabilmesi için, ~~vatandaş~~ vatandaşların da ~~bu~~ devlete karşı bir takim vazifelerle mükellef olmasi zarureti vardır. Bu vazifeleri, burada, kisaca izah edecegiz.

§ Vatandasin, devlete karşı, belli başlı vazifeleri şunlardir:

A.— Devlete, muhtelif namlar altında vergi vermek;

B.— Askerlik etmek;

C.— Intihap etmek. Bu en kisaca vazife olduğu gibi, aynı zamanda en mukaddes haktir da.

EKİM DEVRİMİ'NİN 12. YILDÖNÜMÜ ÜZERİNE KALİNİN'E*

(7 KASIM 1929)

Tel. Ankara, 7.11.1929

Sovyet Şûralar İttihadı[1] Merkez Komitesi Reisi M. Kalinin Cenapları'na

Teşrinievvel [Ekim] İhtilali'nın on ikinci yıldönümü münasebetiyle en samimi tebriklerimin kabulünü rica ve saadetiniz ve İttihat[1] ahalisinin refahı hakkındaki halisane temennilerimi teyit ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.153; *Cumhuriyet*, 13 Kasım 1929, Numara: 1981, s.3; *Milliyet*, 13 Kasım 1929, Numara: 1348, s.2; *Vakit*, 13 Kasım 1929, Numara: 4254, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 14 Kasım 1929, Numara: 2997, s.1; *Ayın Tarihi*, Kasım 1929, c.21, Sayı: 68, s.5099.

1 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. (Y.N.)

İSTANBUL MANİFATURA VE TUHAFİYECİLER CEMİYETİ'NE TEŞEKKÜR*

(24 KASIM 1929)

Geçen Cuma senelik kongresini yapan Umum Manifatura ve Tuhafiyeciler Müstahdemin Cemiyeti hürmet ve tazimlerini Büyük Gazi'ye telgrafla arz etmişlerdi. Dün bu hissiyata Gazi Hazretleri şu telgrafla karşılık vermişlerdir:

İstanbul Manifatura ve Tuhafiyeciler Cemiyeti Reisi Salahattin Bey'e

Hissiyatınıza teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Vakit*. 25 Kasım 1929. Numara: 4266, s.3.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN YUNANİSTAN ORTAELÇİSİ POLOHRANYADİS'İN NUTKUNA CEVAP*

(30 KASIM 1929)

Ankara, 30.11.1929

Elçi Hazretleri,

Yunan Reisicumhuru Hazretleri'nin zatıâlilerini nezdime fevkalade delege ve ortaelçi tayin eylediklerini bildiren mektuplarını memnuniyetle aldım. Selefinize ait vedanamcyi de alıyorum.

Mesainizi, Türkiye ile Yunanistan arasında siyasi ve iktisadi sahalarda hayırlı olarak mevcut olan birçok münasebetlerin gelişmesine hasredeceğiniz hakkındaki sözleriniz beni pek memnun etti.

Size verilmiş yüksek vazifenin yerine getirilmesinde tarafımdan yardım görceceğiniz gibi, Cumhuriyet hükümetinin de her türlü kolaylığına mazhar olacağınıza kani olabilirsiniz.

İki memleket arasındaki dostluk münasebetlerinin kuvvetlenmesi bizim de arzumuza uygun olduğundan, mesainizle bu münasebetlerin gelişmesine hizmet etmek hususunda ifade ettiğiniz ümidin tamamıyla tahakkukunu dilerim.

Yunan Reisicumhuru Hazretleri'nin şahsi saadetlerini ve Yunan milletinin saadet ve refahını çok samimiyetle temenni ederek zatı devletlerine hoş geldiniz derim.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Yunan. 1/81-D.1.a.1'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.391-392; *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Aralık 1929, Numara: 3014, s.1-3; *Cumhuriyet*, 1 Aralık 1929, Numara: 1999, s.3; *Milliyet*, 1 Aralık 1929, Numara: 1366, s.2; *Vakit*, 1 Aralık 1929, Numara: 4272, s.2; *Ayın Tarihi*, Aralık 1929, c.21, Sayı: 60, s.5235. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*. Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.53-54.

VOSSİSCHE ZEİTUNG MUHABİRİ EMİL LUDWİG İLE GÖRÜŞME*

(30 KASIM 1929)[1]

[...]

Sohbete başladığımız zaman, Gazi bulunduğumuz odanın gölgede kalan bir köşesinde oturmayı seçmişti. Oysa ben oldukça aydınlatılmış bir yerde bulunduğum için öylesine gözlerim kamaşmıştı ki, neredeyse kendisini hiç göremiyordum. Sürekli içtiği sigarasından yayılan ışık olmasaydı, büyük şahsiyetleri çehrelerinden ve ruh durumlarından anlamak gibi bir hasleti olan benim gibi bir avcının hedefini kaçırması mümkün olabilirdi.

Sert olmayan bakışlı, açık mavi renkli gözleri, neredeyse tamamen hareketsizliği; alçak, sıkıntılı ve bu arada boğuk sesi onun hakkında ilk başta erişilmesi kolay olmayan bir kişi izlenimi veriyordu. Oysa eskiden canlı, hareketli ve neşeli olduğu bilinen Gazi'nin şimdi düşünceli olduğu ve değişen ruh durumlarının etkisinde kaldığı gözden kaçmıyordu. Savaş sırasındaki kahramanlığını anlatan ve her yerde söylenen bir olayı dile getirmemiş olsaydım, sohbetimiz kısa sürebilirdi.

Böylece bir heykel sükûnetini koruyarak önce kelimelerinde bir canlılık hissedildi: hatta daha sonra gülümsemeye de gayret etti; ancak bu üç saatlik bir sohbetin sonunda gerçekleşti.

Şu meşhur macera 1916 yılında Gelibolu'da, şahsen müdahale ettiği nazik bir anda yaşanmıştı. Gazi, başkan edasıyla -kumandanlar bazen en iyi anlatıcılardır- bu durumu herhangi bir iftihar amacı ve payı çıkarmadan, siperlerin durumunu, nasıl yalnız başına sıçradığını ve tek bir işaret ateşi ettiğini nakletti:

"Karşı cephedeki İngiliz askerlerinin iki saniyede toplarını ateşleyemeceklerini biliyordum; o halde hiçbir tehlike yoktu. Bu, şartların tam doğru olarak hesaplanmasından başka bir şey değildi."

* *Vossische Zeitung*, 9, 11 Mart 1930, No: 59, 60; *Ayın Tarihi*, Nisan 1930, c.22, Sayı: 73, s.6049-6055. *Cumhuriyet*, 14 Mart 1930, Numara: 2102, s.1, 4 ve *Vakit*, 1 Nisan 1930, Numara: 4393, s.1, 4'te görüşmenin bazı kısımları yayımlanmıştır. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1954, s.83-88. "Besuch bei Mustafa Kemal. Die neue Türkei", Für die Weimarer Republik und Europa, Ausgewaehlte Zeitung-und Zeitschriftenartikel 1919-1932'den aktaran: Klaus Kreiser, "Din Sorusu Sorulmadan Verilen Açık Yanıt: Emil Ludwig'in Mustafa Kemal'le Yaptığı Mülakat (1929)", Almancadan çeviren: Semih Tezcan, *Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi (8-12 Aralık 2003)*, c.2, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005, s.1366-1374.
Vossische Zeitung'daki Almanca metin Okşan Nemlioğlu Aytolu tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

1 *Vossische Zeitung*'da görüşmenin açık tarihi yer almamaktadır. Ancak, Emil Ludwig Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal tarafından 30 Kasım 1929 tarihinde kabul edilmiştir. Görüşme bu tarihte yapılmış olmalıdır. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III*'te 21/24 Mart 1930 tarihiyle yayımlanmıştır. Bkz. Prof. Dr. Utkan Kocatürk, *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s.423. (Y.N.)

İşte bu, Gazi'nin karakterinin en önemli özelliğinin bir örneğiydi: Gazi, fantezileri olmayan bir kişidir; bu onun üslubudur ve bununla gurur duymaktadır.

Benim kitaplarımdan ikisini Türkçeye tercüme ettiren Gazi, Napoléon'un fantezilerinin onu nasıl felakete sürüklediğini uzun uzun açıkladı. Napoléon'da kendisinin bir suretini göreceği yerde -bunu şüphesiz gizlice yapmaktadır- onun mizacındaki zayıf olarak adlandırdığı noktaları bulup çıkarıyor ve onu imparator olmaya, Hindistan'a göz dikmeye, kendi ailesini yükseltmeye sevk eden romantik hususiyetlerini hürmet dolu bir teessürle anlatıyor.

"Şahsi olmayan gayelere sahip olmalıdır. Yabancı olarak bir memlekete gelen kişi, asla kendi nefsini düşünmeden o memleketi ilerletmez ve geliştirmez. Eski sistemlere bağlanan ve geriye dönük münasebetler tesis eden birinin modern bir devlet inşa etmesi mümkün değildir. Napoléon, kendisine ihanet ettiğini bilmesine rağmen Fouché'nin etrafında olmasına tahammül etmiştir. Yine, en kötü düşmanlarına kendini teslim etmiş olması da, ancak zihinsel bir körlükle açıklanabilir. Napoléon temel bir fikre sahip olmadan başlamış ve ancak hadiselerin akışının kendisini büyük planlara taşımasına bırakmıştır. Demokrasiyi 60 yıl geciktirmiştir. Sizin kitabınızı neden tercüme ettirdiğimi ve gazetemde yarım sene süresince niçin yayımlattığımı biliyor musunuz? Askerler onda cesaret ve kudret konusunda bir örnek bulmalılar; ama vatandaşlar da bir yabancının memlekete gelmesinin ve ona ihanet etmesinin neyle sonuçlanacağını görmelidirler."

[...]

Yanında Napoléon'un yarı hayalperest gibi göründüğü bir adam; milli, bütün diğer milletlere güvensiz, tek bir fikrin tesiri altında; bu fikrin hem hizmetinde, hem de efendisidir. Gazi rakamlarla ifade edilemeyen bütün gerekçeleri yok saymakta, bütün sofulara, halifelere ve yobazlara karşı herkes tarafından bilinen mücadelesinde karakterinin hararetli derecede akılcı temel özelliğini fiiliyata geçirmektedir:

"*Kuran*'ı şimdi ilk defa Türkçe bastırıyorum, ayrıca Muhammed'in hayatını da tercüme ettiriyorum. Halk her yerde aşağı yukarı aynısının olduğunu, din ricalinin tek meselesinin karnını doyurmak olduğunu görmelidir. Camileri kimse kapatmadığı halde, bu kadar süratle boşalmasına hayret etmiyor musunuz? Türk, soydan gelme Müslüman değildir; çobanlar sadece güneşi, bulutları ve yıldızları tanır; yeryüzündeki bütün köylüler aynısını bilir, çünkü mahsul havaya bağlıdır. Türk, tabiattan başka hiçbir şeyi kutsal tanımaz."

"En büyük adamlar da" dedim "aynı kanaattedir. Goethe buna 'tanrı-doğa' demiştir."

Boğuk sesiyle Almanca kelimeyi tekrarladı [...] ve sonra şunları söyledi: "Ben bu kavramı kabul edemem. Tanrı, sadece insan toplumunun zirvesidir."

İnsan tefekkür sahibi askerle tartışmalara girişemeyeceği ve bir yabancı ve misafir olarak, kesinlikle bir diktatöre karşı çıkmaması gerektiği için, lafı tanrı konusundan kadere çevirdim. [...]

"Kader? Önce uygulanabilir bir mülahaza; yani fikir ve sonra fiil gelir. Bir lider uygun şartlardan yararlanmalı, kararlı olmalı, fakat aynı zamanda daima akla uygun olarak hareket etmelidir. Gelişme önceden belirlenmemiştir, ama aktörleri ileriye doğru iter."

"O halde, siz o vakitler liderliği ele almamış olsaydınız, bu milletin kurtuluşunu ve inşasını tasavvur edecek başka kimseler ortaya çıkmayacak mıydı?"

"Başkalarının ne düşündüklerini bilmiyorum. Ama ben bunları tasavvur ettim."

[...] Onun kısa ve ani cevaplarından liderin ne kadar büyük bir vakar sahibi olduğu anlaşılıyordu. Liderlikten kesinlikle ordu kumandanlığını anlamıyor ve kendisine asker denilmesini de istemiyordu. [...] Yeni bir devletin başında bir general görmekten Avrupa'nın ürktüğünü sorduğumda, önce durakladıktan sonra şöyle cevap verdi:

"Tamamen doğru. Bir general, eğer generalden başka bir şey değilse ve onu hiç kimse kontrol etmiyorsa, bir hükümdar olarak her zaman tehlikelidir. Siz bunu Almanya'da yaşadınız. Savaş sırasında kimi lideriniz olarak adlandırırsınız?"

"Ludendorff."

"Bozgunda kaçan bir adam! O, lider değildir."

[...]

"Talat'ın bağımlı olduğu gibi, siz bir generale bağımlı değilsiniz, bu bir şanstır" dedim ve Talat'ın enerjisini övdüm. Talat onun düşmanı olduğu halde, bunu onayladı ve onu nasıl Selanik'te küçük bir posta memuru olarak tanıdığını, ancak kendini geliştirmeden kaldığını anlattı.

"Enver onun mahvına yol açtı, çünkü Talat ona çok fazla güvenmek durumundaydı."

"Bunlar her diktatörlüğün sonuçlarıdır" dedim ve onun gölgeli köşesinden istifhamlı ve belki de tehditkâr bir bakış aldım. Niçin savaşların diktatörleri ve sonra da diktatörlerin genellikle savaşları yarattığını açıkladım ve Gazi, dolaylı olarak kendisini savunma durumunda hissettiği için duyduğu can sıkıntısını belli etmemek üzere durakladı. Ve dedi ki:

"Biraz önce ihtirastan bahsettiniz. Elbette o olmadan olmaz, ama ihtiras şahsi olmayan bir şeye; mesela bütün bir millet için eser yaratmaya yönelmelidir. Bir lider bü-

yük kararları milletten almalı, onu sınamalı, onu takip etmelidir. Sultanlardan daha kurtulmadan hemen bir Meclis topladım ve devlet başkanı olarak bütün haklarımdan feragat ettim, hatta affı bile saklı tutmadım. Hâkimiyet tamamen milletindir, yani onun seçilmiş vekillerinindir. Sizin düşündüğünüzden çok daha az faalim. Onun işlerine müdahale edip etmediğimi, işte burada Vekil'e[1] sorunuz. İncelemelerle meşgul olmaya ve devlet başkanlığını, hatta ordu kumandanlığını bırakmaya her zaman hazırım."

"Parti başkanlığını da mı?"

"Asla. Çünkü bu parti benim doğru bulduğum devlet politikasını temsil etmektedir."

[...]

Her yerde gölgesi var ve bir kâğıt para ışığa tutulduğunda Gazi filigran[2] olarak görünür. [...] İnsanların ondan korktuğunu söylediğimde şaşırmış göründü:

"Dışarıdaki kapıcıya bir sorun bakalım. O bile benden korkmaz. Korku üzerine bir iktidar inşa edilemez. Topla tüfekle kurulan bir iktidar bile daima geçici olacaktır. Bir ihtilal sırasında ona ihtiyaç duyulabilir, bir süre diktatörlük de gerekir. Büyük işler asla komisyonlar tarafından gerçekleştirilmemiştir. Bugün burada tamamen sulh içinde bir memleket görüyorsunuz. Sahip olduğumuzdan tek bir metrekare bile fazla toprağa ihtiyacımız yoktur, memleketimiz çok büyüktür; vatandaşlarımız için hiç de küçük değildir. Bütün memleketlerle barış ve dostluk anlaşmamız var ve ordu sadece yeni hücumlardan korumak için bulunuyor."

"O halde, neden basın da hür değil?"

"Prensiplere; Cumhuriyet'e ve laik devlete saldırmadığı sürece hürdür."

Atina'da bir gazetenin dört haftadır her gün Venizelos'un öldürülmesi gerektiğini yazdığına temas ettim. Gazi sustu. Sonra şöyle dedi:

"Bu belki Bay Venizelos'un daha önce yaptıklarıyla alakalıdır. Halkını İzmir'in istila harbine sevk eden odur."

Bunu sesini hiç yükseltmeden söyledi ve Venizelos'un Türkler hakkında dostça konuştuğuna işaret ettiğimde, İsmet ve diğerlerinden daha soğuk durdu.

Çünkü Mustafa Kemal, başarısını Yunanlıların düşüncesizliğine borçlu olduğu halde, onlara tahammül edemezdi. Anlaşılan diğer Avrupalılara da tahammül edemiyor ve garip bir çıkmazda bulunuyor, çünkü sürekli bir büyüme sağlamak için, halkının üzerindeki hâkimiyetini kırdığı Batı'dan ihtiyacı olan her şeyi almak da zorun-

1 Görüşmede tercümanlık yapan Hariciye Vekili Tevfik Rüştü (Aras). (Y.N.)
2 Kâğıt paranın dokusunda bulunan ve ancak aydınlığa tutulunca görülen resim. (Y.N.)

da. Avrupa'dan yaptığı en kötü ithalat, milliyetçiliktir. Ona burada bir tezat olup olmadığını sordum.

"Kesinlikle yoktur. Modern teknik milletlerarasıdır. Türk kalmaya gayret edeceğiz. Bizi Büyük Petro'yla karşılaştırmanıza katılamayacağım çünkü o reformları insanlarına zorla kabul ettirdi. Türkler çok eski bir medeni halktır. Kökümüzün Moğollardan gelmediğini, daha Yunanlılardan önce İzmir'de yerleşmiş ilk kavim olduğumuzu yakında bilimsel olarak ispatlamak üzereyiz."

|...|

Batı müziğinden konuştuğumuzda şunları söyledi:

"Montesquieu'nün 'Bir halkın müzikalitesine önem verilmezse, ıslahat mümkün olamaz' dediğini okumuştum. Bu çok doğru. Onun için bunu uyguluyorum."

Biz Batılıların kulağına Doğu müziğinin yabancı geldiğinden, Doğu'nun anlayamadığımız tek sanatı olduğundan bahsettim.
O, bu müziğin Türk olduğunu reddetti:

"Hepsi Bizans işi! Hakiki türkülerimiz ancak sadece bozkırlarda çobanlardan duyulabilir."

"Geliştirilemezler mi?"

"Batı memleketlerinin müziği bugünkü seviyesine ne kadar zamanda geldi?"

"Dört yüz sene kadar."

"Bizim bu kadar uzun zamanımız yok. Bu yüzden biz Batı müziğini dışarıdan alıyoruz."

Bu reformcu böylesine gerçek düşünüyor.
[...]
Ertesi gün sabah bir defa daha kaleye çıktığımda uzakta bir köylünün tek başına şehirden merkebinin üzerinde uçsuz bucaksız bozkıra doğru gittiğini gördüm. Dün de yeni şehirde müzisyen genç kız ve erkeklerin mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde öğretmen olmak üzere parasız eğitim gördükleri muhteşem enstitüde yakışıklı, melankolik bir oğlanın kemanla Mozart'ın Larghetto'sunu icra ettiğini dinlemiştim. O da buradakilerin çoğu gibi, Anadolulu bir köylü olan babası harpte şehit düşmüş bir yetimdi. Şimdi düşündüm ki, bozkırda merkebiyle giden adamla belki de aynı köydendi ve genç delikanlıyı burada ziyarete gelmişti.

YALOVA'NIN İMARI HAKKINDA MARMARA VAPURU'NDA SOHBET*

(8 ARALIK 1929)

Marmara Vapuru, 8 (Telsizle özel) - Gazi Hazretleri saat 10'da İzmit'i teşrif buyurdular. Kendilerini İzmit Valisi Arifiye'de, İstanbul'dan gelen Vali Vekili Muhittin Bey İzmit'te karşıladılar. Reisicumhur Hazretleri istasyonda mahalli erkânın ellerini sıktılar. Muhittin Bey'e İstanbul'da ve Yalova'da havaların nasıl gittiğine dair sorular sordular. [...]

Gazi Hazretleri Derince'de trenden inerek otomobille Cevat Abbas Bey'in köşküne gitmişler, bir müddet istirahat buyurmuşlar ve kahve içmişlerdir. Müteakiben trene dönmüşlerdir. Yoluna devam eden katar, Derince iskelesine yanaşan Marmara vapuru önünde durmuştur.

Reisicumhur Hazretleri trenden inerken Derinceli kadınlar tarafından alkışlanmışlardır.

Bir kız çocuğu buket takdim etmiş, Büyük Gazi'miz bu yavruya teşekkür etmişlerdir.

Gazi Hazretleri bu kız çocuğuna yeni harflerle okuyup yazmayı öğrenip öğrenmediğini sormuş, "Evet, kitabım da evde" cevabını almışlardır. [...]

Arka direğine Riyaseticumhur bayrağı çekilen Marmara vapuru 11 buçukta Derince'den hareket etti. Gazi Hazretleri bir müddet yukarı güvertede etrafı seyirden sonra kamaraya indiler. [...]

Marmara Vapuru, 8 (Telsizle özel) - Saat 14 buçuk. Reisicumhur Hazretleri hafif bir öğle yemeğini müteakip açık renk bir palto giymiş oldukları halde üst kat güverteye çıktılar. Dürbünle etrafı biraz seyrettikten sonra buyurdular ki:

-Hava ne iyi. Güzel bir deniz havası aldık. Halbuki İstanbul'dan son ayrılışımızda adeta kış vardı.

Gazi Hazretleri biraz uzaktan güvertede Şükrü Kaya ve Recep Zühtü Beylerin oynadıkları tavla oyununu takip buyurmuşlardır. Artık Yalova da görünmeye başladı. Büyük Kurtarıcı tekrar dürbünle Yalova sahillerini inceledi ve bu sırada yanlarında bulunan Vali Vekili Muhiddin Bey'e:

"Ankara'da ekinler daha yüksek. Yine de fena değil. Yalova Hükümet Konağı biraz harap. Hamamlara giden yolun da ıslahı lazım. Bunlar tabii yavaş yavaş yapılır" *demişlerdir.*

* *Cumhuriyet*, 9 Aralık 1929, Numara: 2007, s.1, 4.

[...]

Gazi Hazretleri Yalova'ya ait bazı uyarılarda daha bulunmuşlar: bir aralık, şimdi haftada dört gün Yalova'ya vapur işlediğini öğrenince, her gün işletilmesini söylemişlerdir. Yarından itibaren her gün bir vapur, Yalova seferi yapacaktır.

[...]

Yalova, 8 (Özel olarak giden yazarımızdan) - Marmara Vapuru saat 15'te Yalova önünde demirlemiş ve Sakarya motoru yanaşarak Reisicumhur Hazretleri ve maiyetlerini iskeleye çıkarmıştır. İstanbul'dan gelen Kolordu Kumandanı Şükrü Naili ve CHF Müfettişi Hakkı Şinasi Paşalar ve mahalli erkânca karşılanan Gazi Hazretleri, paşaların hatırlarını sormuş ve diğer hazır bulunanların selamlarına karşılık verdikten sonra, binmelerine mahsus olarak hazır bulunan otomobillerle maiyetleriyle birlikte kaplıcalara gitmişlerdir.

[...]

Reisicumhur Hazretleri otomobilden inerlerken etrafı inceleyerek:

"Biz ayrıldıktan sonra çok değişmiş ve güzelleşmiş" *diye yapılan yeni tesislere ait takdirlerini ifade buyurmuşlardır.*

[...]

Emir ve uyarıları sayesinde pek az zamanda vücuda gelen bu büyük eseri gören ve takdir eden Gazi Hazretleri saat 15 buçukta kaplıcadaki lokantada Seyri Sefain'ce[1] *hazırlanan ziyafete icabet buyurmuşlardır.*

Gazi Hazretleri yemekten sonra civarda yeni tesisleri incelemişlerdir. [...]

Gazi Hazretleri'nin İstanbul'u teşrifleri henüz kararlaştırılmış değildir. Reisicumhur Hazretleri'nin şimdilik Yalova'dan Ankara'ya dönüşleri söz konusudur.

1 Deniz İşletmeleri'nin eski adı. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ REİSİ KÂZIM PAŞA'YA*

(10 ARALIK 1929)

Şifre

Kaplıca
10.12.929

BMM Reisi Kâzım Paşa Hazretleri'ne
Ankara

Rahatsızlığınıza çok üzüldüm. Hemen istirahat ve tedavi için Avrupa'ya gitmeniz çok iyi olur. Yakında tamamen iyileşmenizi dilerim, efendim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-3, D: 51, F: 68'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

HARP MALULLERİ CEMİYETİ KONGRESİ'NİN TELGRAFINA TEŞEKKÜR*

(11 ARALIK 1929)[1]

Geçenlerde toplanan Harp Malulleri Cemiyeti Kongresi Gazi Hazretleri'ne aşağıdaki tazim telgrafını çekmiştir:

"Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne

Türkiye harp malulleri Başkumandan'ımıza ve Büyük Kurtarıcı'mıza sonsuz hürmetlerimizin bir nişanesi olmak üzere tazimen bir dakika ayağa kalkmak suretiyle senelik kongresini yapmıştır. Kongre'nin hararetli tezahürat içinde verdiği tazimat arzı ve harp sahnelerinde olduğu gibi inkılap ve yenilik yolunda da daima itaatkâr ve yılmaz bir neferiniz bulundukları kararını hürmet ve tazimlerimizle arz eyleriz, efendim."

Gazi Hazretleri şu cevabı vermişlerdir:

Hissiyatınıza teşekkür ederim.

* *Milliyet*. 11 Aralık 1929, Numara:1376, s.3.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 11 Aralık 1929, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

HÜKÜMETİN İKTİSAT TEDBİRLERİ HAKKINDA BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YA*

(13 ARALIK 1929)

Reisicumhur Hazretleri, Başvekil Hazretleri'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki iktisat mücadelesine dair irat ettikleri yüksek nutuklarının ittifakla Meclis'in itimadını kazanması münasebetiyle şu telgrafı göndermişlerdir:

Ankara

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne

Milli paramızın kıymetini muhafaza yolunda hükümetin aldığı tedbirlerin iyi neticeler vermekte olmasından memnunum. Büyük Millet Meclisi'nin bu vesile ile de tecelli eden itimadı ve bütün milletin fiili tasvibi iktisat mücadelemizde muvaffakiyetimiz için pek kıymetli bir teşviktir, efendim.

13.12.929

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 15 Aralık 1929, Numara: 3028, s.1; *Cumhuriyet*, 15 Aralık 1929, Numara: 2013, s.3; *Milliyet*, 15 Aralık 1929, Numara: 1380, s.1; *Vakit*, 15 Aralık 1929, Numara: 4286, s.2; *Aym Tarihi*, Aralık 1929, c.21, Sayı: 69, s.5256. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.165.

LIECHTENSTEIN PRENSİ I. FRANCOIS'YI TEBRİK*

(26 ARALIK 1929)

Gazi Mustafa Kemal
Türkiye Reisicumhuru

Lihtenştayn[1] Prensi Birinci Fransua[2] Hazretleri'ne

Aziz ve büyük dost,

Zatı Fehimanelerinin von Gutmann ailesinden Madame Elizabeth Erös du Bethlenfalva ile izdivacını bildiren mektubu büyük bir memnuniyetle aldım.

Gösterilen bu nezaket eserinden pek mütehassis olarak hararetli tebriklerimle beraber samimi saadet temennilerimin lütfen kabulünü rica ederim.

Bu vesileyi fırsat bilerek Zatı Fehimanelerine yüksek takdirlerimi ve daimi dostluğumu teyit ederim.

Ankara'da, bin dokuz yüz yirmi dokuz senesi Kânunuevvel [Aralık] ayının yirmi altıncı günü yazılmıştır.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Müt. İsdivaç. 9/58'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.250-251.

1 Liechtenstein. (Y.N.)

2 I. Francois. (Y.N.)

İTİMATNAMESİNİ SUNAN IRAK ORTAELÇİSİ RAUF EL ÇADIRCI'NIN NUTKUNA CEVAP*

(28 ARALIK 1929)

Ankara, Çankaya, 28.12.1929

Elçi Hazretleri,

Haşmetli Irak Kralı Hazretleri'nin zatıâlinizi nezdimc fevkalade delege ve ortaelçi tayin ettiklerini bildiren mektuplarını memnuniyetle alıyorum.

Kral Hazretleri'nin hakkımda tercüman olduğunuz samimi hissiyatına karşılık kendilerinc karşı benim de hürmet ve muhabbet duyguları ile mütehassis olduğumu söylemekten hakiki bir zevk duyuyorum.

İki hükümet arasındaki dostluk bağlarının burada sarf edeceğiniz mesai neticesinde bizim de arzumuz olarak daha ziyade kuvvetleneceği şüphesizdir. Vefatından ciddcn üzüntü vc keder duymuş olduğumuz selefiniz Sabih Bey merhumun ilk defa olarak açmış olduğu münasebetleri, Türkiye ve Irak arasında karşılıklı menfaatlara ve iyi komşuluk icaplarına uygun surette gelıştirmek hususunda şahsen beslediğiniz dostluk hislerinin çok iyi tesirler icra eyleyeceğine kaniyim.

Zatıâlinize verilmiş yüksek vazifenin yerine getirilmesinde size muvaffakiyetler temenni edcr ve gerek benim ve gerek Cumhuriyet hükümetinin destek ve yardımına daima itimat edebileceğinizi ilave eylerim.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: Bilâl N. Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.244-245; *Hâkimiyeti Milliye*, 29 Aralık 1929, Numara: 3042, s.1; *Cumhuriyet*, 29 Aralık 1929, Numara: 2027, s.3; *Vakit*, 29 Aralık 1929, Numara: 4300, s.2; *Ayın Tarihi*, Ocak 1930, c.21, Sayı: 70, s.5397-5398. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.54.

HİKMET BEY'İN BÜYÜKELÇİ ATANMASI ÜZERİNE AFGANİSTAN KRALI GAZİ NADİR ŞAH'A*

(31 ARALIK 1929)

Gazi Mustafa Kemal
Türkiye Cumhurreisi

Afganistan Kralı Şehametli Âli Hazret Gazi Nadir Şah Hazretleri'ne

Aziz ve iyi dostum,

Türkiye Cumhuriyeti ile Afganistan arasında hayırlı bir şekilde cari olan barış ve dostluğun muhafaza ve takviyesinin lüzumuna inandığımdan Kâbil'de bulunan Büyükelçi Hikmet Bey'i[1] nezdi şahanelerine fevkalade delege ve büyükelçi tayin ettim.

Adı geçenin vasıf ve hasletleri ve şimdiye kadar gösterdiği zekâ ve kavrayış, kendisine yüklenen ve verilen yüksek vazifeyi Şahanelerinin itimadına mazhar olacak tarzda iyi yapacağının teminatıdır.

Bu ümitledir ki, Zatı Haşmetanelerinden kendisini iyi kabul buyurmalarını, gerek kendi namına ve gerek Türkiye Cumhuriyeti namına tarafından vuku bulacak bütün tebligata ve hele Zatı Şahaneleri ile memleketiniz hakkında beslediğim halisane ve dostane hissiyata dair vereceği teminata tamamen emniyet gösterilerek ve itimat edilerek yüksek memuriyetinin iyi yapılması hususunda desteğe nail buyurulmasını rica eylerim.

Ankara'da, bin dokuz yüz yirmi dokuz senesi Kânunuevvel [Aralık] ayının otuz birinci günü verilmiştir.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - MÜT. 6/95'ten aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.52-53.

1 Hikmet (Bayur). (Y.N.)

TÜRKİYE İŞ BANKASI UMUM MÜDÜRÜ MAHMUT CELAL VE İDARE HEYETİ REİSİ MAHMUT BEYLERE TEŞEKKÜR*

(31 ARALIK 1929)[1]

İş Bankası'nın Tasarruf Günü münasebetiyle Banka Umum Müdürü Celal Bey[2] *ve İdare Heyeti Reisi Mahmut Bey*[3] *tarafından Gazi Hazretleri'ne ve İsmet Paşa Hazretleri'ne tazimat telgrafları çekilmiş ve cevapları alınmıştır.*

[...] Reisicumhur Gazi Hazretleri'ne çekilen telgrafa gelen cevap:

İş Bankası'nın milli tasarruf ve iktisat işlerinde vatandaşlarımıza uyarıda ve rehberlikte bulunması pek büyük memnuniyet sebebidir. İstanbul şubesindeki toplantı münasebetiyle hakkımda gösterilen samimi hislere teşekkür ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 31 Aralık 1929, Numara: 2029, s.2; *Milliyet*, 31 Aralık 1929, Numara: 1396, s.1; *Akşam*, 1 Ocak 1930, Numara: 4031, s.3.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 31 Aralık 1929, telgrafın *Cumhuriyet* ve *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

2 Mahmut Celal (Bayar). (Y.N.)

3 Mahmut (Soydan). (Y.N.)

M. KARAHAN'IN MOSKOVA'YA DÖNÜŞÜ DOLAYISIYLA KALİNİN'E*

(3 OCAK 1930)

Tel. Ankara, 3.1.1930

Moskova'da Sovyetist Sosyalist Şûralar İttihadı[1]
Merkez İcra Komitesi Reisi M. Kalinin Hazretleri'ne

Ziyareti bizde çok iyi bir hatıra bırakan M. Karahan'ın Moskova'ya dönüşü münasebetiyle göndermiş olduğunuz nazikane ve dostane telgrafnameye hararetle teşekkür ederim.

Ankara Türk-Sovyet protokolünün imzası, memleketlerimizin arasında müşkül zamanlarda tesis olunan ve iki tarafın karşılıklı anlaşmaları ve barış gayesine hizmet etmek hususundaki samimi arzuları sayesinde gelişen dostane münasebetler için, pek ziyade memnuniyet verici bir hadisedir.

Bundan dolayı dostluk ve iyi komşuluk münasebetlerimizin teyit ve takviyesi hakkında ifade buyurulan temennilere tamamıyla iştirak eder ve bu kere imza edilen protokolün buna geniş ölçüde hizmet edeceği ümidini beslerim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Karahan'ın Türkiye Gezisi (1929)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.155-156; *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Ocak 1930, Numara: 3050, s.1; *Cumhuriyet*, 6 Ocak 1930, Numara: 2035, s.3; *Milliyet*, 6 Ocak 1930, Numara: 1402, s.2; *Vakit*, 6 Ocak 1930, Numara: 4308, s.1; *Ayın Tarihi*, Ocak 1930, c.21, Sayı: 70, s.5407.

1 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. (Y.N.)

BERLİTZ MEKTEPLERİ TÜRKİYE ŞUBESİ UMUM MÜDÜRLÜĞÜ'NE TEŞEKKÜR*

(4 OCAK 1930)

Ankara, 4.1.1930

Berlitz Mektepleri Türkiye Şubesi Umum Müdürlüğü'ne

Yabancıların Türkçe öğrenmeleri için mektebinizin dizdirdiği ve bastırdığı kitabı gördüm. Çok iyi buldum.

Türkçenin yayılması için gösterdiğiniz alaka ve sarf ettiğiniz mesaiden dolayı takdir ve teşekkürlerimi beyan ederim.

Gazi

* Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nden fotokopisiyle birlikte aktaran: Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, *Atatürk ve Türk Dili Belgeler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Atatürk Dizisi Sayı: 574, Ankara, 1992, s.187.

GİRESUN MEBUSU HAKKI TARIK BEY'E*

(16 OCAK 1930)[1]

Muallim Bedi Bey tarafından yaralanan Giresun Mebusu Hakkı Tarık Bey'in[2] *yarası iyileşmektedir. Tarık Bey'in yarası bugün açılacaktır. Bedi Bey hakkında adliyede tahkikata devam edilmektedir.*

Reisicumhur Hazretleri Tarık Bey'e aşağıdaki telgrafı çekmişlerdir:

Afiyet Yurdu'nda Hakkı Tarık Bey'e

Kazadan çok üzüntü duydum. Geçmiş olsun. Yakında afiyetle buraya dönmenizi temenni ederim.

Gazi M. Kemal

* *Cumhuriyet*, 16 Ocak 1930, Numara: 2045, s.2; *Milliyet*, 16 Ocak 1930, Numara: 1412, s.3; *Vakit*, 16 Ocak 1930, Numara: 4318, s.1; *Akşam*, 16 Ocak 1930, Numara: 4318, s.1.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 16 Ocak 1930, telgrafın gazetelerde yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

2 Hakkı Tarık (Us). (Y.N.)

TASARRUF VE ÜRETİM MÜCADELESİ HAKKINDA MALİYE VEKİLİ SARAÇOĞLU ŞÜKRÜ BEY'E*

(16 OCAK 1930)[1]

Geçen Perşembe günü Türk gazeteler başyazarları, hasta olan Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Bey'i ziyarete gitmişlerdi. Sohbet esnasında Şükrü Bey, Gazi Hazretleri'nin çok kıymetli bir sözünü nakletti. Reisicumhur Hazretleri, Saraçoğlu Şükrü Bey'e yeni başlamakta olduğumuz tasarruf ve üretim mücadelesinden[2] *bahsederek şöyle demiştir:*

Bu iş şimdiye kadar yaptığımız şeylerin hepsinden daha mühim ve daha zordur. Fakat mutlaka muvaffak olacağız...

* *Vakit*, 20 Ocak 1930, Numara: 4322, s.1.

1 *Vakit*'te açıklamanın tarihi yer almamaktadır. 16 Ocak 1930, Saraçoğlu Şükrü Bey'in açıklamayı aktardığı tarihtir. (Y.N.)

2 18 Aralık 1929'da Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuş, başkanlığa TBMM Reisi Kâzım (Özalp) Paşa seçilmiştir. 3 Ocak 1930'da Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Cemiyet'e ilk üye olarak kaydedilmiştir. (Y.N.)

CUMHURİYET HALK FIRKASI İSTANBUL VİLAYET KONGRESİ'NE TEŞEKKÜR*

(18 OCAK 1930)

Halk Fırkası Vilayet Kongresi'nin ikinci toplantısı dün Hakkı Şinasi Paşa'nın riyasetinde yapıldı. Evvela, geçen toplantıda Reisicumhur Hazretleri ile Büyük Millet Meclisi Riyaseti, Başvekâlet ve Fırka Kâtibi Umumiliği'ne çekilen tazimat telgraflarına gelen cevaplar okundu.

Reisicumhur Hazretleri'nin cevabı:

Gösterilen hissiyata teşekkür ederim.

* *Milliyet*, 19 Ocak 1930, Numara: 1415, s.6.

VEREM MÜCADELE CEMİYETİ KONGRESİ'NİN TELGRAFINA TEŞEKKÜR*

(12 ŞUBAT 1930)[1]

Verem Mücadele Cemiyeti Kongresi münasebetiyle Gazi Hazretleri'ne ve muhterem Sıhhiye Vekili'ne[2] çekilen telgraflara şu cevaplar gelmiştir:

Dr. Besim Ömer Paşa Hazretleri
İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti Kongre Reisi

Senelik kongre münasebetiyle gösterilen hislere teşekkür ve muvaffakiyet temenni ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 12 Şubat 1930, Numara: 2072, s.2; *Milliyet*, 12 Şubat 1930, Numara: 1439, s.6.

1 Gazetelerde telgrafın tarihi yer almamaktadır. 12 Şubat 1930, telgrafın gazetelerde yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

2 Refik (Saydam) Bey. (Y.N.)

YUGOSLAVYA KRALI ALEXANDRE'I TEBRİK*

(24 ŞUBAT 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Haşmetli Yugoslavya Kralı Aleksandr[1] Hazretleri'ne

Pek aziz ve büyük dostum,

Haşmetli Kraliçe Hazretleri'nin salimen kurtuldukları ve kendilerine uzun ömür ve saadet dilediğim Prens Andre[2] Hazretleri'nin doğumu haberini büyük bir sevinçle aldım.

Zatı haşmetaneleriyle Kraliçe Hazretleri'ne en hararetli tebriklerimi ve kraliyet ailesinin saadeti hakkında beslediğim halisane temennilerimi takdim ederim.

Bu mesut vaka vesilesiyle yüksek takdir ve değişmez dostluk hissiyatını teyit eden zatı haşmetanelerinin iyi dostu.

Ankara, 24 Şubat 1930

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - MÜT. 24/59'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.273.

1 Alexandre. (Y.N.)

2 Andray. (Y.N.)

BAYRAM TEBRİKLERİNE TEŞEKKÜR*

(3 MART 1930)

İzmir, 3 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bayram münasebetiyle vuku bulan tebrikler ve ifade olunan temenni ve hislere teşekkürlerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Milliyet*, 5 Mart 1930, Numara: 1460, s.1.

DOĞUMUNUN 80. YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA ÇEKOSLOVAKYA CUMHURBAŞKANI DR. TOMÁS G. MASARYK'İ TEBRİK*

(7 MART 1930)

Türkiye Cumhurbaşkanı
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 7.3.1930

Çekoslovakya Cumhurbaşkanı Dr. Thomas[1] Masaryk'e

Doğumunuzun sekseninci yıldönümünü Çekoslovakya'nın kutladığı bu esnada size en samimi tebrik ve temennilerimi beyan ve arz ederim. Kalben size pek ziyade bağlı olan Çekoslovakya milletleri tarafından şahsınıza verilmiş yüksek vazifeyi daha çok seneler yapmanızı ve memleketlerimiz arasında mevcut iyi münasebetlerin gelişmede devamını ümit eylerim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0 - Çekoslovakya'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c. I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.578.

1 Tomás. (Y.N.)

OĞLUNUN EVLENMESİ ÜZERİNE İTALYA KRALI III. VICTOR EMANUEL'İ TEBRİK*

(8 MART 1930)

Gazi Mustafa Kemal
Türkiye Reisicumhuru

İtalya Kralı Üçüncü Victor Emanuel Hazretleri'ne Selam

Aziz ve iyi dost. Zatı Haşmetaneleri pek sevgili oğlu İtalya Krallığı veliahtı, Piemonte Prensi fahametlu Umberto Nicola Tommaso Giovanni Maria'nın Belçika Prensesi fahametlu Maria José Carlotta Sofia Amelia Enrichette Gabriella ile izdivaçları gibi mesut bir vakayı müjdeleyerek bana karşı yeni bir dostluk nişanesi gösterdi. Zatı Haşmetaneleri, şahsına yakından ve namlı hanedanının saadetine ilişkin her hususa alaka gösterdiğime emniyet etmek suretiyle hissiyatıma tamamen karşılık vermiş oluyor.

Zatı Haşmetanelerine en samimi tebriklerimi ve asil evlatlarının saadeti temennilerimi beyan ederken, krallığının refahı hakkında beslediğim hissiyata itimat buyurmanızı rica ederim.

Bu mesut fırsattan istifade ile, aziz ve iyi dost, daimi dostluk ve yüksek takdir hislerimi teyit eylerim.

Ankara'da, 8 Mart 1930'da yazılmıştır.

İyi Dostunuz
Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - MÜT. 29'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.148-149.

ANKARA İŞ BANKASI'NA*

(19 MART 1930)

19.3.1930

Ankara İş Bankası'na

(2) numaralı cari hesabımızdan[1] (1200) binikiyüz liranın Muhafız Kıtaatı Kumandanı İsmail Hakkı Bey'e verilmesini rica ederim.

Gazi[2]

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, Dolap No: 16, Kutu No: 175-1, Dosya No: 2, Fihrist No: 61'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

1 1 numaralı hesap TBMM'ye aittir. (Y.N.)

2 Belgenin sonunda "At almak için. Hasan Rıza" notu yer almaktadır. (Y.N.)

PROFESÖR Y. OESTRUP İLE TÜRK TARİHİ HAKKINDA SOHBET*

(3 NİSAN 1930)[1]

Memleketimiz hakkında incelemelerde bulunmak üzere Ankara'ya gitmiş olan Kopenhag Üniversitesi Doğu Tarihi Medeniyeti Kürsüsü Müderrisi Profesör Y. Oestrup İstanbul'a dönmüştür. [...] Profesör Ankara'da Gazi Hazretleri'yle görüşürek ilmi ve tarihi sohbetlerde bulunmuş ve yeni Türkiye hakkında vesikalara dayalı birçok malumat toplamıştır. Dün Perapalas Oteli'nde ziyaret ettiğimiz Profesör Oestrup bize Ankara intibalarını şu suretle anlattı:

[...]

Ankara'da mektepleri gezdim ve birçok zevat ile pek istifadeli temaslarda bulundum. Türk Ocağı'nda eski Orhan[2] yazıları hakkında bir konferans verdim. Eski Türk eserleri olan bu yazılar 1893 tarihinde Profesör Vilhelm Thomsen tarafından okunmuştur. Bu zat benim de hocamdır.

Türk Ocağı'nda verdiğim konferans büyük alaka uyandırdı ve Türkçeye tercüme edilerek Türk Yurdu mecmuasında yayımlanması kararlaştırıldı. Ertesi günü Afet Hanım'ın Türk kadınlığı hakkında verdiği konferansta hazır bulundum.

Konferanstan sonra Türk Ocağı'nda Gazi Hazretleri'ne takdim edilerek bir buçuk saat kadar görüştüm. Gazi Hazretleri ile tarihöncesi ve eski eserler meselesi etrafında sohbette bulunduk. Bu meseleler hakkında derin incelemelerde bulunmuş olan Gazi Hazretleri Hititlerden, Elcezire'de[3] Babillilerden evvel bir medeniyet tesis etmiş olan Sümer, Akatlardan ve İtalya'da yaşamış olan Etroryalılardan bahsettiler. Gazi Hazretleri bu milletlerin tesis ettikleri ve esası kati surette malum olmayan medeniyetin kökeninin Türk olduğu kanaatindedir. Gazi Hazretleri diyorlar ki:

Bu eski medeniyetler Orta Asya'dan çıkmıştır. Orta Asya aynı zamanda Türklerin de vatanıdır. O halde bu medeniyetlerin esasını Türk olarak kabul etmek lazımdır.

Gazi Hazretleri bu meseleler hakkında o kadar etraflı, derin incelemelere dayanan malumat verdiler ki, ben bu malumatın hepsini hatırlayamadım. Gazi'nin bu ka-

* *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1930, Numara: 2128, s.3.

1 *Cumhuriyet*'te sohbetin tarihi yer almamaktadır. Profesör Y. Oestrup Türk Ocağı'nda 2 Nisan 1930'da konferans vermiştir. 3 Nisan, Oestrup'un Reisicumhur Mustafa Kemal tarafından, Afet Hanım'ın konferansından sonra kabul edildiği tarihtir. (Y.N.)

2 Orhun. (Y.N.)

3 Mezopotamya. (Y.N.)

dar meşguliyetler arasında resmi, askeri ve siyasi hayatında bu kadar derin tetkiklerde bulunduğuna hayret ettim. Gazi'de bilhassa şu hasleti gördüm:

O Türk ve Türklüğe ait olan şeylerden başka bir şey düşünmüyor; bütün düşünce gücüne hâkim olan fikir Türk ve Türklüktür. İşte bu büyük ve harikulade adamın manevi kuvvetinin sırrı buradadır.

KRALİÇE'NİN ÖLÜMÜ DOLAYISIYLA İSVEÇ KRALI V. GUSTAF'A TAZİYE*

(5 NİSAN 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

İsveç Kralı Haşmetli Beşinci Gustaf Hazretleri'ne

Tel. Ankara, 5.4.1930

Majestelerinin haşmetli eşi Kraliçe Hazretleri'nin vefatıyla Majestelerinin uğradığı acı kaybı derin bir üzüntüyle haber aldım.

Majestelerine samimi taziyetlerimi sunarım.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.46-47.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN AFGAN BÜYÜKELÇİSİ GULÂM NEBİ HAN'IN NUTKUNA CEVAP*

(6 NİSAN 1930)[1]

Ankara, 5 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bugün Çankaya'daki köşklerinde yeni Afgan Büyükelçisi Gulâm Nebi Han'ı kabul buyurmuşlardır. Elçi Hazretleri itimatnamelerini takdim ederek aşağıdaki nutku söylemişlerdir.

[...]

Reisicumhur Hazretleri tarafından müteakiben söylenen nutuk aşağıdadır:

Sefir Hazretleri,

Afganistan Padişahı Âlâ Hazreti Hümayun'un, zatıâlilerini nezdime büyükelçi tayin buyurduklarını bildiren mektubunu büyük memnuniyetle alıyorum.

Sefir Hazretleri,

Türk ve Afgan milletleri arasında mevcut münasebetler kuvvetlidir. Bu bozulmaz dostluk ve kardeşlik bağlarının her gün daha ziyade artacağını kabul ediyorum.

Asil Afgan milletinin dahilen birlik ve yenilik yolunda ilerlemek ve bağımsızlığını korumak için ciddi dikkat ve gayreti, Türkiye'de büyük bir alaka ile takip olunmaktadır. Âlâ Hazreti Hümayun'un kıymetli çalışmaları ve kardeş Afgan milletinin azimkârane hareketi bütün mesut gayelerinin tahakkukuna emniyet veren işarettir.

Sefir Hazretleri,

Türk milleti ve şahsım hakkındaki duygularınızdan pek mütehassis oldum. Zatıâlinize verilmiş yüksek memuriyetin icrasında ve iki dost hükümet arasında mevcut iyi münasebetlerin daha ziyade genişletilmesi ve kuvvetlendirilmesi için çalışmanızda gerek benim, gerek Cumhuriyet hükümetinin her türlü yardımlarımıza inanabilirsiniz.

Âlâ Hazreti Hümayun'un saadetleriyle, Afgan milletinin refah ve gelişmesini ve yüksek vazifenizde muvaffakiyetinizi dilerim.

* *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1930, Numara: 2126, s.3; *Hâkimiyeti Milliye*, 7 Nisan 1930, Numara: 3138, s.1, 3; *Milliyet*, 7 Nisan 1930, Numara: 1493, s.2; *Vakit*, 7 Nisan 1930, Numara: 4399, s.2; *Ayın Tarihi*, Nisan 1930, c.22, Sayı: 73, s.6005-6007. Ayrıca bkz. D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.54-56.

1 *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*'nda 9 Nisan 1930 tarihiyle yayımlanmıştır. (Y.N.)

İMPARATORİÇE'NİN VEFATI DOLAYISIYLA HABEŞİSTAN İMPARATORU NEGUS TAFARİ'YE TAZİYE*

(10 NİSAN 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Habeşistan İmparatoru Haşmetli Negus Tafari Hazretleri'ne

Tel. Ankara, 10.4.1930

İmparatoriçe Zeouditou'nun vefatını bildiren telgrafınızı derin bir üzüntüyle aldım. Zatı Haşmetanelerine ve Habeş milletine samimi taziyetlerimi beyan ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.157.

İTİMATNAMESİNİ SUNAN İTALYA BÜYÜKELÇİSİ BARON POMPEO ALOISI'NİN NUTKUNA CEVAP*

(12 NİSAN 1930)

Ankara, 12 Nisan 1930

Büyükelçi Hazretleri,

Haşmetli İtalya Kralı Hazretleri'nin zatıâlilerini nezdime fevkalade delege ve büyükelçi tayin buyurduklarını bildiren mektuplarını memnuniyetle aldım. Selefinizin veda mektubunu da alıyorum.

İtalya milletinin kuvvetli bir nizam ve devam edegelen bir emek ve gayretle kazanmaya muvaffak olduğu mevki, Türk milleti tarafından muhabbetle görülmektedir. Türk milletinin ilerleme ve gelişmesine karşı İtalyan milletinin bildirdiğiniz dostane alakasından pek mütehassis oldum.

Milletlerin itimat edebilecekleri anlaşmalar, ancak karşılıklı menfaatları tam biliş ve anlayışla bağlayanlardır. Türk-İtalyan antlaşmasında bu şart vardır. Bu antlaşma aynı zamanda iki devletin dürüst ve samimi siyasetlerinden ve barış mefkûresine karşı besledikleri kuvvetli alakadan doğmuştur. Bu sebeple o, hem Akdeniz havzasında ve hem de bütün Avrupa'da mühim bir barış ve huzur etkenidir.

Türkiye ile İtalya arasındaki dostluk münasebetlerinin her iki taraf'ın görüş ve anlayış birliğiyle mesut neticeler vermesi tabiidir.

Bu gaye için çalışmanızda ve yüksek vazifenizin yerine getirilmesinde benim ve Cumhuriyet hükümetinin yardımlarından emin olabilirsiniz. Size bu yolda muvaffakiyetler dilerim. Haşmetli İtalya Kralı Hazretleri'nin saadetlerini ve İtalya devletinin refahını temenni ederim.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - MÜT. 5/5'ten Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.153; *Hâkimiyeti Milliye*, 13 Nisan 1930, Numara: 3144, s.1, 3; *Cumhuriyet*, 14 Nisan 1930, Numara: 2133, s.1; *Milliyet*, 14 Nisan 1930, Numara: 1500, s.2; *Vakit*, 14 Nisan 1930, Numara: 4406, s.2; *Aylık Tarihi*, Nisan 1930, c.22, Sayı: 73, s.6008. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.55.

TİYATROCULARLA KONUŞMA*

(12 NİSAN 1930)

[...]

Bu sene ilkbahar turnesinde birinci merhale Ankara'ydı. 24 kişiydik... Aktristlerimiz Türk hanımlarıydı... Repertuvarımız edebi ve yüksek eserlerdi. Cumhuriyet merkezinin mükemmel ve muhteşem tiyatrosunda 14 temsil verdik. Halk yarışırcasına rağbet etti.

1930 senesi Nisan'ının 12. akşamı Türk tiyatrosu fakir tarihini çok şerefli ve nurlu bir sayfa ile taçlandırdı. Gazi bizi huzuruna kabul etti. Bu, Türk tiyatrocularını her hatırlayışlarında sevinç ve saadetle heyecanlandıracak emsalsiz ve yüksek bir hatıradır. O akşam Türk tiyatrosunun bükük boynu düzeldi. Başı doğruldu, alnı yükseldi ve parladı. [...] Ulu Gazi'miz Türk Cumhuriyeti'nin hemen bütün erkânı ortasında bizim için bir nutuk söyledi. Bu tarihi akşamı bizzat yaşadık... Bu nutkun her cümlesi hitabet sanatının bütün kudret ve sihrini taşıyan bir şaheserdi... Davetliler bir ayin sessizliği içinde dinliyorlar, ulvi bir heyecan dalgası bütün kalpleri sarsıyor, nemli gözler derin bir hayranlık içinde minnet ve şükranın sessiz belagatini fışkırıyordu... Gazi nutkunu şöyle bitirdi:

Efendiler, hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz... Fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim.

Coşkun bir sevinç ağlaması içinde, Gazi'mizin mukaddes ellerini öptük... Anlaşılamaz bir heyecan içindeydik...

Genç arkadaşlar... Ey gelecek neslin bahtiyar tiyatrocuları... Dinleyin... Türklüğü kurtaran, Türk Cumhuriyeti'ni kuran büyük reisimiz işte böyle söylüyor... Ve sanatımızı böyle anlıyor... Biz, bütün gençliğimizi koyduğumuz bu sanatı yavaş yavaş sizin ellerinize terk ederken, Gazi'nin bu cümlesini de bir hediye olarak bırakacağız... Biz 25 senedir çektiklerimizin mükâfatını gördük... Bu mükâfat size de müstakbel mücadelelerinizde murassa[1] *kalkan olsun...*[2]

* İ. Galip, "İki Hatıra", *Darülbedayi*, 1 Ekim 1930, Sayı: 5, s.7. Ayrıca bkz. Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk 1928-1938*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.647.

1 Değerli taşlarla bezenmiş. (Y.N.)

2 Muhsin Ertuğrul, olayı şöyle anlatmaktadır:

"1930 yılının Nisan'ındayız. Ankara'da Hamdullah Suphi Bey'in yaptırdığı Yeni Türk Ocağı Tiyatrosu'nu açmaya gittik. Bizden üç gün önce orada "Maria Bell Charles Boyer" topluluğu oynamıştı. He-

men arkalarından biz başladık. Repertuvarımızda güzel eserler var: Hamlet, Mürai, Muhayyel Hasta gibi klasiklerle Alman, Fransız modern piyesleri.
Temsillerimiz umduğumuzdan çok ilgi görüyor. Hele Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin gelişi bizim için en büyük mükâfat oluyordu. Halkın gösterdiği bu rağbet karşısında programımızı üç gün daha uzatmak zorunda kaldık.
Ayrılacağımız 11 Nisan 1930 Cuma günü eski Karpiç lokantasının özel bir salonunda Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey, sanatçılar şerefine bir öğle yemeği verdi. [...]
Bu yemeğin sonuna doğru Maarif Vekili'ni telefona çağırdılar. Sofraya döndükleri zaman Gazi Hazretleri'nin bizi bu akşam Marmara Köşkü'nde kabul buyuracaklarını müjdelediler. [...]
Marmara Köşkü'nde 11 Nisan 1930 Cuma akşamı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın huzurunda sanatçıların geçirdikleri bu gece, can çekişen, kısırlaşmaya yüz tutmuş Türk tiyatrosuna yeni bir umut ve ufuk açmıştır. Gazi gibi büyük bir insan elbette bizi yalnız ağırlamak için oraya çağırmaz. Oyunlarımızı en sıcak bir ilgiyle izledikten sonra elbette bize verecek bir emri, söylenecek bir sözü vardı. Nitekim okyanus dalgaları gibi geniş ve birbiri arkasından ağır ağır gelen iltifatlarından sonra baş başa kaldığımız zaman:

Siz, buyurdular, benim ta ataşemiliterlik çağımdan beri memleketimizde görmeyi candan özlediğim bir hayali gerçekleştirdiniz. Böylesine birbirine bağlı bir sanat topluluğunu kendi imkânlarınızla hazırlayıp bize getirdiniz, gösterdiniz. Şimdi ben devlet reisi olarak size soruyorum. Hükümetten ne gibi bir yardım istersiniz?
[...]
Benden cevap bekleyen Gazi Mustafa Kemal'e:
-Bir tiyatro mektebi istiyorum Paşam, diyebildim.
[...]
Gazi Hazretleri hemen vaktin geç olmasına rağmen Başvekil İsmet Paşa'ya haber gönderdi ve çağırttı.
-Paşam, sizi rahatsız ettim, fakat mühim bir hususu size arz etmek istiyoruz, diye beni tanıştırdı. Bana da:
-Haydi, isteğinizi Paşa'ya tekrarlayın, buyurdular.
-Bir tiyatro mektebi istiyoruz Paşam, dedim.
O akşam Gazi Hazretleri Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin hemen bütün erkânı ortasında Türk tiyatro sanatçıları için cömertçe dağıttıkları bin bir iltifattan sonra söyledikleri nutku şöyle bitirmişlerdi:
Efendiler, hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hatta reisicumhur olabilirsiniz... Fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim.
Başlangıç işte böyle oldu. 11 Nisan 1930 akşamı, Marmara Köşkü'nde Gazi Mustafa Kemal'in verdiği emirle açılan tiyatro okulundan bir devlet operası ve tiyatrosu çıktı.
[...]
Bu arada yarının tiyatro tarihi büyük Gazi'nin huzurunda geçen 11 Nisan 1930 gecesinin bir milletin bütün sanat geleceğine ışık tuttuğunu belirtecek ve yarının sanat dünyası o dönüm gecesini saygıyla anacaktır."

Bkz. Muhsin Ertuğrul, "Bir Dönüm Gecesi", *Cumhuriyet*, 14 Nisan 1963, Numara: 13900, s.2, 7. (Y.N.)

TAHTA ÇIKIŞI DOLAYISIYLA HABEŞİSTAN İMPARATORU HAİLE SELLASSİE'Yİ TEBRİK*

(14 NİSAN 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Haşmetli Habeşistan[1] İmparatoru Haile Sellassie Hazretleri'ne

Tel. Ankara, 14.4.1930

Zatı Haşmetanelerinin tahta çıkışı münasebetiyle hararetli tebriklerimin, saadetleri ve Habeşistan'ın[1] refahı hakkındaki samimi temennilerimin kabulünü rica ederim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.160.

1 Fransızca metinde Etyopya. (Y.N.)

İTİMATNAMESİNİ SUNAN JAPONYA BÜYÜKELÇİSİ M. ISABURO YOŞIDA'NIN NUTKUNA CEVAP*

(19 NİSAN 1930)[1]

Ankara, 19 (AA) - Reisicumhur Hazretleri bugün Çankaya'daki Köşkü'nde yeni Japon Sefiri M. Yoşida Cenapları'nı alışılmış merasimle kabul buyurmuşlardır. Sefir Hazretleri itimatnamesini takdim ederek aşağıdaki nutku irat etmiştir.

[...]

Reisicumhur Hazretleri karşılık olarak aşağıdaki nutku irat buyurmuşlardır:

Büyükelçi Hazretleri,

Haşmetli Japon İmparatoru Hazretleri'nin zatı devletlerini nezdime fevkalade delege ve büyükelçi tayin buyurduklarını bildiren mektuplarını memnuniyetle aldım. Selefinizin veda mektubunu da alıyorum.

Türkiye ile Japonya arasında olan çok iyi münasebetlerin daha ziyade gelişmesine çalışacağınız hakkındaki sözleriniz beni cidden memnun etti.

Türkiye'de de memleketiniz hakkında pek derin ve samimi bir muhabbet beslenmektedir.

İki millet arasındaki bu sağlam münasebetlerin kuvvetlenmesi için sarf edeceğiniz gayrette ve yüksek vazifenizin yerine getirilmesinde benim ve Cumhuriyet hükümetinin her türlü yardımlarından emin olabilirsiniz.

Haşmetli Japon İmparatoru Hazretleri'nin saadetlerini ve Japon devletinin refahını temenni ederim.

* *Milliyet*, 20 Nisan 1930, Numara: 1506, s.2; *Hâkimiyeti Milliye*, 20 Nisan 1930, Numara: 3151, s.1; *Cumhuriyet*, 20 Nisan 1930, Numara: 2139, s.1; *Ayın Tarihi*, Mayıs 1930, c.22, Sayı: 74, s.6116-6117. D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - MÜT. 6/6'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.203. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*. Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.55-56.

1 *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*'nda 20 Nisan 1930 tarihiyle yayımlanmıştır. (Y.N.)

MİLLİ SANAYİ NUMUNE SERGİSİ'Nİ ZİYARET*

(21 NİSAN 1930)

Bir kısmı Türk Ocakları merkezinde diğer bir kısmı da Etnografya Müzesi'nin salonlarında tertip edilen Milli Sanayi Numune Sergisi, Nisan'ın yirminci Pazar günü açıldı. [...] Sergiyi ikinci günü Reisicumhur Hazretleri ziyaretleriyle şereflendirmişler ve müteşebbislerini tebrik ve takdir etmişlerdir. Gazi Hazretleri serginin her kısmıyla ayrı ayrı alakadar olmuşlar ve büyük bir dikkatle eşyayı tetkik buyurmuşlardır. Giderlerken de Rahmi Bey'e:

Sergi fevkalade, çok güzel. Bunu daimi yapmak lazım. Daimi bir sergi bulunmalıdır. Çünkü bunlar sende bir defa görülüyor, sonra unutuluyor, *demişlerdir.*

* "Bir Ayın Takvimi", *Türk Yurdu,* Mayıs 1930, c.4, Sayı: 29, s.66.

TAÇ GİYMESİNİN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA İRAN ŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'Yİ TEBRİK*

(23 NİSAN 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Âlâhazret Akdes Hümayun İran Şehinşahı Rıza Şah Pehlevi'ye

Tel. Ankara, 23.4.1930

Zatı Haşmetaneleri'nin taç giymesinin yıldönümünü mesut bir vesile bilerek tebriklerimin ve şahsi saadetleri ile dost İran milletinin refah ve ikbali hakkındaki temennilerimin kabul buyurulmasını rica ederim.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K.60-0'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.460; *Hâkimiyeti Milliye*, 1 Mayıs 1930, Numara: 3162, s.1; *Cumhuriyet*, 1 Mayıs 1930, Numara: 2150, s.3; *Milliyet*, 1 Mayıs 1930, Numara: 1517, s.2; *Vakit*, 1 Mayıs 1930, Numara: 4423, s.2; *Ayın Tarihi*, Mayıs 1930, c.22, Sayı: 74, s.6226-6227. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*. Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.165.

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILIŞININ 10. YILINI KUTLAYAN KALİNİN'E*

(24 NİSAN 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Sovyetist Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı[1] Merkez İcra Komitesi Reisi
Mösyö Kalinin'e

Tel. Ankara, 24.4.1930

Milli hâkimiyetin timsali olan Büyük Millet Meclisi'nin onuncu yıldönümü münasebetiyle yolladığınız ve İstiklal Harbi'nin başlangıcından beri başarılan işlerin kıymetini metheden telgrafnamenin ihtiva ettiği samimi sözlerinizden mütehassis olarak derin teşekkürlerimin ve İttihat[1] milletlerinin refahı hakkında beslediğim hararetli temennilerin kabulünü rica ederim.

Memleketlerimizi birbirine bağlayan sağlam ve samimi dostluğun, genel barışın kuvvetlenmesi için mühim bir etken olduğunu bir defa daha görmekle büyük bir memnuniyet duymaktayım.

Gazi Mustafa Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.157-158; *Cumhuriyet*, 29 Nisan 1930, Numara: 2148, s.3; *Milliyet*, 29 Nisan 1930, Numara: 1515, s.2; *Ayın Tarihi*, Mayıs 1930, c.22, Sayı: 74, s.6225.

1 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. (Y.N.)

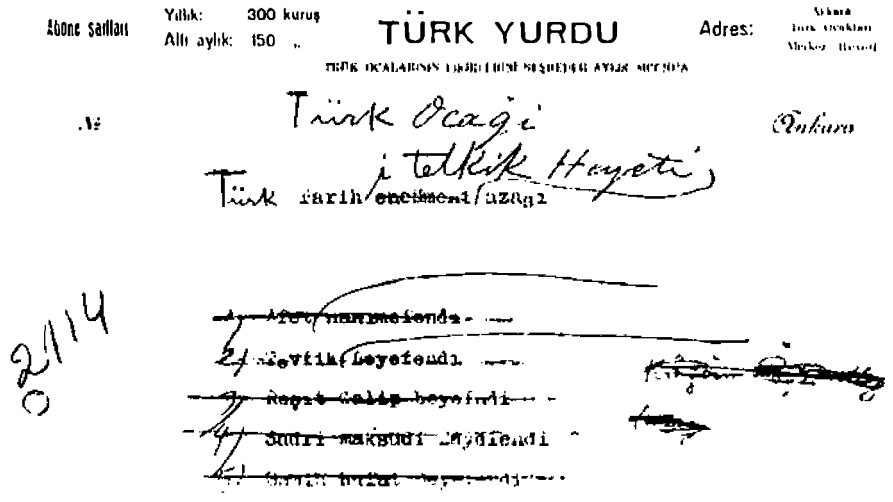

Abone şartları Yıllık: 300 kuruş Altı aylık: 150 „

TÜRK YURDU

Adres: Ankara Türk Ocakları Merkez Heyeti

TÜRK OCAKLARININ TEKRİTLERİNİ NEŞRETDEN AYLIK MECMUA

№ Türk Ocağı Ankara

Türk Tarih i tetkik Heyeti ~~encümeni~~ azağı

2114

1) ~~Afet nasrmefendi~~

2) ~~Tevfik Leyefendi~~

3) ~~Reşit Galip beyefendi~~

4) ~~Sadri maksudi Zeydfendi~~

5) ~~Osmin hafat beyefendi~~

Türk Tarihi Tetkik Heyeti'nin adı üzerinde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in düzeltmeleri.

TÜRK TARİHİ TETKİK HEYETİ'NİN ADI ÜZERİNE DÜZELTME*

(NİSAN 1930)[1]

Türk Ocağı
Türk Tarihi Tetkik Heyeti[2] Üyeleri

1. Afet Hanımefendi
2. Tevfik Beyefendi
3. Reşit Galip Beyefendi
4. Sadri Maksudi Beyefendi
5. Samih Rifat Beyefendi[3]

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: Muzaffer Göker. "Atatürk'ün Huzurunda", *Belleten*, Nisan 1939, c.3, Sayı: 10, s.389.

1 Türk Tarihi Tetkik Heyeti, 28 Nisan 1930'da kurulmuştur. (Y.N.)

2 "Tarih encümeni" sözcüklerinin üstü çizilip yerine el yazısı çıkmayla "Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti" sözcükleri eklenmiştir. (Y.N.)

3 Bu isimlerin üstü çizilidir. (Y.N.)

GAZİ ÇİFTLİĞİ'NDE MİSAFİRLERLE KONUŞMA*

(5 MAYIS 1930)

Evvelki gün Ankara'nın hemen yanı başındaki Orman Çiftliği'nin beşinci yıldönümü kutlandı. [...] Ankara'da orman olmaz diyenler, bilhassa artık şimdi gidip Gazi Çiftliği'ni bir kere görebilirler. Adı esasında Orman Çiftliği olan bu yer şimdi her türlü ağaçların binler ve binlerle ancak sayılabilen, hatta sayılamayacak kadar çok genç, alabildiğine yeşil ve gürbüz fidanlarından meydana gelen mükemmel bir ormana sahne olmuştur.

Bugün bütün Anadolu'nun en iyi buğdayı Ankara'da Gazi Çiftliği'nde yetişiyor. [...] Çiftliğin hayvanları ve bunlara ait teşkilatı Avrupa'da dahi emsallerine nadir tesadüf olunur mükemmeliyettedir. Süthanesi sütten yapılabilecek her şeyin en nefisini yapmakta, yeni başlayan tavukçuluk teşkilatı bütün Türkiye için yepyeni bir servet kaynağının sağlam ve temiz temellerini atmış bulunmaktadır. Türk köylüsü pek ufak gayretlerle kendisini refah ve saadet içinde yaşatacak nimetlerin pek yakınındadır, adeta içindedir. [...]

Evvelki gün Gazi, çiftliğin bayramını kutlamaya gelen misafirleri ile çiftlik üzerine konuşur ve izahat verirken bir noktada pek haklı bir gurur ile:

Bunların hepsini kendi milli vasıtalarımızla kendimiz yaptık! *dedi.*

Hakikaten öyle olmuştur. Türk ordularının başkumandanını biz, çiftlikte toprak ile oynayan bir rençber ve bir çiftlik mimarı olarak çalışırken dahi gördük. [...] Türkiye nasıl kalkınacak? İşte Gazi Çiftliği bu soruya cevap vermek isteyen bir tecrübedir ve muvaffak bir tecrübe.

Biz iktisat programını Gazi Çiftliği'nde hem tasavvur hem de tatbik edilmiş bir halde gördük.

* *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1930, Numara: 2156, s.1.

MATBUAT CEMİYETİ KONGRESİ'NE TEŞEKKÜR*

(7 MAYIS 1930)[1]

Matbuat Cemiyeti Kongresi'nin Ankara'ya çektiği tazim telgraflarına Reisicumhur Hazretleri, Başvekil'imiz İsmet ve BMM Reisi Kâzım Paşa Hazretleri ve Türkiye Matbuat Cemiyeti Reisi ve Siirt Mebusu Mahmut Beyefendi şu telgraflarla karşılık vermişlerdir:

Kongre münasebetiyle hakkımda gösterilen samimi hislere teşekkür ederim, efendim.

Reisicumhur
Mustafa Kemal

* *Milliyet*, 7 Mayıs 1930, Numara: 1523, s.3.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 7 Mayıs 1930, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

KURBAN BAYRAMI DOLAYISIYLA GELEN TEBRİKLERE TEŞEKKÜR*

(13 MAYIS 1930)

Ankara, 13 (AA) - Riyaseticumhur Umumi Kâtipliği'nden tebliğ olunmuştur:

Reisicumhur Hazretleri Kurban Bayramı münasebetiyle telgraf ve mektupla tebrikte bulunan zevata teşekkür ve memnuniyetlerinin iletilmesine Anadolu Ajansı'nı aracı kılmışlardır.

* *Cumhuriyet*, 14 Mayıs 1930, Numara: 2160, s.3; *Milliyet*, 14 Mayıs 1930, Numara: 1527, s.1; *Vakit*, 14 Mayıs 1930, Numara: 4433, s.1.

İMPARATORİÇE'NİN ÖLÜMÜ ÜZERİNE HABEŞİSTAN İMPARATORU I. HAILE SELLASSIE'YE TAZİYE*

(22 MAYIS 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Habeşistan[1] Kralları Kralı Birinci Haile Sellassie Hazretleri'ne

Aziz ve iyi dost,

Çok sevdiğiniz ve hürmet ettiğiniz valideniz İmparatoriçe Hazretleri'nin vefat etmesiyle Habeşistan'ın[1] maruz olduğu acı kaybı derin bir üzüntüyle haber alıyorum. Zatı Haşmetaneleri ile yüce hanedanınıza ve Habeş[1] milletine ilişkin her hususa alaka gösterdiğime emniyet etmek suretiyle hislerime tamamen karşılık vermiş oluyor.

Zatı Haşmetanelerine, bu acı vaka karşısında duyduğum derin kederi beyan ederken en samimi taziyetlerimi kabul buyurmalarını ve memleketlerimiz arasında cari olan iyi münasebetlerin muhafaza ve teyidine benim de çalışacağımdan emin olmalarını rica ederim.

Aziz ve iyi dost; daimi dostluk ve yüksek takdir hislerimi teyit eylerim.

İyi dostunuz
Gazi M. Kemal

Ankara'da, 22.5.1930'da yazılmıştır.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.163-164.

1 Fransızca metinde Etyopya. (Y.N.)

İTİMATNAMESİNİ SUNAN ROMANYA ORTAELÇİSİ JEAN P. CARP'IN NUTKUNA CEVAP*

(29 MAYIS 1930)

Ankara, 29.5.1930

Elçi Hazretleri,

Romanya Kralı Hazretleri'nin zatıâlilerini nezdime fevkalade delege ve ortaelçi sıfatıyla tayin eylediklerini bildiren mektubu memnuniyetle alıyorum.

Türkiye ile memleketiniz arasında hayırlı bir şekilde mevcut pek iyi münasebetleri daha sıkı bir hale getirmeye çalışacağınızı temin eden sözleriniz beni pek memnun etti.

Memleketimin ilerleme yolunda atmakta olduğu kuvvetli ve seri adımların kendisini refah ve saadete ulaştırması hakkındaki dostane temennilerinizden de cidden mütehassis oldum.

Romen milletinin her sahada sarf etmekte olduğu kayda değer mesainin kendisine ve memleketinize refah ve saadetle dolu bir gelecek temin etmesini ben de samimiyetle dilerim.

Yüksek vazifenizin yerine getirilmesinde benim şahsi yardımlarıma ve Cumhuriyet hükümeti tarafından icap eden bütün kolaylıklara nail olacağınızdan emin olabilirsiniz, Elçi Hazretleri.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - Romanya K.1/31 D1.a2'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür. Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.28-29; *Hâkimiyeti Milliye*, 30 Mayıs 1930, Numara: 3188, s.1; *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1930, Numara: 2176, s.1; *Milliyet*, 30 Mayıs 1930, Numara: 1542, s.2; *Ayın Tarihi*, Haziran-Eylül 1930, c.22-23, Sayı: 75-78, s.13-14.

TÜRKİYE TURİNG KULÜBÜ İKİNCİ BAŞKANI REŞİT SAFFET[1] BEY'E TEŞEKKÜR*

(2 HAZİRAN 1930)

Milletlerarasında Turizm Birliği[2] içindeki müesseseler temsilcilerinin senelik kongrelerini İstanbul'da yapmış olmalarına çok memnunum. Yüksek kongrede yapacağınız kıymetli işlerle Türkiye'yi ve Türk milletini ve diğer dünya milletlerine daha iyi tanıtacağınıza eminim. Kongrenin muhterem üyeleri tarafından Türk milleti ve şahsım hakkında bildirilen duygulardan pek mütehassis oldum. Teşekkürlerimi takdim ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

Yazdım
2.6.30

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: IV-13, D: 60-1, F: 64'te bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Telgrafın İstanbul'da alınan örneği için bkz. fotokopisiyle birlikte aktaran: Çelik Gülersoy, "Kurum ve Atatürk", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, Sayı: 68/347, 1982, s.5.

1 Reşit Saffet (Atabinen). (Y.N.)

2 Alliance Internationale de Tourisme. (Y.N.)

TAHTA ÇIKIŞI DOLAYISIYLA ROMANYA KRALI II. CAROL'U TEBRİK*

(HAZİRAN 1930)

Romanya Kralı Haşmetli İkinci Carol Hazretleri'ne

Romanya Milli Meclisi'nin Zatı Haşmetaneleri'ni Romanya kralı ilan ettiğini ve pederiniz müteveffa Ferdinand Hazretleri'nin doğrudan doğruya ve meşru halefi sıfatıyla tahta çıktığınızı bildiren mektubu[1] büyük bir memnuniyetle aldım.

Bu mesut hadisenin tarafımdan memnuniyetle karşılanacağına itimat göstermekle hissiyatıma tamamıyla karşılık vermiş oluyorsunuz. Bu vesile ile Zatı Haşmetaneleri ve dost Romanya devletine karşı beslemekte olduğum yüksek muhabbet hislerimi teyit ederim.

Ankara .... 1930'da yazılmıştır.[2]

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.4, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.32.

1 Söz konusu mektup 9 Haziran 1930 tarihlidir. Bkz. *age.* s.30. (Y.N.)

2 D.B.A.'ndeki müsveddenin üzerinde belgenin sadece yılı belirtilmiş, fakat kesin tarihi açık bırakılmıştır. (Bilâl N. Şimşir'in notu.) (Y.N.)

"ARİ" KELİMESİ HAKKINDA SOHBET*

(11 HAZİRAN 1930)

[...] Dün sabah saat 9'dan itibaren Haydarpaşa Garı'nda hummalı bir faaliyet vardı. Gar bayraklarla süsleniyor ve Reisicumhur Hazretleri'nin geçecekleri yollara halılar döşeniyordu. [...] Tren gara dahil oldu ve Reisicumhur Hazretleri vagonlarından indiler. Üstlerinde ince beyaz çizgili lacivert elbise, başlarında kahverengi bir şapka vardı. Sıhhatli, neşeli bir çehre ile kendilerini karşılamaya gelenlerin birer birer ellerini sıktılar ve hatırlarını sordular. Gazi Hazretleri her elini sıktığı şahısla alakadar oluyorlardı.

Reisicumhur Hazretleri polis ve belediye zabıtası memurlarının önünden geçerken:

-Merhaba arkadaşlar. Nasılsınız, iyi misiniz?

diye sordular.

Bunu müteakip Reisicumhur Hazretleri ve kendilerine refakat eden zevat Haydarpaşa vapur iskelesine doğru yürüdüler.

Gazi Hazretleri Cevat Paşa ile görüşerek yürüyorlardı. Cevat Paşa:

-Yorıldunuz mu? diye sordu.

Gazi Hazretleri:

-Hayır! *dediler. Vapur iskelesinde yoğun bir halk kitlesi toplanmıştı. "Yaşa, var ol" nidalarıyla Büyük Kurtarıcı'yı alkışlıyorlardı. Reisicumhur Hazretleri Söğütlü yatına bindiler, ayakta duruyorlar, halkın tezahürat ve alkışlarına başlarıyla selam veriyorlardı. Yat hareket etti.*

Reisicumhur Hazretleri yatın üst katında en arkaya oturmuşlardı. Sağ tarafında Afet Hanım, paşalar, bazı mebuslar bulunuyordu. Sol taraflarında manevi evlatları oturuyordu. Reisicumhur Hazretleri yatta ilk defa Cevat Paşa'ya hitapla:

-Nasıl? Tam zamanında geldik, değil mi, *dediler.*

Cevat Paşa: Evet, cevabını verdi.

Büyük Kurtarıcı bundan sonra Abdülhak Hamit Bey'e:

-Nasılsınız beyefendi, afiyette misiniz, *dediler ve bir müddet görüştüler. Bir parça sonra Gazi Hazretleri kahve içtiler.*

Reisicumhur Hazretleri sohbet esnasında:

-Seyahatte halkı çok şen ve şatır gördüm, *dediler. Ve bundan çok memnun görünüyorlardı. Afet Hanım'ın sağında oturan Abdülhak Hamit Bey'le görüşmekte devam ettiler. [...]*

Yatta muhtelif mevzular etrafında konuşuluyordu. Reisicumhur Hazretleri geceyi geçirdikleri Bilecik Mebusu İbrahim Bey'in köşkünden bahsederek dediler ki:

* *Cumhuriyet*, 12 Haziran 1930, Numara: 2189, s.4.

-1745 metre irtifaında bir orman. Nefis bir hava. Sabaha kadar öten bülbüller.

[...]

Bir iki dakika sonra sohbet zemini değişti. İlmi bir mahiyet aldı. Reisicumhur Hazretleri başyazarımız Yunus Nadi Bey'e hitapla:

-Nadi Bey'e bir soru soracağım, *dediler*. Nadi Bey, "arı" kelimesi Türkçe midir yoksa yabancı bir kelime midir?

Yunus Nadi Bey bir dakika durdu ve:

-Bilmiyorum, dedi.

Reisicumhur Hazretleri, Şairi Azam Abdülhak Hamit Bey'e aynı soruyu yönelttiler.

Hamit Bey tek gözlüğünü düzeltti, bir an düşündü ve ilave etti:

-Efendim, elifle mi yazılır, ayınla mı yazılır; Lügati Osmanii Türki'de...

Gazi Hazretleri Üstadı Azam'ın tereddüdünü görünce:

-Ben söyleyeyim, *dediler ve devam ettiler*. Türkçedir. Temiz, pak, güzel manasına gelir.

Nadi Bey:

-"Arık" kelimesi de bu manadadır efendim.

Gazi Hazretleri izahatlarına devam ettiler, kelimenin kökenini ilmi bir surette izah ettiler ve dediler ki:

-Batılılar pak, temiz, güzel manasına gelen kelimeyi benimsemişler ve kendi ırklarına "ariyen" demişlerdir. Halbuki bu kelime Türkçedir.

KRALİÇE'NİN VEFATI DOLAYISIYLA İSVEÇ KRALI V. GUSTAF'A TAZİYE*

(14 HAZİRAN 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi M. Kemal

İsveç, Gots, Vandes Kralı Haşmetli Gustaf Hazretleri'ne,

Aziz ve büyük dost, çok aziz ve sevgili zevceniz İsveç Kraliçesi ve Bad Prensesi Sophie Marie Victoria Hazretleri'nin vefat etmesiyle (Zatı Haşmetaneleri'nin ve)[1] İsveç'in maruz olduğu acı kaybı derin bir üzüntüyle haber aldık. Zatı Haşmetaneleri, yüce hanedanınıza ve asil İsveç milletine ilişkin her hususa alaka gösterdiğime emniyet etmek suretiyle hissiyatıma tamamen karşılık vermiş oluyor.

Zatı Haşmetaneleri'ne bu acı vaka karşısında duyduğum derin üzüntüyü beyan ederken en samimi taziyetlerimi kabul buyurmalarını rica ve hürmet ve dostluk teminatımı teyit ederim.

Ankara'da, 14 Haziran 1930'da yazılmıştır.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K. 60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür. Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.48-49.

1 Parantez içindeki kelimeler belgenin Türkçe orijinal müsveddesinde unutulmuştur ve Fransızca çevirisinde vardır. (Bilâl N. Şimşir'in notu.)

ASKERİ TEMYİZ DİVANI REİSİ FERİK NİHAT BEY'E*

(14 HAZİRAN 1930)

C. Teşekkür ederim. Geçmiş olsun, efendim.[1]

Gazi M. Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-5, D: 53, F: 86-10'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

1 Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal'in bu cevabı, Askeri Temyiz Divanı Reisi Ferik Nihat Bey'in gönderdiği aşağıdaki telgraf metninin altında yer almaktadır.

"Reisicumhur Büyük Gazi Hazretleri'ne

Hastanede bulunduğumdan Zatı Devletleri'ni karşılama şerefinden mahrum kaldım. Tazimat arz eylerim, efendim.

Askeri Temyiz Divanı Reisi
Ferik Nihat"

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE TEŞEKKÜR*

(20 HAZİRAN 1930)

Ankara, 20 (AA) - Meclis'in tatili münasebetiyle Gazi Hazretleri ile BMM Reisi Kâzım Paşa[1] *Hazretleri arasında şu telgraflar teati edilmiştir:*

[...]

Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliği'ne

Büyük Millet Meclisi'nin bu sencki toplantısına nihayet verirken hakkımda gösterdiği yüksek kadirşinaslıktan dolayı teşekkürlerimi takdim ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Milliyet*, 21 Haziran 1930, Numara: 1565, s.3; *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1930, Numara: 2198, s.2.
1 Kâzım (Özalp) Paşa. (Y.N.)

LETONYA REİSİCUMHURU ALBERT KVIESIS'İ TEBRİK*

(27 HAZİRAN 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Letonya Reisicumhuru Mösyö Albert Kviesis Hazretleri'ne

Büyük ve iyi dost; selefiniz Mösyö Gustave Zemgals'ın riyaseti müddetinin sona ermesi üzerine 9 Nisan 1930'da toplanan Diyet Meclisi tarafından üç sene müddetle Letonya Cumhuriyeti riyasetine seçilmenizi ve Kanunu Esasi'nin bahşettiği salahiyetleri üstlendiğinizi bildiren mektubu memnuniyetle aldım.

Memleketinizin en yüksek makamına erişmenizden dolayı zatı devletlerini tebrik, Türkiye ile Letonya arasında hayırlı bir şekilde yerleşmiş olan dostluk münasebetlerinin muhafaza ve takviyesine mesai sarf edeceğiniz hakkındaki teminata hassaten teşekkür ederim. Her iki memleketin menfaatına hizmet edecek bu vazifenin yerine getirilmesi hususunda aynı suretle mesai sarf etmekten benim de geri durmayacağımı temin eylerim.

Bu kanaat iledir ki, büyük ve iyi dost, yüksek takdirimize ve şahsi saadetleri ile Letonya'nın katlanarak artan refahı hakkında beslemekte olduğum samimi temennilere itimat buyurmanızı rica ederim.

Ankara'da, bin dokuz yüz otuz senesi Haziran ayının yirmi yedinci günü yazılmıştır.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi)'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.243-244.

MEKSİKA MÜTTEHİT HÜKÜMETLERİ CUMHURİYETİ REİSİ PASCUAL ORTIZ RUBIO'YU TEBRİK*

(1 TEMMUZ 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Meksika Müttehit Hükümetleri Cumhuriyeti[1] Reisi
Pascual Ortiz Rubio Hazretleri'ne

Büyük ve iyi dostum,

Vatandaşlarınızın oy ve kararıyla Meksika Müttehit Hükümetleri Cumhuriyeti Riyaseti'ne seçildiğinizi ve anayasanın bahşettiği salahiyete dayanarak iktidar mevkiini üstlendiğinizi bildiren mektubu büyük bir memnuniyetle aldım.

Memleketlerinin en yüksek iktidar mevkiini elde etmiş olmalarından dolayı Zatı Devletleri'ni tebrik ederken Türkiye Cumhuriyeti ile Meksika Müttehit Hükümetleri Cumhuriyeti arasında yerleşmiş olan dostluk münasebetlerinin muhafaza ve sağlamlaştırılmasına büyük gayret gösterileceği hakkındaki teminata teşekkür ederim. Her iki memleketin menfaatlarına faydalı ve hissiyatıma da mutabık bulunan bu vazifenin yerine getirilmesi hususunda mesai sarf etmekten benim de geri durmayacağımı temin ederim.

Bu kanaatledir ki, büyük ve iyi dostum, Zatı Devletleri'nin saadeti ve Meksika'nın refahı hakkında beslemekte olduğum hissiyata itimat buyurmanızı rica ederim.

Sadık ve iyi dostunuz
Gazi M. Kemal

Ankara'da, 1 Temmuz 1930'da yazılmıştır.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - İdari. K.60-0'dan Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.3, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.319-320.

1 Meksika Birleşik Hükümetler Cumhuriyeti. (Y.N.)

ZONGULDAK VALİSİ AKİF BEY'E TEŞEKKÜR*

(4 TEMMUZ 1930)

Yalova: 4.7.930

Zonguldak Valisi Akif Beyefendi'ye

C. Filyos-Ereğli hattının bir kısmının açılmış olması münasebetiyle gösterilen samimi hislere teşekkür ve bu yoldaki muvaffakiyetin devamını temenni ederim.

Reisicumhur

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-13, D: 60-1, F: 66'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİ HAKKINDA HÜSREV BEY'E *

(21 TEMMUZ 1930)

21 Temmuz benim sevinçli günlerimden biri. İki saat evvel İstanbul'daydım. Şimdi Yalova'dayım.[1]

[...]

Gazi'nin nazik başkâtibinin odasına girdiğim zaman aziz doktor Reşit Galip'le kendisini iki geniş masada kitaplara boğulmuş, Reşit'i yazar Tevfik'i okur, yalnız mecazi manasında değil hakiki manasıyla kolları sıvamış çalışır buldum.

[...]

Yaver Celal Bey, sevimli çehresiyle göründü. Gazi Hazretleri burada bulunuşumdan haberdar edilmişlerdi. Tebliğ ettiler ki, benim için gece burada kalsın buyurmuşlar, beraber yemek yiyelim ve konuşalım diye.

[...]

Emri, cana minnet bildim. Dokuz buçuğa doğru Sadullah Bey'in 50 bu kadar günde kurdurduğu yeni köşkün; Gazi'ye yakışır surette açıklık, genişlik ve yenilik ifade eden köşkün salonuna girdim ve lütfen uzatılan eli sevinerek öptüm.

Sofrada, Sofya sefirliğinden Varşova'ya tayin edildiğini bildiğim Hüsrev Bey'le[2] *Cevat Abbas Bey ve Sadullah Bey bulunuyordu.*

[...]

Konuşma arasında Varşova yerine büyükelçi olarak Tahran'a gideceğini öğrendiğim, Montreux'de geçirmek istediği iznini ancak bir gün kullanarak aldığı emir ile hemen dönüp geldiğini anlamıştım. Kendisine hitap ederek:

-Cumhuriyet Hükümeti'nin size verdiği bu yeni vazifeden memnun musunuz? *buyurdular.*

Hüsrev Bey tam bir teslimiyetle cevap verdi.

-Sizin münasip gördüğünüz her vazife çok mühimdir. [...] Buraya zatı devletlerine veda etme arzusu ve bana yol gösterecek sözlerinizi işitmek ihtiyacıyla geldim.

[...]

Gazi Hazretleri'nin genç ve azimli elçisine söyledikleri şunlardı:

* *Vakit*, 25 Temmuz 1930, Numara: 4505, s.1, 2; *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1930, Numara: 2233, s.1, 2; *Milliyet*, 26 Temmuz 1930, Numara: 1600, s.1; *Akşam*, 26 Temmuz 1930, Numara: 4234, s.1. Ayrıca bkz. Rıdvanbeyoğlu Hüsrev Gerede, *Siyasî Hatıralarım I İran, Ağustos 1930-Haziran 1934*, İstanbul, 1952, s.15-17; İsmail Arar, "Atatürk'ün Günümüz Olaylarına da Işık Tutan Bazı Konuşmaları", *Belleten*, Ocak 1981, c. 45, Sayı: 177, s.17-18.

1 *Vakit* gazetesinde haberin yazarı, İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanı, *Vakit* gazetesi sahibi ve Giresun Milletvekili Hakkı Tarık (Us). (Y.N.)

2 Hüsrev (Gerede). (Y.N.)

Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti ricali, mazinin manasız kör dövüşlerini bilir, onu hiçbir sebep ve suretle asla tekrar etmek istemez.

Bugünkü Türk Cumhuriyeti idarecileri, bilakis aynı ırktan olduğuna, bilhassa yeni tarihi vesikalarla kani olduğu İranlıların muntazam, mazbut, kuvvetli bir devlet olmasını temenni eder.

Bugün İran devletinin başında bulunan Rıza Han Hazretleri'nin, bu hakikati bilenlerin de başında bulunduğuna kaniyim. Müşterek sınırlar üzerinde tezahür eden hadiseler beni Rıza Han hakkında asla şüpheye düşürecek mahiyette değildir. Zira hatırlarım ki, Pehlevi Hazretleri bu gibi meselelerin müşterek faaliyetimizle bertaraf edilmesinde kuvvetlerimizi birleştirebileceğimizi de kabul eden samimi fikirlerle bize hakiki dostluk eserleri mahiyetinde sözler söylemiştir.

Buna göre Tahran memuriyetiniz Türk ve İran dostluğunun zaten mevcut olan yüksek ve sağlam temelleri üzerinde yüce bir akrabalık binası kuracaktır.

Zatıâliniz de benim ilk inkılap ve müşkülat arkadaşım olmak itibariyle bu nazik vazifenizi muvaffakiyetle yerine getireceksiniz; buna emniyetim vardır. Zatıâlinizi, İran'ın muhterem ve benim şahsıma dost olduğunu kati olarak bildiğim Şah'ı, Rıza Pehlevi Hazretleri'ne yazılacak olan itimatnamenizde bu sıfatlarınızla zikredeceğim.

Hüsrev Bey de Gazi Hazretleri'ne:

-Maksadınızı ve İran Şahı Hazretleri'yle olan samimi münasebetinizi anladım. Vazifemi Zatı Devletleri'ni ve Şah Hazretleri'ni ve iki kan kardeş milleti memnun edecek tarzda yerine getireceğime emniyet buyurabilirsiniz, demiştir.

Sofrada İran'ın ari kelimesiyle alakasından Mete, Met münasebetlerinden başlayarak coğrafya değişmelerinin Orta Asya'dan dört bir tarafa saldığı medeniyet neslinin, medeniyet tarihinden başka bir şey olmayan tarihe nasıl vücut verdiğini gösteren otoritelerin vesikaları konuşuldu, tahlil edildi.

[...]

Reisicumhur Hazretleri, bugünün Türk'e en büyük üniversite olan sofrasından kalkarken bana hitap ettiler:

Bana bir şeyden bahsettin, hatırımdadır, fakat zaman olup onun üzerine görüşemedik. Sen yarın gece de kal da, çok mühim gördüğüm ve kalben, hissen alakadar olduğum bu mesele üzerinde konuşalım, *buyurdular.*

TÜRK-BULGAR İLİŞKİLERİ HAKKINDA HAKKI TARIK BEY'E*

(22 TEMMUZ 1930)

22 Temmuz saat 21. Gazi Hazretleri'yle bir sofradayız.[1] *[...] Ben bir gece evvel Gazi'ye günün halleri ve haberleri olarak hatırıma gelenleri arz ederken Sofya Gazeteciler Cemiyeti'nden Matbuat Cemiyeti'ne gelen bir davetten bahsetmiştim. Sofya Gazeteciler Cemiyeti, Bulgar Gazetecileri Federasyonu namına, Matbuat Cemiyeti'nden bir heyeti Bulgaristan'ı ziyarete ve kendilerinin misafiri olmaya çağırıyorlar.*

[...]

Gazi Hazretleri bu gece kendilerine arz ettiğim bu malumatı dinledikten sonra bütün sofra halkını muhatap kılarak:

Efendiler, *dediler*. Ben Balkan Muharebesi'nden sonra, Sofya'ya ataşemiliter olarak gitmiştim. Orada en aşağı bir yıl kaldım. Bulgarlarla çok ve ailevi denilecek kadar yakından temasta bulundum. Bu temaslar bende dikkate layık intibalar uyandırdı.

Bunu, bu noktayı ayrıca tetkik ve tahlile lüzum gördüm. Anladım ki, bu histe Türk'le Bulgar'ın bir asıldan gelmiş olmasının tesiri vardır. Türk, Bulgar aynı köken olan Orta Asya yaylasından gelmiş, aynı kanı muhafaza etmiştir. Daha o zamanlar bu noktayı en özlü Bulgarlara söylemişimdir. Bunlardan tarih cereyanlarını, insanlık safhalarını takip etmiş, anlamış olanlar beni teyit etmişlerdir.

Bulgaristan'da yaşadıkça onlara muhabbetim arttı. Çok tabiidir ki, benim Bulgarlara gösterdiğim bu muhabbet ve bağlılık da onlar tarafından aynı muhabbet ve aynı hisle karşılandı.

O günden bugüne kadar bu ciddi, samimi, kardeş yakınlığının sebep ve manası da büyük bir açıklık ve netlik kazanmıştır.

Şüphesiz, Türklerde, belki Bulgarlarda, dil ve din anlaşmazlıklarını yapan etkenler olmuştur. Fakat artık bugün, 1930 senesinde, hâlâ bu etkenlere; masallardan, hurafelerden, adi politika cereyanlarından ibaret bu etkenlere ne Türklerin ne de Türklerle aynı kandan olan Bulgarların ehemmiyet vereceğini zannetmiyorum.

[...]

* *Vakit*, 26 Temmuz 1930, Numara: 4506, s.1; *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 1930, Numara: 2234, s.1, 3; *Milliyet*, 27 Temmuz 1930, Numara: 1601, s.1; *Akşam*, 27 Temmuz 1930, Numara: 4235, s.1. Ayrıca bkz. İsmail Arar, "Atatürk'ün Günümüz Olaylarına da Işık Tutan Bazı Konuşmaları", *Belleten*, Ocak 1981, c. 45, Sayı: 177, s.13-14.

1 *Vakit* gazetesinde haberin yazarı, İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanı, *Vakit* gazetesi sabihi ve Giresun Milletvekili Hakkı Tarık (Us). (Y.N.)

Gazi'nin müdahalesi bana öyle geliyor ki yalnız Türk tarihinden yabancı istilasını kovmakla kalmayacak, tarih muammalarının hallinde anlaşmazlığa düşen bütün tarihçilere "işte en doğrusu bu!" dedirtecek bir karar duyuracaktır.

Gazi hele son birkaç ay içinde daha ziyade, evvel zamanın tarihine merak sardırdı. Fakat bu sadece tarihçilik merakı değil tarihçilerin tarihçisi olmak, tarihin hiç olmazsa ana hatlarını aslına uygun olarak çizmek için boş durduğunu gördükleri bir mevkii -hakkıyla- işgal ediyorlar.

"Ben tarihçiyim" diyenlerin "bu eser tarih ilmince geçerlidir" dedikleri eserlerini alarak bunların bazen zekâ ve istidadın âciz kalması, bazı milli ve karışık maksatların etken olması yüzünden hallolmamış bıraktıkları noktalar -eğer bu nokta Türk tarihine, Türk'ün geçmiş ve gelecek hak ve hayatına dokunmuyorsa- Gazi için en ehemmiyetli bir meşgale ve sefaya katkısıyla Türkçemize bir tabir olarak giren Yalova'da bile sırasına göre günde 10-15 saat süren bir zevk mevzuudur. Bu uzun incelemeler, karşılaştırmalar, tahlillerin neticeleri de çok zaman işte böyle bir sofranın müşterek bir konuşma zemini olur. Tarih en çok kendinden başka bir şeye itimat etmekten doğan bir ilimdir.

Bir tarihçi eserini rivayetlerden, abidelerden, yazılı eserlerden kurar. Tarihçi bu rivayetlerin, bu abidelerin, bu yazılı şeylerin de nasıl birer insan mahsulü olduğunu düşünecekse, siz de bizzat bu vesikalardan vücut bulacak tarihin yine bir insan mahsulü olduğunu bilerek okuyacaksınız.

İşte Gazi bu tarihleri okuyarak ve bizzat bu tarihlerin birbirinden uzak düşmüş, parçalanmış hükümlerinden bir Türk abidesi yükseltiyor.

Bulgar gazetecilerinin bizi daveti üzerine açılan bu bahis Gazi'nin bütün Bulgarlara olan teveccühünü meydana koymuş oluyordu. Bu arada zihnimi gıcıklayan noktaya işaret etmek istedim.

-Çok güzel buyuruyorsunuz Paşam. Lakin Bulgarların bu düşüncelere iştirak edeceğini zan ve farz eder misiniz?

"Zan" ve "farz" kelimelerini tekrar ederek şu karşılığı verdiler:

-Zanlar ve faraziyeler üzerinde konuşmuyoruz. Konuştuğumuz hakikatlerdir, *buyurdular.*

-Bulgar gazetecilerinin daveti üzerine oraya gidecek arkadaşlar arasında senin de bulunmanı arzu ederim. Bulgarlarla görüştükten, aranızda hissi teatiler yapıldıktan sonra bana dönüşünüzde hislerinizi, intibalarınızı söylerken benim şimdi size naklettiklerimi benden çok hararetli bir tarzda teyit edeceğinizde şüphem yoktur.

[...]

Gazi Hazretleri beni yine muhatap etmekle mesut ettiler.

-Seni bu akşam burada kalmaya mahkûm ettim. Dün akşam ki süjemiz[1] başka idi, bu akşamki başka. Bu akşamki konuşmamızdan memnun musunuz?

[...]

Gazi bu bahis üzerine alışıldığından fazla sayılacak bir açıklamayı lüzumlu bulmuşlardı. Gazi Hazretleri'nden cüret edip sordum.

1 Fransızca sujet. Konu. (Y.N.)

-Hakkın var Tarık Bey. Benim kısa sözlerimi çok âlim, çok faziletli denilenlerin anlayamadığını gördüm de ondan!

Benim kısa sözlerimi çoğunlukla anlayamayanların çok âlim, çok faziletli denilenler olduğunu gördüm de ondan!

dediler. Gazi Hazretleri'nin bu sözlerindeki zarif, ince ve haklı tarizi anlıyordum. Sofranın sonlarına gelmiştik. Ben veda arz ettim. En büyük Türk iltifatlarını ifade buyurdular.

-Size son sözüm, Bulgaristan'a gidiniz. Onları seveceksiniz. Samimi görüşünüz ve hatırlatınız ki ben, 1912'de[1] Sofya'da bulunmuş, kan kardeş Bulgarlarla yüksek dostluk yapmış adamım.

1 Mustafa Kemal Paşa, Sofya Ataşemiliterliği'ne 27 Ekim 1913'te atanmış, 20 Kasım 1913'te Sofya'da göreve başlamıştır. 1912 tarihinin gazetede yanlışlıkla yer aldığı anlaşılmaktadır. (Y.N.)

PARİS BÜYÜKELÇİSİ FETHİ BEY'E*

(22 TEMMUZ 1930)

Tel. Yalova: 22.7.1930

Fethi Beyefendi[1]
Sarıyer, Paris Büyükelçisi
İstanbul

Hoş geldiniz. Hasretle teşrifinizi bekliyorum, kardeşim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-6, D: 54, F: 59'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.
1 Ali Fethi (Okyar). (Y.N.)

DEMİRYOLUNUN SİVAS'A ULAŞMASI ÜZERİNE İSMET PAŞA'YA*

(22 TEMMUZ 1930)

Ankara, 22 (AA) - Reisicumhur Hazretleri demiryolunun Sivas'a varması münasebetiyle Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne şu telgrafı göndermişlerdir:

Demiryolunun Sivas'a ulaşması memleketimizin imar ve iktisat hayatında pek mesut bir hadisedir. Müjdenizden pek memnun oldum. Yurdumuzun her köşesini çelik yollarla birbirine bağlamayı emel edinmiş olan Zatı Devletleri başta olmak üzere Cumhuriyet hükümetinin takdire layık azim ve gayretinden doğan bu muvaffakiyetten dolayı Zatı Devletleri'yle mesai arkadaşlarınızı tebrik ederim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 1930, Numara: 2230, s.3; *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Temmuz 1930, Numara: 3242, s.1; *Milliyet*, 23 Temmuz 1930, Numara: 1597, s.2; *Vakit*, 23 Temmuz 1930, Numara: 4503, s.2; *Akşam*, 24 Temmuz 1930, Numara: 4232, s.2. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.543; Ömer Kılıçalp, "Atatürk'ün Demiryolları ile İlgili Yaptığı Konuşmalar", *Demiryol*, 1981, Sayı: 666, s.5.

ANKARA HUKUK MEKTEBİ REİS VEKİLİ MÜDERRİS CEMİL BEY'E TEŞEKKÜR*

(23 TEMMUZ 1930)[1]

Ankara Hukuk Mektebi'nin üçüncü mezunlarını yetiştirmiş olması münasebetiyle profesörlerin ve mezunların tazimatlarını Gazi Hazretleri'ne telgrafla arz eden Reis Vekili Müderris Cemil Bey'e[2] *Gazi Hazretleri teşekkürlerini ve muvaffakiyet temennilerini aşağıdaki telgraf ile bildirmişlerdir:*

Ankara Hukuk Mektebi Reis Vekili Müderris Cemil Beyefendi'ye

Gazi Hazretleri Ankara Hukuk Mektebi üçüncü devre talebesinin mezun olmaları münasebetiyle zatıâlileri ve muhterem profesörler tarafından gösterilen hissiyata teşekkür ve mezun talebeye memlekete hayırlı hizmetler ve muvaffakiyetler temenni etmişlerdir. Arz ederim.

Riyaseticumhur Kâtibi Umumisi
Tevfik

* *Hâkimiyeti Milliye*, 23 Temmuz 1930, Numara: 3242, s.1.

1 *Hâkimiyeti Milliye*'de telgrafın tarihi yer almamaktadır. 23 Temmuz 1930, telgrafın *Hâkimiyeti Milliye*'de yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

2 Cemil (Bilsel). (Y.N.)

LOZAN ANTLAŞMASI'NIN YILDÖNÜMÜ DOLAYISIYLA BAŞVEKİL İSMET PAŞA'YI TEBRİK*

(24 TEMMUZ 1930)

Makine başında Kaplıca, 24.7.1930

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri'ne

Lozan Antlaşması'nı imzaladığınız büyük günün şeref'li hatırasını yüksek tutar, bundan duyduğum iftiharlarımı takdim eder ve muhabbetle gözlerinizden öperim.

Reisicumhur
Gazi M. Kemal

* Aslı, T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, D: A1, F: 30.1, Y: 1.6.13'te bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. Ayrıca bkz. *Hâkimiyeti Milliye*, 26 Temmuz 1930, Numara: 3245, s.1; *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1930, Numara: 2233, s.3; *Milliyet*, 26 Temmuz 1930, Numara: 1600, s.2; *Vakit*, 26 Temmuz 1930, Numara: 4506, s.6; *Ayın Tarihi*, Haziran-Eylül 1930, c.22-23, Sayı: 75-78, s.6569; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.165-166.

DEMİRYOLUNUN SİVAS'A ULAŞMASI ÜZERİNE NAFIA VEKİLİ RECEP BEY'İ TEBRİK*

(26 TEMMUZ 1930)

Ankara, 26 (AA) - Demiryolunun Sivas'a varması münasebetiyle Reisicumhur Hazretleri Nafıa Vekili'ne aşağıdaki telgrafnameyi göndermiştir:

Nafıa Vekili Recep Beyefendi'ye

Doğu'ya giden demiryolunun Sivas'a ulaşmasından pek memnun oldum. Zatı devletleriyle kıymetli mühendislerimizin memleketin servet ve refahını yükseltecek olan bu mühim ve hayırlı işi başarmak hususundaki muvaffakiyetleri takdire ve tebrike layıktır, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 1930, Numara: 2234, s.3; *Hâkimiyeti Milliye*, 27 Temmuz 1930, Numara: 3246, s.1; *Milliyet*, 27 Temmuz 1930, Numara: 1601, s.2; *Aym Tarihi*, Haziran-Eylül 1930, c.23-24, Sayı: 75-78, s.6569. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Tamim ve Telgrafları V*, Hazırlayanlar: Sadi Borak-Dr. Utkan Kocatürk, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1972, s.166; Ömer Kılıçalp, "Atatürk'ün Demiryolları ile İlgili Yaptığı Konuşmalar", *Demiryol*, Temmuz 1981, Sayı: 666, s.5.

MAARİF VEKİLİ CEMAL HÜSNÜ BEY'E*

(3 AĞUSTOS 1930)

Yalova, 3.8.1930

Maarif Vekili Cemal Hüsnü Beyefendi'ye[1]

C. Ankara'da toplanan Türkçe muallimlerimizin iletilen hislerinden mütehassis oldum. Pek yüksek ve vatani vazifelerinde muvaffakiyet temenni ederim, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-II, D: 59, F:64'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: Ahmet Bekir Palazoğlu, *Başöğretmen Atatürk (1928-1938)*, c.2, TC Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1991, s.652, 959; *Hâkimiyeti Milliye*, 6 Ağustos 1930, Numara: 3256, s.1; *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1930, Numara: 2244, s.3; *Milliyet*, 6 Ağustos 1930, Numara: 1602, s.2.

1 Cemal Hüsnü (Taray). (Y.N.)

VAKİT GAZETESİ YAZARI MEHMET ASIM BEY'E DİKTE ETTİRİLEN MAKALE*

(7 AĞUSTOS 1930)

Evvelki gün akşamüstü Yalova kaplıcaları müdüriyetinin lütufkâr davetine icabet ederek Ada iskelesinden vapura binerken bu baloyu büyük Reisimiz Gazi Hazretleri'nin şereflendirmeleri ihtimalini göz önüne getiriyor, birkaç saat muazzez vatan kurtarıcımıza yakın yaşamak bahtiyarlığına mazhar olabileceğimi düşünüyordum. [...] İstanbul Mebusu Hüseyin Bey'le beraber kaplıcalara vardık. [...] Sonra biraz ileride bulunan büyük otelin salonuna geçtik. Nihayet saat onu geçmişti. Salonda bulunan balo davetlileri arasında hürmetkâr bir hareket uyandı. Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri ile beraber Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri, Başvekil İsmet Paşa Hazretleri, Paris Büyükelçimiz Fethi Beyefendi ve adı geçen ile birlikte büyük hanımefendiler teşrif etmişlerdi. Biraz sonra gençler salonda dans ederlerken aynı muhit içinde dans salonunun çok havadar taraçasında mahdut birkaç sima arasında fevkalade bir toplantıya benzeyen bir hal vardı. Bu yüksek simalar genç fikirli, genç arzulu, genç, yepyeni genç mefkureli insanlardı. Hepsi çatık kaşlı tavırlarıyla görüşüyorlar, hence anlaşılması güç bir tesadüfle fikir alışverişinde bulunuyorlardı. [...] Bu yüksek vatanperverlerin samimi ideallerinin tahakkuku uğrunda elinden gelen hizmeti feragatle yapmayı en kıymetli bir vazife bilen Vakit'in bir hizmetlisi sıfatıyla hakkımda lütfen gösterdikleri teveccühten istifade ederek serbestçe hareket ettim ve yanlarına gittim.

* *Vakit*, 9 Ağustos 1930, Numara: 4520, s.1-2. Ayrıca bkz. Ali Fethi Okyar, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Feshedildi?*, 1987, s.26-27.
Fethi Bey, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Feshedildi?*'de bu akşamla ilgili şu bilgiyi vermektedir:

> "Gazi *Vakit* gazetesi sahibi Mehmet Asım Bey'e biraz malumat veriniz dedi. İsmet Paşa ile beraber Mehmet Asım Bey'e bir tebliğ yazdırmak üzere gazinonun taraçasına çıktık. İsmet Paşa 'Paris Büyükelçimiz Fethi Beyefendi şimdiki vazifesinden çekilerek dahili politikaya avdet etmek niyetindedir. Adı geçen, dahili politikayı teşkil edeceği bir fırka ile faal ve bağımsız olarak takip edecektir' yolunda bir tebliğ dikte ettirmekte iken Gazi sabırsızlanmış ve dikte edilen şeyi görerek kâfi bulmamıştır. Bunun üzerine bizzat Mehmet Asım Bey'e 9 Ağustos tarihli *Vakit* gazetesinde yayımlanan şu aşağıdaki makaleyi yazdırmıştır:
> [...]
> "Bu akşamki mukalemeler arasında en mühim olarak geçen şey şuydu: Gazi yeni fırka hakkında izahat verirken 'Bu fırkalar benim iki evladım gibi olacak ve ben (İsmet Paşa'ya ve bana hitaben) böylece tabir etmekliğimi müsaade ederseniz sizin babanız olacağım. Bir baba iki öz evladına nasıl eşit muamelede bulunuyorsa, ben de aynı tarzda bu iki fırkaya muamele edeceğim. Bundan emin olunuz.
> "Ben şimdi bir babayım. Siz ikiniz de benim evladımsınız. İkiniz arasında benim gözümde hiçbir fark yoktur. Benim istediğim sadece memleket işlerinin Büyük Millet Meclisi'nde açıkça tartışılmasıdır. Büyük Millet Meclisi'nde Türk milletinin gözü önünde açıkça konuşulamayacak hiçbir iş yoktur."

Burada duyduğum sözler gazetecilik hayatımın en mühim bir hadisesi olarak ebediyen hafızamda yaşayacaktır. [...]

İşte bu tarihi gecede Yalova balosu arasında duyduklarımın ve işittiklerimin hülasası şudur:

Paris Bü ükelçimiz Fethi Beyefendi şimdiki vazifesinden çekilerek dahili politikaya avdet etmek niyetindedir. Adı geçen, dahili politikayı bizzat teşkil edeceği bir fırka ile faal ve bağımsız olarak takip edecektir. Fethi Beyefendi'nin fırkası, Cumhuriyetçilikte ve laiklikte tıpkı Halk Fırkası'nın esaslarını esas kabul etmiştir. Bu da pek tabiidir. Çünkü fikir ve görüşte, Gazi'nin eski fikir ve görüş arkadaşı olan Fethi Beyefendi'den zaten başka bir şey beklenemez. Fakat Fethi Beyefendi idari, iktisadi ve siyasi teorilerde ve bunun tatbikatında Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan ve hükümetinden farklı bir programın tatbikine çalışacağı ve bu itibarla hükümete karşı tenkitçi bir cephede bulunabileceğini tahmin ediyoruz. Memnuniyet verici olan nokta, Fethi Beyefendi'nin bu teşebbüsünün Reisicumhur Hazretleri'nce tabii, makul ve Cumhuriyet'in salim tezahüratından addedilmesi ve lüzumlu olarak karşılanmasıdır. İsmet Paşa Hazretleri, Fethi Beyefendi'nin mukabil faaliyeti ile hükümetin icraatının ve bakış açılarının daha semereli olacağını ve çok tecrübeli eski bir arkadaşının ve fırkasının tenkit ve denetlemesinden istifade edeceğini ifade etmiştir.

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI'NIN KURULUŞU HAKKINDA SOHBET*

(8 AĞUSTOS 1930)[1]

Yeni fırkanın teşekkülü etrafında merak ve alaka duyan Ankara mebusları Yalova'ya gitmişler, Gazi Hazretleri tarafından yemeğe alıkonulmuşlardır.

Ankara mebusları sofrada Fethi Bey'i de görünce tereddüt göstermişler, Gazi Hazretleri bu hali görünce:

-Ne o, hemşehriler, bir tereddüdünüz mü var? *diye sormuş, Ankara mebuslarından Talât Bey "Evet!" cevabını verince Gazi Hazretleri:*

* *Vakit*, 11 Ağustos 1930, Numara: 4522, s.1, 6; *Milliyet*, 11 Ağustos 1930, Numara: 1616, s.1, 5; *Hâkimiyeti Milliye*, 11 Ağustos 1930, Numara: 3261, s.1; *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 1930, Numara: 2249, s.1, 4. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II*, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1959, s. 255. Fethi Bey, bu konuyla ile ilgili olarak, 28-29 Temmuz 1930'da Yalova'da, 30 Temmuz 1930'da Büyükdere'deki evde ve 7 Ağustos'ta Yalova'da Mustafa Kemal Paşa'yla aralarında geçen şu konuşmaları aktarmaktadır:

"Memlekette muhalif bir fırka teşkil etmek lazımdır. Böyle bir fırka vücuda gelirse Meclis'te münakaşa daha serbest olur. Mesela siz böyle bir fırkanın başına geçerseniz bildiklerinizi serbestçe Meclis'te söylersiniz; bu suretle tatbikatta görülen birçok hataların önü alınmış olur. [...] 'Bana gösterdiğiniz itimat ve verdiğiniz vazifeden dolayı çok müteşekkirim fakat alacağım vazifenin müşkülatını da müdrikim' dedim. Gazi ve İsmet Paşa bir ağızdan 'Biz size yardım ederiz' dediler. Bu esnada Meclis Reisi Kâzım Paşa içeri girmişti. Mukalemenin mevzuundan Gazi kendisine malumat verdi. Kâzım Paşa: 'Evet bir muhalefet lazımdır. Birçok arkadaşlar Meclis'te söz söyleyemediklerinden şikâyet ediyorlar. [...] Fakat bu muhalefeti Fırka dahilinde yapmakla başlamak daha münasip olmaz mı?' [...] Gazi: 'İsmet Paşa buna razı değildir' dedi. İsmet Paşa: 'Fırka'da muhalefet doğru olmaz. Böyle bir muhalefet bir hizip teşkiline varır. Vaktiyle hizip teşekküllerinden gördüğümüz zararlar cümlemizin hatırındadır' dedi.
'Hizip yapmayalım, doğrudan doğruya muhalif fırka yapalım, daha doğrusu budur. Fethi Bey de bu fırkanın başına geçmelidir' dedi ve bana sözünü yönelterek:
'Memlekette birçok adamlar sizin arkanızdan gelebilir, hatta Kâzım Karabekir Paşa, Refet Paşa gibi zevat da sizinle işbirliği yaparlarsa bunda hiçbir sakınca görmüyorum. Yalnız bugünkü fırkanın sağında hiçbir teşekküle müsaade edemem. Yeni teşekkül, ancak Halk Fırkası'nın solunda olmalıdır. Fırkayı teşkil edecek olursanız, siyasi renginiz ne olur?" dedi. [...]
"Akşam 9 raddelerinde Gazi Paşa Büyükdere'ye akşam yemeğine geldiler. Rıhtımdan karşılayarak yalının içindeki arkadaki bahçeye doğru giderken, Meclis Reisi Kâzım Paşa koluma girdi:
'Motorda Gazi ile fırka meselesi hakkında epey görüştük. Ben Halk Fırkası içinde bir muhalefetin yapılması fikrinin kabulü için çalıştım. Gazi buna eğilim gösterir gibi oldu. Siz de bu noktada ısrar ediniz' dedi. Bu esnada bahçede bulunuyorduk. Gazi'ye yanaştım.
'Sizin fırkanızın ismini buldum: Serbest Cumhuriyet Fırkası. Bu isme ne dersiniz?' dedi. [...] İsmin muvafık olduğunu söyledim. [...]

Bkz. Ali Fethi Okyar, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Feshedildi?*, 1987, s.12, 16-17. (Y.N.)

[1] Haber 11 Ağustos 1930 tarihli *Milliyet*'te şu açıklamayla yayımlanmıştır: "Yalova, 10 *(Milliyet)* - Gazi Hazretleri evvelki akşam Yalova'da sofrasına davetli bulunan zevat ile görüşürlerken Fethi Bey'in teşkil etmekte olduğu Serbest Cumhuriyet Fırkası hakkında düşündüklerini izah etmişlerdir." (Y.N.)

-Bütün tereddütleriniz hallolunur. Görüyorsunuz ki, Cumhuriyet Halk Fırkası'na muhalif görüşlerle ortaya çıkan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın reisi yanınızdadır. Tereddütlerinize ben değil, o cevap versin, *buyurmuşlardır. Bunun üzerine serbest görüşülmeye başlanmış, bir aralık Talât Bey:*

-Efendim daha iyi olmaz mıydı, önümüzdeki seçimi de siz yapaydınız ve ondan sonra Meclis içinde biz bir hizip taksimatı yapsaydık, demiştir.

Bunun üzerine Gazi Hazretleri şu beyanatta bulunmuşlardır:

-Hayır, bu dürüst bir şey değildir, lazımdır ki insanlar evvela siyasi rengini, oyunu ve azmini açık ve milletçe anlaşılır tarzda ifade etsin. Merdane, namuskârane hareket budur. Fethi Beyefendi ancak bu tarzda hareket edebilir arkadaşlardandır ve böyle hareket etmiştir.

Talât Bey, buyurduğunuz tarz eski teşekküllerde tecrübe edilmiştir. Bunun verdiği neticeler milleti elemlere, kederlere, sıkıntılara maruz bırakmıştır. Artık biz bütün bu hadiseleri ve neticelerini görmüş tecrübeli insanlar olarak safsata mahiyetine geçmiş bu gibi şeyleri tekrar edemeyiz. Bugünün Türk toplumu, mazinin en derin medeniyetlerinde kuruculuk iddia eden bu Türk kavminin bugünkü çocukları, açık ve salim yolu bulmuşlardır.

Açık ve salim düşünmek, açık ve salim hareket etmek ve bu suretle Türk'ün yüksek siyasi müessesesini, Cumhuriyeti yükseltmek... Beraber bu görüşleri değerlendirenler asla birbirine karşı değildirler. Mühim olan bu görüşlerin tatbikatta muvaffak olmasıdır.

Cumhuriyet Halk Fırkası ve onun reisleri bu sahada muvaffakiyetle yürüdüklerini iddia ederler. Fethi Beyefendi, bir yönden, yani esas noktada, esas temelde, Cumhuriyet Halk Fırkası'yla tereddütsüz bir fikir ve fiil iştirakini bütün vicdanıyla kabul edip gösterdikten sonra, tatbikat sahasında muvaffakiyetsizlik saydığı şeylerin sebeplerini, bu sebeplerin değiştirme, düzeltme çarelerini düşünmüş, tecrübekâr bir devlet adamı olarak fikir beyan ediyor ve vaat ediyor ki menfi gördüğü bazı neticeleri müspet yapabilecektir.

Bu esnada mecliste hazır bulunan Fethi Bey söz alarak demiştir ki:

-Bizim muhalefetimiz nezih çerçevede cereyan edecek ve hiçbir zaman ciddiyetini kaybetmeyecektir.

Gazi Hazretleri bunun üzerine de aşağıdaki beyanatta bulunmuşlardır:

-Cumhuriyet Halk Fırkası reisleriyle çok mücadele edeceğinizi tahmin ediyorum. Fakat ben, Cumhuriyet esaslarının kuvvetlenmesini temin edecek olan bu mücadeleleri memnuniyetle müşahede edeceğim ve şimdiden söyleyebilirim ki, en çok kavgalı gibi olduğunuz geceler sizi soframda birleştireceğim ve o zaman tekrar, ayrı ayrı her birinize soracağım; sen ne dedin ve ne için dedin? Senin cevabın ne idi, neye dayanıyordu?

Bugünden itiraf ederim ki, bu benim için yüksek bir zevk olacaktır.

RİFAT EFENDİ'YE*

(9 AĞUSTOS 1930)

Başka bir şeyi ne sen ne de ben aramayız. Bu karşılıklı duygular devletimizi daha kuvvetlendirecektir. Seni ne kadar sevdiğimi senden bahsederken beni dinleyenler anlamışlardır. Sana söyleyeceklerdir.

* Naşit Hakkı Uluğ, *Hemşehrimiz Atatürk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s.261. Kaynakta mektup şu açıklamayla yer almıştır:

"Ankaralıların hafızalarında Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Serbest Fırka kurulduğu günlerde kendisini ziyarete giden Ankara mebusları ile yemek yerken, Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Vilayet İdare Heyeti Reisi ve aynı zamanda Diyanet İşleri Reisi olan Sayın Rifat Börekçi'ye hitaben, Şakir Kınacı merhuma yazdırdığı mektup bütün canlılığı ile yaşar.
M. Kemal 9.8.1930'da yazılan bu mektubunda: 'Benim sevgili arkadaşım Rifat Efendi Hazretleri'ne' diye başlamış, ona olan kalbi sevgisini teyit ederek, ancak bunun manasını herkesten daha iyi anlayacağını söylemiş, selam, muhabbet ve yakınlığını ifadeden sonra:" (Y.N.)

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI HAKKINDA FETHİ BEY'E*

(11 AĞUSTOS 1930)

İstanbul, 11 (AA) - Reisicumhur Hazretleri, eski Paris Büyükelçisi Fethi[1] *Beyefendi'nin mektubuna aşağıdaki cevabı vermişlerdir:*

Azizim Fethi Beyefendi,

9 Ağustos 1930 tarihli mektubunuzu aldım ve dikkatle okudum. Kendimi düşüncelerinize ve sorularınıza, Reisicumhur ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Umumi Reisi olarak iki sıfatla muhatap gördüm. Malumdur ki, resmi vazifem dolayısıyla ben, bugün Cumhuriyet Halk Fırkası'nın umumi reisliğini fiilen yapmamaktayım. Fiili riyaset İsmet Paşa tarafından yerine getirilmektedir. Reisicumhurluk vazifesinin sonunda bizzat teşkil ettiğim Cumhuriyet Halk Fırkası reisliğini fiilen yapacağım tabiidir.

Hükümetin icraatıyla alakalı olarak ileri sürdüğünüz görüşlerin zamanında, bahis konusu oldukça cevaplarını vermek hükümete ait olacaktır. Bu suretle hakikatlerin daha açık meydana çıkacağına şüphe yoktur. Büyük Millet Meclisi'nde ve millet önünde millet işlerinin serbest münakaşası ve iyi niyet sahibi zatların ve fırkaların görüşlerini ortaya koyarak milletin yüksek menfaatlarını aramaları benim gençliğimden beri âşık ve taraftar olduğum bir sistemdir. Reisicumhur olmayarak, yalnız fiilen Cumhuriyet Halk Fırkası reisi bile bulunsaydım, Fırka programını ve icraatını eleştiren ve insani ve siyasi ahlakına emin olduğum sizin gibi bir zatın düşüncelerini dikkat ve muhabbetle dinlerdim ve istifadeli bulurdum. Memnuniyetle tekrar görüyorum ki, laik Cumhuriyet esasında beraberiz. Zaten benim siyasi hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur. Dolayısıyla Büyük Meclis'te aynı temele dayanan yeni bir fırkanın faaliyete geçerek, millet işlerini serbest münakaşa etmesini, Cumhuriyet'in esaslarından sayarım. Bu itibarla görüşlerinizi takip için siyasi mücadeleye girmenizi bittabi iyi karşıladım. Reisicumhur bulunduğum müddetçe, reisicumhurluğun üstüme teslim eylediği yüksek ve kanuni vazifeleri hükümette olan ve olmayan fırkalara karşı adilane ve tarafsızca yerine getireceğime ve laik Cumhuriyet esası dahilinde fırkanızın her nevi siyasi faaliyet cereyanlarının bir engelle karşılaşmayacağına emniyet edebilirsiniz, efendim.

Reisicumhur
Gazi Mustafa Kemal

* *Hâkimiyeti Milliye*, 12 Ağustos 1930, Numara: 3262, s.1; *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1930, Numara: 2250, s.1; *Vakit*, 12 Ağustos 1930, Numara: 4523, s.1; *Ayın Tarihi*, Haziran-Eylül 1930, c.22-23, Sayı: 75-78, s.6578. Ayrıca bkz. Nazif Karaçam, *Atatürk Kırklareli'nde*, 2. Basım, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, 1998, No: 29, s.55; Ali Fethi Okyar, *Serbest Cumhuriyet Fırkası Nasıl Doğdu, Nasıl Feshedildi?*, 1987, s.12-18.

1 Ali Fethi (Okyar). (Y.N.)

MEMDUH ŞEVKET BEY'İN VAZİFESİNİN SONA ERMESİ ÜZERİNE İRAN ŞAHI RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE*

(13 AĞUSTOS 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Âlâ Hazreti Hümayun Şehinşahı İran Rıza Şah Pehlevi Hazretleri'ne

Aziz ve büyük dost,

Nezdi Hümayunlarında büyükelçimiz sıfatıyla bulunmuş olan Memduh Şevket Bey'in[1] hizmetlerine diğer bir mahalde ihtiyacımız olmakla kendisinin geri çağırıldığını Zatı Hümayunlarına beyan ederim.

Memduh Şevket Bey'in vazife yaptığı müddetçe emirlerimizin icrasında Zatı Hümayunlarının da tasvibine mazhar olduğuna emin bulunuyorum.

Bu ümit ile Zatı Şehinşahilerine karşı olan daimi dostluğumu ve İran milletinin saadet ve gelişmesi hakkında beslediğim samimi arzuların kati teminatını tekrar ederim.

İyi dostunuz
Gazi M. Kemal

Ankara'da, 13.8.1930'da tanzim edilmiştir

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - MÜT. 3/97'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.463-464.

1 Memduh Şevket (Esendal). (Y.N.)

HÜSREV BEY'İN İRAN BÜYÜKELÇİLİĞİNE TAYİNİ HAKKINDA RIZA ŞAH PEHLEVİ'YE*

(13 AĞUSTOS 1930)

Türkiye Reisicumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Âlâ Hazreti Hümayun Şehinşahı İran Rıza Şah Pehlevi Hazretleri'ne

Aziz ve büyük dost,

Memleketlerimiz arasında öteden beri hayırlı olarak cari olan dostane ve biraderane münasebetlerin kesintisiz devamı arzusundan ilham alarak, eski Sofya sefirimiz olup her suretle itimadımıza layık olan Hüsrev Bey'i[1] nezdi Hümayunlarına büyükelçi sıfatıyla memur ettim.

Üzerine verilmiş hizmetlerin yerine getirilmesinde Hüsrev Bey'in göstermiş olduğu kabiliyet ve gayret tecrübemizle malum olduğundan, işbu seçimimizin Zatı Hümayunları tarafından dahi memnuniyetle karşılanacağına emin bulunuyorum.

Adı geçenin kendisine verilecek vazifeleri Zatı Hümayunlarının da takdir ve tasvibine mazhar olacak ve emniyetimizin bu yeni deliline layık olduğunu ispat edecek bir surette yerine getireceğine kaniyim.

Bundan dolayı Hüsrev Bey'in tarafımdan Zatı Şahaneleri'ne arz edeceği her hususa ve bilhassa dost İran devletiyle Türkiye arasındaki mutabakatın devamına ve gelişmesine ve Zatı Hümayunlarıyla İran milletinin saadet, refah ve ikbaline dair bütün hususlarla fevkalade alakadar olduğumuza dair beyanatına itimat buyurmalarını rica ederim.

İyi dostunuz
Gazi M. Kemal

Ankara'da, 13.8.1930'da tanzim edilmiştir.

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - MÜT. 3/97'den Fransızca çevirisiyle birlikte aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.2, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.464-466.
Hüsrev Bey bu güven mektubunu anılarında yayımlamış, yalnız tarihini Ağustos 1930 olarak göstermiştir. Bkz. Rıdvanbeyoğlu Hüsrev Gerede, *Siyasî Hatıralarım I İran, Ağustos 1930-Haziran 1934*, İstanbul, 1952, s.71-72. (Bilâl N. Şimşir'in notu.)

1 Hüsrev (Gerede). (Y.N.)

AFGANİSTAN'IN MİLLİ BAYRAMINI TEBRİK DOLAYISIYLA MUHAMMET NADİR HAN'A*

(18 AĞUSTOS 1930)

Türkiye Cumhurreisi
Gazi Mustafa Kemal

Tel. Ankara, 18 Ağustos 1930

Afganistan Padişahı Mehmet Nadir Han'a

Âlâ Hazreti Muhammet Nadir Han Padişahı Afganistan.

Dost Afganistan'ın bağımsızlığına ait milli bayramı münasebetiyle en hararetli tebriklerimi beyan ile bahtiyarım.

Türk milletinin samimi hisleri ile birlikte Zatı Hümayunları'nın saadeti ve dost Afgan milletinin şeref ve ikbali hakkındaki temennilerimin kabulünü rica eylerim.

Gazi M. Kemal

* D.B.A. (TC Dışişleri Bakanlığı Arşivi) - MÜT. Tebrikat. 25/59'dan aktaran: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, c.1, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.57.

YENİ OTEL İNŞASI DOLAYISIYLA BURSA KAPLICALARI İDARE MECLİSİ'NE TEŞEKKÜR*

(24 AĞUSTOS 1930)[1]

Bursa Kaplıcaları Şirketi tarafından bir hafta kadar evvel temel atma töreni yapılan Bursa'da Çekirge'deki otel ve gazinonun inşasına başlanmıştır. Eski Hidivle,[2] *Ticaret ve Sanayi Bankası, İş Bankası, Ziraat Bankası'yla, Evkaf, Bursa Vilayeti ve Bursa Belediyesi tarafından teşkil edilen Bursa Otelleri ve Kaplıcaları Şirketi İdare Meclisi'nin temel atma töreninde Gazi Hazretleri'ne çektikleri tazimat telgrafına şu cevap gelmiştir:*

Bursa Kaplıcaları İdare Meclisi'ne

Hissiyatınıza teşekkür eder ve bu hayırlı işte tam bir muvaffakiyete mazhar olmanızı temenni ederim.

Gazi M. Kemal

* *Milliyet*, 24 Ağustos 1930, Numara: 1629, s.3.

1 *Milliyet*'te telgrafın tarihi yer almamaktadır. 24 Ağustos 1930, telgrafın *Milliyet*'te yayımlandığı tarihtir. (Y.N.)

2 Mısır valisi. (Y.N.)

1. FERİKLİĞE TERFİİ DOLAYISIYLA 3. ORDU MÜFETTİŞİ 1. FERİK İZZEDDİN PAŞA'YI TEBRİK*

(29 AĞUSTOS 1930)

Tel 29 Ağustos 1930

3. Ordu Müfettişi Birinci Ferik[1] İzzeddin Paşa Hazretleri'ne

Birinci ferikliğe terfiinizi muhabbet ve memnuniyetle tebrik eder, saadet ve muvaffakiyetlerinizin devamını temenni eylerim, efendim.

Gazi

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-5, D: 53, F: 86'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

1 Korgeneral. (Y.N.)

FERİKLİĞE TERFİİ DOLAYISIYLA BAZI KUMANDANLARI TEBRİK*

(29 AĞUSTOS 1930)

1. Kolordu Kumandanı Ferik[1] Derviş Paşa Hazretleri, Afyonkarahisar
4. Kolordu Kumandanı Ferik Naci Paşa Hazretleri, Eskişehir
9. Kolordu Kumandanı Ferik Salih Paşa Hazretleri, Takiben Bayzit[2]
8. Kolordu Kumandanı Ferik Sedat Paşa Hazretleri, Tokat
5. Kolordu Kumandanı Ferik Nazmi Paşa Hazretleri, Konya
6. Kolordu Kumandanı Ferik Abdurrahman Nafiz Paşa Hazretleri, Kayseri
7. Kolordu Kumandanı Ferik Fuat Paşa Hazretleri, Diyarbekir

Ferikliğe terfiinizi memnuniyetle tebrik eder ve muvaffakiyetinizin devamıyla daha yüksek mertebelere erişmenizi temenni eylerim, efendim.

Gazi

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-5, D: 53, F: 86-2'de bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

1 Korgeneral. (Y.N.)

2 Bayazıt. (Y.N.)

MİRLİVALIĞA TERFİİ DOLAYISIYLA BAZI KUMANDANLARI TEBRİK*

(29 AĞUSTOS 1930)

29.8.1930

6. Fırka Kumandanı Mirliva[1] Mustafa İzzet Paşa Hazretleri, Isparta
İstihkam Müfettişi Mirliva Burhaneddin Paşa Hazretleri, İstanbul
Büyük Erkânı Harbiye T. Reis M. Mirliva Galip Paşa Hazretleri, Ankara
41. Fırka Kumandanı Mirliva Galip Paşa Hazretleri, Niğde
M.M. Harbiye D. Reisi Ali Rıza Paşa Hazretleri, Ankara
Büyük Erkânı Harbiye H. Reis M. Mirliva Mümtaz Paşa Hazretleri, Ankara
Sabık Piyade Mektebi Müdürü Ali Muzaffer Paşa Hazretleri, İstanbul
Topçu Liva Kumandanı Mirliva Halil Kemal Paşa Hazretleri, İzmir
Piyade Liva Kumandanı Mirliva Musa Kâzım Paşa Hazretleri, İzmir
Atış Mektebi Müdürü Mehmet Nuri Paşa Hazretleri, İstanbul
Mevkii Müstahkem Topçu Liva Kumandanı Fuat Paşa Hazretleri, Erzurum

Livalığa terfiinizi memnuniyetle tebrik eder ve muvaffakiyetler temenni eylerim, efendim.

Gazi

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-5, D: 53, F: 86-3, 4'te bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

1 Tuğgeneral. (Y.N.)

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ REİSİ KÂZIM PAŞA'YA*

(31 AĞUSTOS 1930)

Yalova, 31.8.1930

BMM Reisi Kâzım Paşa[1] Hazretleri
Bandırma

Otomobil kazasını üzüntüyle haber aldım. Geçmiş olsun. Afiyetinizin devamını temenni ile gözlerinizi öperim, efendim.

Gazi

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Arşivi, A: IV-2, D: 50, F: 16'da bulunan belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.

1 Kâzım (Özalp) Paşa. (Y.N.)

DİZİN

Abdülhak Hamit Bey (Şairi Azam), 315, 316.
Abdülhamit, II., 293.
Abdurrahman Nafiz Paşa (6. Kolordu Kumandanı, Ferik), 345.
Acemler, 20.
Ada iskelesi, 334.
Adalet, 32, 37, 41.
Âdet, 68.
Af, 271.
Afet (İnan) Hanım (Türk Tarihi Tetkik Heyeti Üyesi), 307, 315.
Afgan, 296, -lılar, 342, - milleti, 296, 342.
Afganistan, 342, - Büyükelçiliği, 280, - Padişahı, 296.
Afiyet Yurdu, 284.
Afrika, 17, - vahşileri, 61.
Afyonkarahisar, 345.
Ahali, 21, 52, 265.
Ahlak, 18, 19, 24, 32, 39, 63, 339, - bağımsızlığı, 65, - gevşekliği, 68, - kanunu, 64.
Ahlaki, - dayanışma, 42, - ihtiyaçlar, 65, - kıymet, 68, - olgunlaşma, 66, - tesir, 53, - vasıf, 66, - yakınlık, 22.
Ajans, 289, 310.
Akat, 30, -lar, 293.
Akdeniz, - havzası, 298, - sahilleri, 18.
Akif Bey (Zonguldak Valisi), 322.
Aktristler, 299.
Aktör, 270.
Alexandre (Yugoslavya Kralı), 288.
Ali Fethi (Okyar) Bey (Paris Büyükelçisi), 328, 334-337, 339.
Ali Muzaffer Paşa (Piyade Mektebi Müdürü), 346.
Ali Rıza Paşa (M.M. Harbiye D. Reisi), 346.
Âlim, 67.
Allah, 20, 21, 30-32, 34, 44, 45, 58, 59, 269, 270.
Alman, 22, - modern piyesleri, 300.
Almanca, 269.
Almanya, 30, 36, 270.
Aloisi, Pompeo (İtalya Büyükelçisi), 298.
Amele, 35, 37, 64.
Amerika Birleşik Devletleri, 17, 22, 33.
Ana, 32, -lar, 19.
Anadolu, 18, 293, 308, -lu, 272.
Anadolu Ajansı, 289, 310.
Anane, 17, 27, 69, -ler, 44, 61.
Anarşi, 38.
Anayasa, 321.
Andray (Prens Andre), 288.
Ankara, 265, 267, 273-275, 277-280, 282, 283, 288, 290, 291, 293, 295-299, 301, 302, 304, 305, 308-312, 314, 317, 319-321, 329, 332, 333, 336, 338, 340-342, 346, -lılar, 338.
Ankara Hukuk Mektebi, 330.
Ankara İş Bankası, 292.
Antlaşma, 298, 331.
Araba, 69.
Arap, - çölleri, 21, - kavmi, 20, -lar, 20, 23, - milliyeti, 20.

Arapça, 20.
Arifiye, 273.
Aristokrasi, 29.
Ariyen, 316.
Arnavutlar, 25.
Asayiş, 37, 39, 49, 50.
Aşiret, 18, -ler, 61.
Asker, 37, 67, 270, -ler, 268, 269, -lik, 69.
Askeri, - hayat, 294, - liseler, 56.
Askeri Temyiz Divanı, 318.
Asya, 17, 18, 26, 293, 324, 325.
Ataşemiliter, 325, -lik, 300.
Atina, 30, 271.
Atış Mektebi, 346.
Atölyeler, 64.
Avrupa, 17, 20, 26, 270, 271, 275, 298, 308, -lılar, 271.
Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, 30.
Ayin hürriyeti, 49.
Azınlık, 53.

Babiller, 293.
Bad (İsveç), 317.
Bağımsız, 21, 26, 35, 334, 335, -lık, 37, 47, 56, 65, 296, 342.
Balkan Muharebesi, 325.
Balo, 334.
Bandırma, 347.
Banka, 41, 281, 292, 343.
Barış, 29,59,63,271, 280, 282, 298, 305.
Barışçı, 30.
Basın, 271.
Başkumandan, 276, 308.
Batı, 271, -lılar, 316, - memleketleri, 272, - müziği, 272.
Batıl inançlar, 61.
Bayazıt, 345.
Baymdırlık, 38 .
Bayrak, 273, 315.
Bayram, 289, 308, 310, 342.
Bedi Bey (Muallim), 284.
Belçika, 29, 30, - Prensesi, 291.
Belediye, 343, - zabıtası, 315.
Berlitz Mektepleri, 283.
Besim Ömer Paşa (Doktor, İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti Kongre Reisi), 287.
Bıçkıcılar, 62.
Bilecik, 315.
Bizans, 272.
Bolşevik, - hükümet tarzı, 36, - teoriler, 35.
Borç, 64.
Boşnaklık, 23.
Boy (Kabile), 18.
Bulaşıcı hastalıklar, 64.
Bulgar, 325, - gazeteciler, 326, -lar, 327.
Bulgar Gazetecileri Federasyonu, 325.
Bulgaristan, 325, 327.
Burhaneddin Paşa (İstihkam Müfettişi, Mirliva), 346.
Bursa, 343.
Bursa Otelleri ve Kaplıcaları Şirketi, 343.
Bütçe, 64.
Büyücülük, 49.
Büyük Petro, 272.
Büyükdere, 336.
Büyükelçi, 296, 298, 302, 323, 328, 334, 335, 339-341.

Cahil, 20.
Camiler, 269.
Carol, II. (Romanya Kralı), 314.
Carp, Jean P. (Romanya Ortaelçisi), 312.
Cehalet, 49.
Celal Bey (Yaver), 323.
Cemal Hüsnü (Taray) Bey (Maarif Vekili), 300, 333.
Cemil (Bilsel) Bey (Ankara Hukuk Mektebi Reis Vekili, Müderris), 330.
Cemiyet, 18, 19, 23, 46, 55, 56, 68, 266, 276, 287, 309, 325, -ler, 53, 62, 64. - teşkili hürriyeti, 58, - üyeleri, 61.

Cemiyetler Kanunu, 55.
Cennet, 21.
Cevat Abbas (Gürer) Bey, 273, 315, 323.
Ceza Kanunu, 54.
Coğrafi sınırlar, 26.
Coğrafya, 324.
Cumhuriyet, 17, 23, 30, 32-34, 39, 25, 42-44, 47, 49, 54, 58, 59, 265, 271, 280, 282, 299, 300, 305, 320, 321, 324, 335-337, 339, -çilik, 335, - hükümeti, 267, 279, 296, 298, 302, 312, 323, 329.
Cumhuriyet Halk Fırkası, 37, 274, 286, 335, 336, 337-339.

Çalışma, - hakkı, 66, - hürriyeti, 58, - kanunu, 66, 67.
Çankaya, 279, 296.
Çankaya Köşkü, 302.
Çar, 33, -lık, 30, 33.
Çerkezlik, 23
Çekirge, 343.
Çekoslovakya milletleri, 290.
Çelebilik, 49.
Çelik, 329.
Çiftçi, 37, 67, - sandıkları, 64.
Çiftlik, 308.
Çinliler, 25.
Çoban, 37, 269, 272.
Çocuk Esirgeme Kurumu bkz. Himayei Etfal Cemiyeti.
Çocuk, 19, 58, 273, -lar, 64.
Çöl, 17, -ler, 21.
Çömlekçilik, 61.

Dans, 334.
Delege, 267, 279, 280, 298, 302, 312.
Demiryolu, 38, 39, 41, 329, 332.
Demokrasi, 30, 32, 34, 35, 38, 39, 46, 51, 269, - esası, 43, 58, - prensibi, 27-31, 33, 41.
Demokrat, 47, - hükümetler, 32, - millet, 46.
Deniz, - işletmeciliği, 41, - kuvvetleri, 35, - sınırı, 26 .
Deniz İşletmeleri bkz. Seyri Sefain.
Derince, 273.
Derviş Paşa (1. Kolordu Kumandanı, Ferik), 345.
Dervişlik, 49.
Devlet, 17, 22, 25, 26, 27, 29, 30, 33, 35, 37-48, 52, 55, 56, 63, 65, 68, 69, 269-271, 298, 300, 302, 314, 324, 338, 341, - adamı, 337, - başkanı, 271, - bütçesi, 64, -çi, 38, 40, -çilik, 41, 43, -in bağımsızlığı, 56, -in hâkimiyeti, 28, -ler, 32, 53, -ler hukuku, 28, - operası, 300, - politikası, 271, - sosyalistliği, 64, - tiyatrosu, 300.
Devrim, 265.
Diktatör, 270, -lük, 35, 270.
Dil, 17, 24, 63, 325, - birliği, 22, 23.
Din, 17, 23, 33, 49, 63, 269, 325, - birliği, 20, - hürriyeti, 58, 59, - kitapları, 31, -ler, 30, 44, - muhafızlığı, 49 .
Dini, - akide, 21, - fikirler, 59, - hayat, 59, - his, 21, - vazife, 45.
Diyanet İşleri, 338.
Diyarbekir, 345.
Diyet Meclisi, 320.
Doğramacılık, 62.
Doğu, 332, - müziği, 272.
Doğu Tarihi Medeniyeti Kürsüsü, 293.
Doktor, 37, 287, 290, 323.
Dünya, 33, 36, - milletleri, 313.
Düşman, 270, -lar, 21 .

Eğitim, 55, 272, - hürriyeti, 55, 56, 58, - müesseseleri, 56.
Ekim Devrimi, 265.
El (Medine), 18.
Elam, 30.
Elcezire (Mezopotamya), 30, 293.

Elçi, 296, 312, 323.
Elizabeth Erös de Bethlenfalva, 278.
Emanuel, Victor, III., (İtalya Kralı), 291.
Emir, 28.
Engizisyon papazları, 60.
Enstitü, 272.
Enver Paşa, 270.
Ereğli, 322.
Erkek, 61, 272.
Erzurum, 346.
Esaret, 23, 47, 65.
Eser, 270, 293.
Eşitlik, 35, -çi, 32, 37, 39.
Eskişehir, 345.
Esnaf heyetleri, 61.
Etnografya Müzesi, 303.
Etroryalılar, 293.

Fabrika, 19.
Falcılık, 49.
Faslılar, 25.
Federasyon, 325.
Fenni, 22.
Ferdi, - hak, 57, - haklar teorisi, 45, - hürriyet, 36, 46-48, 56, 58, - teşebbüs, 42.
Ferdinand, 314.
Ferdiyetçi, 38, 40.
Fethi Bey bkz. Ali Fethi (Okyar) Bey.
Fikir, 63, 34, 334, - cemiyetleri, 53, - hürriyeti, 26, 53. - teşkilatı, 53.
Fikri, - gelişme, 66, - hayat, 42, - ihtiyaçlar, 65, - işler, 62.
Filyos-Ereğli hattı, 322.
Fırka, 37, 274, 286, 334-339, -lar, 32, 53.
Fouché, 269.
Francois, I. (Liechtenstein Prensi), 278.
Fransa, 33, 36.
Fransız, 22, - modern piyesleri, 300.
Fuat Paşa (7. Kolordu Kumandanı, Ferik), 345.
Fuat Paşa (Mevkii Müstahkem Topçu Liva Kumandanı), 346.

Galip Paşa (41. Fırka Kumandanı, Mirliva), 346.
Galip Paşa (Büyük Erkânı Harbiye T. Reis M., Mirliva), 346.
Gar, 315.
Gazete, 50, 269, 271, 334, -ler, 52-54, 285.
Gazeteci, -ler, 326, -lik, 50, 54, 335.
Gazeteciler Cemiyeti, 325.
Gazi Çiftliği, 308.
Gazi Nadir Şah (Afganistan Kralı), 280.
Gazino, 334, 343.
Gelibolu, 268.
Genç, 272, 299, -ler, 334, -lik, 67.
Genel Toplantı Kanunu, 50.
Giresun, 284.
Girit, 18.
Goethe, Johann Wolfgang von, 269.
Gots, 317.
Gramofon, 50.
Grevler, 36.
Gulam Nebi Han (Afgan Büyükelçisi), 296.
Gustaf, V. (İsveç Kralı), 295, 317.
Gutmann, 278.
Gümrük, 49.

Haber, 311.
Habeş milleti, 297, 311.
Habeşistan, 297, 301, 311.
Haile Sellassie, I. (Habeşistan İmparatoru), 301, 311.
Hâkimiyet, 27, 28, 30-32, 34-36, 39, 43, 51, 305.
Hâkimiyet, kayıtsız şartsız milletindir, 34.
Hakkı Şinasi Paşa (CHF Müfettişi), 274, 286.
Hakkı Tarık (Us) Bey (Giresun Mebusu), 284, 325, 326.

Halife, 21, 33, -ler, 30, 269, -lik, 49.
Halil Kemal Paşa (Topçu Liva Kumandanı, Mirliva), 346.
Halk, 26, 29, 33, 37, 54, 269, 271, 272, 274, 286, 299, 300, 315, 325, 335, 338, - cumhuriyeti, 33, -çılık, 27, 29, -çılık kültürü, 37, -çılık şuuru, 37, - hâkimiyeti, 35, - hükümeti, 37, - idaresi, 17, 25, - kütlesi, 53.
Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey, 299.
Hamlet, 300.
Hanedan, 317.
Hapis, 48.
Harbiye Mektebi, 56.
Harfler, 273.
Harp, 272, 305.
Harp Malulleri Cemiyeti, 276.
Hasan Rıza (Soyak) Bey, 292.
Hastalıklar, 64.
Hastane, 318.
Hayat kanunu, 66.
Haydarpaşa, - garı, 315, - vapur iskelesi, 315.
Heykel, 51, 67, 268.
Heykeltraş, 67.
Hikmet (Bayur) Bey (Afganistan Büyükelçisi), 280.
Hilafet, 30, - alameti, 21, - imtiyazı, 21.
Hilali Ahmer Cemiyeti (Kızılay), 55.
Himayei Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Kurumu), 55.
Hindistan, 269.
Hintliler, 25.
Hıristiyan, 24, - milletler, 20.
Hitabet sanatı, 299.
Hititler, 293.
Hıyanet, 60.
Hizip, 336.
Hoca, 19, -lar, 30.
Hukuk, 28, 30, 31, - mektebi, 330.
Hukuku esasiye, 31.
Hurafeler, 44, 325.
Hükümdar, 29-31, 34, 44, 45, 270, -lar, 32, -lık, 28, 30, 33.
Hükümet, 23, 29, 33, 36, 37, 43, 48, 51-54, 56, 58, 267, 277, 279, 293, 296, 298, 300, 302, 312, 323, 329, 335, 339, -ler, 32, 33, 57, 321, - prensibi, 32, - teşkilatı, 27.
Hür, 25, 43, 45, 47, 49, 60, 271, - fikir, 60.
Hürriyet, 24, 25, 32-38, 40, 41, 43-52, 54-56, 58-60, -çiler, 60, - meselesi, 26, - vasıtası, 66.
Hüseyin Hüsnü (Kavalı) Bey (İstanbul Mebusu), 334.
Hüsrev (Gerede) Bey, 323, 324, 341.

Ilımlı devletçilik, 43.
Irak, 17, 279, -lılar, 25.
Irk, 63, 324, - birliği, 22, 23, -lar, 316.
Islahat, 272.
Isparta, 30, 346.

İbadet, 20, 58.
İbrahim (Çolak) Bey (Bilecik Mebusu), 315.
İcatlar, 62.
İhanet, 269.
İhtilal, 30, 36, 271.
İhtilalci siyasi sendikalizm, 35, 36.
İktidar, 33, 271, - mevki, 34, 36, 321.
İktisadi, 62, - esaslar, 35, - faaliyet, 43, - işler, 38, 41, 42, - maksat, 53, - nizam, 40, saha, 267, - teori, 335, - teşebbüs, 43, - teşkilat, 32, 39.
İktisat, 277, 281, 329, - hürriyeti, 49, - meclisi, 36, - programı, 308.
İlahi hukuk, 30, 31.
İlim, 55, 62, 293, - müesseseleri, 56.
İlmi mahiyet, 316.
İmar, 329.
İmparator, 28, 297, 301, 302, -luk, 44.
İmparatoriçe, 297, 311.
İmtiyaz, 21.

İnanç, 68, -lar, 51, 60.
İnanışlar, 59.
İngiliz, - askerleri, 268, -ler, 22.
İngiltere, 29, 30, 36.
İnkılap, 23, 276, 324.
İran, 304, 323, 340, 341, - devleti, 324, 341, -lılar, 23, 324, - milleti, 304, 340, 341.
İrtica, 49.
İş adamları, 36.
İş Bankası, 292, 343.
İşçi, 36.
İskele, 273, 274, 315, 334.
İşkenceler, 49.
İsmail Hakkı Bey (Muhafız Kıtaatı Kumandanı), 292.
İsmet (İnönü) Paşa (Başvekil), 271, 277, 281, 300, 309, 329, 331, 334, 335, 339.
İspanya, 22.
İstanbul, 273, 274, 281, 293, 313, 323, 328, 334, 339, 346.
İstanbul Manifatura ve Tuhafiyeciler Cemiyeti, 266.
İstanbul Verem Mücadele Cemiyeti, 287.
İstasyon, 273.
İstibdat, 23, 30, 36, 47.
İstiklal Harbi, 305.
İstila, 271, 326.
İsveç, 295, - milleti, 317.
İsviçre, 22.
İtalya, 18, 29, 291, 293, 298, - devleti, 298, - Kralı, 298, - milleti, 298.
İtalyan, 22, 298.
İthalat, 271.
İttihat ve Terakki devri, 293.
İzmir, 272, 289, 346, -'in, istilası, 271.
İzmit, 273, - Valisi, 273.
İzzeddin Paşa (3. Ordu Müfettişi Birinci Ferik), 344.

Japon, - devleti, 302, - İmparatoru, 302.
Japonya, 302.

Kâbil, 280.
Kabile, 18.
Kadın, 61, -lar, 58, 273.
Kadınlar Birliği, 55.
Kafkaslar, 18.
Kalinin, M. (Sovyetist Sosyalist Şûralar İttihadı Merkez İcra Komitesi Reisi), 265, 282, 305.
Kamu hukuku, 28.
Kanallar, 41.
Kanun, 27, 31, 47-50, 55, 56, 64, 66, 67, -lar, 29, 33, 39, 43, 45, 54, 56-58, - yapma, 34, 35.
Kanuni, - kayıtlar, 55, - vazifeler, 339.
Kaplıca, 275, 331, -lar, 274, 334, 343.
Kara, - kuvvetleri, 35, - sınırı, 26.
Karahan, M., 282.
Karpiç Lokantası, 300.
Kavim, 18, 20, 272, 337, -ler, 30, 61.
Kayseri, 345.
Kâzım Karabekir Paşa, 336.
Kâzım (Özalp) Paşa (Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi), 275, 309, 319, 334, 336, 347.
Keman, 272.
Keresteciler, 62.
Keşif, 67.
Kınacı, Şakir, 338.
Kız, 272, 273.
Kızılay bkz. Hilali Ahmer Cemiyeti.
Kilise, 33.
Klan, 18.
Kolektivizm, 43.
Komünist Partisi, 35.
Komünizm, 43.
Konferans, 293.
Kongre, 266, 276, 286, 287, 309, 313.
Konya, 345.
Kopenhag Üniversitesi Doğu Tarihi Medeniyeti Kürsüsü, 293.
Köken birliği, 22, 23.
Köy, 272.

Köylü, 308, -ler, 269.
Kral, 25, 28, 30, 279, 280, 288, 291, 295, 298, 311, 312, 314.
Kraliçe, 288, 295, 317.
Kraliyet ailesi, 288.
Kuran, 20, 269.
Kurban Bayramı, 310.
Kurtuluş, 270.
Kurultaylar, 30.
Kuzey Amerikalılar, 22.
Kültür, 37, 48, 63.
Kültürel vârisler, 62, 63.
Kürtlük, 23.
Kviesis, Albert (Letonya Reisicumhuru), 320.

Laik, 17, 335, - Cumhuriyet, 339, - devlet, 271, - hükümetler, 33.
Larghetto, 272.
Lazlık, 23.
Liechtenstein, 278.
Letonya Cumhuriyeti, 320.
Limanlar, 39.
Lozan Antlaşması, 331.
Ludendorff, 270.
Ludwig, Emil, 268.
Lügati Osmanii Türki, 316.

Maarif, 38, 56, 300, 333.
Macaristan, 30.
Madenler, 41.
Mağribi, 22.
Mahkeme, 35.
Mahmut (Soydan) Bey (Türkiye Matbuat Cemiyeti Reisi, Siirt Mebusu, Türkiye İş Bankası İdare Heyeti Reisi), 281, 309.
Mahmut Celal (Bayar) Bey (Türkiye İş Bankası Umum Müdürü), 281.
Maliye, 285.
Manifatura ve Tuhafiyeciler Cemiyeti, 266.
Manifaturacılar, 266.
Marangozluk, 62.
Maria Bell-Charles Boyer Topluluğu, 299.
Maria José Carlotta Sofia Amelia Enrichette Gabriella (Belçika Prensesi), 291.
Marmara, - Köşkü, 300, - Vapuru, 273.
Masallar, 325.
Masaryk, Tomás G. (Çekoslovakya Cumhurbaşkanı, Doktor), 290.
Matbaa, 54.
Matbaalar Kanunu, 54.
Matbuat, 53, 57, - hürriyeti, 50, 51, 55, 58, - serbestisi, 53, 55.
Matbuat Cemiyeti, 309, 325.
Matbuat Kanunu, 54.
Mebus, 284, 299, 309, 315, 334, 336, 338, -lar, 33, 315.
Meclis, 27, 31-37, 51, 52, 56, 271, 275, 277, 286, 305, 309, 314, 319, 320, 334, 336, 337, 339, 347, -ler, 57.
Mecmua, 293, -lar, 53.
Medeni, 24, - hak, 57, - halk, 272, - hayat, 51, - insan, 46, - millet, 21, 46, - teşeküller, 45- zihniyet, 24.
Medeniyet, 19, 21, 30, 40, 44, 49, 61, 293, 324, 337.
Mehmet Asım (Us) Bey (*Vakit* gazetesi sahibi ve yazarı), 334.
Mehmet Nuri Paşa (Atış Mektebi Müdürü), 346.
Meksika Birleşik Hükümetleri Cumhuriyeti, 321.
Mektep, 19, 53, 56, 64, 283, 293, 300, 330, 346.
Mektup, 267, 278, 279, 296, 298, 302, 310, 312, 314, 320, 321, 339.
Memduh Şevket (Esendal) Bey (Türkiye'nin İran Büyükelçisi), 340.
Memleket, 29, 32, 37, 39, 40, 42, 47, 49-51, 55, 62, 267, 269, 271, 280, 282, 293, 300, 302, 305, 311, 312,

320, 321, 329, 330, 332, 334, 336, 341, -ler, 272, 290, - müdafaası, 38.
Memur, 270, 315.
Meslek, 62, 65, 67, 68, - adamları, 36.
Meşruti hükümet, 29.
Meşrutiyet hükümeti, 293.
Met, 324.
Mete, 324.
Mezopotamya bkz. Elcezire.
Mısır, 17, 21, 293, -lılar, 20, 25.
Millet, 17-29, 31-35, 37-40, 43, 45-49, 51, 52, 56, 57, 267, 269-271, 275, 277, 286, 293, 296-298, 300, 302, 304, 305, 309, 311-313, 317, 319, 324, 334, 336, 339-342, 347, -in bağımsızlığı, 37, -ler, 20, 21, 36, 290, - meclisi, 27, 36.
Milletlerarası, 313.
Millettaş, 23.
Milletvekilleri, 29.
Milli, 65, 269, - ahlak, 19, 24, - anane, 24, - bayram, 342, - birlik, 42, - cemaat, 42, dayanışma, 23, - duygu, 21, - fikir, 24, - gaye, 35, - hâkimiyet, 27, 31, 39, 43, 51, 305, - hâkimiyet prensibi, 34, - hatıra, 24, - heyecan, 24, - his, 21, 24, 39, - hükümet, 53, - iktisat, 281, - irade, 34, 35, -leştirme, 41, - maksatlar, 46, 326, - Meclis, 314, - para, 277, - servet, 41, 67, - tasarruf, 281, - terbiye, 37, 47, 54, - topraklar, 48, - vasıtalar, 308.
Milli Sanayi Numune Sergisi, 303.
Milliyet, 17, 20-24, 336, -ler prensibi, 24, - meselesi, 24, 26.
Milliyetçilik, 271.
Mimar, 67.
Modern piyesler, 300.
Moğollar, 272.
Monarşi, 28.
Montesquieu, 272.
Montreux, 323.
Moskova, 282.
Mozart, Wolfgang Amadeus, 272.
Muallim, 284, 333.
Muhalefet, 337.
Muhalif, 35, 56, 336.
Muhammed, Hz., 20, 21, 25, 269.
Muhammet Nadir Han, 342.
Muharebe, 22, 23, 29, 325.
Muhayyel Hasta piyesi, 300.
Muhittin Bey (İstanbul Vali Vekili), 273.
Musa Kâzım Paşa (Piyade Liva Kumandanı, Mirliva), 346.
Musevi, 24.
Mustafa İzzet Paşa (6. Fırka Kumandanı, Mirliva), 346.
Mutlakiyet, 31.
Müderris, 330.
Mühendis, 332.
Mümtaz Paşa (Büyük Erkânı Harbiye H. Reis M. Mirliva), 346.
Mürai piyesi, 300.
Mürteci, 23.
Müslüman, 269.
Müze, 303.
Müzik, 272.
Müzisyen, 272.
Müzikalite, 272.

Naci Paşa (4. Kolordu Kumandanı, Ferik), 345.
Namus, 336.
Namuskâr, 68, -ane, 48.
Napoléon, 22, 269.
Nazmi Paşa (5. Kolordu Kumandanı, Ferik), 345.
Negus Tafari (Habeşistan İmparatoru), 297.
Niğde, 346.
Nihat Bey (Askeri Temyiz Divanı Reisi, Ferik), 318.

Oduncular, 62.
Oestrup, Y. (Profesör), 293.
Okul, 300.
Okyanus, 300.
Oligarşi, 29, 33.
Opera, 300.
Ordu, 19, 271, 308, 344.
Orhun yazıları, 293.
Orman, 41, 308, 316.
Orman Çiftliği, 308.
Orta Asya, 18, 293, 324, 325.
Ortaelçi, 267, 279, 312.
Osmanlı, - padişahlığı, 30, - saltanatı, 33.
Otel, 293, 334, 343.
Otomobil, 273, 274, 347.
Oy, 32, 33, 321, 336.
Oyunlar, 300.

Öğretimin Birliği Kanunu bkz. Tevhidi Tedrisat Kanunu.
Öğretmen, 272.
Öz (Aşiret), 18.

Padişah, 28, 30, 296, 342, -lık, 30.
Papazlar, 30, 60.
Para, 40, 41, 53, 271, 277.
Parasız eğitim, 272.
Paris, 334, 335, 339, - Büyükelçisi, 328.
Parti, 35, 271, 338.
Perapalas Oteli, 293.
Peygamber bkz. Muhammed, Hz.
Piemonte Prensi, 291.
Piyade Mektebi, 346.
Piyes, 300.
Polis, 315.
Politika, 271, 334, 335, - cereyanları, 325.
Polohranyadis (Yunanistan Ortaelçisi), 267.
Portekiz, 30.
Posta memuru, 270.
Prens, 28, 278, 291.
Prenses, 291, 317.
Prensip, 24, 25, 27-37, 41, 50, 57, 271.
Profesör, 293, 330.
Program, 300, 308, 335, 339.
Propaganda, 23, 36.
Protokol, 282.

Radyo, 50.
Rahmi Bey, 303.
Rauf El Çadırcı (Irak Ortaelçisi), 279.
Recep (Peker) Bey (Nafıa Vekili), 332.
Recep Zühtü (Soyak) Bey, 273.
Refet Paşa, 336.
Refik (Saydam) Bey (Sıhhiye Vekili), 287.
Reform, 272.
Rençber, 308.
Resim, 51.
Reşit Galip Bey (Doktor), 307, 323.
Reşit Saffet Bey (Türkiye Turing Kulübü İkinci Başkanı), 313.
Ressam, 67.
Rifat (Börekçi) Bey (Diyanet İşleri Reisi), 338.
Rıza Şah Pehlevi (İran Şahı), 304, 324, 340, 341.
Roma, 30, -lılar, 18.
Romanya, 312, 314, - devleti, 314, - Kralı, 312, - Milli Meclisi, 314.
Romen milleti, 312.
Rubio, Pascual Ortiz (Meksika Birleşik Hükümetleri Cumhuriyeti Reisi), 321.
Rus, - Çarlığı, 30, 33, - milleti, 35.
Rusya, 18, 35.

Saban, 67.
Sabih Bey, 279.
Sadri Maksudi Bey, 307.
Sadullah Bey, 323.
Sağlık, 64.
Sakarya motoru, 274.
Salahattin Bey (İstanbul Manifatura ve Tuhafiyeciler Cemiyeti Reisi), 266.

Salih Paşa (9. Kolordu Kumandanı, Ferik), 345.
Saltanat, 33, 34.
Samih Rifat Bey, 307.
Sanat, 39, 61, 62, 66, 272, 299, 300, - adamları, 36, - topluluğu, 300
Sanatçı, 300.
Sanatkâr, 37, 67, 68, 299.
Sanayi devri, 62.
Sarıyer, 328.
Savaş, 270.
Seçim, 36, 51, 57, 336.
Sedat Paşa (8. Kolordu Kumandanı, Ferik), 345.
Sefir, 296, 302, 323, 341.
Selanik, 270.
Sendikalizm, 35, 36.
Serbest Cumhuriyet Fırkası, 336, 338, 339.
Serbest rekabet, 40.
Sergi, 303.
Seyri Sefain (Deniz İşletmeleri), 274.
Sıhhiye, 38, 287.
Sınıf, 29, 37, 53, 63.
Sınır, 26, 324.
Sibirya stepleri, 18.
Sigorta, 64.
Siirt, 309.
Silah, 40, 56, 61.
Sinema, 50.
Sistem, 43.
Sivas, 329, 332.
Siyaset, 33, 37, 298.
Siyasi, 41, 336, - ahlak, 339, - anlayışlar, 55, - cemiyet, 46, 56, - faaliyet, 58, 339, - fikir, 49, 53, - fırkalar, 32, 53, - gösteri, 49, - gruplar, 53, - hak, 32, 39, 57, 58, - hâkimiyet, 36, - hayat, 294, 339, 42, - hürriyet, 32, 58, - işler, 62, - kuvvet, 28, 29, 35, 36, - mahiyet, 39, - maksat, 53, - meram, 57, - mücadele, 31, 339, - müessese, 337, - nizam, 50, - nüfuz, 26, 27, - saha, 267, - seçim, 57, - sendikalizm, 35, 36, - temas, 38, - teori, 335, - terbiye, 47, 54, - teşebbüs, 57, - teşekkül, 36, 45, - varlık, 22, 23, - zümreler, 53.
Sofu, 269.
Sofya, 327, 341, - sefirliği, 323.
Sofya Gazeteciler Cemiyeti, 325.
Sop (Klan), 18.
Sophie Marie Victoria (Bad Prensesi), 317.
Sosyalistlik, 64.
Sosyalizm, 43.
Sovyetist Sosyalist Şûralar İttihadı (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği), 265, 282, 305.
Soy, 269.
Söğütlü yatı, 315.
Subay, -lar, 56, - üniforması, 67.
Sultan, 33, 271.
Sumer, 30, 293.
Suriyeliler, 25.
Süthane, 308.

Şah, 28, 304.
Şapka, 315.
Şehir, 272, -ler, 30, 64.
Şehit, 272.
Şeyhlik, 49.
Şirket, 39, 40, 41, 343.
Şöhret, 67.
Şûra, 265.
Şükrü Kaya Bey, 273.
Şükrü Naili Paşa (Kolordu Kumandanı), 274.
Şükrü (Saraçoğlu) Bey (Maliye Vekili), 285.

Taassup, 59, 60, -suzluk, 58, 61.
Taç, 304.
Tahran, 323, 324.

Taht, 301, 314.
Talât (Sönmez) Bey (Ankara Mebusu), 336.
Talat Paşa, 270.
Talebe, 330.
Tanrı bkz. Allah.
Tarih, 17, 18, 23, 24. 28, 51, 63, 293, 300, 307, 324, 326.
Tarihçi, 326.
Tarihi, - bağlar, 62, - yakınlık, 22.
Tarihöncesi, 293.
Tarikatlar, 49.
Tasarruf, 285.
Tasarruf Günü, 281.
Tavukçuluk, 308.
Tecavüz, 40.
Tekel, 49, -leşme, 41.
Tekkeler, 49.
Telefon, 39, 300.
Telgraf, 39, 50 , 266, 276, 277, 281, 284, 286, 297, 309, 310, 318, 319, 329, 330, 343, -lar, 287.
Telgrafname, 282, 305, 332.
Telif Hakkı Kanunu, 48.
Temsil, 300.
Temsili hükümet, 51.
Teokratik, 33.
Teori, 335.
Tercüme, 269.
Teşkilat, 43, 52, 53.
Teşkilatı esasiye, 27, 29, 30.
Teşkilatı Esasiye Kanunu, 34, 47, 50, 55, 56, 58, 320.
Tevfik (Bıyıklıoğlu) Bey (Riyaseticumhur Kâtibi Umumisi), 307, 330.
Tevfik Bey (Yazar), 323.
Tevhidi Tedrisat Kanunu (Öğretimin Birliği), 56.
Thomsen, Vilhelm (Profesör), 293.
Ticaret, 38. 48, 343.
Ticaret ve Sanayi Bankası, 343.
Tiyatro, 50, 299, -cular, 299, - mektebi, 300, - sanatçıları, 300.
Tokat, 345.
Top, 40, -çu, 346.
Toplantı hürriyeti, 50, 51, 58.
Toplumsal, 39, 41, 46, 62, - borç, 64, - hayat, 65, - işler, 40, - menfaat, 67, - müessese, 37, 54, - nizam, 19, 50, - teminler, 64, - teşekkül, 45, - vazife, 67, - yardım, 38, - yardım müesseseleri. 63.
Toprak, 26, 48.
Trablusgarplılar, 25.
Tren, 69, 273, 315.
Tuhafiyeciler, 266.
Tunuslular, 25.
Turizm Birliği, 313.
Tutuklama, 48.
Tüccar, 37, 49.
Tüfek, 40.
Türbedarlık, 49.
Türbeler, 49.
Türk, 269, 272, 285, 293, 294, 324, 325, 327, - camiası, 18, - Cumhuriyeti, 23, 47, 59, 299, - devleti, 17, - dili, 17, - düşmanları, 21, - Eli, 17, 21, 26, - eserleri, 293, - hanımları, 299, - kavmi, 18, 30, 337, - köylüsü, 308, -ler, 23. 25, 56, 271, -lük, 294, 299, - milleti, 17, 20-24, 26, 30, 47, 49, 296, 298, 313, 334, 336, 342, - milliyeti, 21, 24, - orduları, 308, - tarihi, 293, 307, 326, - tipi, 18, - tiyatro sanatçıları, 300, - tiyatrosu, 299, 300, - toplumu, 337.
Türk-Bulgar ilişkileri, 325.
Türk-İran, - dostluğu, 324, - ilişkileri, 323.
Türk-İtalyan antlaşması, 298.
Türk Ocağı, 55, 293, 303, 307, - Tiyatrosu, 299.
Türk-Sovyet protokolü, 282.
Türk Yurdu mecmuası, 293.

Türk Tarihi Tetkik Heyeti, 307.
Türkçe, 17, 269, 283, 293, 316, 326, 333.
Türkiye, 47, 56, 59, 267, 275-279, 283, 286, 288, 290, 291, 293, 295-298, 301, 302, 304, 305, 308, 311, 312, 317, 319-321, 334, 340-342, - halkı, 17, 37.
Türkiye Büyük Millet Meclisi, 34, 37, 56, 275, 277, 286, 305, 309, 319, 334, 336, 339, 347.
Türkiye Cumhuriyeti, 17, 33, 34, 39, 43, 49, 54, 58, 280, 300, 321, 324.
Türkiye İş Bankası, 281.
Türkiye Matbuat Cemiyeti, 309.
Türkiye Turing Kulübü, 313.
Türkü, 272.

Umberto Nicola Tommaso Giovanni Maria (Piemonte Prensi), 291.

Ümmet, 20, -i Muhammed, 25.
Üniforma, 67.
Üniversite, 324.
Üretim, 42, 43, 285.
Üye, 56, -ler, 32, 36, 61, 307, 313.

Vahşi, 61.
Vakit, 334.
Vandes, 317.
Vapur, 273, 274, - iskelesi, 315.
Varşova, 323.
Vatan, 39, 68, 293, 334.
Vatandaş, 23, 29, 32, 37, 39, 41, 52, 57, 59, 271, 321, -lar, 24, 38, 42, 47, 50, 51, 55, 56, 58, 69, 269, 281, - hürriyeti, 46.
Vatanperverler, 334.
Veliaht, 291.
Venizelos, 271.
Verem Mücadele Cemiyeti Kongresi, 287.
Vergi, 63, 69, -ler, 29.
Vicdan hürriyeti, 24, 26, 49, 58, 59.
Vilayet, 286, 338, 343.
Vossische Zeitung, 268.

Yabancı, 24, 63, 269, 270, 316, - devletler, 38, 53, - istilası, 326, -lar, 283, - memleketler, 49.
Yalova, 273, 274, 322, 323, 326, 328, 333, 336, 347, - balosu, 335, - kaplıcaları, 334.
Yardım, - cemiyetleri, 64, - müesseseleri, 63.
Yargı, 35.
Yazar, 67, 334.
Yobaz, 269.
Yoşida, M. Isaburo (Japonya Büyükelçisi), 302.
Yugoslavya, 288.
Yunan, 267, -lılar, 271, 272, - milleti, 267, - milliyeti, 23, - şehirleri, 30.
Yunanistan, 267.
Yunus Nadi Bey (*Cumhuriyet* gazetesi başyazarı), 316.
Yurt, 17, 26, - birliği, 22.

Zabıta, 315.
Zanaat, 38, 39, 48.
Zaviyeler, 49.
Zemgals, Gustave (Letonya Cumhurreisi), 320.
Zeouditou (Afganistan İmparatoriçesi), 297.
Ziraat, 38, 61.
Ziraat Bankası, 343.
Zonguldak, 322.
Zulüm, 47.

KİTAP